

ΝΙΚΟΛ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ - ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

ΑΡΘΡΑ

**(ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ - ΠΟΛΙΤΙΚΑ -
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ Κ.Λ.)**

ΤΕΥΧΟΣ 3

ΓΙΑΝΝΕΝΑ Μάρτιος 2011

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΝΙΚΟΛ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ - ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

ΑΡΘΡΑ

(ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ - ΠΟΛΙΤΙΚΑ -
ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΑ Κ.Λ.)

ΤΕΥΧΟΣ 3

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 52590
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 30.3.2011
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 398 094953 ΡΕΜ
Κωδ. Εγγ. 6999

ΓΙΑΝΝΕΝΑ Μάρτιος 2011

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Τα τελευταία άρθρα μου (φιλολογικά, πολιτικά, λαογραφικά κ.λ.), που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό "ΚΟΝΙΤΣΑ", έκρινα σωστό, για να μην καταστραφούν από τη φθορά του χρόνου, να τα φωτοτυπήσω και να δεθούν έτσι σε ένα πρόχειρο τεύχος (3^ο κατά σειρά).

Νικόλ. Χ. Ρεμπέλης

Κόνιτσα, Μάρτιος 2010

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κόνιτσα: Ιούλιος - Αύγουστος 2005.

Ταμάμ δουλειά κάνετε!...

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Κάθε φορά που πηγαίνω στο χωριό μου, τη Βούρμπιανη, και κάθομαι στο μπαλκόνι μου για να πω τον καφέ χίλιες δυο αναμνήσεις ξετυλίγονται στο μυαλό μου από το παρελθόν, από τα παιδικά μου χρόνια, τότε που το χωριό έσφυζε από ζωή και βούιζε από κόσμο.

Τα καλοκαίρια, ιδιαίτερα, κάθε γειτονιά, κάθε μαχαλάς-έπαιρνε άλλη όψη, άλλη εικόνα· παντού κίνηση, φωνές, θόρυβοι, ξεφωνητά.

Γυναίκες στα σελιά πότιζαν τα καλαμπόκια και τα σπαρτά, άλλες κουβαλούσαν ξύλα και οξυά από το δάσος και τα παιδιά, πλήθος παιδιά, χαλούσαν τον κόσμο με τα παιχνίδια τους.

Κι ήταν η φύση τότε, προπολεμικά εννοώ, ένα θαύμα, μια μαγεία, ένα πραγματικό "χάρμα οφθαλμών". Πλούσια η βλάστηση την άνοιξη και το καλοκαίρι με λογής λογιών σπωροφόρα δέντρα: κερασιές, μουριές, μηλιές, γκορτσιές, κουμπιές, δαμασκηνιές, κρανιές, κι ό,τι άλλο βάλει ο νους σου. Και τα νερά, κρύα και καθάρια, έτρεχαν από τις βρύσες και τους λάκκους κι έσμιγαν το σιγανό κελάρυσμά τους με ης θεσπέσιες συναυλίες των πουλιών, που γέμιζαν τη φύση με αρμονικές μελωδίες.

Κι είχε τότε το χωριό πλήθος από φτερωτούς επισκέπτες, που φιλόξενα οι μουριές τους πρόσφερναν γλυκιά τροφή να τσιμπήσουν.

Σήμερα, όμως, τα πράγματα στα χωριά άλλαξαν. Τα σχολεία έκλεισαν κι η καμπάνα σε πολλά χωριά δεν χτυπάει κάθε Κυριακή. Ο κόσμος έφυγε και φεύγει, γέροι και γριές μένουν το χειμώνα και τα χωράφια όλα σχεδόν μπαϊρία. Κυριολεκτικά, τα χωριά ερήμωσαν και σιγά σιγά θα σβήσουν. Όσο ζουν τα γερόντια, έρχονται τα παιδιά τους και ω εγγόνια λίγες μέρες το Πάσχα και το 15/Αύγουστο, γιατί τα βρίσκουν όλα έτοιμα, αλλά από τις 16 κιόλας Αυγούστου αρχίζουν πάλι να φεύγουν και μένουν οι ηλικιωμένοι να βγάλουν το βαρύ χειμώνα στα χωριά. Αυτή, δυστυχώς είναι η σκληρή πραγματικότητα και τέτοιες δυσάρεστες σκέψεις αναδεύουν και κλωθογυρίζουν στο μυαλό μου, όταν πάω στο χωριό. Δυσάρεστες, βέβαια, προβλέψεις, αλλ' όμως αληθινές.

* * *

Μπροστά μου, λίγα μέτρα από το σπίτι μου, βρίσκεται το Πελιαύρι, ένας ίσιος τόπος από την αυλή (περιαύλιο-πελιαύρι) του παλιού σαραγιού του Κώστα Γραμματικού, που εργάστηκε ως Γραμματέας στο παλάτι του Αλή πασά. Αυτού παίζαμε κάποτε λομάδα, σκλέτζα, λαμπάρζα και γκουτζιουνίδα, που για να χτυπήσουμε το κονσερβοκούτι, ξεκαρφώναμε τα πέταυρα από το διπλανό φράχτη της θειάκως της Ξαντούλας, η οποία, όταν μας έβλεπε, άρχιζε τις κατάρες (και δικαιολογημένα, βέβαια): "αχ, μώρ' αδούρτα¹, μωρέ κοψοκέφαλα, μου ανοιζέταν ρούγες² στο χωράφι!".

Αλλά εμείς, παιδιά τότε, το χαβά μας.

* * *

¹ αδούρ'τος (αδούρητος) από ρ. δουρώ = αντέχω, βαστώ. Η λ. ως κατάρα: αυτό που να μην αντέξει στην πρώτη αρρώστια.

² ρούγα = άνοιγμα σε φράχτη, δρομάκι, τμήμα μαχαλά. Πρβλ. "... στην πέρα ρούγα μη διαβώ όσο να γένω νύφη" (δημ. τραγ.).

Ρεμβάζοντας από το μπαλκόνι κι αγναντεύοντας τριγύρω τις βουνοπλαγιές, τα πεύκα, που μέσα σε πενήντα χρόνια έφτασαν μέχρι το χωριό, τα σπίτια, όσα έμειναν όρθια, αλλά ακατοίκητα και άλλα γκρεμισμένα κι ερειπωμένα, αυτά και πολλά άλλα κοιτάζοντας κι αναπολώντας τα περασμένα, θυμήθηκα τα προπολεμικά εκείνα καλοκαίρια, που αναστατώναμε το μαχαλά με τις φωνές μας, κι ακόμα τις ζημιές που προξενούσαμε στα κηπάρια και τα δέντρα. Πότε ανεβαίναμε κρυφά στις κερασιές, μόλις άρχιζαν τον Ιούνιο να παρδαλιάζουν³ τα κεράσια, πότε χαλούσαμε φράχτες ν' αρπάξουμε μήλα και γκόρτσα, και δεν υπήρχε μέρα που να μην ακούγαμε φριχτές κατάρες και φοβέρες από τις γριές:

“Μωρ' ανάφαντα⁴, χαλασέταν τις σταβαρωσιές και τους φράχτες, πατησέταν τα καλαμπόκια, πότε ν' ανοίξ' το σκολειό να σαν μασ' ο δάσκαλος, να ησυχάσ' ο τόπος από τ' εσάς”.

Ιδιαίτερα δύστροπη, καβγατζού και γκρινιαρά ήταν η Γιώργαινα του Γιάντσιου, που δεν της ξέφευγε τίποτε απ' όσα συνέβαιναν στο μαχαλά των Αγίων Αποστόλων.

Δεν μας συγχωρούσε καμιά παιδική αταξία. Έτσι και να μας έβλεπε να κάνουμε κάτι, άρχιζε το γνωστό σε μας τροπάριο:

“Μπράβο, γομάρια χαντακωμένα, ταμάμ⁵ δουλειά κάνατε!”.

Πάντοτε στο περπάτημα στηριζόταν σ' ένα δεκανίκι από ξύλο κρανιάς, μόνο που, όταν την έπανε η αγκούσα, σταματούσε λίγο κι έπαιρνε βαθιές ανάσες για να ξαλαφρώσει από τη δύσπνοια. Θυμάμαι στην Κατοχή (1941) κάποιος Ιταλός στρατιώτης της είχε αρπάξει

³ παρδαλιάζω (για κεράσια) = μισοκοκκινίζω.

⁴ ανάφαντος: αυτός που να γίνει άφαντος, να χαθεί (Η λ. ως επίπληξη).

⁵ ταμάμ (λ. τουρκ.): ακριβώς Πρβλ. “δυο κιλά ταμάμ”. Η φράση “ταμάμ δουλειά” λέγεται ως επίπληξη, δηλ. αυτό που κάνετε δεν είναι σωστό.

μπροστά στα μάτια της μια κότα κι έφυγε τρέχοντας, και τότε εκείνη έξαλλη και οργισμένη πήρε τον κατήφορο για την αγορά φωνάζοντας: "Θα πάρω τον Κουνέλο, τον Κουνέλο". (Ήθελε να πει: στον Κολονέλο - Golonnelo = Συνταγματάρχη).

Το παρατσούκλι της ήταν "Ρόκα" (στα νιάτα της έφερνε γύρα τις στρατές γνέθοντας με τη ρόκα) και της το είχε βγάλει ο συμπέθερός της Αλέξης Ντόντης, ο επονομαζόμενος "Τουρκοτσιόλας", γιατί ο πατέρας του Νικόλας - Τσιόλας είχε κάνει μουχτάρης του χωριού επί Τουρκοκρατίας. Ο Αλέξης Ντόντης, λοιπόν, που εμείς τα παιδιά τον φωνάζαμε "πάππο", ήταν ο ελεγκτής και επόπτης και τοποτηρητής του μαχαλά, ο οποίος, καθισμένος τ' απογεύματα στο μπαλκόνι του σπιτιού του και έχοντας δίπλα του κάτι μεγάλα κιάλια (διόπτρες) του Πυροβολικού, που τα είχε φέρει από την Αβησσυνία, παρατηρούσε προσεκτικά όλα κι ήταν πάντοτε ενήμερος για ό,τι συνέβαινε στο μαχαλά και το χωριό. Για τα κιάλια ο γιος του Νικόλας (μιγάς) μας έλεγε με περηφάνια και υπερβολές, βέβαια, ότι τάχα είδε... ποντίκι στο απέναντι χωριό Οξυρά (Σελτση!).

* * *

Τα καλοκαίρια, εμείς τα παιδιά βρίσκαμε ευχάριστη απασχόληση να σκοτώνουμε στις μουριές τα πουλιά: σινίτσες, τζίβια, τσιοντίδια, κοτσύφια, ζιέλινες (συκοφάηδες) κίσσες κ.λ. Τα μουτεύαμε, τα πλέναμε, κάποιο παιδί τ' αλάτιζε σπίτι του κι όταν μαζεύονταν πολλά τα τηγανίζαμε με αυγά και τα τρώγαμε όλοι μαζί.

Θυμάμαι κάποιο 15/Αύγουστο, που δεν αρταινόμασταν, είχαμε σκοτώσει αρκετά κι ο Νίκος Τσούκας, λόγω ζέστης, έριχνε πολύ αλάτι στο μαστραπά για να κρατήσουν. Όταν όμως, παραμονή της Παναγιάς, πήγαμε να τα ξαρμυρίσουμε για να τα φάμε την άλλη μέρα, με έκπληξη

είδαμε να κολυμπάνε στην αρμύρα κάτι μεγάλα άσπρα σκουλήκια. Κάποια μύγα είχε κάνει το θαύμα της.

Αηδιάσαμε κι εκεί που θέλαμε να τα πετάξουμε, πέρασε ο Λάμπρος ο γελαδάρης. Τα πήρε, τα έπλυνε και μοσκόφαγε, όπως μας είπε, τη μέρα της Παναγιάς!...

Κάποια άλλη Κυριακή του Αυγούστου του 1939, είπαμε να τα ψήσουμε στα κάρβουνα σ' ένα μπαϊρι κοντά στη Βρυσούλα, κάπως ανάμερα από τα μάτια του αγροφύλακα, ο οποίος πάντοτε καιροφυλακτούσε να μας "αμαχέψει"⁶, όταν μπαίναμε σε ξένα κτήματα. Ανάψαμε φωτιά, περάσαμε τα πουλιά σε ξύλινα σουβλιά και άρχισε το ψήσιμο. Είχαμε πάρει, καθένας από το σπίτι του, βούτυρο, δύο αυγά κι ό,τι άλλο χρειαζόταν: τηγάνι, πιάτα, ψωμί κ.λ. Ήμασταν αρκετοί: εγώ, ο Τάκης Μάνος, αρχηγός του μαχαλά, Γιάννης Κίσκας, Σπύρος Μπάρκης, Λάμπρος Γιάντσιος (εγγονός της Ρόκας), Νίκος Τσούκας και Χρήστος Λιόλης.

Όλα πήγαιναν καλά, τα πουλιά άρχισαν να ροδοκοκκινίζουν και μοσχοβολούσε ο τοπος, γιατί συχνά πυκνά τ' αλείφαμε με βούτυρο για να μην "αφιάξουν" και καούν.

* * *

Συμβαίνουν, όμως, και τ' απρόοπτα. Ντραγάτης τότε ήταν ο Σωκράτης Τέρτσης, νέος άνθρωπος, σβέλτος και πανταχού παρών. Είχε βάλει ζάπ'⁷ στις ζημιές, που γίνονταν στα χωράφια και τ' αμπέλια.

Τώρα τον έβλεπες στον Αϊ Θανάση και σε λίγο εμφανιζόταν στα Σκορβάλια και τα Καραπούλια. Με ιδιαίτερη μανία κυνηγούσε τα

⁶ αμαχεύω (επί αγροφύλακα): πιάνω κάποιον κλέφτη σε ξένο κτήμα και ζητάω χρήματα (σύλληπτρα).

⁷ ζάπ': τάξη, περιορισμός. "Είχε βάλ' ζάπ' στις ζημιές = είχε περιορίσει τις ζημιές.

παιδιά, που έκαναν με τα λάστιχα ζημιές στα κηπάρια. Ο Σωκράτης, στον οποίο είχαμε κολλήσει το παρατσούκλι "Πατέζας", γιατί στο βάδισμα δεν πατούσε καλά όλο το πέλμα του ενός ποδιού, αλλά σήκωνε λιγάκι τη φτέρνα, ο Σωκράτης, λοιπόν, αγροφύλακας, εκείνο το πρωινό, που εμείς ψέναμε τα πουλιά, έτυχε να περάσει έξω από το σπίτι της κάκως της Γιώργαινας, η οποία, μόλις τον είδε άρχισε τα παράπονα: "Ντε, μωρέ Σωκράτη, πέρνα καμιά βολά κι απ' εδώ. Δυο μήνες έχω να σε δω. Ξετόρνιασαν τα παιδιά, τσακ' σαν τα ήπωρα⁸ του κόσμου. Δεν άφ' καν κεράσι για κεράσι, μήλο για μήλο. Έλα εδώ, του λέει. Τώρα ψένων πουλιά στη Βρυσούλα. Εγώ δε λαγαρίζω⁹ καλά τον καπνό, απ' τη φωτιά, εσύ θα τον γλιέπ'ς καλύτερα. Άϊντε μην κάθεσαι, τράβα και ζαρλατίσε¹⁰ τα".

Αυτό ήθελε ν' ακούσει ο Πατέζας. Σε λίγο κατέφθασε. Με το "Έσας έπιασα" που μας έκανε, εμείς σκορπίσαμε στις γύρω λεφτοκαρυές. "Α, λέει, καλό μεζέ βρήκα".

Τη στιγμή εκείνη μια πέτρα από το λάστιχο σφύριξε πάνω από το κεφάλι του, ύστερα άλλη κι άλλη. Τά' χασε ο Σωκράτης. "Βρε μαγκαφάδες¹¹, μας λέει νισιάν¹² με βάλεταν;

Ελάτε εδώ να τα φάμε μαζί, δεν σας αμαχεύω". Εμείς δεν τον πιστεύαμε. Από τα πολλά τα παρακάλια πήραμε θάρρος και πλησιάσαμε διστακτικά. Σε λίγο τα πουλιά ήταν έτοιμα. Βάλαμε το τηγάνι στη φωτιά με μπόλιο βούτυρο και ρίξαμε τα αβγά. Μοσχοβόλησε ο τόπος. Κάτσε

⁸ ήπωρο: οπωροφόρο δέντρο.

⁹ λαγαρίζω: καθαρίζω, ξεκαθαρίζω, βλέπω. "Ο ουρανός λαγάρ'σε" (δεν έχει σύννεφα).

¹⁰ ζαρλατίζω: διασκορπίζω, διώχνω με φωνές ζώα. "Ζαρλατί'σε τις κότες, τρων' το στάρ".

¹¹ μαγκαφάς: πονηρούλης, κατεργάρης, άτακτο παιδί.

¹² νισιάν': στόχος, σημάδι "Τον έβαλαν νισιάν' με τ'ς πέτρες".

τώρα, λέει ο Σ. να τα φάμε. Δεν προλάβαμε, όμως, να βάλουμε στο στόμα την πρώτη χαψιά και... να σου ξεμυτάει στην άκρη στο μπαΐρι ποιος άλλος; η θειάκω η Γιώργαινα. “Ωχ, λέμε, η Ρόκα”.

Κρατούσε στο αριστερό χέρι ένα μικρό γκιούμι (τάχατες πως ήρθε να πάρει νερό) και στο δεξί το δεκανίκι. Σαν πλησίασε, σταμάτησε, έσκυψε το κεφάλι, γιατί την είχε σφίξει η αγκούσα, πήρε δυο τρεις ανάσες κι ύστερα άρχισε:

“Μπράβο, γομάρια χαντακωμένα, ταμάμ δουλειά κάνετε. Αμ και συ μώρ’ Σωκράτη, τρως πουλιά με τα παιδιά;”. “Θειάκω, της λέει κάποιος, πάρε ένα μεζέ”.

“Όχι, απαντάει εκείνη με θυμό, δε θέλω, αφήστε τις αγγλειπιές¹³. Ρωτάτε αν έχω δόντια να το φάω;”. “Τότε θα πάρεις μια φέτα ψωμί με τηγανισμένο αβγό· είναι μαλακό”. Όλο και το λιγουρεύτηκε. “Αιντε, λέει, δώστε μου τζικάλα, μου τσάκ’ σε τη μύτη η μοσκοβολιά. Έχω και μια δειλία¹⁴ απ’ το πρωί εδώ στο στομάχι”.

Το πήρε, το χλαπάκισε λαιμαργα και τράβηξε για τη βρύση. Όταν γύρισε κοντοστάθηκε, κοίταξε αγριεμένη το Σωκράτη κι έβγαλε φωνή φωνάρα. “Πού ακούσ’ κε αυτό! Ο ντραγάτης περιδρομιάζ’ πουλιά με τα παιδιά. Αυτό είναι για μολόημα”. Προχώρησε δυο βήματα και πάλι σταμάτησε. “Έννοια σου, του λέει, θα το πω στον Πρόεδρο, να ιδώ τί τζιουβάπ’¹⁵ θα του δώκ’ς. Ταμάμ δουλειά!...”.

¹³ αγγλειπιές: γλυκόλογα, κολακειές.

¹⁴ δειλία: εξάντληση λόγω αρρώστιας, πείνας, κ.λ.

¹⁵ Τζιουβάπ’ (λ. τουρκ.): απάντηση, δικαιολογία. Θυμάμαι, όταν μικρός έκαμνα μια αταξία, μου ‘λεγε η μάννα μου (Θεέ σχωρέστη) “Αχ τζιαναμπετ’, να δω τι τζιουβάπ’ θα δώκ’ς το βράδ’ στον πατέρα σ’”.

Κι όταν απομακρύνθηκε, καθένας μας, προσπαθώντας να μιμηθεί τη βραχνή φωνή της θειάκως έλεγε και ξανάλεγε: “Μπράβο, γομάρια χαντακωμένα· ταμάμ δουλειά κάνετε”.

Και το γέλιο δεν είχε τελειωμό.

(Για την ερμηνεία των λέξεων βλ. Χαρ. Ρεμπέλη “Κονιτσιώτικα”, Γλωσσάριο, που πρόσφατα επανεκδόθηκαν).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Οι τελευταίες στιγμές του Σωκράτη στη φυλακή

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Ο Πλατωνικός διάλογος “Φαίδων ή περί ψυχής” είναι πλούσιος σε υψηλές φιλοσοφικές σκέψεις και αποτελεί ένα λαμπρό δημιούργημα της πλατωνικής μεγαλοφυΐας και φιλοσοφίας, κεντρική ιδέα του οποίου είναι το πρόβλημα της αθανασίας της ψυχής.

Ο Σωκράτης, ο μεγάλος αυτός Διδάσκαλος και θεμελιωτής της ηθικής, βρίσκεται στη φυλακή, ύστερα από τη θανατική καταδικαστική απόφαση του δικαστηρίου. Είναι η τελευταία ημέρα της Ζωής του και γι' αυτό, πρωί πρωί, έρχονται εκεί οι μαθητές του για την τελευταία συνάντηση και συζήτηση.

Με περιληπτική κι ελεύθερη, κάπως, απόδοση των κεφαλαίων 64-66, σας παρακολουθήσουμε τις τελευταίες στιγμές του Σωκράτη, εν μέσω των μαθητών του Κρίτωνα, Κέβη, Φαίδωνα κλπ.

Ο Κρίτων ρώτησε: Σωκράτη, μπορείς τώρα να δώσεις τις τελευταίες σου παραγγελίες, τις οποίες εμείς με μεγάλη προθυμία θα εκτελέσουμε.

Σας παραγγέλλω, αποκρίθηκε ο Σ., να φροντίζετε πολύ τους εαυτούς σας, την ψυχή σας, πράγμα που θα προξενήσει χαρά κι

ευχαρίστηση σε μένα· αν όμως παραμελήσετε την ψυχή σας, τότε τίποτε δεν θα κατορθώσετε.

Ο Κρίτων απάντησε: Δεν υπάρχει αμφιβολία πως αυτό θα το κάνουμε. Η ταφή σου, όμως πώς θέλεις να γίνει; Όπως θέλετε, απάντησε, χαμογελώντας, ο Σωκράτης, Και επειδή αυτή τη στιγμή έχετε μπροστά σας τον πραγματικό Σωκράτη, ενώ σε λίγο θα έχετε το νεκρό σώμα μου, γι' αυτό θάψτε το άψυχο σώμα μου σύμφωνα με τα καθιερωμένα νεκρικά έθιμα.

Σε λίγο σηκώθηκε από το κρεβάτι κι επήγε στο διπλανό δωμάτιο να λουστεί. Όταν γύρισε, αφού συνέστησε στη γυναίκα του και τα παιδιά του να φύγουν, κάθισε κοντά στους αγαπημένους του μαθητές.

Ο ήλιος όμως, πλησίαζε να δύσει και ήρθε ο υπηρέτης των Ένδεκα και του είπε: Σωκράτη, όλοι οι μελλοθάνατοι θυμώνουν μαζί μου και με καταριούνται, σα να φταίω εγώ. Εσύ, όμως, είσαι πολύ διαφορετικός από τους άλλους, όσο καιρό σε γνώρισα στη φυλακή. Είσαι ο πιο ήσυχος απ' όλους όσοι πέρασαν απ' εδώ. Τώρα, λοιπόν, πλησιάζει η ώρα να πεις το κώνειο. Χαίρε και προσπάθησε να υπομείνεις το μοιραίο, όσο πιο ψύχραιμα μπορείς. Είπε αυτά και έφυγε με βουρκωμένα μάπα.

Και ο Σ., είπε: Χαίρε και συ. Αλήθεια, τί ευγενικός είναι αυτός ο άνθρωπος! Πολλές φορές ήρθε εδώ στο κελί μου και συζητήσαμε μαζί. Και τώρα κλαίει για μένα! Αλλά ας φέρει κάποιος το δηλητήριο.

Ο Κρίτων του απαντά: Σωκράτη, ο ήλιος ακόμη δεν έχει βασιλέψει, και επομένως μη βιάζεσαι.

Και τί θα κερδίσω, Κρίτων, αν πάρω μια μικρή αναβολή χρόνου; Αν κάνω αυτό, θα γελοιοποιηθώ στον ίδιο ων εαυτό μου και θα δείξω πως λαχταρώ να ζήσω.

Φέρτε, λοιπόν, το δηλητήριο.

Σε λίγο μπήκε ο άνθρωπος κρατώντας το κύπελλο με το κώνειο. Τί πρέπει να κάνω, τον ρώτησε ο Σ., αφού το πιώ; Δεν έχεις, απάντησε εκείνος, παρά να κάνεις μερικές βόλτες στο δωμάτιο, κι όταν αισθανθείς βάρος και κρύο στα πόδια σου, τότε να ξαπλώσεις.

Ο Σωκράτης πήρε αμέσως ω ποτήρι κι αφού ευχήθηκε να είναι ευτυχής η μετάβασή του από εδώ προς τα εκεί, με θαυμαστή ψυχική γαλήνη και χωρίς κανένα μορφασμό, το ήπιε μονορούφι, ως ων πάτο. Όλοι τότε άρχισαν να κλαίνε. Και ο Σ. τους είπε:

Τί κάνετε έτσι, φίλοι μου; Εγώ γι' αυτό έδιωξα τις γυναίκες, για να μην ξεσπάσουν σε κλάματα. Οι άνθρωποι πρέπει να πεθαίνουν ανάμεσα σε καλά λόγια ή σε σιωπή. Ησυχάστε, λοιπόν, και δείξτε θάρρος.

Ο Σ. πηγαινοερχόταν στο δωμάτιο κι όταν αισθάνθηκε βάρος στα πόδια του, γιατί απ' εκεί άρχισε η ψύξη, ξάπλωσε ανάσκελα. Την ίδια στιγμή ο άνθρωπος εκείνος ψηλαφούσε τα πόδια του, που άρχισαν σιγά-σιγά να παγώνουν. Κι όπως πίεζε τα πόδια του, ολόένα και πιο πάνω, μας έδειχνε πως ο Σ. παγώνει λίγο-λίγο, κι ότι θα πεθάνει, όταν η ψύξη φθάσει στην καρδιά. Άρχισε τότε να παγώνει το υπογάστριο (κάτω κοιλία) και ο Σωκράτης μας είπε τα τελευταία του λόγια: Κρίτων, στον Ασκληπιό οφείλομε έναν κόκορα. Μην παραλείψετε αυτό το χρέος.

Σε λίγο πέθανε και ο Κρίτων του έκλεισε τα μάπα και το στόμα.

Αυτές είναι, περιληπτικά, οι τελευταίες στιγμές του Σ., τις οποίες θα ήθελα να σχολιάσω με κάποιες παρατηρήσεις μου:

Ο Κρίτων, γνωστός για την αγαθή του ψυχή και το αφιλοσόφητο πνεύμα, ζητεί να μάθει ης τελευταίες παραγγελίες του Διδασκάλου του.

Και εκείνος συνιστά την έμπρακτη φιλοσοφική αγωγή της ψυχής τους και την ηθική μόρφωση, σύμφωνα με τα υψηλά της φιλοσοφίας παραγγέλματα. Η προτροπή αυτή να φροντίζουν την ψυχή τους αποτελεί την ηθική διαθήκη του μελλοθάνατου Σωκράτη και το συμπέρασμα όλης της διδασκαλίας και φιλοσοφίας του. Έτσι ο Σ., διατηρώντας στις δύσκολες αυτές επιθανάτιες στιγμές ων εύθυμη διάθεση και τη μεγαλειώδη ψυχραιμία του, αναδεικνύεται ο μεγαλύτερος ηθικός φιλόσοφος της ανθρωπότητας.

Αλλά ο Κρίτων, που δεν είναι ικανός να ακολουθήσει το Διδάσκαλο στην πτήση της σκέψης του, τον ερωτά ποιο είδος ταφής προτιμά (κατόρυξη ή καύση). Και ο Σ. δείχνει και πάλι όλη ω γαλήνη του, τονίζοντας ότι ο Σωκράτης, ως ψυχή, θα φύγει για τη χώρα των μακάρων, και ότι σε λίγο μπροστά τους θα έχουν ένα άψυχο σώμα, που μπορούν να το θάψουν σύμφωνα με τα καθιερωμένα νεκρικά έθιμα. Με άλλα λόγια, είναι σα να λέει στον Κρίωνα: Όσα έλεγα και στο παρελθόν και τόση ώρα τώρα για την τύχη της ψυχής μετά θάνατο, πήγαν χαμένα; Δεν κατάλαβες ότι με την ταφή θάβεται το σώμα και όχι η ψυχή;

Νομίζει κανείς ότι ακούει τον Ιησού να λέει: “Τοσοῦτον χρόνον μεθ' υμών ειμί και ουκ έγνωκάς με, Φίλιππε;”. (Ιω. ιδ, 9). Ακόμα, η φράση του Σωκράτη:

“Ουκέτι παραμενώ υμίν, αλλ' οχήσομαι απίων (= θα φύγω γρήγορα) εις μακάρων τινάς ευδαιμονίας”, μας θυμίζει το του Χριστού: “Έτι μικρόν χρόνον μεθ' υμών ειμί και υπάγω προς τον πέμψαντά με” (Ιω. ζ, 33).

Ο Σ., γαλήνιος πάντοτε, πηγαίνει στο λουτρό, για να απαλλάξει, σαν πεθάνει, τους άλλους από την ενόχληση αυτή. Σε λίγο έρχεται ο υπηρέτης των Ένδεκα, ο οποίος με αρκετή λεπτότητα και ευγένεια τον

ενθαρρύνει και τον παρηγορεί. Ένας αμόρφωτος άνθρωπος, προφανώς δούλος, συμπάσχει και συμπονεί εκείνον, που η αχαριστία των ευεργετηθέντων μορφωμένων Αθηναίων κατεδίκασε σε θάνατο!

Η ευγενική εκδήλωση της συμπάθειας του απλοϊκού αυτού ανθρώπου προς τον Σωκράτη, απαλύνει την τραγικότητα της στιγμής εκείνης και μετριάζει τον πόνο όλων.

Μας θυμίζει, λίγο πολύ, τον έναν από τους δύο ληστές, που ανακούφισε, με όσα είπε, την καρδιά του Ιησού.

Ακολουθώντας ο Σ. επιπλήττει τους μαθητές του, που κλαίνε, γιατί οι θρήνοι αποτελούν, κατά το Σωκρ., μια ενοχλητική παραφώλια στην ιερότητα της στιγμής, που απαιτεί σοβαρότητα και σιωπή. Νηφάλιος ρούφηξε το θανατηφόρο φαρμάκι, κι όταν ένιωσε βάρος στα πόδια του, ξάπλωσε.

Η ψύξη πλησίαζε σιγά-σιγά στην καρδιά, τη μεγάλη καρδιά του φιλοσόφου. Και τότε ο Σ. έδωσε την τελευταία του παραγγελία: "Ω Κρίτων, τω Ασκληπιώ οφειλόμεν αλεκτρούνα· αλλ' απόδοτε και μη αμελήσετε"

Υπ' όψη ότι στην αρχαία Ελλάδα, όσοι ασθενείς θεραπεύονταν στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου, θυσίαζαν στο θεό ως υγείας Ασκληπιό έναν κόκορα που εθεωρείτο σύμβολο υγείας. (Και σήμερα στα χωριά σφάζουν έναν πετεινό στα θεμέλια του σπιτιού, για να γίνει αυτό στερεό).

Αυτή τη στιγμή ο θάνατος του Σωκράτη απαλλάσσει την ψυχή του από τα δεσμά του σώματος, που τη κρατούσε, μέχρι τώρα, φυλακισμένη. Έτσι η θυσία, που παραγγέλλει ο Σωκράτης ήταν μια ένδειξη ευγνωμοσύνης στον Ασκληπιό, γιατί, πεθαίνοντας, η ψυχή του,

απαλλαγμένη από το φθαρτό σώμα, θα πετούσε ολόϊσια στον υπεραισθητό κόσμο, κοντά στο θεό.

Σε λίγο, με έναν ελαφρό σπασμό, ο Σ. ξεψύχησε κι αποχωρίστηκε από την επίγεια ζωή. Η ωχρότητα του θανάτου χύθηκε στο πρόσωπό του. Η ψυχή του είχε φτερουγίσει και είχε ήδη φθάσει εις "μακάρων ευδαιμονίας".

* * *

Αυτός ήταν ο μεγάλος φιλόσοφος. Αντιμετώπισε το θάνατο με ψυχραιμία και αξιοπρέπεια· με σθένος Αγίου. Δεν διαμαρτυρήθηκε, δεν παραπονέθηκε, δεν εδειλίασε, όταν, επικυρώνοντας έμπρακτα όσα θεωρητικά κήρυξε, ήπια γαλήνιος το πικρό του θανάτου δηλητήριο. Ο θάνατος γι' αυτόν ήταν λύτρωση της ψυχής από τα δεσμά του σώματος. Ήταν ανάβαση στην Ιδέα του Αγαθού, που ταυτιζόταν με το θεό.

Ο Σωκράτης ήταν συνεπέστατος, ευσεβέστατος, λαμπρό υπόδειγμα σοφού μάρτυρος. Γι' αυτό και δεν είναι παράδοξο, γιατί οι χριστιανοί των πρώτων μ.Χ. αιώνων, τον σεβόνταν και τον θεωρούσαν πρόδρομο και προφήτη του Χριστού.

Ο Σ. ήταν, στο ήθος, καλύτερος από πολλούς άλλους αρχαίους Έλληνες, ασυγκρίτως ανώτερος από πολλούς βυζαντινούς αυτοκράτορες, που διέπραξαν, φοβερά εγκλήματα, καλύτερος, επίσης από πολλούς θεόπνευστους Προφήτες και Προφυτάνακτες της Παλ. Διαθήκης, που υπέπεσαν σε σοβαρά αμαρτήματα.

Με δυο λόγια, υπήρξε πρότυπο δικαίου ανδρός και τέλειο του Χριστού προεικόνισμα.

«ΦΩΝΗ ΕΝ ΡΑΜΑ ΗΚΟΥΣΘΗ...»
(ΜΑΤΘ. Β 18)

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Στο Ιράκ συνεχίζονται οι εκρήξεις και η αιματοχυσία, χωρίς να ιδρώνει το αφτί κανενός ισχυρού της Γης. Ο Πρόεδρος Μπους με αρκετή κομπορημοσύνη δήλωσε πρόσφατα ότι η Αμερική θα νικήσει τους τρομοκράτες και θα κερδίσει τον πόλεμο. Και αναρωτιέται κανείς: Πότε οι ηγέτες της Ευρώπης θα πουν ευθαρσώς και με παρρησία: "έως εδώ και μη παρέκει", και, μάλιστα όσο πιο γρήγορα αντιταχθούν, τόσο το καλύτερο, γιατί ο Πλανητάρχης, με τη φόρα που πήρε, λοξοκοιτάζοντας, συν τοις άλλοις, και το Ιράν, κινδυνεύει να γίνει ακόμη πιο καταγέλαστος στην Οικουμένη. Αρκετό αίμα χύθηκε, αρκετά καυτά δάκρυα αυλάκωσαν και αυλακώνουν τα πρόσωπα Σέρβων, Αφγανών και Ιρακινών. Στη Χιροσίμα, Ναγκασάκι, Βιετνάμ συνεχίζονται οι γεννήσεις εκτρωμάτων και παραμορφωμένων βρεφών. Αφγανοί και Σέρβοι δεν μπορούν ακόμα να συνέλθουν από τις τεράστιες καταστροφές, που υπέστησαν και το Ιράκ μεταβλήθηκε σ' ένα απέραντο νεκροταφείο από τα θύματα των εκρήξεων.

Βλέπει κανείς εκεί τον πόνο ζωγραφισμένο στα πρόσωπα όλων. Μανάδες έξαλλες και αλλόφρονες, με θρήνους, κραυγές απόγνωσης και

στηθοκοπήματα, αναζητούν στα καπνισμένα ερείπια τα παιδιά τους και δεν θέλουν να πιστέψουν ότι χάθηκαν.

Εικόνες τραγικές, φρικιαστικές και φοβερές, φοβερότερες ακόμη από εκείνη του Ευαγγελιστή Ματθαίου: «Φωνή εν Ραμά ηκούσθη, θρήνος και κλαυθμός και οδυρμός πολύς. Ραχήλ κλαίουσα τα τέκνα αυτής και ουκ ήθελε παρακληθήναι ότι ουκ εισί» (κι ήταν αδύνατο να παρηγορηθεί για το χαμό τους).

Μέχρι πότε, λοιπόν, ο θάνατος θα δρεπανίζει αθώα πλάσματα σαν τα εύοσμα άνθη της άνοιξης; Γιατί ο σημερινός κόσμος έγινε η φοβερή παλαιόστρα, στην οποία παλεύει ο ισχυρός με τον ανίσχυρο; Γιατί ηγέτες και τρομοκράτες αυθαιρετούν, σκορπούν οδύνη, σπαραγμό και χαλασμό γύρω τους και μένουν τελείως αναλγητοι στο δράμα ακρωτηριασμένων παιδιών, που σπαρταρούν από τον πόνο, όπως σφαδάζει ένα ζωάκι κάτω από τα γαμψά νύχια αγριού θηρίου;

Μέχρι πότε ο τρόμος του πολέμου και των εκρήξεων θα επικρέμεται, σα Δαμόκλεια σπάθη, πάνω από τα κεφάλια των ανθρώπων;

Στώμεν ευλαβώς. Το σκάφος της ανθρωπότητας έχει χάσει την πυξίδα του προσανατολισμού του με συνέπεια να παραπαίει και να κλυδωνίζεται. Και οι ισχυροί της Γης, αδιάφοροι στα κηρύγματα του Χριστού για αγάπη και συναδέλφωση, οπλίζονται και εξοπλίζονται και κάθονται ήσυχoi και αμέριμνοι πάνω στον κρατήρα ενός ηφαιστείου, που οι ίδιοι φρόντισαν να παραγεμίσουν με επικίνδυνες εκρηκτικές ύλες.

Είθε ο Παντοδύναμος να φρονηματίσει τους άφρονες ηγέτες και τρομοκράτες και να εισακούσει τις θερμές παρακλήσεις όλων των λαών, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευματος, ούτως ώστε να βασιλέψει στον

κόσμο ομόνοια και αγάπη και “επί γης ειρήνη εν ανθρώποις ευδοκία”

Αμήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η Δημοκρατία στην αρχαία Αθήνα

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Είναι γνωστό ότι η κοινωνική και διοικητική νομοθεσία του Σόλωνα έθεσε τις βάσεις της κατοπινής ανάπτυξης του δημοκρατικού πολιτεύματος των Αθηνών, το οποίο με τις ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη (508 π.Χ) έφτασε στον κορυφώνα της δόξας του τον 5^ο και 4^ο π.Χ αιώνα και διατηρήθηκε, εξ ίσου ισχυρό, και μετά την επικράτηση της Μακεδονικής ηγεμονίας.

Τύχη αγαθή, έζησαν τότε στην Αθήνα εξαιρετοι άνδρες του πνευματικού και καλλιτεχνικού κόσμου, οι οποίοι με τα ανυπέρβλητα κι ανεπανάληπτα έργα τους έδωσαν την πιο τιμητική θέση στο κλεινό Άστυ, ανάμεσα στις άλλες πόλεις της Ελλάδος. Οι νικηφόροι, άλλωστε, αγώνες των Ελλήνων κατά των Περσών ετόνωσαν την αυτοπεποίθησή τους στις δυνάμεις τους, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα να αρχίσουν αμέσως, μετά τα Μηδικά, ν' ανοικοδομοούν ό,τι η Περσική λαίλαπα είχε καταστρέψει και πυρπολήσει.

Ας σκιαγραφήσουμε τώρα, με κάθε δυνατή συντομία, την Αθηναϊκή δημοκρατία σε όλο το μεγαλείο της, στο οποίο, εκτός των άλλων συντελεστών, πρωτεύοντα ρόλο έπαιξε και ο μέγας εκείνος Ολύμπιος πολιτικός, ο Περικλής.

* * *

Δύο μεγάλοι θεσμοί κατείχαν τότε σπουδαιότατη θέση στη διακυβέρνηση της πόλης: η Βουλή των 500 και η Εκκλησία του Δήμου (συνέλευση του λαού). Η Βουλή των 500, χωρισμένη σε 10 τμήματα, 50 μέλη από κάθε φυλή (πρυτάνεις) κυβερνούσε για 36 ημέρες με πολλαπλά καθήκοντα.

Ασκούσε την οικονομική εποπτεία και διαχείριση, φρόντιζε για την οργάνωση του στρατού και στόλου, ήλεγχε τις δημόσιες υπηρεσίες, προετοίμαζε τα νομοσχέδια (προβουλεύματα) για να συζητηθούν στην Εκκλησία του Δήμου, επιτηρούσε την άμυνα της πόλης, δεχόταν τους ξένους πρέσβεις και ακόμη είχε ορισμένες δικαστικές αρμοδιότητες. Ανάγκη να τονιστεί ότι το νομοσχέδιο (προβούλευμα) της Βουλής δεν είχε ισχύ νόμου, αν δεν ψηφιζόταν από την Εκκλησία του Δήμου:-

Ας σημειωθεί ότι ο βουλευτής που εκλεγόταν με κλήρο, υπεβάλλετο σε δοκιμασία, σε έλεγχο για τη δημόσια και ιδιωτική ζωή του. Ο βουλευτής ο οποίος δεν πληρώνε τους φόρους του, ή δεν μετείχε στις εκστρατείες ή συμπεριφερόταν κακώς προς τους γονείς του, έχανε το αξίωμά του. Κάθε πολίτης είχε δικαίωμα να καταγγείλει ένα βουλευτή για τις σπουδαίες αυτές ή παρόμοιες παραλείψεις των καθηκόντων του.

Είναι γνωστή η περίπτωση του εκλεγέντος βουλευτή Μαντίθεου, τον οποίο κάποιος τον κατηγορήσε ότι στην εποχή των 30 Τυράννων (404-403) είχε υπηρετήσει στην τάξη των υπιέων, που ήταν φίλα προσκείμενη προς το ολιγαρχικό καθεστώς της Σπάρτης. Αλλά ο Μαντίθεος απέδειξε ότι στο διάστημα εκείνο της κατοχής των Αθηνών από τους Σπαρτιάτες, αυτός βρισκόταν στον Πόντο και επέστρεψε στην Αθήνα πέντε μέρες πρωτότερα από την κατάλυση του ολιγαρχικού πολιτεύματος της Σπάρτης.

Γεγονός, πάντως, είναι ότι οι Βουλευτές, καθώς και όλοι οι άρχοντες, δημόσιοι υπάλληλοι και όσοι είχαν διαχειριστεί δημόσιο χρήμα, μετά το τέλος της αρχής τους, λογοδοτούσαν, έδιναν λόγο (ευθύνας) στους 10 λογιστές οι οποίοι μπορούσαν να τους παραπέμψουν στους "Ευθύνους" για τα περαιτέρω. Εκείνος ο υπάλληλος που δικαζόταν, ως ένοχος κλοπής, ή δωροδοκίας, αν αποδεικνυόταν η ενοχή του, καταδικαζόταν σε χρηματικό πρόστιμο δεκαπλάσιο του ποσού που έκλεψε ή της αξίας των δώρων, που παράνομα πήρε.

Τέτοια αυστηρά μέτρα για την περιστολή των κλοπών του δημοσίου χρήματος και τις δωροδοκίες έπαιρναν. Ουδέν σχόλιο, φυσικά, για το σημερινό μπάχαλο στη διαχείριση του δημοσίου χρήματος.

Θα αναφέρω μόνο τους Επιστάτες των δημοσίων έργων, οι οποίοι φρόντιζαν για τις επισκευές, διορθώσεις των δημοσίων έργων (δρόμων, γεφυρών κ.λ.) ή και των οικοδομημάτων (δημόσιων κηρίων, ναών, θεάτρων κ.λ.) και εφόπευαν καθημερινά για τα έργα που κατασκεύαζε η πόλη. Σχόλιο και εδώ ουδέν. Μην το ψάχνεις...

Θα πρόσθετα ακόμη ότι, όπως αναφέρει ο Δημοσθένης σε κάποιο λόγο του, οι οικίες των πολιτικών του 5^{ου} π.Χ. αι. δηλ. του Μιλτιάδη, Αριστεΐδη, Θεμιστοκλή κ.λ. δεν διέφεραν καθόλου, από πλευράς πολυτέλειας και εξωτερικής εμφάνισης από τα σπίτια των φτωχών συμπολιτών τους. Σήμερα πολλοί νεόπλουτοι πολιτικοί μας συναγωνίζονται μεταξύ τους σε κατασκευές πολυτελών επαύλεων, προκλητικών εξοχικών κατοικιών κ.λ, τα σχόλια περιττεύουν.

* * *

Μια όμως που μιλάμε για τη δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας, θα ήταν παράλειψη, αν δεν αναφέρομε λίγα αποσπάσματα από τον

Επιτάφιο του Περικλή, που τον εξεφώνησε το 431 π.Χ. προς τιμήν των πεσόντων κατά το πρώτο έως του Πελοπ/κού πολέμου και ο οποίος αποτελεί ύμνο και εγκώμιο του δημοκρατικού πολιτεύματος των Αθηνών. Είπε μεταξύ άλλων:

“Το μεγαλείο της πατρίδας μας οφείλεται στο πολίτευμά μας, που δεν προέρχεται από αντιγραφή άλλων πολιτευμάτων, αλλά είναι γνήσιο δημιούργημα του λαού μας, άξιο πρότυπο για μίμηση. Στις ιδιωτικές διαφορές μας οι νόμοι είναι ίσοι για όλους και στα δημόσια αξιώματα προτιμώνται οι δραστήριοι και οι ικανοί. Κάθε πολίτης, πλούσιος ή φτωχός, ευγενής ή ασήμαντος μπορεί ν’ ανέλθει στα ύπατα αξιώματα, χωρίς να εμποδίζεται σ’ αυτό από την τυχόν κατώτερη κοινωνική καταγωγή του.

Η ζωή μας είναι ευχάριστη με τους δημόσιους αγώνες, τις εορτές μας και τις άνετες κατοικίες μας, καθώς και με τα άφθονα αγαθά, που εισάγονται στην πόλη μας από παντού.

Έχουμε εμπιστοσύνη στην έμφυτη γενναιοψυχία μας και δεν διώχνουμε κανένα από την πόλη μας, αλλά την αφήνουμε ανοιχτή σε όλους, που θέλουν να την επισκεφθούν και να ωφεληθούν (υπαινιγμός για τις ξηνηλασίες της Σπάρτης). Αγαπούμε το ωραίο στην απλότητά του και με μικρή δαπάνη και προοδεύουμε στις επιστήμες και τα γράμματα, χωρίς να παύουμε να είμαστε δραστήριοι. Δεν θεωρούμε ντροπή τη φτώχεια και μας ενδιαφέρει πολύ ο πολίτης να παίρνει μέρος στα κοινά. Όποιος αδιαφορεί γι’ αυτά, θεωρείται όχι φιλήσυχος πολίτης, αλλά αχρείος (=άχρηστος). Μας ενδιαφέρει να ευεργετούμε τους άλλους παρά να ευεργετούμεθα απ’ αυτούς.

Η πόλη μας είναι σχολείο της Ελλάδος και κάθε πολίτης μπορεί, ως άτομο, ν' ασχοληθεί με ό,τι θέλει και σε ό,τι έχει διαφέρον και κλίση κλ. κλ.».

Αυτό ήταν, πολύ σύντομα, το πολίτευμα της Αθήνας, που ανύψωσε την πόλη στο απόγειο της δόξας της και την κατέστησε άξια θαυμασμού και αιώνιο προσκύνημα ομορφιάς και χάρης.

* * *

Ο 5^{ος} π.Χ. αι. ήταν ο χρυσός αιών του Περικλή. Ποίηση, πεζός λόγος, εικαστικές τέχνες έφτασαν στη μεγαλύτερη ακμή και άνθιση. Μια αθηναϊκή οικογένεια του 5^{ου} π.Χ. αι. θα μπορούσε να είχε γνωρίσει το Μιλτιάδη, Αριστείδη, Θεμιστοκλή, Αισχύλο, Σοφοκλή, Ευριπίδη, Αριστοφάνη, Σωκράτη, Πλάτωνα Φειδία, Περικλή, Ηρόδοτο, Θουκυδίδη, Ικτίνο, Πολύκλειτο, Ζεύξη, Μύρωνα κ.λ. κ.λ. Ανέφερα παραπάνω το Σωκράτη. Σε ποιά άλλη πόλη θα μπορούσε να ζήσει ο φιλόσοφος και ν' αναπτύξει τις ιδέες του; Μόνο στην Αθήνα. Οι χριστιανοί των πρώτων αιώνων τον χαρακτήρισαν ως π.Χ. προφήτη. Προφήτης ήταν και ο Ησαΐας και άλλοι της Παλ. Διαθήκης. Οποία όμως διαφορά!

Εκείνοι απειλούσαν και έφερναν το χαλασμό και την συντέλεια του κόσμου. Ο Σωκράτης αντίθετα, συνομιλούσε ήρεμα, δεν γέμιζε την Αθήνα με καταγγελίες, αλλά συνιστούσε στους συνομιλητές του ν' αποκτήσουν ορθές γνώσεις με σκοπό την κατάκτηση της Αρετής. "Γνώθι σαυτόν" έλεγε, δηλ. γνώριζε τον εαυτό σου, τα προτερήματά σου αλλά και τις αδυναμίες και τα ελαττώματά σου.

Αυτή ήταν η αρχαία Αθήνα με το φιλελεύθερο πνεύμα της και την ευψυχία των κατοίκων της.

Όταν η βασίλισσα των Περσών Άτοσσα άκουσε από τους γέροντες (Πέρσες Αισχύλου) με τί θάρρος οι Έλληνες πολέμησαν στη Σαλαμίνα, χωρίς να υπακούουν σε κάποιο μονάρχη, έμεινε έκπληκτη.

Πρέπει όμως να ομολογήσουμε πως δίπλα στα λαμπρά κατορθώματα των Αθηναίων υπάρχουν και ορισμένα μελανά σημεία, μερικές σκιές σε περιόδους πολεμικών συγκρούσεων ή σε στιγμές έξαψης των παθών. Όλα όμως τα αρνητικά στοιχεία μπαίνουν στο περιθώριο, αν σκεφτούμε την προσφορά της Αθήνας στον πολιτισμό, που προκάλεσε το θαυμασμό όλων και έκανε ένα Ευρωπαίο στοχαστή να πει πως ό,τι είναι ο νους κι η καρδιά για τον άνθρωπο υπήρξε η αρχαία Ελλάδα για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Χωρίς τον χρυσούν αιώνα του Περικλή, η ελληνική επίδραση, μόλις που θα άγγιζε τον υπόλοιπο κόσμο. Αν έλειπε η Σπάρτη, η απουσία της δεν θα ήταν και τόσο αισθητή, όσο, αν δεν υπήρχε η Αθήνα. Ο Αθηναίος ήταν φιλελεύθερος, εραστής του Ωραίου, εύθυμος, λεπτός στο πνεύμα, ευφυολόγος, καλλιεργημένος, αστείος. (Η λ. με τη σημερινή σημασία, προέρχεται από τον κάτοικο του άστεως, που ήταν ευτράπελος και πρόσχαρος, εν αντιθέσει με το χωρικό των περιχώρων της Αθήνας).

Με δυο λόγια: Η ζωή στην αρχαία Αθήνα ήταν μια καλλιέργεια του γούστου που προερχόταν από το μεράκι και την προοδευτική τάση όλων των πολιτών, που λάτρευαν τη σοφία, το φως και την ομορφιά. Οι Ιουδαίοι δίδαξαν τους ανθρώπους πώς να υπηρετούν καλύτερα το Θεό. Η νομαδική ζωή τους, μονότονη και κουραστική, αποχαύνωνε το πνεύμα, χωρίς κανένα ουσιαστικό περιεχόμενο. Ο Αθηναίος δεν μπορούσε να ζήσει όπως ο Εβραίος με την τυφλή υποταγή στο Θεό του, με τις προσευχές και την κτηνοτροφία. Οι Αθηναίοι είχαν στόχους, οράματα υψηλά, τα οποία επεδίωκαν να κατακτήσουν με διαρκή

προσπάθεια, για να κάνουν τη ζωή τους, πιο άνετη, πιο πνευματική, πιο ευχάριστη και πιο ζηλευτή.

Ανακεφαλαίωση: Η αθηναϊκή δημοκρατία ήταν η πιο πνευματική, η πιο ιδανική, δημιουργική και αξιοθαύμαστη απ' όσες μας έδωσε η ιστορία της αρχαιότητας. Οι αρχαίοι Έλληνες, μακριά από θεοκρατικές, θεοσοφικές και θρησκευτικές δοξασίες, χρησιμοποίησαν τον ορθό λόγο για να εξηγήσουν την προέλευση των όντων και του κόσμου. Με τον ορθό λόγο έθεσαν τις βάσεις και ης αρχές πάνω στις οποίες στηρίχτηκε και βάδισε η μετέπειτα διανόηση.

Ας μη λησμονούμε ότι η φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων ήταν εκείνη που προετοίμασε τον κόσμο για την αποδοχή, εμπέδωση και διάδοση του χριστιανισμού. Το ομολογεί αυτό και ο χριστιανός συγγραφέας Κλήμης ο Αλεξανδρεύς (150-220), ο οποίος είπε: "Πριν από τον ερχομό του Χριστού ο Θεός έδωσε στους Εβραίους το Νόμο και στους Έλληνες τη φιλοσοφία για την ψυχολογική προπαρασκευή των ανθρώπων να δεχθούν το νέο θρήσκευμα".

Μόνο που ο νέμος και μάλιστα ο Ιουδαϊκός νόμος διατάζει: "Πρέπει, επιβάλλεται να κάνεις αυτό, δεν πρέπει να κάνεις εκείνο". Αντίθετα η αρχ. ελλν. φιλοσοφία δεν έχει τα: "πρέπει, οφείλεις κ.λ.", αλλά θέτει ερωτήματα: "πώς; γιατί; για ποιό σκοπό;" και αφήνει τον άνθρωπο ελεύθερο να σκεφθεί, να συσκεφθεί, να ερευνήσει και να αποφασίσει μόνος του, χωρίς πιέσεις και εξαναγκασμούς.

Συνειρμικά με αυτές τις σκέψεις θα έλεγα τούτο: Ποιός συγγραφέας, ποιητής της Ανατολής (Αιγύπτιος, Ασσύριος, Βαβυλώνιος, Ιουδαίος κ.λ. ποιός Προφήτης της Παλαιάς Διαθήκης μπορεί να συγκριθεί με τον Αισχύλο, Σοφοκλή, Ευριπίδη, Σωκράτη, Πλάτωνα, Αριστοτέλη κ.λ. τους οποίους θαυμάζει όλη η ανθρωπότητα; Ποιός

μπορεί να σωθεί δίπλα στο θείο Ποιητή, τον Όμηρο, ο οποίος, όπως έλεγαν, "πάσαν την Ελλάδα πεπαίδευκεν ούτος ο ποιητής" και ο οποίος υπήρξε, κατά τον Δίωνα τον Χρυσόστομο (40-115 περίπου) "πρώτος και μέσος και ύστατος παντί παιδί και ανδρί και γερόντι".

Και, πράγματι, ο μεγαλόπνοος Όμηρος (divus poeta, κατά τους Λατίνους) αποτέλεσε το πρότυπο και την ιερή γραφή για όλους τους κατοπινούς ποιητές.

* * *

Αυτοί είναι οι αρχαίοι Έλληνες λαμπροί και ένδοξοι, δημιουργικοί και συντελεστές του αθάνατου ελληνικού μεγαλείου. Τα έργα τους αποπνέουν ομορφιά και Χάρη, σαφήνεια και μέτρο, καθαρότητα, αρμονία και λογική σκέψη.

Πρέπει να περηφανευόμαστε για αυτούς τους μακρινούς προγόνους μας και προπάτορες μας. Το ίδιο οφείλει κάθε λαός, κάθε έθνος να σεμνύνεται για τους δικούς του προγόνους: οι Γάλλοι, Ιταλοί, Αιγύπτιοι κ.λ. για τους δικούς των προπάτορες και οι Εβραίοι για τους δικούς των: Αβραάμ, Ισαάκ, Ιακώβ, Δαβίδ, Ησαΐα κ.λ. κ.λ. που δεν ταυτίζονται φυσικά, με τους προπάτορες άλλων λαών.

Βαρβαρότητες και ανεπίτρεπτη ανεκτικότητα

(«Εάν οὔτοι σιωπήσωσι, οἱ λίθοι κεκράζονται» Λουκ. ιθ, 40)

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Τα χρόνια παρατηρούνται, τόσο στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη, όσο και σε άλλες μεγάλες πόλεις, απαράδεκτες παρεκτροπές και αναταραχές από νεαρά άτομα, τα οποία βρίσκουν ευκαιρίες και διαταράσσουν την ομαλή κοινωνική ζωή των ανθρώπων. Πολλά είναι τα γενεσιουργά αίτια αυτής της κατάστασης και δεν είναι του παρόντος να τα αναλύσουμε διεξοδικά. Απλή σκιαγραφία των γεγονότων θα κάνουμε και ο καθένας ας προβληματιστεί και ας συναγάγει τα συμπεράσματά του. Γεγονός, πάντως είναι πως η κατάσταση δεν ελεγχεται, όσο πρέπει, από τους αρμόδιους παράγοντες και τα όργανα της τάξεως, με αποτέλεσμα, αν αφεθούν να εξελισσονται έτσι τα πράγματα, να βρεθούμε μελλοντικά προ δυσάρεστων εκπλήξεων και τότε "έσται η εσχάτη πλάνη χειρών της πρώτης".

Γνωστή η βία στα γήπεδα. Δυστυχώς, έχει παγιωθεί η ιδέα σ' όλους τους παράγοντες του ποδοσφαίρου ότι πρέπει, ντε και καλά, να νικήσει η ομάδα τους, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Σε αντίθετη περίπτωση αρχίζουν τα παρέκτροπα: φωτιές στις κερκίδες, καταστροφές καθισμάτων (πλήρωνε, ελληνικέ, λαέ, τα σπασμένα) βόμβες μολότοφ

κατά αστυνομικών, ξυλοδαρμοί, πυρπολήσεις αυτοκινήτων, παντός είδους κανιβαλισμοί κ.λ. κ.λ.

Τελευταία κατέφθασαν από τη Ρωσία και εισαγόμενοι χούλιγκαν προς ενίσχυση των ομοφρονούντων φίλων τους.

Και μη χειρότερα! Και τα εντεταλμένα όργανα της τάξεως απλώς θεώνται, χωρίς καμιά ουσιώδη επέμβαση, γιατί τέτοιες εντολές έχουν, να τηρούν δηλ. παθητική στάση προς αποφυγή πιο έντονων επεισοδίων.

Αναλογίστηκαν, όμως, σοβαρά οι αρμόδιοι κυβερνητικοί και αστυνομικοί παράγοντες πού μπορεί να οδηγήσει αυτή η απαράδεκτη ασυδοσία στα γήπεδα; Κάποιες πρόσφατες χλιαρές δηλώσεις του κ. Ορφανού μάλλον θυμηδία, παρά σοβαρές σκέψεις προκαλούν.

Και αναρωτιέται ο απλός πολίτης: Ποιός ο λόγος οι θωρακισμένοι αστυνομικοί με κράνη, ασπίδες, κλόμπς να εξευτελίζονται και να ξυλοκοποούνται από γνωστούς - αγνώστους φανατισμένους νεαρούς; Γιατί δεν συλλαμβάνονται οι ταραξίες και να πληρώσουν, τουλάχιστο, τις ζημιές που προξενούν; Φοβάται η Κυβέρνηση το πολιτικό κόστος. Μήπως, όμως, δεν εισπράττει πολλαπλάσιο κόστος από τη στάση που τηρεί;

Όταν ο πολίτης είναι συνεπής στις φορολογικές του υποχρεώσεις έχει την απαίτηση από το Κράτος να προστατέψει την περιουσία του.

Από την άλλη μεριά οι συχνές ληστείες, κλοπές κ.λ. έχουν γίνει σύνηθες φαινόμενο. Συμμορίες νεαρών με απειλή μαχαιριού εκβιάζουν μικρούς μαθητές. Επιθέσεις και ξυλοδαρμοί. Νωρίς το βράδυ ερημώνουν οι πλατείες από παιδιά. Δεν τολμάει ο μαθητής να πάει το βράδυ μόνος του στο φροντιστήριο. Άδειασαν οι παιδικές χαρές. Μάστιγα οι απαγωγές μικρών παιδιών. Αρκετές οι εξαφανίσεις. Για εμπορία σωματικών οργάνων μιλούν. Παντού ελλοχεύει ο κίνδυνος. Προ ημερών

ξυλοκοπήθηκε αγρίως φοιτητής, που θέλησε να εμποδίσει την κλοπή κομπούτερ από γνωστούς - αγνώστους, που εισέβαλαν στο Πολυτεχνείο. Και αναρωτιέται κανείς Πότε οι σοφοί πρυτάνεις θα μας καθορίσουν την έννοια του πανεπιστημιακού ασύλου; Μπορεί κάποιος εγκληματίας να διαπράξει φόνο στην οδό Πατησίων και ύστερα να μπει στο προαύλιο του Πολυτεχνείου για να αποφύγει τη σύλληψη; Μπας και τρελαθήκαμε σ' αυτό τον τόπο;

Όσοι συλλαμβάνονται (είπα όσοι) οφείλουν να πληρώνουν τις ζημιές που προκάλεσαν και όχι την άλλη μέρα να αφήνονται ελεύθεροι ή να τιμωρούνται με αναστολή. Η αποθράσυνση προέρχεται από την ατιμωρησία τους. Η Πολιτεία, δυστυχώς, δεν λαμβάνει αυστηρά μέτρα, όλες οι Κυβερνήσεις αδιαφορούν, εμπαιξουν όλους και μεταθέτουν τη λήψη αποφάσεων στις ελληνικές Καλένδες, δηλ. ποτέ.

Έλεγε χαρακτηριστικά τις προάλλες σε κανάλι αξιωματικός της Αστυνομίας, πως, αν τους δώσουν εντολές, μπορούν να αποκαταστήσουν την τάξη στα Εξάρχεια μέσα σε 24 ώρες.

Αλλά πολιτική βούληση δεν υπάρχει. Υπάρχει ανοχή και ωχαδερφισμός. Πάντως, η ατιμωρησία όλων των ταραξιών αποτελεί παγερή αδιαφορία και ενθάρρυνση για τη συνέχιση τέτοιων αξιοποιίνων πράξεων. Ας σημειωθεί και τούτο: Αηδιασμένος και με πόνο ψυχής είπε για πολλοστή φορά ο Ντέμης Νικολαΐδης: "Ας γίνονται, ας γίνονται τέτοια, μπας και συγκινηθούν οι αρμόδιοι. Αλλά δεν βαριέσαι, τίνος να ιδρώσει το αφτί!

* * *

Κάπως νωθρή, άτολμη και μουδιασμένη φάνηκε η Κυβέρνηση της Ν.Δ. κατά την πρώτη διετία. Αναμφιβόλως, κληρονόμησε πολλά επαχθή προβλήματα από το παρελθόν. Πακτωλός χρημάτων ήρθε στη

χώρα μας από τας Ευρώπας. Έγραφε τις προάλλες σχολιαστής αθηναϊκής εφημερίδας: "Ποιός θα μας πει πού δαπανήθηκαν μέχρι το 2005 εξήντα (60) δισεκατομμύρια ευρώ, που εισέρρευσαν στην Ελλάδα από τα ευρωπαϊκά ταμεία Στήριξης; Ποιός και πότε θα μας δώσει γι' αυτά απολογιστικά στοιχεία;"

Είναι ανάγκη στη δεύτερη διετία της θητείας της η Κυβέρνηση να αποφύγει λάθη και αδέξιους χειρισμούς. Να συντονιστεί καλύτερα, μεθοδικά και πιο οργανωμένα, να αφήσει τα "ναι μεν αλλά", να εγκαταλείψει το ρυθμό βηματισμού... "χωλής χελώνας" και να παραγάγει αξιόλογο έργο.

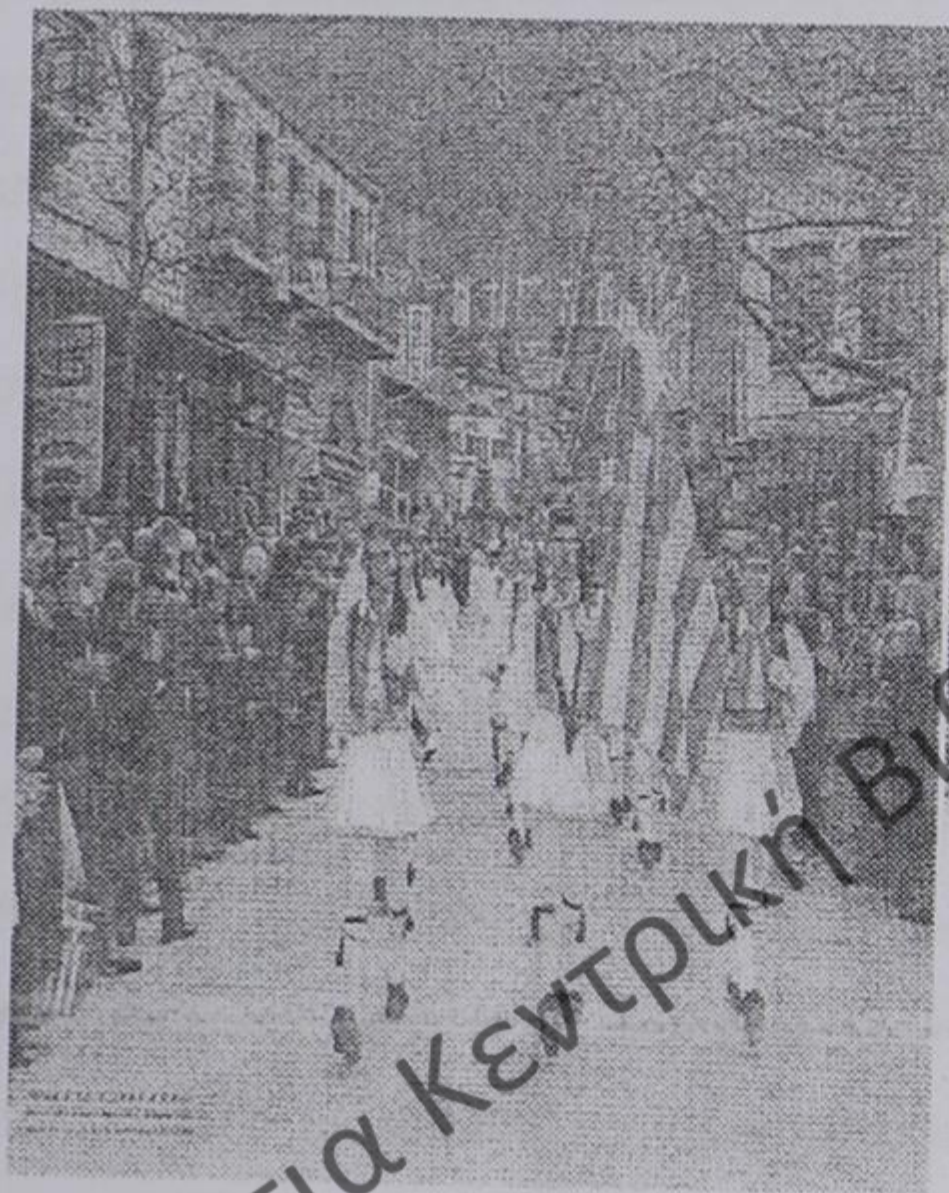
Ο Γ. Παπανδρέου, εβδομάδες τώρα, φέρει και επαναφέρει στην επικαιρότητα το θέμα των υποκλοπών, το οποίο αποτελεί τρωτό-σημείο για την Κυβέρνηση και, ιδιαίτερα, για τον Κ. Καραμανλή, τον οποίο επιδιώκει καιρία να πλήξει, ακολουθώντας σ' αυτό την τακτική του πυγμαχού εκείνου, ο οποίος, όταν βλέπει μια αιμορροούσα πληγή κοντά στο μάτι του αντιπάλου του, εκεί χτυπάει ανελέητα για να τον εξουδετερώσει.

Ήδη, το καμπανάκι χτυπάει αντίστροφα. "Οι καιροί σου μενετοί". Στο χέρι της Κυβέρνησης είναι ή να κερδίσει άνετα τις προσεχείς εκλογές ή να παραδώσει τη σκυτάλη στο ΠΑΣΟΚ για να συνεχίσει το έργο του, το οποίο ανέκοψαν οι ψηφοφόροι στις προηγούμενες εκλογές.

Όλα αυτά και άλλα πολλά "ο έχων ώτα ακούειν, ακουέτω". Και πρώτος απ' όλους "ακουέτω ταύτα και ο Πρωθυπουργός", ο θώκος του οποίου άρχισε ήδη να τρίζει παράξενα. Τελεία και παύλα.

Υστερόγραφο: Πολλές, πάρα πολλές οι ληστείες και μάλιστα αιματηρές. Πάμε απ' το κακό στο χειρότερο. Από την άλλη μεριά, γνωστοί - άγνωστοι κουκουλοφόροι δράττονται πάσης ευκαιρίας για

να καταστρέψουν, να σπάσουν, να ρημάξουν, να ξυλοκοπήσουν, να πυρπολήσουν. Ας ελπίσουμε ότι ο ρηξικέλευθος νέος Υπουργός Δ. Τάξης κ. Β. Πολύδωρας, που ξέρει με παρρησία να λέει "τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη" θα κάνει ό,τι μπορεί για να εμποδώσει την τάξη και την ασφάλεια στους Έλληνες πολίτες. Οψόμεθα.

Παρέλαση στην Κόνιτσα 25 Μαρτίου 2006

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Περί ταφής και καύσης των νεκρών στην Αρχαία Ελλάδα.

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Πριν από λίγο καιρό ψηφίστηκε νόμος στη Βουλή, με τον οποίο επιτρέπεται η καύση των νεκρών, πράγμα που θορύβησε τους εκκλησιαστικούς κύκλους. Αδικοιολόγητη η ανησυχία τους, γιατί δεν πρόκειται, πιστεύω, να υιοθετηθεί κάτι τέτοιο από τους Έλληνες, που μένουν πιστοί στην καθιερωμένη ταφή των νεκρών. Το καντήλι που καίει, τα λουλούδια που στολίζουν το μνήμα, τα τρισάγια κ.λ. χύνουν βάλαμο παρηγοριάς στους οικείους του αποθανόντος. Επομένως ας μη μιλάμε για καύση νεκρών. Η εικόνα και μόνο προκαλεί φρίκη και αποτροπή. Η επικαιρότητα, όμως, του θέματος, επιτρέπει, νομίζω, να ειπωθούν ολίγα τινά, με κάθε δυνατή συντομία.

* * *

Κοινή ήταν η πεποίθηση των αρχαίων Ελλήνων ότι ο νεκρός πρέπει να ταφεί ή να καεί. Το "άταφον" εθεωρείτο μεγίστη παράλειψη και συμφορά, γιατί η ψυχή δεν μπορούσε να εισέλθει στον Άδη, αλλά περιπλανιόταν, σα φάντασμα, μεταξύ των δύο κόσμων, ζώντων και νεκρών. Έτσι η σκιά (ψυχή) του Πατρόκλου παρουσιάζεται στον ύπνο του Αχιλλέα λέγοντας: "Θάψε με όσο το δυνατό πιο γρήγορα για να

περάσω τις πύλες του Άδη. Με εμποδίζουν μακριά οι ψυχές, τα είδωλα των νεκρών και δεν με αφήνουν να ενωθώ με αυτές... αλλά άσκοπα περιπλανιέμαι..." (Ομ. Ιλ. Ψ 71 κ.εξ.). (Από την πίστη αυτή προήλθε και η σημερινή έννοια των φαντασμάτων και βρικόλακων).

Γνωστό είναι ότι η Αντιγόνη, αψηφώντας την εντολή του Κρέοντα να μην ταφεί ο Πολυνείκης, σκόρπισε λίγο χώμα στο άταφο πτώμα του αδελφού της.

Οι Αθηναίοι καυχόνταν, διότι έθαψαν και τους Πέρσες που σκοτώθηκαν στη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.) και ο Μ. Αλέξανδρος έθαψε και τους ηγεμόνες των Περσών, που έπεσαν στη μάχη του Γρανικού (334 π.Χ.).

Σε όλες τις περιπτώσεις η μη ταφή του νεκρού εθεωρείτο βαρύτερο ασέβημα και έγκλημα τουναντίου, πίστευαν ότι με τον ενταφιασμό του και της καθιερωμένες χροές, προσφορές κ.λ. η ψυχή του αποθανόντος έβρισκε γαλήνη, αγάπηση και αγαλλίαση.

Σε πολεμικές περιόδους και λοιμούς οι νεκροί καίονταν και για λόγους πρακτικούς και για να αποφύγουν τυχόν μίσημα από το εκτεθειμένο πτώμα, αλλά και γιατί πίστευαν ότι η ψυχή, που αποχωριζόταν με την καύση τελείως από το σώμα, μπορούσε να μπει εύκολα στον Άδη.

(Πρβλ. Ιλ. Α 52, όπου λόγω λοιμού "πυραί νεκύων (= νεκρών) καίοντο θαμναιά (= συχνές, πολλές) στο στρατόπεδο των Αχαιών.

Εξυπακούεται ότι με την επικράτηση του χριστιανισμού το έθιμο της καύσης των νεκρών καταργήθηκε.

Υστερόγραφο: Όσα ανέφερα πιο πάνω, συνειρμικά μου φέρουν στο νου, τα σχετικά με τη μη αποσύνθεση της σορού του ιερομονάχου Βησσαρίωνα, το φέρετρό του οποίου τοποθετήθηκε σ' έναν πλινθόκτιστο

χώρο. Η προσέγγιση του θέματος απαιτεί μια κάποια διακριτικότητα. Γεγονός, πάντως, είναι ότι στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε ταφή νεκρού στο προαύλιο ούτε εκταφή σύμφωνα με τους ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας, αλλά εισαγωγή και εξαγωγή φερέτρου σε πλινθόκτιστη κρύπτη, χωρίς ίχνος υγρασίας, βροχής, σκουληκιών κ.λ., που όλα συντελούν στην αποσύνθεση (λιώσιμο). Η δικαιολογία κάποιου κληρικού ότι δεν έγινε ταφή, λόγω χιονιού, δεν ευσταθεί, λες και δεν θάβονται νεκροί με περισσότερο χιόνι.

Οι κληρικοί και πολύς λαός μιλούν για θαύμα, αν και το άλιωτο σώμα δεν αποτελεί απόδειξη αγιότητας. Ουδείς αμφιβάλλει για την ευσέβειά του, αλλά ευσεβείς υπάρχουν πολλοί σ' όλο τον κόσμο. Επιστήμονες ιατροδικαστές, που δεν έκαναν νεκροτομή είναι δικαιολογημένα, επιφυλακτικοί και δύσπιστοι. Μερικοί είπαν ("άκουσμα και λάλημα φρικτόν") για μορφοποίηση (ταρίχευση).

Εν πάση περιπτώσει στην Ελλάδα γίνονται πολλά θαύματα. Δακρύζει η εικόνα του Χριστού, ματώνει η Παναγία. Παντού θαύματα από θεϊκή επέμβαση. Με το θαύμα όλα λύνονται, εξηγούνται, ερμηνεύονται. Πίστευε και μη ερεύνα. Η λογική πάει στο περιθώριο.

Ας μη γίνεται, όμως, όπως είπαν πολλοί, εκμετάλλευση των ιερών και οσίων και καπηλεία λειψάνων και της άδολης πίστης, της αγνής πίστης πονεμένων ανθρώπων, οι οποίοι συρρέουν (και καλά κάνουν) ν' ανάψουν ένα κερί στη Χάρη του.

Τελειώνω με μια χαρακτηριστική φράση παρουσιαστή πρωινής εκπομπής, που είπε: "Στη Μονή Αγάθωνος βρέθηκε φλέβα χρυσού. Κουτοί είναι να την αφησουν;".

Τουλάχιστο, ας μην υποτιμούν τη νοημοσύνη του ευκολόπιστου λαού. Ας μη μας κοροϊδεύουν, εφ' όσον, απ' ό,τι φαίνεται, όλα ήταν προσχεδιασμένα από τότε που πέθανε ο ευσεβής ιερομόναχος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τα πανηγύρια στα χωριά μας άλλοτε και τώρα

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Τα σημερινά ελληνικά πανηγύρια είναι, μπορούμε να πούμε, συνέχεια εκείνων της αρχαίας, και βυζαντινής εποχής. Στην αρχαία Ελλάδα ήταν στενά συνδεδεμένα με τη θρησκεία και τις θρησκευτικές γιορτές και τελετές. Οι μεγάλες πανηγύρεις (συναθροίσεις πολλών ανθρώπων) ήταν αφιερωμένες σε κάποιο θεό και γίνονταν σε ιερούς χώρους με την ευκαιρία κάποιας γιορτής. Στους πανελλήνιους αγώνες στην Ολυμπία, Δελφούς, Ισθμό και Νεμέα, εκτός από τον κόσμο, πήγαιναν και πολλοί έμποροι, που έστηναν σκηνές και παράγκες για να πουλήσουν την προματρία τους.

Ο διαπρεπής Σουηδός καθηγητής Νίλσον στο βιβλίο του "Ελληνική λαϊκή λατρεία" (μετάφρ. Κακριδή), σελ. 97 γράφει: "Όποιος βλέπει σημερινό ελληνικό πανηγύρι, θυμάται αμέσως τα αρχαία. Η λατρεία είναι καινούργια, της Παναγίας ή κάποιου Αγίου, η ζωή, όμως, μένει η ίδια. Στήνονται παράγκες και ο κόσμος γιορτάζει και χαιρέται".

Στους Βυζαντινούς χρόνους τα πανηγύρια με τον εμπορικό τους χαρακτήρα, δίπλα σε εκκλησίες, που γιόρταζαν τη μνήμη ενός Αγίου, ήταν συνέχεια εκείνων της αρχαίας Ελλάδος.

Ο Μ. Βασίλειος κατηγορεί τους χριστιανούς, οι οποίοι όταν έρχονται στα "μαρτύρια" αντί να προσεύχονται "αγοράν και πανήγυριν εις κοινόν εμπόριον ποιούνται".

* * *

Τα σημερινά πανηγύρια των χωριών, ως συνέχεια των βυζαντινών εμποροπανηγύρεων, γίνονται σε τακτές ημέρες μνήμης Αγίων, που συμπίπτουν με τους καλοκαιρινούς, ως επί το πλείστον, μήνες και μάλιστα σε παρεκκλήσια. Και τούτο για δύο λόγους: και για να συγκεντρώνονται πολλοί πανηγυριστές, αλλά και για να πανηγυρίσουν μακριά από το χωριό, στο βουνό, το δάσος, την ύπαιθρο, γενικότερα. Σημειώνω, ενδεικτικά, μερικές τέτοιες ημερομηνίες: Ζωοδόχου Πηγής, την Παρασκευή της Διακαινησίμου, της Αγ. Τριάδος, Αγ. Αποστόλων, προφ. Ηλία (20 Ιουλ.), Μεταμ. Σωτήρος (6 Αυγ.), Παναγιάς, Αγ. Παρασκευής (26 Ιουλ.), Αγ. Κοσμά (24 Αυγ.), γενέθλιο Θεοτόκου (8 Σεπτ.) κ.λ.

Πράγματι, τότε, τα καλοκαίρια τα χωριά γέμιζαν από κόσμο και έσφυζαν από ζωή και κίνηση. Η παρουσία, μάλιστα, πολλών ξενιτεμένων, οι οποίοι κανόνιζαν να πάρουν την άδεια των θερινών διακοπών τους, όταν γιόρταζε το χωριό τους, έδινε σ' όλους χαρά κι ευχαρίστηση.

Πανηγύρι, λοιπόν, στο χωριό, στο παρεκκλήσι του δάσους, κοντά στη φύση με τις ασύγκριτες ομορφιές της, εκεί όπου η άνοιξη παρατείνεται μέχρι και τον Αύγουστο μήνα.

Κοντά στο δάσος με τα αγέρωχα πεύκα και έλατα, που στέκουν, σα Γίγαντες, ολόρθα σε θύελλες και καταιγίδες, φρουροί του Βασιλείου της Φύσης. Στο δάσος, όπου τα λογής λογιών αγριολούλουδα σκορπούν ολόγυρα γλυκιά μοσχοβολιά και οι οξιές με το σιγανό θρόισμα των φύλλων τους κουνούν απαλά τα λυγερά τους κλωνάρια, σα να θέλουν να καλωσορίσουν τους επισκέπτες - πανηγυριστές.

Στο βουνό, όπου όλα λάμπουν και φεγγοβολούν στη διαυγή ατμόσφαιρα και όπου ο φιλτραρισμένος αέρας μπαίνει ορμητικά στα σωθικά σου και σε τυλίγει και σε μεθάει με τη μυρωμένη δροσιά του.

Πανηγύρι στο βουνό, απ' όπου βλέπεις μακριά στο βάθος, αλλού δαντελωτές κι αλλού πυργωτές βουνοκορφές να λογχίζουν τα ουράνια. Στο δάσος, με τις μελωδικές συναυλίες των φτερωτών τραγουδιστών, στο βουνό με την πλούσια βλάστηση, τις κρυόβρυσες, τις βρυσομάννες, που κυλούν και κελαρύζουν τα κρυστάλλινα νερά τους: "Νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα..." (κατά το Σολωμό).

Να, λοιπόν, γιατί όλοι περίμεναν με χαρά να διασκεδάσουν, να γλεντήσουν στο πανηγύρι του χωριού στο εκκλησάκι του βουνού.

* * *

Οι ετοιμασίες άρχιζαν από την προηγούμενη μέρα. Έπρεπε να φροντίσουν για όλα, για ων οβελία, πίνα, ψωμοτύρι, σαλάτες και τόσες άλλες λεπτομέρειες. Μερικοί πήγαιναν από το απόγευμα, να καθαρίσουν, να σκουπίσουν, απολαμβάνοντας έναν ωραίο ύπνο κάτω από τον έναστρο ουρανό, ένα όμορφο γλυκοχάραμα και μια εξαίσια ανατολή του ήλιου. Πολύ πρωί, πριν ο ήλιος "κρούξει" στις βουνοκορφές, ξεκινούσαν από το χωριό, οι πιο πολλοί με τα πόδια, λίγοι με τα υποζύγια, φορτωμένα με τα απαραίτητα.

Γραφικές οι εικόνες ν' ανηφορίζουν με χαρωπές φωνές προς το παρεκκλήσι. Μερικά κατσίκια και αρνιά, δεμένα από το κέρατο, με σχοινί, τα τραβούσαν με το ζόρι. Φαίνονταν δύστροπα, ανήσυχια, σα να προαισθάνονταν τί τα περιμένει, αφού, κατά το Βαλαβάνη, στο ποίημά του "ο τάφος του Κλέφτη":

“Λευ, παιδιά, το σφαχτό πριν το σφάξουν
πως το μαύρο το Χάρο γνωρίζει
και την ώρα μαχαίρι που αδράξουν,
δεν πηγαίνει, νοιασμένο μουγκρίζει”.

Ήδη το εκκλησάκι γέμισε από κόσμο, κι όσοι δεν χωρούσαν μέσα απολάμβαναν τη θέα έξω απ' αυτό. Θερμές ευχές ανταλλάσσονταν. Το γλέντι θα γινόταν ή εκεί δίπλα, αν υπήρχε τόπος κατάλληλος, κάτω από βαθύσκια δέντρα, ή πιο πέρα, σε κάποιο ομαλό μέρος. Οι οβελίες ψήνονταν μαζί με τα κοκορέτσια. Παντού κίνηση, χαρές, μοσχοβολιά από την κνίσα των ψητών, που άρχιζαν να ροδοκοκκινίζουν. Όλο το χωριό, εκτός από τα γερόντια, ήταν στο βουνό. Όλοι παρέες - παρέες, οικογένειες - οικογένειες το διασκέδαζαν. Ακολουθούσε χορός με τα παραδοσιακά όργανα: κλαρίνο, βιολί, λαούτο, ντέφι. Το βιολί, ο βασιλιάς των μουσικών οργάνων, του οποίου η τέχνη δεν μαθαίνεται ποτέ, το βιολί, που όσο παλιώνει το “κουφάρι του”, τόσο καλύτερα γλυκολαλεί και συναρπάζει, αφού, κατά τον ποιητή Πολέμη:

“Και τ' αηδόνι τ' άγρυπνο
και το ζηλευτό
ζήλεψε και σώπασε κι έσκυψε
κι εστάθη
για να δει περήφανο τί πουλί
είν' αυτό
που τα λέει γλυκότερα της καρδιάς
τα λάθη.

Ως κι ο γκιώνης τ' άχαρο το δειλό

πουλί
με λαχτάρ' απόκρυφη τα φτερά
τινάζει
και σωπαίνει ακούοντας το παλιό
βιολί
για να μάθει ο δύστυχος πώς
ν' αναστενάζει''.

Παρασύρθηκα όμως..., έτσι για να μην ξεχάσω το παλιό μου
δασκαλίκι.

* * *

Ο χορός τότε σκορπούσε μια γοητεία, τόνωνε το κέφι και είχε
κάτι το πηγαίο, το αυθόρμητο, το ξεχωριστό. Καθένας που τον έσερνε
πρώτος, χόρευε ορισμένους χορούς της αρεσκείας του. Τέτοιοι ήταν:
Καραμουρατάτ'κος, Ετιά, Γαϊτανάκι, Ξενιτσιά, Συγκαθιστός, Γιανοβέφα,
Μενούσης, Πέρδικα, Αγκινάρα, Μαργιόλικο, Αρβανιτοβλάχικος,
Περιστεράκια, Φ'σούνι, Γαϊτα, μια βλάχα εροβόλαε, του Κίτσου η μάννα
κάθονταν κλ. κλ.

Ο καλός χορευτής τότε εντυπωσίαζε με τις ρυθμικές κινήσεις, τα
ελαφρά ανάερα πηδήματα και πατήματα, τους στροβιλισμούς γύρω από
τον εαυτό του, τα διάφορα τσαλιμάκια, τις φιγούρες και την εν γένει
επιδεξιότητα.

Οι γυναίκες και τα κορίτσια χόρευαν σοβαρά, σεμνά, αργούς
ρυθμούς, με το δεξί χέρι στη μέση, χωρίς να το υψώνουν ψηλά (όπως
έκαναν οι άνδρες) και να κροταλίζουν τον αντίχειρα με το μέσο
δάχτυλο. Ο χορός των γυναικών δεν είχε έξαλλες κινήσεις χεριών και
ποδιών.

Τα όργανα από το μέσα μέρος παρακολουθούσαν με αργά βήματα το χορευτή και έδιναν ιδιαίτερο τόνο στο χορό και το γλέντι γενικότερα.

Ήδη, όμως, τα αρνιά είχαν ψηθεί, λιανιστεί και το φαγοπότι άρχιζε. Και ύστερα πάλι: “μολπή τ’ ορχηστύς τα γαρ τ’ αναθήματα δαιτός” δηλ. τραγούδι και χορός γιατί αυτά είναι τα συμπληρώματα του φαγητού (Ομ. Οδ. α.152).

Οι οργανοπαίκτες γύριζαν στις παρέες και “έπαιρναν” το καθιερωμένο “νομπετ”, ένα μουσικό κομμάτι, ως προανάκρουσμα της διασκέδασης και του χορού που θα ακολουθούσε. Ο χορός συνεχιζόταν μέχρι που ο ήλιος έγερνε να βασιλέψει, οπότε με τραγούδια επέστρεφαν στο χωριό, όπου το γλέντι συνεχιζόταν στο μεσοχώρι μέχρι και πέρα από τα μεσάνυχτα.

Μετά τον πόλεμο τα πράγματα άλλαξαν. Ο κόσμος έφυγε, τα χωριά ρήμαξαν. Έρχονται, βέβαια, για λίγες μέρες το Πάσχα, το καλοκαίρι στα πανηγύρια, κι ύστερα βιάζονται να φύγουν.

Στη σημερινή εποχή το πανηγύρι με χορό αρχίζει από το βράδυ της προμηνούμενης μέρας στην πλατεία της αγοράς. Τα αρνιά ψήνονται και πουλιούνται από τα γύρω μαγαζιά. Οι οργανοπαίκτες με τον τραγουδιστή και την τραγουδίστρια πάνω σε εξέδρα και με τα μεγάφωνα, που χρησιμοποιούν, αλλοιώνουν αρκετά τη γνήσια δημοτική μουσική. Οι καλλιτέχνες τραγουδιστές αραδιάζουν όσα

τραγούδια ξέρουν, συνήθως σε ρυθμό αργού συρτού για να χορεύουν όλοι, σα κινούμενη μάζα. Ο χορός στο ίδιο μοτίβο καταντάει καμιά φορά μονότονος και κουραστικός. Κυριαρχεί περισσότερο το σύγχρονο τραγούδι, παρά τα μουσικά όργανα. Έτσι το πανηγύρι στο μεσοχώρι με μικροφωνικές συσκευές και τα θορυβώδη μεγάφωνα έχασε αρκετά από εκείνη τη γοητεία και την ομορφιά που είχε έξω στο βουνό.

Τότε όλοι λαχταρούσαν πότε θα' ρθει η νοσταλγική μέρα του πανηγυριού, ν' ανταμώσουν, να διασκεδάσουν, να ξεφαντώσουν έξω στο βουνό. Ο ψυχικός δεσμός των συγχωριανών, η αυθόρμητη διασκέδαση, η χαρά, το κέφι έδιναν ιδιαίτερο τόνο στο γλέντι.

Σήμερα όλα τυποποιήθηκαν μέσα στα πλαίσια του μοντερνισμού. Τυπικές οι ευχές, που δεν τονώνουν τους φιλικούς δεσμούς. Όλα μέσα σε μια αλλιώτικη ατμόσφαιρα, σ' ένα διαφορετικό περιβάλλον, σε μια προβληματική κοινωνία, που απέχει πολύ από εκείνη της προπολεμικής νοσταλγικής εποχής.

Παιδί, παιχνίδι και χαρά

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Ο συνάδελφος κ. Ιω. Θεοχάρης σε άρθρο του στον Πρ. Λόγο (15 Ιουνίου) "Στο κύματα της Παμβώτιδας" με Λυρισμό, φιλοσοφικό στοχασμό και λεπτή ευαισθησία εξωτερικαθεί με γλαφυρότητα προσωπικά του συναισθήματα, που του προκάλεσαν τέσσερα παιδάκια (αδέλφια), τα οποία έπαιζαν ανέμελα στην παραλίμνια αμμουδιά της Κυρά Φροσύνης, κάτω από τα άγρυπνα μάτια των γονιών τους. Τα παιδάκια, γελαστά έπαιζαν με χαρά και θα ήθελαν να μην τελείωναν ποτέ οι ευχάριστες αυτές ώρες του παιχνιδιού.

Το παιδί πρέπει να παίζει. Παιδί που δεν παίζει, κάτι έχει, κάτι το απασχολεί και ταρασσει τον ψυχικό του κόσμο. Ας μην ξεχνάμε ότι από το ρηματικό θέμα παιδίζω έγινε το ρ. παίζω.

Το άρθρο αυτό με μετέφερε νοερά αρκετές δεκαετίες πίσω (1940), τότε που το Αναγνωστικό της Στ', τάξεως Δημοτικού φιλοξενούσε στις σελίδες του ένα ποίημα του Αλεξ. Ραγκαβή: "η χαρά", από το οποίο ασίζι να παραθέσω λίγους στίχους.

Ζητώ τη χαρά
πότ' εδώ πότ' εκεί,
πού είναι; ειπέτε μοι πού
κατοικεί;

Δεν είναι εις λόφους κι εις όρη
ψηλά;
ειπέτε μοι πού η μορφή της
γελά;

Ο ποιητής, ακολούθως, ανεζήτησε τη χαρά σε κοιλάδες, σε ρυάκια, που κελάρυζαν με τα καθαρά νερά τους, πλην όμως δεν έπαιζε μαζί τους η χαρά. Την ανεζήτησε σε σκιερά δάση, στα κελαηδήματα των πουλιών, σε χαρούμενους χόρους σε πολυτελή δείπνα μέσα σε λαμπρούς θαλάμους με φώτα εκτυφλωτικά και χρυσά σκεύη, αλλά και εκεί δεν βρήκε τη χαρά, και συνεχίζει:

Την έφθασα, τέλος, την εύρου
μακράν,
μακράν εις χωρίου κοιλάδα
μικράν,
τριγύρω της είχε παιδιά
αρκετά,
κι επήδα μ' εκείνα κι εγέλα
μ' αυτά.

Και ο ποιητής αναπολώντας την παιδική του ηλικία ανακράζει:

Πού είσθε, καλοί! παιδικοί μου
καιροί,
εφώνασα τότε με στήθος βαρύ...." κ.λ.

Συμπέρασμα: Η χαρά βρίσκεται στα παιδιά, στα αθώα αυτά πλάσματα, που μακριά από έγνοιες, σκοτούρες, και φροντίδες, παίζουν ξέγνοιαστα στον ακροθαλασσιά ή στην πλατεία της γειτονιάς και του χωριού. Παίζουν, τρέχουν, πηδούν, κινούνται, χαίρονται, γελούν.

Παλιότερα τα παιδιά είχαν αρκετό χρόνο διαθέσιμα για το πολυπόθητο παιγνίδι, όπως: Κυνηγητό, κρυφτό, τόπι, καλόγηρο, λαμπάρτζα, κλέφτες κι αστυνόμοι, σβούρα, λομάδα, σκλέτζα (τσιουλέγκα), γκουτζουνίδα κ.λ., παιγνίδια που απαιτούσαν και διανοητική ευστροφία, αλλά και σωματική άσκηση, κούραση κι ιδρώτα.

* * *

Σήμερα τα παιδιά φορτωμένα με τα μαθήματα του σχολείου, του φροντιστηρίου, τις ξένες γλώσσες, την εκμάθηση μουσικού οργάνου κ.λ. δεν έχουν χρόνο να παίξουν. Σήμερα, τα περισσότερα, κλεισμένα στο δωμάτιο βλέπουν τηλεόραση, κακόγουστα σήριαλ και άλλα προγράμματα μάλλον ακατάλληλα κι επιβλαβή, παρά ψυχωφελή και χρήσιμα. Πάω πιο πέρα: Συμμορίες ανηλίκων με απειλή μαχαιριού ξυλοκοπούν συμμαθητές τους στο δρόμο για να τους πάρουν το κινητό ή χρήματα ή ακόμα και τις εισπραξίες τους από τα Κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς.

Το μικρό αθώο παιδί έρχεται νωρίς αντιμέτωπο με τη βία, τη βαναυσότητα, τον εκφοβισμό. Τι έγινε με τον εντεκάχρονο Άλεξ, η περιπέτεια του οποίου συγκλόνισε το Πανελλήνιο και η υπόθεση μένει ακόμη ανεξιχνίαστη; Τι βλέπουν, τι ακούνε τα παιδιά στην τηλεόραση; Βιαιότητες, απαγωγές ανηλίκων, παιδεραστές, κυκλώματα παντός είδους, βωμολοχίες και χυδαιολογίες και όσα άλλα, που τραυματίζουν την παιδική ψυχή.

Τα κανάλια, χάριν της τηλεθέασης και του συμφέροντος, προβάλλουν και δείχνουν αρκετές φορές σκηνές εγκλημάτων, δολοφονίες, ξυλοδαρμούς. Αλήθεια, μέτρησε κανείς πόσες φορές έδειξαν

τον άγριο ξυλοδαρμό Ιρακινών από Αμερικανούς πεζοναύτες; Όλα αυτά και άλλα ακατάλληλα για μαθητές θεάματα επηρεάζουν τους ανήλικους, που θέλουν να τους μιμηθούν. Η κοινωνία κατακυλάει από το κακό στο χειρότερο. Τι πρότυπα προσφέρουμε στα παιδιά; Ποιός φταίει για όλη αυτή την κατάσταση; Όχι μόνο, βέβαια, τα ατίθασα παιδιά. Να πάμε πιο πέρα, στα παιδιά της Αφρικής, που πεθαίνουν από τις αρρώστιες και την πείνα; Να πάμε και στην Μ. Ανατολή, όπου παιδιά, ακρωτηριασμένα από τις βόμβες των καλοθελητών της Οικουμένης, δεν παίζουν, δεν γελούν, έτσι ώστε να είναι πάντα επίκαιρο το παλιό εκείνο λαϊκό τραγούδι.

Σε τί κόσμο, μπαμπά

μ' έχεις φέρει να ζήσω

με στενεύουν λουριά

πώς να ων συνηθίσω;

Τόσος κόπος γιατί,

τόσο αίμα και δάκρυ....

τί τον σκάρτεψαν τόσο.... κ.λ.

Κοντολογίς: Η πολιτεία και άλλοι αρμόδιοι φορείς, με την αύξηση της παιδικής εγκληματικότητας - κατά μίμηση άλλων - ας αφυπνιστούν, ας προβληματιστούν και ας πάρουν τα κατάλληλα μέτρα, πριν πολλαπλασιαστούν τα κρούσματα της ασοδοσίας.

Οι πολιτικοί μας χάνουν συχνά την αίσθηση του μέτρου.

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Οι αρχαίοι Έλληνες, κάθε φορά που κάποιος συμπεριφέρονταν απρεπώς, συνήθιζαν να λένε ειρωνικά και περιφρονητικά γι' αυτούς: «έξεστι (= επιτρέπεται) Κλαζομενίοις ασχημονεῖν, κί αυτό γιατί κάποιοι κάτοικοι των Κλαζομενών που επισκέφτηκαν τη Σπάρτη, μαύρισαν με καπνιά τους θρόνους των Εφόρων στη Συνέλευση.

Η φράση αυτή, τηρουμένων των αναλογιών, θα μπορούσε να διατυπωθεί σήμερα κάπως έτσι: «Έξεστι τοις πολιτικοῖς ἀνδράσι προχειρολογεῖν καί υβρίζειν ἀλλήλους». Πράγματι, η συνεχώς επαναλαμβανόμενη τον τελευταίο καιρό συνήθεια των πολιτικῶν μας ἀνδρῶν νὰ ἐμφασιζόνται στα τηλεοπτικά κανάλια ή σε άλλες συγκεντρώσεις καί κατ' ἰδίαν συζητήσεις καί ὅλως επιπόλαια νὰ λένε ὅ,τι τους κατέβει καί νὰ βρίζουν ασύστολα ἀλλήλους, σε αυτό το συμπέρασμα οδηγεί.

Η φράσα π.χ. υπουργού της Ν.Δ. "...είμαστε ὅλοι καραγκιόζηδες καί μεταξύ αὐτῶν καί ἐγώ..." δέν κολακεύει οὔτε τον ἴδιο οὔτε περιποιεῖ τιμή στην κυβέρνηση. Στην αντίπερα ὄχθη της αντιπολίτευσης "ἕτερος Καππαδόκης" μίλησε για "ψῶνια καί τσογλαναριά" καί ὅσα ἄλλα προσβλητικά για τους συναδέλφους του.

Αν ένας καθηγητής σήμερα έλεγε στους μαθητές του μέσα στην τάξη ή έξω απ' αυτή ότι και αυτός και οι άλλοι συνάδελφοί του είναι αγράμματοι, χωρίς και οι ίδιοι να ξέρουν, αν αυτά που τους λένε είναι σωστά κ.λ., τότε αναμφίβολα θα κλονιζόταν η εμπιστοσύνη τους στον καθηγητή τους:

Δυστυχώς συχνά βλέπουμε και ακούμε στα τηλεοπτικά κανάλια πολιτικούς όλων των κομμάτων, ιδιαίτερα των δύο μεγάλων, να χάνουν την αίσθηση του μέτρου και του επιτρεπού, να φλυαρούν, να φωνασκούν όλοι μαζί, να υψώνουν τους τόνους, ακόμη και να αλληλοϋβρίζονται με απρεπείς και τολμηρές φράσεις. Όλοι από έλλειψη σοβαρού πολιτικού λόγου και ένδεια ισχυρών επιχειρημάτων, επαναλαμβάνουν τα ίδια.

Οι αντεγκλήσεις αυτές και οι οξύτητες των πολιτικών μας θυμίζουν ανάλογες περιπτώσεις των προγόνων μας. Ανατρέχω στην Ιλιάδα του Ομήρου.

Ο Αγαμέμνων φιλονικεί έντονα με τον Αχιλλέα και ζητάει από τους Αχαιούς να τον ανταμείψουν επαξίως και "αυτίκα", αφού αναγκάστηκε να ελευθερώσει τη Χρυσήδα (αυτίκα = αμέσως).

Ιδού ένα απάνθισμα φιλοφρόνων λόγων: Ο Αχιλλέας του απαντά: "Ατρείδη κύδιστε (=ενδοξότατε), φιλοκτεανώτατε πάντων..." (=πλεονέκτη) Α. 122. Τον αποκαλεί ενδοξότατο, αλλά πολύ πλεονέκτη, αποδίδοντας έτσι μια καλή ιδιότητα και μια κακή.

Ο Αγαμέμνων απαντά (Α 131): "Θεόμορφε Αχιλλέα, αν και είσαι γενναίος, μη κλέπτε νόω" (μην πας να με ξεγελάσεις". Του αποδίδει κι αυτός δυο καλές ιδιότητες (θεόμορφος, γενναίος) και μια κακή, αφού τον αποκαλεί "απατεώνα". Η λογομαχία συνεχίζεται και με άλλες απρεπείς λέξεις (αναιδέστατος, κερδομονής κ.λ.), πλην όμως και από

τους στίχους αυτούς και από άλλους, εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι οι ομηρικοί ήρωες ομολογούν απερίφραστα τα προτερήματα και ης αρετές των αντιπάλων τους κι αυτό δεν είναι ασήμαντο, όσο και αν το πάθη και η οργή τους είχε θολώσει το νου.

* * *

Ας έρθουμε τώρα στους κατοπινούς χρόνους. Θα προτάξω λίγα κατατοπιστικά στοιχεία για την πολύκροτη δίκη που έγινε στην Αθήνα το 330 π.Χ. με αντιδίκους δύο μεγάλους ρήτορες, το Δημοσθένη και τον Αισχίνη.

Μετά τη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.) οι Αθηναίοι φοβούμενοι επίθεση του Φιλίππου, αποφάσισαν να επισκευάσουν τα τείχη και όρισαν ως εμποτάτη και διαχειριστή των χρημάτων το Δημοσθένη, που ανήκε στο αντιμακεδονικό κόμμα των Αθηνών. Ο φίλος του Κτησιφών πρότεινε με ψήφισμα να στεφανωθεί με χρυσό στεφάνι (να παρασημοφορηθεί, θα λέγαμε σήμερα) ο Δημοσθένης στο θέατρο του Διονύσου για τις υπηρεσίες του προς την πατρίδα. Ο ανέκαθεν πολιτικός του αντίπαλος Αισχίνης θεώρησε το ψήφισμα τούτο παράνομο, κυρίως διότι Δημοσθένης δεν είχε ακόμη λογοδοτήσει ενώπιον της Αρχής των 10 Λογιστών για τη δαπάνη αυτή. Και είναι γνωστό ότι όποιος τότε ασκούσε δημόσιο λειτούργημα ή διαχειριζόταν δημόσιο χρήμα, "υπέιχε ευθύνας" και έπρεπε "λόγον διδόναι".

Ο Αισχίνης με τον "κατά Κτησιφώντος" λόγο του επιτίθεται σφοδρότατα κατά του Δημοσθένη. Τον αποκαλεί εχθρό της πατρίδος, μίσθαρνο όργανο των Περσών, δειλό, φαύλο, συκοφάντη, βάρβαρο

(“βάρβαρος ελληνίζων τη φωνή, (172), επειδή η γιαγιά του καταγόταν από τη χώρα των Σκυθών.

Ο Δημοσθένης με το λόγο του “περί του στεφάνου” υπεραμύνεται του εαυτού του, του Κτησιφώντος και της πολιτικής του.

Τα πράγματα οξύνονται, όταν του λέει: “τί σαυτόν ουκ ελλεβορίζεις επί τούτοις;” δηλ. γιατί δεν παίρνεις ελλέβορο γι’ αυτά που λες; (121). (Ο ελλέβορος ήταν βοτάνι, που το χρησιμοποιούσαν για εγκεφαλικές διαταραχές και για θεραπεία της παραφροσύνης). Ο Τ. Κορδάτος μεταφράζει: “δεν πας, λέω εγώ, να κοιταχτείς;” Η ύβρις του Δημ. ήταν βαριά· τον χαρακτήρισε τρελό που είχε ανάγκη ψυχιάτρου.

Στη συνέχεια, τον αποκαλεί “κάθαρμα” (128). (Η λέξη διατήρησε μέχρι σήμερα την κακή της σημασία, μεταφορικά για ανθρώπους φαύλους και τυποτένιους).

Τον αποκαλεί αχρείο “περίτρυμμα αγοράς” (127) Έπειτα ο Δημ. “υπερβαίνων τα εσκαμμένα” βγάζει τα άπλυτα της μάννας του, πράγμα που δεν ταίριαζε. Η μητέρα σου, του λέει, ζούσε σε μια καλύβα και εκεί δεχόταν τους πελάτες της μέρα μεσημέρι... εσύ έγινες γραφιάς.... μάζευες από τα ξένα χωράφια σύκα, σταφύλια, ελιές (260)

... Ήσουν ηθοποιός τρίτης κατηγορίας, ενώ εγώ, ως θεατής, σε σφύριζα μαζί με άλλους, όταν έκανες σφάλματα ως θεατρίνος κ.λ.

* * *

Ανέφερα τα παραπάνω για να φανεί πού καταλήγει η αθυροστομία σε στιγμές έξαρσης της οργής και του πάθους.

Ούτε καν, βέβαια, σκέψη ότι οι πολιτικοί μας σήμερα θα έφθαναν στο σημείο να εκστομίσουν τέτοιες προσβλητικές και απαράδεκτες ύβρεις κατά των συναδέλφων τους.

Κάθε άλλο. Χρησιμοποιούν ηπιότερες φράσεις, χωρίς πολλές φορές να λείπουν και οι ανοίκειες και απρεπείς εκφράσεις και οι τολμηροί χαρακτηρισμοί.

Πότε, επί τέλους, θα ακούσαμε πολιτικό από το βήμα της Βουλής να αρχίζει την ομιλία του κάπως έτσι: "Είπε πρωτότερα ο αξιότιμος Κ. Σ. της αξιωματικής αντιπολίτευσης ότι...", ή "δεν συμφωνώ με την αξιότιμο κ. Τ. του κυβερνώντος κόμματος ..." κ.λ. Αντί αυτών ακούμε ύβρεις, ανευθυνολογίες, αλληλοκατηγορίες, λεκτικές απρεπείες, ρητορικές ξιφομαχίες και όσα άλλα παράδοξα και κωμικοτραγικά. Το ένα κόμμα επιρρίπτει ης ευθύνες στο άλλο. Χωρίς περιστοκωπή πετάει ένας μια φράση και υστέρα, ακλουθώντας το του Ευριπίδου "αι δεύτεραι πως φροντίδες (=σκέψεις) σοφώτεραι" (Ιππόλ. 436) αναδιπλώνεται και δικαιολογείται λέγοντας "παρερμήνευσαν όσα είπα". Πότε όλοι τους θα επικροτούν μια καλή ενέργεια της κυβέρνησης ή της αντιπολίτευσης και δεν θα ψάχνουν να βρουν αφορμές για διαφωνία για αντιπολιτευτικούς και μόνο λόγους; Γιατί δεν παραδέχονται ένα σφάλμα τους, μια πλάνη τους, αφού κατά τους Λατίνους "Humanum est errare sed stultum in errore perseverare", δηλ. ανθρώπινο είναι να πλανάται κανείς, αλλά ανόητο να παραμένει στην πλάνη.

Οι δουλειές των γυναικών στα χωριά μας προπολεμικά

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Ενας ηλικιωμένος άνθρωπος σήμερα, όταν βλέπει την καταπληκτική, σε πολλούς τομείς, πρόοδο του τεχνικού πολιτισμού, που διευκόλυνε αφάνταστα τα τελευταία πενήντα χρόνια τη ζωή των ανθρώπων, ιδιαίτερα των γυναικών στις δουλειές μέσα στο σπίτι, αλλά και έξω από αυτό, θέλοντας και μη, θυμάται την προπολεμική ζωή στα χωριά, τότε που δεν υπήρχε σ' αυτά ηλεκτρικό ρεύμα και κατ' ακολουθίαν, έλειπαν τα πλυντήρια ρούχων, πιάτων, ψυγεία, ηλεκτρικές κουζίνες, ηλεκτρικά σίδερα, σκούπες, τηλεοράσεις, ραδιόφωνα, καλοριφέρ κ.λ. που άλλαξαν ριζικά την εν γένει ζωή των κατοίκων της υπαίθρου.

Ας δούμε, λοιπόν, με κάθε δυνατή συντομία τις ταλαιπωρίες, τους κόπους, τη σκληρή ζωή, την τυραννία την ολοήμερη κούραση των γυναικών, κοριτσιών τον παλιό εκείνο τον καιρό.

* * *

Από πού ν' αρχίσει κανείς και πού να τελειώσει. Τα καρβέλια, μέρα με τη μέρα, τελείωναν (σκέμπ' και μπαγιάτικα τα τελευταία) κι έπρεπε η μάννα να φροντίσει για το ζύμωμα, φούρνιασμα, δουλειά αρκετά δύσκολη και κουραστική, γιατί απαιτούσε εμπειρία, δεξιοτεχνία, σβελτάδα και αξιοσύνη. Το προζύμι "πιάνονταν" με ζεστό νερό στη μεγάλη σκαφίδα. Με το αλεύρι και το νερό άρχιζε το ζύμωμα με τις

γροθιές, εναλλάξ, των χεριών, που διαρκούσε αρκετή ώρα. Η ζύμη, γυριζόταν πολλές φορές απ' εδώ κι απ' εκεί με τα χέρια για να ζυμωθεί όλη. Ύστερα σκέπαζαν τη σκαφίδα με κουβέρτες για να "γίνει", να φουσκώσει. Ο φούρνος με τα ξύλα έπρεπε ν' ανάψει στην κατάλληλη στιγμή. Να καεί καλά, να ζεσταθούν τα τοιχώματα, έπειτα να καθαριστεί γρήγορα γρήγορα από τα αναμμένα κάρβουνα. Το ζυμάρι, που είχε ήδη μπει, σε μέγεθος καρβελιού, σε κοίλες πινακωτές, φουρνιζόταν με μεγάλο ξύλινο φτυάρι σβέλτα και γρήγορα, για να μην κρυώσει ο φούρνος και μείνει το ψωμί άψητο κι αστράγγιστο. Μια πλακά, μπροστά στο άνοιγμα του φούρνου, αλειμμένη στα άκρα με γελαδινά βούλτα, κρατούσε το φούρνο ζεστό. Χωρίς ρολόι, η εμπειρή γυναίκα ήξερε πότε θα τον ανοίξει. Στο άνοιγμα ένας ατμός και μια μοσχοβολιά σκορπιζόταν γύρω, μέχρι έξω στο δρόμο. Και ποιος δεν λαχταρούσε τότε να φάει τέτοιο ψωμί, κόθερο - κόρα - με τυρί;

Κουραστικό ήταν τότε και το πλύσιμο των ρούχων στο καζάνι με ζεστό νερό με σαπούνι (αν είχαν και από αυτό οι φτωχές οικογένειες) και συνήθως πρόσθεταν στάχτη (καταστάλαη-αλυσίβα) για καλύτερο πλύσιμο. Ύστερα το "ξέβγαλμα" με κρύο νερό. Τα χέρια, από το ζεστό στο κρύο, δαβιάζαν κυριολεκτικά. Ακολουθούσε το στέγνωμα και το σιδέρωμα με σίδερο με κάρβουνα.

Το πλύσιμο των πιάτων και λοιπών οικιακών σκευών γίνονταν όλα στο χέρι με ζεστό νερό και στάχτη. Καθημερινό σκούπισμα του σπιτιού, κελαριών, αυλής, σφουγγαρίσματα, ασπρίσματα, λανάρισμα μαλλιού, το γνέμα με το τσικρίκι και τη ρόκα, το πλέξιμο τσεραπιών, εσωρούχων, το τζουκάλισμα στη ντοπολίτσα για να βγει το βούτυρο και να μείνει το ξινόγαλο, πλύσιμο σκεπασμάτων ύπνου στο ποτάμι, κλαδέματα, βοτανίσματα κ.λ. ήταν λίγες από τις πολλές επίπονες

εργασίες των γυναικών. Και το καθημερινό μαγείρεμα καταντούσε τρανός πονοκέφαλος για τη μάννα, για το τί θα "αποθέκει" στο τραπέζι, γιόμα και βράδυ, σε μια εξαμελή ή επταμελή οικογένεια. Συνηθισμένα φαγητά ήταν: πίτες, συνήθως χοντρόπιτες χωραφίσιες (σπάνια) "χωρισμένες", κολοκυθόπιτες, λαχανόπιτες, μπατσαρόπιτες, σπάνια τα μπουρέκια με γκίζα (ούρδα) γαλατόπιτες, φασόλια, φακές, ντοματόρυζο, κάσια, μαμαλίγκες, τραχανάς, πρόχειρες κουρκουτόπιτες, ζιουλιχτό (αραινή ζύμη στο τεψί και ψήσιμο στο σιάτση) (γάστρα) πατατοκεφτέδες, ξινόγαλο στο νταβά με τριμμένο ψωμί μέσα, οπότε τα κουτάλια της πολυμελούς οικογένειας κροτάλιζαν, σαν να γινόταν ξιφομαχία και ό,τι άλλο πρόχειρο είχε το σπίτι.

* * *

Ας δούμε τώρα τις δουλειές και τις ασχολίες των ηρωίδων γυναικών έξω από το σπίτι, "της οξωτέρας", όπως συνήθιζαν να τις λένε.

Όταν έλειωναν τα μόνια στα "έβγα" του Φλεβάρη, άλλες δουλειές τις περίμεναν. Φορτωμένες κουβαλούσαν σκαρπιά κι αγκάθια να φράξουν τις ρούγες των χωραφιών και των σελιών. Έπρεπε να φέρουν βρογιά για τις φασουλιές και σταλίκια για φράξιμο σελιών, κήπων και για τις περγουλιές. Τα σελιά και τα άλλα χωράφια έπρεπε να σκαφτούν με το δικέλλι, ν' αυλακιστούν και να σπαρθούν με καλαμπόκι. Ο καιρός περνούσε και οι δουλειές τους έπαιρναν "σβάρνα". Οι στοίβες με τα ξύλα είχαν αδειάσει κι έπρεπε με τα ζώα να κουβαλήσουν ξύλα οξυάς από το λόγγο για τον επόμενο χειμώνα.

Ακολουθούσε η οξυά. Θαύμαζε κανείς την αναρρίχηση τους στα ευθυτενή λομάκια για να κόψουν μεγάλα κλαδιά, να τα δέσουν δεμάτια, να τα φορτώσουν στα ζώα, να πάνε στο χωριό και πάλι να ξανάρθουν

για δεύτερο φόρτωμα, έτοι για να έχουν τροφή (ζαϊρέ) για τα οικόσιτα ζώα, που λόγω χιονιού, παρέμεναν στο σπίτι. Ήδη τα καλαμπόκια είχαν μεγαλώσει και ήθελαν συχνό πότισμα. Πολλές φορές, λόγω ανομβρίας το νερό του αυλακιού λιγόστευε και δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο οι γυναίκες να στήνουν στη δέση του αυλακιού ομηρικούς καβγάδες για το ποιός έχει σειρά να ποτίσει.

Λόγο στο λόγο, κουβέντα στη κουβέντα τα αίματα άναβαν, βρισίδια εκτοξεύονταν εκατέρωθεν, τσαπιά και σκαλιστήρια υψώνονταν και κραδαίνονταν απειλητικά στον αέρα και καμιά φορά έφταναν στα μαλλιοτραβήγματα.

Από τις 21 Μαΐου μέχρι 20 Ιουλίου "γιομάτιζαν" τα γιδοπρόβατα, δηλ. ο τζιομπάνος, βαθιά χαράματα, σφύριζε παρατεταμένα, να σηκωθούν οι νοικοκυρές, ν' αρμέξουν τα γίδια, να τα βγάλουν στο κοπάδι πριν από το μεσημέρι, λόγω ζέστης, τα έφερνε στο χωριό, ν' αρμεχτούν και πάλι το απόγευμα, σαν έπεφτε η κάψα, τα έβγαζαν ξανά στην κοπή για να βοσκήσουν μέχρις αργά το βράδυ με τη δροσιά.

Ακλουθούσε το θέρισμα του σιταριού, το κουραστικό αλώνισμα, το λήγγισμα ύστερα στον αέρα για να φύγουν τα πολλά άχυρα, το κοσκινισμα, το στέγνωμα στον ήλιο, η εναποθήκευση στο αμπάρι και απ' εκεί στο μύλο για άλεσμα.

Το καλοκαίρι περνούσε. Καρύδια, φρούτα, ρόκες από τα καλαμπόκια μαζεύονταν, ξεφωκίζονταν, στέγνωναν και ξεσπυρίζονταν.

Με τα πρώτα πρωτοβρόχια άρχιζε το σκάψιμο των χωραφιών για να σπείρουν το ευλογημένο σιτάρι.

Την εποχή αυτή οι δουλειές δεν είχαν τελειωμό. Συγκομιδή καρπών. Τρύγος στ' αμπέλια και στις περγουλιές με όλη τη διαδικασία

να πάρουν το κρασί και το ρακί με την απόσταξη. Κρεμασμένα τα καλά σταφύλια, μήλα, κυδώνια σε σύρμα ολόγυρα στο ταβάνι. Όλο το σπίτι μοσχοβολούσε το φθινόπωρο από τα κρεμασμένα οπωρικά. Μοσχομύριζε ο τόπος από τα οπωροκηπευτικά.

Το Νοέμβριο έσφαζαν το σφαχτό της χρονιάς: γουρούνι, γέρικη γελάδα, τραγί, μοσχάρι, προβατίνα κι αφού τα λιάνιζαν και τ' αλάτιζαν τα κρεμούσαν σε λωρίδες στα σταλίκια της ογνίστας. Ήταν ο παστουρμάς, το κρέας για το χειμώνα, που μαγειρεμένος με κουμπρολάχανο, έδινε ιδιαίτερη νοστιμιά στο φαγητό. Δίπλα, δεμένα τοξοειδώς με σχοινί στο σταλίκι, κρεμόταν άλλος νόστιμος μεζές, τα λουκάνικα.

* * *

Πλησίαζαν τα Χριστούγεννα. Κάθε ταξιδεμένος νοικοκύρης κι αφέντης του σπιτιού ερχόταν στο χωριό να περάσει το χειμώνα μαζί με την οικογένεια. Και, φυσικά, έφερνε, κοντά στ' άλλα "καλούδια" και έξι εφτά πήχεις ντριλι ή τσιπ για φουστάνι, ένα ζευγάρι παπούτσια της "αράδας", πόχες μεταπετωμένες και κάνα παιχνίδι και τετράδια των παιδιών.

Το χειμώνα το χιόνι σκέπαζε τα πάντα. Τα ζωντανά έμεναν πολλές μέρες μέσα στο στάβλο, κι έπρεπε να κουβαλάνε νερό από τη βρύση να τα ποτίζουν και δεμάτια οξυάς από την καλύβα. Οι δουλειές ποτέ δεν έλειπαν.

Κορμιά σκυφτά από το φόρτωμα, χέρια ροζιασμένα, παλάμες σκληρές και άγριες από τις δουλειές της "οξωτέρας", πρόσωπα κουρασμένα με ρυτίδες και σούφρες, όλα αυτά και άλλα φανέρωναν την καθημερινή τυράννια.

Οι γερόντισσες, όταν αντάμωναν, μιλούσαν για τους πόνους και τα πονίδια στις κλειδώσεις των χεριών και ποδιών και για το “σφάχτη”, που συχνά τις έπανε τη νύκτα στο σταυρί και στη μέση.

Το βράδυ, λίγα ήταν τα σπίτια, που άναβαν λάμπα πετρελαίου. Τα περισσότερα φωτίζονταν θαμπά από τη φλόγα της φωτιάς του τζακιού ή με το δαδί, που έκαιε στο φεγγίτη δίπλα στη βάτρα.

* * *

Έτσι, κάπως, κυλούσε η ζωή των γυναικών στα χωριά προπολεμικά. Ζωή μέσα στη φτώχεια, στη μιζέρια με πολλές σρερήσεις κακουχίες, σκληρή δουλειά και κούραση αρκετή.

Είχε, όμως, η ζωή εκείνη και τα καλά της, τις χάρες της. Σύμπνοια, αγάπη, αλληλοκατανόηση, συμπάρασταση στον πάσχοντα, τον άρρωστο, τον ανήμπορο.

Παρέλειψα πολλά. Απλή σκιαγραφία έκανα της εποχής εκείνης με τις ταλαιπωρίες, τις δυσκολίες και τις τυράννιες, που όλα αυτά, μαζί με την κακή διατροφή, νωρίς, από τα 50 κιόλας χρόνια, άφηναν ζωηρά και ανεξίτηλα τα σημάδια της πρόωρης γήρανσης των δουλεμένων γυναικών, από τις οποίες σχεδόν καμιά δεν έφθανε στα 80. Εκεί κάπου στα 65, 70, 75 “τις μάζεψε η κρανιά”¹⁶.

¹⁶ Το νεκροταφείο της Βούρμπανης είχε τότε πολλές κρανιές. Γι' αυτό η φράση: “τον έμασε η κρανιά” σημαίνει: πέθανε. Πρβλ. και την κατάρα: “να σε μάσ' η κρανιά” = να πεθάνεις.

Η εξομολόγηση των μαθητών

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Κρίνεται κατεξοχήν ορθή η απόφαση του υπουργείου Παιδείας να απαγορεύσει στο μέλλον στους κληρικούς, παντός βαθμού, να εξομολογούν τους μαθητές Δημοτ. σχολείων, Γυμνασίων και Λυκείων στο χώρο του σχολείου και σε ώρες μαθημάτων.

Σε πολλά σχολεία η εξομολόγηση γίνεται στους ιερούς ναούς. Και στις δυο περιπτώσεις η τακτική αυτή είναι απαράδεκτη, γιατί δημιουργεί προβλήματα στην ομαλή και εύρυθμη λειτουργία του σχολείου.

Δεν είναι καθόλου σωστό, την ώρα που ο καθηγητής διδάσκει, να ειδοποιείται να στείλει 4-5 παιδιά προς εξομολόγηση.

Και αυτά ευχαρίστως πηγαίνουν, αν τελικά φθάσουν στην εκκλησία τους αρκεί ότι απουσία τους θεωρείται δικαιολογημένη. Θυμάμαι τέτοιες περιπτώσεις από το Γυμνάσιο της Κόνιτσας, όταν τους μαθητές πολλές φορές συνόδευε "ώσπερ πρόβατα επί σφαγὴν" ο Γυμναστής, για να μην το σκάσουν από το δρόμο. Αυτά, εδώ και 45 τόσα χρόνια. Ο τότε αρχιμανδρίτης, συχνά πυκνά, εξαπέλυε μύδρους από τον άμβωνα στο εκκλησίασμα σε τόνο οξύ, τόσο οξύ, που με τις χειρονομίες του ο σταυρός, που κρεμόταν από το λαιμό του, πήγαινε πέρα δώθε στο στήθος του. Έλεγε χαρακτηριστικά παραμονές Χριστουγέννων και Πάσχα: "Βάζετε φωτιά μέσα σας, αν μεταλάβετε, χωρίς πρωτότερα να

έχετε εξομολογηθεί". Σχόλιο ουδέν. (Αντίληψη τελείως λαθεμένη). Και αναρωτιέται κανείς: Είναι όλοι οι κληρικοί εξομολογητές ικανοί να εξομολογούν; Έχουν τον κατάλληλο πνευματικό οπλισμό, την ψυχολογική μόρφωση, την πείρα για το λεπτό αυτό θέμα; Είναι οι παντός βαθμού εξομολογητές προικισμένοι με τα απαραίτητα ψυχικά και ηθικά εφόδια και προσόντα, ώστε να μπορούν επωφελώς να νουθετούν; Ας προσέξουμε λίγο, γιατί με άστοχες ενέργειες μαθαίνουμε τους μαθητές από την αγνή παιδική τους ηλικία να ψεύδονται και να υποκρίνονται.

Νομίζω πως η καλύτερη εξομολόγηση ήταν εκείνη των Πυθαγορείων, που συνήθιζαν κάθε βράδυ, πριν κοιμηθούν, να αυτοελέγχονται λέγοντας: "Τι έρρεξα; Ποί παρέβην; Τι δε μοι δέον ουκ ετελέσθη;". Δηλαδή: Τι έκανα σήμερα; Πού έκανα παράβαση του ηθικού νόμου; Ποιό καθήκον μου παρέλειψα, ενώ έπρεπε να γίνει;

Κοντολογίς: Αν οι μαθητές αισθάνονται την ανάγκη να εξομολογηθούν, αυτό να γίνεται, εκτός ωρών διδασκαλίας στην εκκλησία, σε χώρο ιερό, στον οίκο, ούτως ειπείν, του Θεού, όπου αφυπνίζεται και τονώνεται το θρησκευτικό συναίσθημα.

Προς τί στο σχολείο; Για την ευκολία των κληρικών; Ή για να λένε οι μαθητές: "Τώρα πήγε ο Γιώργος, ύστερα έχει σειρά η Μαρία" κ.λ. κ.λ, σχολιάζοντες και εμπαιζοντες έτσι "εαυτούς και αλλήλους". Εξομολόγηση στο σχολείο αποτελεί παρωδία του μυστηρίου.

Αξιοπρόσεκτη, πάντως, είναι η γνώμη του Μητροπολίτη Ζακύνθου, ο οποίος έκρινε τελείως άστοχη την παρουσία ιερέων στα σχολεία για εξομολόγηση.

Έθιμα λαϊκής λατρείας των μηνών του έτους

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Είναι ανάγκη, κατ' αρχήν, να τονίσουμε ότι πολλά έθιμα γύρω από τις γιορτές του έτους, ιδιαίτερα των αγροτικών γεωργικών και κτηνοτροφικών περιοχών, εκφράζουν πιο ανόθευτα και με περίσσια ειλικρίνεια και αυθορμητισμό την πίστη των απλών ανθρώπων της υπαίθρου στα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα των Ελλήνων, όπως αυτά, παρ' όλες τις παλαιότεν αντιδράσεις κι επιφυλάξεις της Εκκλησίας, μας τα κληροδότησε η ειδωλολατρική, έστω, ελληνική αρχαιότητα.

Οι ρίζες της σημερινής λαϊκής θρησκείας βρίσκονται στο μακρινό εκείνο παρελθόν της προχριστιανικής Ελλάδος και πολλά έθιμα και δοξασίες ήταν τόσο στενά συνυφασμένα με την ψυχή των προγόνων μας, ώστε η Εκκλησία στους πρώτους μ.Χ. αιώνες αναγκάστηκε, εκ των πραγμάτων, να κάνει αρκετούς συμβιβασμούς και υποχωρίσεις προκειμένου να μην έλθει σε ανοικτή σύγκρουση με το λαϊκό θρησκευτικό αίσθημα των τότε ανθρώπων.

Έτσι, άλλα έθιμα τα εξάλειψε τελείως και άλλα τα υιοθέτησε και τα δέχτηκε, θέλοντας και μη, αφού πρώτα τα περιέβαλε με χριστιανικά σύμβολα. Με αυτό τον τρόπο, για να φέρω ένα παράδειγμα, στη θέση των εθνικών θεών και ηρώων τοποθέτησε τους αγίους και την επέτειο της εορτής της γέννησης του Μίθρα (25 Δεκεμβρίου), του ανίκητου Ηλίου,

(dies invicti Solis), αντικατέστησε από το 354 μ.Χ. με την εορτή της γέννησης του Σωτήρος Χριστού.

Περισσότερο, όμως, απ' όλα η Εκκλησία επολέμησε με πείσμα τις αιματηρές θυσίες ζώων, που γίνονταν στους βωμούς των αρχαίων ναών, προς τιμήν κάποιου θεού. Η απαγόρευση ήταν αυστηρή για τους πρώτους χριστιανούς, να μη τρώγουν κρέας του θυσιαζόμενου ζώου, αφού κατά τις πεποιθήσεις των αρχαίων Ελλήνων, όσοι έτρωγαν, "εμπαζαν το θεό μέσα τους", έπαιρναν δύναμη και γίνονταν "ένθεοι" (εξ ου και η λέξη "ενθουσιασμός").

Ας δούμε τώρα με κάθε δυνατή συντομία, τα καθέκαστα λατρευτικά έθιμα των μηνών του έτους, αρχίζοντας από τον πρώτο μήνα, τον Ιανουάριο (Γενάρη), η ονομασία του οποίου προήλθε από το διπρόσωπο θεό των Ρωμαίων "Ιανός" άφορο των Αρχών και προστάτη των θυρών της Ρώμης (Janua=θύρα).

Τον Ιανουάριο καθιέρωσε ως Α' μήνα του έτους ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Ιούλιος Καίσαρ το 46 π.Χ. Μέχρι τότε πρώτος μήνας ήταν ο Μάρτιος κι αυτό φαίνεται από τα ονόματα των μηνών: Σεπτέμβριος από το λατιν. septem=επτά, Οκτώβριος, από το octo=οκτώ κ.λ.

Η πρώτη μέρα κάθε μήνα λεγόταν Calendae=Καλένδαι από την οποία προέρχεται η λ. Κάλαντα, τραγούδια ευχετικά, που λένε τα παιδιά, γυρίζοντας από σπίτι σε σπίτι την παραμονή Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς και Θεοφανίων (Φώτων).

Στους Ρωμαίους σημαντική ήταν η πρώτη μέρα του Γενάρη (Calendae Januariae). Στο ελληνικό ημερολόγιο δεν υπάρχουν Καλένδες και γι' αυτό η φράση: "το θέμα παραπέμπεται στις ελληνικές Καλένδες" σημαίνει ότι δεν θα συζητηθεί ποτέ.

Η εορτή της 1ης Ιανουαρίου εορταζόταν στη Ρώμη με διασκεδάσεις, χορούς, θυσίες, μεταμφιέσεις και τυχερά παιχνίδια. Εξ αιτίας της ακολασίας, με την οποία οι Ρωμαίοι και ύστερα οι Βυζαντινοί γιόρταζαν τη μέρα αυτή, πολλοί Πατέρες της Εκκλησίας και ιδιαίτερα ο Ιω. Χρυσόστομος εναντιώθηκαν στις συνήθειες αυτές. Αλλά ούτε οι από του άμβωνος πύρινοι λόγοι του Ιω. Χρυσόστομου, ούτε οι απαγορευτικοί κανόνες της Εκκλησίας κατόρθωσαν να καταργήσουν τις συνήθειες αυτές, οι οποίες επιζούν έως τώρα. Και σήμερα σε πολλά μέρη της Μακεδονίας και της Θράκης την Πρωτοχρονιά γίνονται μεταμφιέσεις, που έχουν την αρχή τους σε αρχαίες Διονυσιακές εορτές, που κληροδοτήθηκαν σε μας, μέσω Ρώμης και Βυζαντίου.

Σε πολλά χωριά την Πρωτοχρονιά, νύχτα ακόμη, τρέχουν στις βρύσες να πάρουν νέο νερό, μη παραλείποντας ν' αλείψουν τη βρύση με μέλι και βούτυρο για να πάει καλά η χρονιά. Οι προσφορές αυτές στις βρύσες αποσκοπούν και στον εξευμενισμό (καλόπασμα) του ζωτικού - στοιχείου, που κατοικεί στη βρύση.

Το μεσημέρι της Πρωτοχρονιάς κόβεται η Βασιλόπιττα. Το κομμάτι, που κόβεται για το σπίτι, είναι πιθανώς μια προσφορά στο στοιχείο του σπιτιού, του αγαθού δαίμονα, που προστατεύει το σπίτι με τη μορφή φιδιού, του "οικουρού όφεως" των αρχ. Ελλήνων, που ήταν ο φύλακας του σπιτιού. Γι' αυτό, μέχρι σήμερα, οι χωρικοί στα χωριά δεν σκοτώνουν το φίδι, που φέρνει γύρα από το σπίτι τουναντίον του βάζουν γάλα για να το καλοπιάσουν. Παραλείπω πολλά και προχωρώ στα Θεοφάνια, την εορτή των Φώτων, της βάφτισης του Χριστού.

Ας σημειωθεί ότι οι γιορτές Χριστουγέννων και Θεοφανίων δεν γιορτάζονται τους πρώτους μ.Χ. αιώνες. Η γιορτή των Φώτων μόλις από

το τέλος του 3^{ου} μ.Χ. αιώνα άρχισε να εορτάζεται από την Εκκλησία στην Ανατολή και τον 4^ο αιώνα γενικεύτηκε ο εορτασμός.

Τα Θεοφάνια στο Βυζάντιο γιορτάζονταν με μεγάλη μεγαλοπρέπεια. Το ίδιο και η Πρωτοχρονιά. Όταν ο αυτοκράτορας πήγαινε με την Ακολουθία του στο ναό της Αγιά-Σοφιάς, ο Λαός, καθ' οδόν, τον επευφημούσε και οι αυλικοί σκορπούσαν διάφορα δώρα, γλυκίσματα και νομίσματα. Το ίδιο έκαναν και οι ύπατοι την Πρωτοχρονιά, όταν άρχιζε η θητεία τους.

Ξημερώματα των Φώτων πολλοί συνηθίζουν να ραντίζουν με στάχτη το χώρο γύρω από το σπίτι για να φύγουν τα κακά δαιμόνια και τα πονηρά πνεύματα. Το ίδιο κάμνουν και με το αγίασμα, που με αυτό ραντίζουν το σπίτι, τα υπόγεια και τα χωράφια με σκοπό την καλή σοδειά και την αποτροπή ασθενειών και κακών.

Οι κάτοικοι των παραλίων περιοχών συνηθίζουν τη μέρα αυτή να πλένουν με θαλασσινό νερό τα γεωργικά τους εργαλεία και οι ψαράδες τα δίχτυα, για να αποκτήσουν νέα δύναμη. Ακόμα και τις εικόνες των εικονοστασίων πλένουν την ημέρα των Φώτων στη βρύση του χωριού ή σε καθαρό νερό χειμάρρου, για να καθαριστούν από κάθε ρύπο και μiasma, που επικάθισε σ' αυτές στη διάρκεια του χρόνου. Ύστερα τις πηγαίνουν στην εκκλησία και τις τοποθετούν ένθεν και ένθεν της Ωραίας Πύλης, για να ραντιστούν από τον παπά και να αποκτήσουν έτσι νέα λυτρωτική δύναμη.

Ας θυμηθούμε εδώ ότι και στην αρχαία Αθήνα, στη γιορτή των Πλυντηρίων, οι Αθηναίοι, μετέφεραν, εν πομπή, το άγαλμα της Αθηνάς στο Φάληρο και το έπλεναν. Τις μέρες αυτές οι Αθηναίοι απέφευγαν εκστρατείες και πολέμους, γιατί η πόλη δεν είχε την Πολιούχο θεά Αθηνά να την προστατέψει.

Παραλείπω γιορτές, όπως του Αγ. Ιωάννη, Αντωνίου, Αθανασίου, Ευθυμίου κ.λ. γιατί δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο λαογραφικό ενδιαφέρον.

* * *

Ο Φεβρουάριος (Φλεβάρης) είναι ο δεύτερος μήνας του έτους. Λέγεται και Κουτσοφλέβαρος, επειδή έχει 28 μέρες και 29 κάθε τέσσερα χρόνια, οπότε ολόκληρος ο χρόνος χαρακτηρίζεται ως δίσεκτος - γρουσουζής. Πρβλ. δημ. τραγ.

*“Μας ήρθαν χρόνοι δίσεκτοι
και μήνες οργισμένοι”.*

Το όνομά του προέρχεται από το λατινικό ρ. februaire = καθαρίζω, εξαγνίζω, επειδή στην αρχαία Ρώμη γίνονταν το μήνα αυτό καθαρμοί και εξαγνισμοί.

Ο Φλεβάρης έχει λιγότερες θρησκευτικές γιορτές από το Γενάρη. Ο λαός λέει: “Η Παναγιά η Παπαντή μαζών’ τις γιορτές με τ’ αντί” (= εξάρτημα αρχαλείου).

Ο μήνας αρχίζει με τρεις συνεχόμενες γιορτές, τα Συμόγιορτα, όπως τις αποκαλεί ο λαός. Ο Άγιος Τρύφων (1 Φεβρ.) προστατεύει τα μπουστάνια και τις αμπελουργίες από τους ποντικούς και τις κάμπιες. Γι’ αυτό στις αγιογραφίες παριστάνεται με κλαδευτήρι στο χέρι και σταφύλι. Οι αμπελουργοί κάνουν αγιασμό με αρτοκλασία στην εκκλησία και με το αγίασμα ραντίζουν αμπέλια, μπουστάνια και κήπους. Σε πολλά χωριά της Ηπείρου κάμνουν κουλούρες και τις κυλούν στα αμπέλια και τους κήπους, λέγοντας: “Τρύφωνα πολύκαρπε, έλα εδώ στ’ αμπέλι μου, να φάμε και να πιούμε” (Γ. Μέγα: “ελληνικαί εορταί”, σελ. 88).

Η Υπαπαντή (2 Φεβρ.) εορτάζεται εις ανάμνηση της υποδοχής από το γέροντα Συμεών του βρέφους Ιησού, που το έφερε η μητέρα του στην εκκλησία.

Τη μέρα αυτή αργούν οι μυλωνάδες στην Κρήτη, που την έχουν προστάτιδα (Μυλιαργούσα). Λένε: και να τους βάλεις μπροστά, σταματούν και δεν αλέθουν. Την αργία τηρούν και οι αγρότες, για να μην πέσει χαλάζι. (Βλ. ένθετο της Καθημερινής).

Ο Άγιος Συμεών (κοιν. Συμιός) γιορτάζεται στις 3 Φεβρ. και θεωρείται προστάτης των εγκύων γυναικών. Το όνομά του έδωσε την ονομασία Συμόγιορτα στις δύο προμηνούμενες εορτές. Με την παρετυμολογία Συμιός - σημειώνω = κάνω σημασι, οι έγκυες αποφεύγουν τη μέρα αυτή κάθε εργασία, για να μη γεννήσουν παιδί "σημειωμένο", δηλ. σημαδεμένο.

Ο Άγιος Χαράλαμπος θεωρείται προστάτης των ανθρώπων από την πανώλη (πανούκλα). Σημαντική είναι η θυσία ταύρου, που γίνεται τη μέρα αυτή στην Αγία Παρασκευή Λέσβου. (Βλ. Γ. Μέγα, ελληνικαί εορταί σελ. 17). "... καταβάζουν τον ταύρο στην εκκλησία, όπου τον στολίζουν και χρυσώνουν τα κέρατά του.

Υστερα οι επίτροποι με μουσική τον φέρουν γύρα στο χωριό. Οι γυναίκες βγαίνουν στο δρόμο και ρίχνουν στον ταύρο μεταξωτά, κεντήματα κ.λ. ... Με το βασιλέμα του ήλιου καβαλλαραιίοι φέρουν τον ταύρο στον Άγιο... ο παπάς τελειώνει την ευχή... ο Επίτροπος σηκώνει το μαχαίρι και προσφέρει την πρώτη τιμή.

Οι άλλοι ανεβάζουν την τιμή... ο ταύρος σφάζεται... Την άλλη μέρα οι πανηγυριστές επιστρέφουν στο χωριό... κόσμος, οι αρχές, ο Δεσπότης τους περιμένουν. Αφού τρέξουν τα άλογα, ο Δεσπότης

στεφανώνει αυτό που νίκησε και χαρίζει στο νικητή ένα γκέμι ή μια σέλα”.

Η λατρευτική αυτή συνήθεια έχει τις ρίζες της στις αρχαίες ταυροθυσίες, που αποσκοπούσαν στον εξευμενισμό του θεού, την καλή χρονιά, την πλούσια σοδειά και την ενίσχυση της υγείας εκείνων που θα έτρωγαν το κρέας του θυσιασθέντος ζώου και με αυτό τον τρόπο θα έμπαζαν το θεό μέσα τους.

Ο Άγιος Βλάσιος (11 Φεβρ.) θεωρείται προστάτης των ποιμνίων από τα σαρκοφάγα άγρια ζώα και μάλιστα το λύκο. Έτσι, σε μια εικονική προσπάθεια να κλείσουν το στόμα του λύκου, το ράβουν συμβολικά λέγοντας: “Τι ράβεις;”. Και ο άλλος απαντά: “Ράβω πέτρες και ακόνια και του Λύκου τα σαγόνια”. Έτσι πιστεύουν ότι με τα μαγικά αυτά λόγια και τις συμβολικές πράξεις θα αποτρέψουν το λύκο να κατασπαράξει τα πρόβατά τους.

(Συνεχίζεται)

Τιμές στους «υπέρ πατρίδος πεσόντας»

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Χωρίς αμφιβολία, η μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.), στην οποία οι Έλληνες ενωμένοι ενίκησαν τους Πέρσες του Μαρδονίου, υπήρξε ονομαστή και σημαντική, γιατί έκτοτε δεν εισέβαλε περσικός στρατός στην Ελλάδα.

Γι' αυτό το λόγο ο Αριστείδης "έγραψε ψήφισμα", δηλ. πρότεινε στην Εκκλησία του Δήμου να συγκεντρώνονται κάθε χρόνο στην Πλάταια πρεσβευτές και αντιπρόσωποι από την Ελλάδα για την τελετή των "Ελευθερίων", που περιελάμβαναν, κάθε πέντε χρόνια, και αθλητικούς εφηβικούς αγώνες.

Η τελετή αυτή, όπως την περιγράφει ο Πλούταρχος (περίπου 50-125 μ.Χ) γινόταν ως εξής (Αριστείδης 21):

Στις 16 του μηνός Μαιμακτηριώνος (αρχές Δεκεμβρίου περίπου) οι πόλεις στέλλουν επίσημη εορταστική πομπή, της οποίας προηγείται σαλπικής, σαλπίζων, μόλις ξημέρωνε, το σύνθημα της μάχης. Ακολουθούν άμαξες γεμάτες με κλάδους μυρτιάς και στεφάνια και μαύρος ταύρος. "Νεανίσκοι" φέρουν σε αμφορείς και αγγεία χοές οίνου, γάλακτος, ελαιού και μύρου. Ύστερα ο άρχων ντυμένος κόκκινο χιτώνα και κρατώντας "υδρία" (δοχείο) προχωρεί "ξιφήρης" δια μέσου της πόλης προς τους τάφους. Ακολουθώς παίρνει νερό από τη βρύση και πλένει τις επιτύμβιες στήλες, "χρίει μύρω", δηλ. τις αλείφει με πολύτιμο άρωμα και σφάζει τον ταύρο στο Δία και Ερμή, προσκαλώντας τους

γενναίους άνδρες “τους υπέρ της Ελλάδος αποθανόντας” στο δείπνο και την “αιμακουρία” (=αιματηρή θυσία). Ύστερα χύνει στους τάφους οίνον (χοές) από ένα κρατήρα και επιλέγει: “Προπίνω τοις ανδράσι τοις υπέρ της ελευθερίας των Ελλήνων αποθανούσι”. Αυτά, συνεχίζει ο Πλούταρχος, “έτι και νυν διαφυλάττουσι οι Πλαταιείς”. Η όλη τελετή ήταν ένας ελάχιστος φόρος τιμής κι ευγνωμοσύνης σ' εκείνους, που θυσίασαν τη ζωή τους για την πατρίδα.

* * *

Ο Ρωμαίος ρήτορας Κικέρων (106-43 π.Χ.) αναφέρει ότι, όταν σπούδαζε στις φιλοσοφικές σχολές της ρωμαιοκρατούμενης τότε Αθήνας, Αθηναίοι συμφοιτητές του συνήθιζαν να πηγαίνουν στα νεκροταφεία του Κεραμικού, όπου διάβαζαν μεγαλοφώνως αποσπάσματα από το διάλογο του Πλάτωνα “Μενέξενος”, στον οποίο εξιστορούντο τα ανδραγαθήματα των προγόνων τους στις μάχες κατά των αντιπάλων τους.

Η Πολιτεία σήμερα με τις διάφορες καθιερωμένες εκδηλώσεις στις εθνικές μας επετείες, αντιπαραθέτει, τρόπον τινά, ως αντιστάθμισμα, στους αγώνες εκείνων, που έπεσαν για την ελευθερία της πατρίδας, την αλκή των μαθητών, που παρελαύνουν, ενισχύοντας έτσι την πίστη όλων στη συνέχεια της αριστοτόκου φυλής μας, η οποία, υπεράνω ατόμων, κομμάτων και γενεών, οδεύει περήφανα προς την αιωνιότητα.

Αυτά τα λίγα και ως υπόμνηση και απάντηση σ' εκείνους που τελείως απερίσκεπτα, προτείνουν την κατάργηση των μαθητικών παρελάσεων, γιατί, δήθεν, με αυτές (άκουσον, άκουσον!) δηλ. το βήμα, την παράταξη (εμπρός οι ψηλοί, πίσω οι κοντοί κ.λ.) προσβάλλεται η

προσωπικότητά τους! Το επιχείρημά τους, αυτό καθ' αυτό, είναι, φως φανάρι, φαιδρό και ανάξιο λόγου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η εθιμολογία της Αποκριάς

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Από το βιβλίο "ελληνικαί εορταί" του Γ. Μέγα, άλλοτε καθηγητού Λαογραφίας Πανεπ. Αθηνών και το "ένθετο" της Καθημερινής, που δημοσιεύτηκε προ πενταετίας, σταχυολογώ μερικά χαρακτηριστικά έθιμα που επιχωριάζουν σε διάφορα μέρη της Ελλάδος.

Τις απόκριες σ' όλη την Ελλάδα επικρατούν η διασκέδαση, το κέφι, το γλέντι, το χορός, και οι μεταμφιέσεις. Στις πόλεις οι εκδηλώσεις είναι σταθερές και τυποποιημένες, σε αντίθεση με τα χωριά, που όλα τα έθιμά τους δείχνουν τις βαθύτερες ρίζες, οι οποίες χάνονται στην αρχαία Ελλάδα και μάλιστα στις γιορτές του θεού Διόνυσου, θεού της αμπέλου, του οίνου και της βλάστησης.

Παλαιότερα η αρχή του Τριωδίου αναγγελλόταν με πυροβολισμούς και τυμπανοκρουσίες. Ένας κήρυκας φώναζε πως πλησιάζουν οι Απόκριες και όλοι να φροντίσουν ν' αγοράσουν θρεφτάρι (σφαχτό). Το Τριώδιο διαρκεί 3 εβδομάδες. Η πρώτη λέγεται "προφωνή", επειδή ο κήρυκας διαλαλούσε ότι αρχίζουν οι Απόκριες. Μια βυζαντινή παροιμία λέγει: "Προσφωνούμαι σοι πτωχέ, το σακκίν σου πώλησον, την εορτήν διάβασον" δηλ. παραγγέλλει στο φτωχό να πουλήσει ακόμα και το σακάκι του, για να περάσει την Αποκριά.

Η εβδομάδα αυτή λέγεται και "απολυτή", γιατί τότε απολύονται οι ψυχές των νεκρών και έρχονται στον Απάνω κόσμο. Η δεύτερη

εβδομάδα λέγεται Κρεατινή, επειδή δεν κρατούν Τετάρτη και Παρασκευή. Το τριώδιο γίνεται ιδιαίτερα αισθητό την Πέμπτη της Κρεατινής, που λέγεται Τσικνοπέμπτη, επειδή και ο πιο φτωχός θα τσικνώσει τη γωνιά του με κάτι που θα ψήσει και η τσίκνα θα απλωθεί ολόγυρα. Σε πολλά μέρη με το αίμα του σφαγμένου ζώου θα κάνουν σταυρό στην πόρτα, που είναι στοιχείο δεισιδαιμονίας, μαντικής, επενδεδυμένο με χριστιανικό σύμβολο και χριστιανική επίδραση.

Ενώ η Πέμπτη της Κρεατινής είναι μέρα χαράς και διασκέδασης, το Σάββατο καθώς και τα δύο επόμενα Σάββατα της Τυρινής και το πρώτο Σάββατο της Σαρακοστής, των Αγ. Θεοδώρων, είναι αφιερωμένα στη μνήμη των νεκρών.

Τα ψυχοσάββατα αυτά, καθώς και το άλλο της Πεντηκοστής φαίνεται καθαρά ότι κρατούν από τα Ανθεστήρια των αρχαίων Ελλήνων, η τρίτη μέρα των οποίων οι "οι χύτροι" ήταν αφιερωμένη στις ψυχές των νεκρών. Εβραζαν πανσπερμία σε μεγάλες χύτρες και την πρόσφεραν στους νεκρούς και τον ψυχοπομπό Ερμή. Η προσφορά πανσπερμίας στους αρχαίους νεκρούς συνεχίζεται και σήμερα με τα κόλλυβα των ψυχοσάββατων, έθιμο που το αποδέχτηκε και η ορθόδοξη εκκλησία, αφού ήταν βαθιά ριζωμένο στις ψυχές των χριστιανών.

Οι μεταμφιέσεις τις Απόκριες απαντούν σ' όλη την Ελλάδα, καθώς και τα φαγοπότια, οι χοροί και οι διασκεδάσεις.

Οι μεγάλες φωτιές, που ανάβονται την περίοδο αυτή, ιδιαίτερα την μεγάλη Αποκριά, στηρίζονται στην αρχέγονη πίστη των ανθρώπων ότι η φωτιά κρύβει μέσα της μια ακαταμάχητη δύναμη που μεταδίδεται σ' όλους εκείνους, που έρχονται σε μια ιεροτελεστική σχέση μαζί της. Ιδιαίτερα πιστεύεται ότι όποιος πηδάει τη φωτιά αποκτά υγεία και ανανεώνει τις δυνάμεις του, σωματικές και πνευματικές. Γενικά οι

φωτιές των Απόκρεων και οι σπίθες, που βγάζουν και σκορπίζονται ολόγυρα, δηλώνουν την απομάκρυνση των κακών πνευμάτων και δαιμονίων καθώς και των διαφόρων επιδημιών. Ακόμα δηλώνουν τη μαγική επίδρασή τους στους αγρούς, την ευφορία των καρπών της γης και την ανάπτυξη της βλάστησης, μια που ο χειμώνας φεύγει και έρχεται η άνοιξη.

Γνωστό είναι το έθιμο του "χάσκαρη" με το αβγό και το σχοινί, που το κάνουν το Βράδυ της Κυριακής της μεγάλης Αποκριάς, όταν καθένας προσπαθεί, στην αιώρησή του, να το αρπάξει (χάψει) με το στόμα. Ότι και ο χάσκαρης αποσκοπεί στη γονιμότητα της γης και την ανάπτυξη των σπαρτών, το επιβεβαιώνει το γεγονός πως, όταν στο τέλος κάψουν το σχοινί, παρατηρούν μέχρι πού θα καεί. Όσο πιο πολύ σταχτοκαρβουνιάσει, τόσο ψηλότερα θα γίνουν τα στάχυα.

Τέλος το κάψιμο του Καρνάβαλου δηλώνει την απαλλαγή από το χειμώνα και την εμφάνιση της μυροβόλου άνοιξης, η οποία αναζωογονεί τη νεκρωμένη φύση.

Ας σημειωθεί ότι οι Απόκριες με τους έξαλλους χορούς των μεταμφιεσμένων ανάγονται στην Αρχαία Ελλάδα και συνδέθηκαν με το θεό της αρπής, του οίνου και της βλάστησης, το Διόνυσο, η λατρεία του οποίου ήταν πολύ αγαπητή στους αγροτικούς πληθυσμούς, με ρίζες τόσο βαθιές, ώστε όλα αυτά τα έθιμα, παρ' όλο τον αμείλικτο πόλεμο της Εκκλησίας και ιδιαίτερα του Ιω. του Χρυσοστόμου, ο οποίος κατέκρινε πάντοτε με πείσμα και με πάθος καθετί το αρχαίο ελληνικό έθιμο, παρέμειναν μέχρι σήμερα αναλλοίωτα και σχεδόν αμετάβλητα, πράγμα που δηλώνει την αδιάσπαστη, δια μέσου των αιώνων, ενότητα της ελληνικής φυλής.

Ο λαός, ανέκαθεν, για να ξεφύγει από την καθημερινή ρουτίνα της ζωής, επιζητεί και τη διασκέδαση, το χορό, το γλέντι, και καλά κάνει, το ξεφάντωμα, πράγματα, βέβαια, που, δυστυχώς, δεν συνάδουν προς το κλειστό και στερεότυπο πνεύμα της ορθόδοξης Εκκλησίας.

Η καθαρή Δευτέρα είναι η πρώτη μέρα της μεγάλης Σαρακοστής. Λέγεται καθαρή, γιατί πρωί πρωί κάθε νοικοκυρά καθαρίζει τα μαγειρικά της σκεύη από τα λίπη, πλένοντάς τα με ζεστό σταχτόνερο (Σήμερα με δυο σταγόνες απορρυπαντικού πλένεις αρκετά πιάτα).

Την Καθαροδευτέρα όλοι βγαίνουν στην εξοχή για τα κούλουμα. Εκεί τρώγουν νηστίσιμα φαγητά, πετούν χαρταετούς και αρχίζουν πάλι οι χοροί, τα τραγούδια και τα αστεία. Όσο τολμηρά κι αν είναι τα σκώμματα και τα τραγούδια, όλοι ευχαρίστως τα ακούνε. Τό 'χει η ημέρα.

Η εορτή των Αγίων Θεοδώρων, που γιορτάζεται το πρώτο Σάββατο της Σαρακοστής ανήκει στα ψυχосάββατα. Οι νοικοκυρές βράζουν κόλλυβα και τα πάνε στην εκκλησία. Σε πολλά μέρη τα σκορπίζουν στους τάφους, για να δροσιστούν οι ψυχές των νεκρών.

Η γιορτή της Σταυροπροσκυνήσεως λέγεται και Μεσοσαράκοστο. Ο κτερεύς μοιράζει στους εκκλησιαζόμενους, που φιλούν το σταυρό, κλάδους δενδρολίβανου ή λουλούδια, που έχουν ιαματικές ιδιότητες και χρησιμοποιούνται για εξορκισμούς, σταυρώματα και ξεματιάσματα για τη βασκανία.

* * *

Ο Μάρτης ήταν ο πρώτος μήνας του αρχαίου δεκαμήνου ρωμαϊκού ημερολογίου. Σύμφωνα με την παράδοση, ως πρώτος μήνας καθιερώθηκε από το μυθικό Ρωμύλο προς τιμήν του πατέρα του και

γενάρχη των Ρωμαίων Άρη (Mars), θεό του πολέμου. Στον Άρη (Mars) ήταν αφιερωμένη η τρίτη μέρα της εβδομάδος, από τον οποίο η μέρα Τρίτη λέγεται στη Γαλλία Mardi και την Ιταλία Martedì.

Ο Μάρτης έχει πλούσια ετυμολογία, λόγω των άστατων καιρικών συνθηκών, που επικρατούν το μήνα αυτό στις αγροτικές περιοχές. Οι φράσεις: “ο Μάρτης μια κλαίει και μια γελάει”, “το Μάρτη ξύλα φύλαγε μην κάψεις τα παλούκια”, “Μάρτης γδάρτης και κακός παλουκοκάφτης” δείχνουν την επιδείνωση του καιρού αυτό το μήνα.

Έθιμο της πρωτομαρτίας είναι οι μητέρες να δένουν στο χέρι του παιδιού το λεγόμενο “μάρτη” ή “μαρτήτσι”, μια κλωστή κόκκινη και λευκή συνεστραμμένη στον καρπό του δεξιού χεριού, τάχα να να μην το μαυρίσει ο ήλιος.

Στο τέλος του μήνα βγάζουν το “μάρτη” και τον κρεμούν σε κλάδο κρανιάς, να να έχουν υγεία και γέρα χέρια.

Η συνήθεια αυτή είναι παλαιά, αφού την αναφέρει και την κατακρίνει ο Ιω. ο Χρυσόστομος ως μη χριστιανική.

Το έθιμο αυτό πρέπει να συσχετισθεί με την κρόκη (=κλωστή) των μυστών των μυστηρίων της Ελευσίνας, οι οποίοι έδεναν με κλωστή το δεξί χέρι και πόδι. Γράφει ο Ιω. Χρυσόστομος “... κρόκη και στήμων και τα άλλα περιάμματα τα τοιαύτα του παιδιού εμπιστεύονται την ασφάλειαν...”. Αλλά είπαμε πως ο Ιω. Χρυσόστομος καυτηρίαζε πάντοτε με τους λόγους του το θέατρο, τον υπόδρομο και κάθε έθιμο που προερχόταν από τον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Ας είναι. Αρκεί που τα έθιμα αυτά άντεξαν στο χρόνο και τις ποικίλες αντιδράσεις της Εκκλησίας.

Άλλο έθιμο πρωτομαρτιάτικο είναι το “χελιδόνισμα”, μελωδικό καλωσόρισμα της ένταξης με τραγούδι, που λένε τα παιδιά σε πολλά

μέρη, γυρίζοντας από σπίτι σε σπίτι, κρατώντας, κατ' αρχαία συνήθεια, ομοίωμα χελιδονιού.

“Χελιδόνα έρχεται
θάλασσα επέρασε
έκατσε και λάλισε.
Μάρτης μας ήρθε
όξω φύλλοι και κοριοί
μέσα υγεία και χαρά...”.

Το σημερινό χελιδόνισμα συνεχίζει δια μέσου των Βυζαντινών χρόνων σχετικό τραγούδι των αρχαίων Ελλήνων, που έλεγαν τα παιδιά το Μάρτη.

Ήλθε, ήλθε χελιδών
καλάς ώρας (=εποχές) άκουσα
καλούς ενιαυτούς (=χρόνους)

Οι έξι πρώτες μέρες του Μάρτη, φέρουν κάποιο κακό. Είναι οι “Δρίμες”, όντα δαιμονικά, που ασκούν κακοποιό ενέργεια σε ξύλα, ενδύματα και στον εγκέφαλο. Πιστεύεται ότι τα ξύλα, που θα κοπούν αυτές τις μέρες, σπίζουν και τα ρούχα, που πλένονται, λειώνουν.

Στη συνείδηση του λαού ο αριθμός 40 είναι ιερός. Συνδέεται με τη γιορτή των Αγίων Σαράντα (9 Μαρτίου), που μαρτύρησαν το 320 στη Σεβαστεία. Προλήψεις και δεισιδαιμονίες, που επικρατούν τη μέρα αυτή, στηρίζονται στη θρησκευτική ή μαγική σημασία του αριθμού 40. Συνηθίζονται οι σαραντόπιπτες (πίπες με 40 φύλλα), οι 40 τηγανίτες ή φαγητά με 40 είδη χόρτων η όσπρια, που τα μοιράζουν “για την ψυχή των ζωντανών”. Γνωστή είναι η φράση: “Σαράντα φας, σαράντα πεις, σαράντα δώσε της ψυχής”.

Στις 25 Μαρτίου συνήθεια υπάρχει στην Ήπειρο και σ' άλλα μέρη, τα παιδιά να παίρνουν ένα κουδούνι, ή ταψί ή χάλκινο σκεύος και να κουδουνίζουν ή να τα χτυπούν γύρω από το σπίτι, στα σελιά, κηπάρια, χωράφια λέγοντας.

«Φευγάτε φίδια, φευγάτε γκουσταρίτσες...».

Ο ήχος από το κουδούνι ή το χάλκινο νταβά έχει βαθύτερη συμβολική, μαγική έννοια και σημασία. Επιδιώκεται μ' αυτό να φύγουν τα κακά πνεύματα, τα δαιμόνια, να μεγαλώσουν τα σπαρτά και να καρποφορήσουν, γενικότερα, τα χωράφια, στα οποία ο αγρότης και ο γεωργός εναποθέτουν όλες τις ελπίδες τους για μια καλή εσοδεία.

(Συνεχίζεται)

Πασχαλινά και άλλα έθιμα εορτών

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Το όνομα του Απρίλη προέρχεται από το Λατινικό ρήμα *aperire*, που σημαίνει ανοίγω, γιατί το μήνα αυτό ανοίγουν τα λουλούδια. Την πρώτη μέρα του μήνα επικρατεί σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης το έθιμο της Πρωταπριλιάς, με τα αθά ψέματα, που λέει ο ένας στον άλλο.

Φαίνεται πως οι ρίζες του εθίμου είναι πολύ παλιές και ανάγονται στους αρχαίους Κέλτες, οι οποίοι συνήθιζαν την Πρωταπριλιά να πάνε για ψάρεμα και επειδή τις περισσότερες φορές δεν έπιαναν τίποτε, τα ψέματα έπαιρναν κι έδιναν. (Ψέματα λένε σήμερα και οι κυνηγοί).

Γι' αυτό οι Γάλλοι μέχρι σήμερα ονομάζουν το πρωταπριλιάτικο ψέμα: «*Poisson d' Avril*», δηλ. ψέμα τ' Απρίλη. Οι βροχές τ' Απρίλη θεωρούνται πολύ ευεργετικές από τους γεωργούς, που συνηθίζουν να λένε:

Αν βρέξει ο Απρίλης δυο νερά

κι ο Μάης άλλο ένα

χαρά σ' εκείνον το ζευγά

που' χει πολλά σπαρμένα

Ο Λάζαρος, ως γνωστό, πέθανε, αλλά επανήλθε στη Ζωή από το φίλο του Ιησού Χριστό. Στη δεύτερη ζωή του, επηρεασμένος απ' όσα είδε στον Άδη, ήταν πάντοτε μελαγχολικός κι αγέλαστος. Μόνο, λένε, μια

φορά γέλασε, όταν είδε κάποιον να κλέβει μια πήλινη στάμνα. «Βρε, τον ταλαίπωρο, είπε χαμογελώντας το ένα χώμα κλέβει το άλλο».

Τα παιδιά τη μέρα του Σαββάτου του Λαζάρου γυρίζουν στα σπίτια του χωριού και τραγουδούν λαζαρικά τραγούδια, επαινετικά για κάθε μέλος της οικογένειας, και εισπράττουν χρήματα και αβγά. Στη Στερεά Ελλάδα, Μακεδονία, Θράκη γυρίζουν μόνο τα κορίτσια (Λαζαρίνες). Στην Ήπειρο γυρίζουν και αγόρια και κορίτσια.

Την Κυριακή των Βαΐων μοιράζονται στους ποτούς κλάδοι βαΐων (βάγια). Το έθιμο εισήχθη στην Ελλάδα τον 9^ο αιώνα ως ανάμνηση της θριαμβευτικής εισόδου του Κυρίου στα Ιεροσόλυμα, όπου τον υποδέχτηκαν με δάφνες και βάγια.

Σε πολλά μέρη τα βάγια θεωρούνται πως έχουν γονιμοποιό δύναμη και οι νύφες χτυπιούνται μεταξύ τους με βάγια για το καλό. Το βαγιοχτύπημα μιας έγκυης γυναίκας πιστεύεται ότι θα της φέρει εύκολο τοκετό. Σε πολλά χωριά της Ήπειρου τοποθετούν τα βάγια στο εικόνισμα ή τα κρεμούν σε δέντρα για καλή καρποφορία ή τα ρίχνουν στον κήπο, για να εξαφανιστούν τα σκουλήκια, που κόβουν τα σπαρτά.

* * *

Η μεγάλη εβδομάδα είναι εβδομάδα γενικού πένθους. Τραγούδια, εύθυμες μουσικές, διασκεδάσεις κ.λ. δεν έχουν θέση τις μέρες αυτές.

Το πρωί της Μ. Πέμπτης οι γυναίκες ζυμώνουν τις κουλούρες της Λαμπρής και βάφουν τα κόκκινα αβγά.

Τα κορίτσια ζωγραφίζουν με καλέμι αιχμηρό, βουτηγμένο σε λειωμένο κερί, διάφορα σχήματα στα αβγά. Είναι οι λεγόμενες «πέρδικες».

Γιατί, όμως, τα αβγά βάφονται κόκκινα; Μερικοί το δικαιολογούν για την ανάμνηση του χυθέντος κόκκινου αίματος του Χριστού στο Σταυρό. Κατ' άλλους το κόκκινο χρώμα είναι έκφραση χαράς για το ευτυχές γεγονός της ανάτασης του Κυρίου.

Η Μ. Παρασκευή είναι μέρα απόλυτης αργίας. Το σπίτι δεν σκουπίζεται, ούτε στρώνεται τραπέζι. Όλοι τρώνε κάτι πρόχειρο στο πόδι. Σε πολλά μέρη βουτούν το ψωμί στο ξίδι, σε ανάμνηση του όξους, με το οποίο επότισαν τον Ιησού πάνω στο Σταυρό.

Ο επιτάφιος στολίζεται με ποικιλία λουλουδιών και μετά την Ακολουθία πολλά παιδιά περνούν σταυρωτά κάτω από το τραπέζι του επιταφίου «για να τα πιάσει η χάρη» και για μια ειλικρινή μεταξύ τους αγάπη και φιλία.

Στα λουλούδια του επιταφίου αποδίδεται θαυματουργός δύναμη. Αποτρέπουν διάφορα κακά και αρρώστιες. Με κάρβουνα αναμμένα και λίγα λουλούδια του επιταφίου λιβανίζουν το σπίτι και τυχόν αρρώστους.

Χαρακτηριστικό έθιμο της Μ. Παρασκευής είναι η συνήθεια των Σερραιών γυναικών να τοποθετούν σε τραπέζι στην εξώθυρα σπόρους κριθής, που την είχαν ποτίσει τις προηγούμενες μέρες για να βλαστήσει. Στην περιφορά του επιταφίου τοποθετούν τα πινάκια με λουλούδια και την εικόνα του Εσταυρωμένου, στο κατώφλι της εξώθυρας. Το έθιμο θυμίζει τους «κήπους του Αδώνιδος», όταν πενθοφορούσες γυναίκες έθεταν στη νεκρική κλίνη του πρόωρα αποθανόντος Άδωνη, ωραίου εφήβου, που είχε αγαπήσει η θεά Αφροδίτη, κήρινα ομοιώματα του Άδωνη με λουλούδια, που συμβόλιζαν τους «κήπους» για το θάνατο του νέου και την ανάστασή του εκ νεκρών.

Το Μ. Σάββατο το πρωί στην εκκλησία, γίνεται η πρώτη ανάσταση. Με τη φράση του παπά «ανάστα ο Θεός» οι πιστοί θορυβούν, χτυπούν τα στασίδια και τα πόδια τους στο δάπεδο. Είναι η πρώτη χαρά για την επικείμενη ανάσταση της νύχτας του Σαββάτου.

Κατ' άλλους οι θόρυβοι αποσκοπούν στον εκφοβισμό του κακού δαίμονος, που караδοκει για ν' αντιδράσει στην ανάσταση του Κυρίου.

Η τελετή της Ανάστασης γίνεται τα μεσάνυχτα του Σαββάτου στο προαύλιο της εκκλησίας. Σε πολλά μέρη η είσοδος της πομπής στο ναό εμποδίζεται από το νεωκόρο, που κλείνει τη θύρα και τότε ακούεται απ' έξω η γνωστή φράση του ιερέα: «Άρατε πύλας» κ.λ. κ.λ. Στην Κέρκυρα, μετά την ανάσταση, ρίχνουν από τα παράθυρα στο δρόμο πήλινα αγγεία και γλάστρες, κατ' άλλους από χαρά, κατ' άλλους για να φοβίσουν τους δαίμονες, που αντιμάχονται την ανάσταση.

Με την αναμμένη λαμπάδα, που φέρνουν στο σπίτι, σταυρώνουν το ανώφλι της θύρας του σπιτιού, σβήνουν και ανάβουν ξανά με το νέο φως το καντήλι, που καίει στο εικονοστάσι και ύστερα περιφέρουν την αναμμένη λαμπάδα στο στάβλο, μεταδίδοντας έτσι συμβολικά το φως και στα οικόσιτα ζώα.

Ο Απρίλης με το Πάσχα όλο και στρώνει και φθάνουμε αισίως στην εορτή του Αγ. Γεωργίου (23 Απρ.), ο οποίος, ως άγιος υπότης εορτάζεται πανηγυρικά σε όλη την Ελλάδα. Τον άγιο Γεώργιο τιμούν ιδιαίτερα οι ποιμένες, γιατί τότε αφήνουν τα χειμαδιά και ανεβαίνουν στα βουνά να βοσκήσουν τα κοπάδια τους. Του Αϊ Γιωργιού γίνονται οι συμφωνίες των ποιμένων για τα βοσκοτόπια, το μίσθωμα, που θα πληρώσουν κ.λ. Σε πολλά μέρη τη μέρα αυτή (23 Απρ.) γίνονται ιπποδρομίες, αγώνες δρόμου και πάλης.

* * *

Η ονομασία του Μαΐου προήλθε από την αρχαία ρωμαϊκή θεότητα Maja (Μάγια), που τη τιμούσαν οι Ρωμαίοι την Πρωτομαγιά με γιορτές και θυσίες χοίρων. Αργότερα ταυτίστηκε με τη νύμφη Μαία, μητέρα του Ερμή.

Άλλοι δέχονται ότι η ονομασία του Μάη προέρχεται από το συγκριτικό βαθμό «major» του επιθέτου «magnus» (= μέγας).

Ο Μάιος είναι μήνας των λουλουδιών και της βλάστησης. Την πρωτομαγιά ο κόσμος ξεχύνεται στην ύπαιθρο, στην εξοχή «να πιάσει το Μάη». Κόβει ανθισμένο κλαδί, λουλούδια και διασκεδάζει. Φτιάχνει στεφάνι και το κρεμάει στην πόρτα του σπιτιού.

Ας θυμηθούμε μια στροφή από την τελευταία ωδή προς το Μάιο του τυφλού ποιητή Τανταλίδη:

Πρώτος ώρθριζον, πάντοτε πρώτος
των απείρων σου, Μάϊε, φίλων,
ν' απομάξω αγνάς, έτι σκότος,
τας μαϊάτιδας δρόσους των φύλλων.

Η συνήχηση του ονόματος «Μάης, Μαγιού» έγινε αφορμή να δημιουργηθεί στο λαό η αντίληψη και η πεποίθηση ότι το μήνα αυτό «πιάνουν τα μάγια». Οι νόμοι, ως επί το πλείστον, αποφεύγονται και οι χωρικοί, φοβούμενοι τα μάγια, παίρνουν πολλές προφυλάξεις.

Λένε πως αυτός ο μήνας έχει πολλές κακές ώρες και για τους κατοίκους του Καστελόριζου θεωρείται βαριά κατάρα η φράση: «η ώρα του Μάη να σ' εύρει». Κρητική παροιμία λέει: «Ο γάμος ο μαγιατικός πολλά κακαποδίδει». Αν μπει, μάλιστα ο Μάης το Σάββατο, Λένε: «Σάββατο μπαίν' ο Μάης; Πολλά σάβανα στον Άδη». Όλες, βέβαια,

αυτές οι προλήψεις κι οι δεισιδαιμονίες εξηγούνται από το γεγονός ότι οι αρχαίοι Ρωμαίοι το μήνα αυτό τελούσαν τα «Λεμούρια», εορτή προς τιμή των καταχθονίων δαιμόνων και των πνευμάτων των νεκρών, που εμφανίζονταν και τρομοκρατούσαν τους ζώντες.

Ανεξάρτητα, όμως, από αυτά, ο Μάης είναι ο μήνας της χαράς και η Πρωτομαγιά είναι συνδεδεμένη με εκδρομές στην ύπαιθρο.

*Ο Μάιος μας έφθασε
εμπρός βήμα ταχύ
να τον προϋπαντήσουμε
παιδιά στην εσοχή....*

Παιδικές σχολικές αναμνήσεις από τις εκδρομές εκείνες, όταν, βέβαια, ο καιρός το επέτρεπε.

«Τώρα Μαγιά, τώρα δροσιά, τώρα το καλοκαίρι» έλεγε παλιό τραγούδι, που εννοούσε να φέρει στο σπίτι τη δροσιά και τη γονιμότητα της γης.

Με την εορτή των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης (21 Μαΐου) είναι συνδεδεμένα και τα «Αναστενάρια», που τελούνται στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη. Είναι κατάλοιπο παλιάς οργαστικής λατρείας του θεού Διονύσου. Οι πυροβάτες, κρατώντας στα χέρια εικόνα των ως άνω Αγίων, (επένδυση του εθίμου με χριστιανικά σύμβολα) χοροπηδούν πάνω σε αναμμένα κάρβουνα χωρίς να καίονται, γιατί βρίσκονται, ως άλλες «μαινάδες», (οπαδοί του Διονύσου), σε κατάσταση ενθουσιασμού και έκστασης αφού επιδιώκουν την ένωση τους με το θεό.

Η ημέρα της Αναλήψεως γιορτάζεται ιδιαίτερα από τους κτηνοτρόφους και τους ποιμένες. Στη στάνη γίνεται αγιασμός και

παρατίθεται τραπέζι με απαραίτητη τη γαλατόπιτα. Να σημειωθεί ότι γαλατόπιτες φτιάχνουν τη μέρα της Αναλήψεως (Πέμπτη) σε όλα τα χωριά.

Τέλος, το ψυχοσάββατο της Πεντηκοστής που λέγεται και Ρουσάλια (από το Λατιν. Rosaria, για τη χρήση ρόδων) πιστεύεται ότι οι ψυχές είναι ακόμη στον Άπάνω κόσμο. Τα κόλλυβα προορίζονται για να δροσιστούν οι ψυχές, γιατί την άλλη μέρα, κατ' αρχαία αντίληψη, θα επιστρέψουν πάλι στον Άδη.

Το έθιμο αυτό ανάγεται στη τρίτη μέρα των αρχαίων Ανθεστηρίων, που λεγόταν "Χύτροι" και ήταν αφιερωμένη στις ψυχές των νεκρών, στους οποίους προσέφερναν πολυσπόρια, βρασμένα σε χύτρες.

(Συνεχίζεται προσεχώς)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Έθιμα θερινών εορτών

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Ο Ιούνιος, πρώτος μήνας ου καλοκαιριού, οφείλει την ονομασία του σαι σύζυγο του Δία Juno (Ήρα), Κατ' άλλη εκδοχή πήρε το όνομά του από το Λεύκιο Ιούνιο Βρούτο, τον πρώτο ύπατο της Ρώμης, ο οποίος ανέτρεψε το βασίλειο Ταρκύνιο τον Υπερήφανο (510 π.Χ).

Ο Ιούνιος λέγεται και Θεριστής σε όσες πεδινές περιοχές τα στάχια ωριμάζουν γρήγορα, Κερασάρης για την ωρίμανση των κερασιών.

Στις 24 Ιουνίου έχουμε το γενέθλιο του Ιωάννου του Προδρόμου του Βαπτιστή, που συμπίπτει με ης θερινές τροπές του Ηλίου. Χαρακτηριστικό έθιμο της γιορτής είναι οι φωτιές του Αϊ Γιάννη (κοινώς: φανοί, αφανοί), από τις οποίες ο Άγιος Λέγετε και Φανιστής ή Λαμπαδάρης (Αθήνα). Την παραμονή ανάβονται στους δρόμους, τις πλατείες και τα σταυροδρόμια μεγάλες φωτιές, τις οποίες συνηθίζουν να πηδούν μικροί και μεγάλοι για την ενίσχυση της υγείας των.

Με τη γιορτή τ' Αϊ Γιαννιού συνδέονται πολλές μαντείες, όπως εκείνη του κλήδονα. Η λέξη είναι η ίδια με την αρχαία κλήδονα, αλλά ενώ αυτή δήλωνε τη φωνή, που άκουε κάποιος και έβγαζε ένα μάντευμα, ο σημερινός κλήδονας είναι μια καθαρή κληρομαντεία.

Ο κλήδονας γίνεται την παραμονή της 24ης Ιουνίου ως εξής: Ένα αγόρι ή κορίτσι φέρει από τη βρύση "αμίλητο νερό".

Τα άλλα παιδιά, νέοι και νέες, ρίχνουν καθένας το ριζικάρι του στο λαγήνι: δαχτυλίδι, σταυρό, σκουλαρίκι ή ό,τι άλλο και ύστερα το σκεπάζουν με κόκκινο πανί, το κλειδώνουν και το αφήνουν τη νύχτα έξω για να το δει το άστρο, ν' αστρονομιστεί, όπως λένε, και να πάρει τη δύναμη της μαγείας. Την άλλη μέρα ανοίγουν το λαγήνι με το νερό, βγάζουν ένα ένα τα αντικείμενα, ενώ άλλο παιδί λέγει κάποιο δίστιχο, που προοιωνίζεται το μέλλον εκείνου στον οποίο ανήκει το αντικείμενο.

Σε πολλά μέρη τη στάχτη από τις φωτιές του Αϊ Γιάννη, που ανέφερα, τη ρίχνουν στα δένδρα για καλή καρποφορία.

Ο Ιούλιος οφείλει το όνομά του στον Ρωμαίο αυτοκράτορα Ιούλιο Καίσαρα, που αναμόρφωσε το Ημερολόγιο (Ιουλιανό). Στις ορεινές αγροτικές περιοχές ο Ιούλιος λέγεται Θαριστής ενώ στα πεδινά μέρη Αλωνάρης.

Οι Άγιοι Ανάργυροι Κοσμάς και Δαμιανός, που γιορτάζονται την 1^η Ιουλίου ασκούσαν το επάγγελμα του ιατρού αφιλοκερδώς. Στην Κέρκυρα, όταν έπανε τον κόσμο ελονοσία, έλεγαν την επωδή:

«Άγιοι Ανάργυροι θαυματουργοί

αρχίαφοι του κόσμου

σεις που γιατρέψατε πολλούς

γιατρέψτε και τον ... δείνα

από τις τρεμούρες και τη θέρμη».

Η Αγία Μαρίνα, που γιορτάζεται στις 17 Ιουλίου, προστατεύει τους αγρούς, τους κήπους από τα ζώφια και μαραίνει τα κηπευτικά όσων δεν τηρούν την αργία. Η παρήχηση Μαρίνα - μαραίνω συνδέθηκε με την πίστη του λαού ότι μαραίνει και εξαφανίζει τα σπυριά.

Σε πολλά μέρη, ανήμερα της γιορτής, πολλοί, που είχαν άρρωστα παιδιά, τα έφερναν στην εκκλησία και άλλαζαν τα ρούχα τους μπροστά στην εικόνα της Αγίας Μαρίνας. Άλλοι άρρωστοι συνήθιζαν το βράδυ της παραμονής να κοιμούνται στο προαύλιο της εκκλησίας ή μέσα σ' αυτή για θεραπευτικούς λόγους, πράγμα που μας θυμίζει τις αρχαίες "εγκοιμήσεις" των ασθενών στα προαύλια ναών και Ασκληπιείων.

Ο προφήτης Ηλίας (20 Ιουλίου) στη λαϊκή λατρευτική δοξασιολογία ταυτίστηκε, λόγω συνήχησης του ονόματος, με τον Ήλιο και το νεφεληγερέτη Δία και έχει σχέση με το νερό. Μια παράδοση αναφέρει πως ναύτης που ήταν παλιά κουράστηκε και θέλησε να εγκαταλείψει τη θάλασσα. Με το κουπί στον ώμο άρχισε ν' ανηφορίζει. Όποιον συναντούσε τον ρωτούσε: "Τί 'ναι αυτό;". "Κουπί" του έλεγαν, ώσπου σταμάτησε εκεί που του είπαν "σανίδι". Εκεί σταμάτησε κι έχτισε εκκλησάκι στην κορυφή του βουνού. Ο προφ. Ηλίας είναι ο άγιος της βροχής και τα εξωκλήσια χτίζονται στις βουνοκορφές. Γιορτάζεται με πανηγύρια και λατρευτικές συνήθειες, που αποσκοπούν στη θεραπεία ασθενειών. Σε πολλά μέρη ζώνουν το εκκλησάκι με λεπτό κέρινο νήμα (περιοχοινισμός) και μ' αυτό τυλίγουν τον άρρωστο για να γίνει καλά.

Η Αγία Παρασκευή (26 Ιουλίου) τιμάται με πανηγύρια, χορούς και διασκεδάσεις. Πολλοί προσφεύγουν στη χάρη της για θεραπεία των ματιών τους.

Ο Άγιος Παντελεήμων (27 Ιουλίου) είναι μεγαλομάρτυς Άγιος. Αποκεφαλίστηκε το 305. Η παροιμία: "κουτσοί στραβοί στον Άγιο Παντελεήμονα" δείχνει πως ήταν γιατρός και όλοι έτρεχαν σ' αυτόν για θεραπεία.

Ο Αύγουστος πήρε το όνομά του από τον αυτοκράτορα των Ρωμαίων Οκταβιανό Αύγουστο, ο οποίος το 4 π.Χ. πρόσθεσε αυθαίρετα

στο μήνα, που είχε τότε 30 μέρες, μια ακόμη, κόβοντάς τη από το Φλεβάρη.

Ο πλούσιος αυτός μήνας σε φρούτα κρύβει κινδύνους για την υγεία των ανθρώπων, επειδή η μεγάλη ζέστη, τα έντομα και τα πολλά φρούτα ευνοούν γαστρικές διαταραχές και παλαιότερα ελώδεις πυρετούς.

Στο Ζαγόρι πρωί πρωί νηστικοί τρώνε κράνια, ως αντιπυρετικά και σχετίζονται με τις "θερμοκρασίες" του Αυγούστου. Οι έξι πρώτες μέρες του μήνα αυτού είναι γνωστές ως δριήμες. Πίστευαν ότι ανεξιχνίαστες δυνάμεις, κακά πνεύματα κάνουν κακό. Στα παλαιότερα χρόνια δεν έπλεναν ρούχα ούτε έκοβαν οικοδομική ξυλεία τις μέρες αυτές, γιατί πίστευαν πως τα ρούχα λειώνουν και χαλούν γρήγορα, και τα ξύλα σαπίζουν εύκολα.

Με τις πρώτες έξι ή δώδεκα μέρες του Αυγούστου συμπίπτουν τα "μερομήνια". Γίνονται δηλ. προγνώσεις για τον καιρό των επόμενων μηνών του έτους.

Για την Κοίμηση της Θεοτόκου (15 Αυγ.) όσα και να γράψει κανείς είναι λίγα. Γιορτάζεται πανηγυρικά σε πολλά χωριά στα οποία συρρέει πλήθος κόσμου. Ο λαός τιμά και σέβεται ιδιαίτερα την Παναγία την οποία θεωρεί μητέρα όλων των ανθρώπων, τις παρακλήσεις των οποίων δέχεται η Χάρη της.

Ο Άγιος Φανούριος γιορτάζεται στις 27 Αυγούστου. Η λατρεία του, ως Αγίου, άρχισε το δεύτερο μισό του 14^{ου} αιώνα, όταν στη Ρόδο βρέθηκε στα ερείπια τείχους, που επισκεύαζαν οι Τούρκοι και πάνω στο ερείπια προϋπαρχούσης εκκλησίας, μια εικόνα με την επιγραφή: "Άγιος Φανούριος". Είναι ο προστάτης των ποιμνίων. Η παρήχηση του ονόματος Φανούριος φαίνω - φανερώνω συνετέλεσε στο να πιστεύουν

ότι ο Άγιος φανερώνει τους κλέφτες των ζώων ή άλλων πραγμάτων. Ιδιαίτερα λατρεύεται στην Κρήτη, λόγω των ανέκαθεν πολλών ζωοκλοπών. Πολλές φορές οι Κρητικοί ορκίζονται τον ύποπτο ζωοκλέφτη σε εικόνα του Αγίου Φανουρίου.

Σε πολλές αγιογραφίες ο Άγιος παριστάνεται αδύνατος εξ ου και η φράση: "Έφεξες σαν τον Άγιο Φανούριο". Στις 29 Αυγ. γιορτάζεται ο αποκεφαλισμός Ιωάννου του Προδρόμου, όπως αυτός αποτυπώθηκε στις αγιογραφίες.

Το κακούργημα της Ηρωδιάδος, όπως πιστεύει ο λαός, έφερε τους κακοήθεις πυρετούς, που ταλαιπωρούν τον κόσμο τον Αύγουστο μήνα. Η θέρμη, λέει η παράδοση, εμφανίστηκε από τότε που αποκεφαλίστηκε ο Ιωάννης ο Πρόδρομος, επειδή ταραχτήκε η κεφαλή του κι έπαθε παροξυσμό. Ιδού μερικές δεισιδαιμονίες των χωρικών. "Τη μέρα αυτή, εκτός του ότι νηστεύουμε, δεν τρώμε κόκκινο σταφύλι, μαύρο σύκο και ό,τι μαύρο φρούτο υπάρχει, γιατί τα έβαψε το αίμα του Αγίου. Δεν τρώμε καρύδι, γιατί του έκοψαν το καρύδι του λαιμού. Δεν πίνουμε μαχαιρί, και το ψωμί το κόβουμε με το χέρι. Δεν κόβουμε καρπούζι...".

Με το μήνα Αύγουστο είναι συνδεδεμένος στα μέρη μας ο θερισμός του σταριού και το αλώνισμα. Σε πολλά μέρη τα τελευταία στάχυα του χωραφιού τα άφηναν αθέριστα. (Σήμερα, αντί του δρεπανιού έχουμε τις θεριστικές και αλωνιστικές μηχανές. Τί ευκολία, αλήθεια!) Με αυτό ήθελαν να δείξουν πως δεν πρέπει να γυμνώσουν τελείως τον αγρό από τα στάχυα. Τα αθέριστα αυτά στάχυα αποκαλούν: "Τα γένια του ζευγολάτη". Φοβόνταν μήπως, αν τα θερίσουν όλα, αφανιστεί η ευφορία του αγρού τον επόμενο χρόνο.

Σε άλλα μέρη συνηθίζουν από τα τελευταία στάχυα να πλέκουν ωραία δέσμη, σε σχήμα σταυρού, και να την κρεμούν στο εικονοστάσι

του σπιτιού, ως αγιωτικό. Στον καιρό της σποράς ανακατώνουν τους κόκκους αυτής της δέσμης, με το σπόρο, που θα σπείρουν, για μια καλή εσοδεία.

Γράφει ο Γ. Μέγας (ελλην. εορταί σελ 244). "Οι τελευταίοι στάχυες που αφήνονται αθέριστοι εις τον αγρόν, ενσωματώνουν ολόκληρον την βλαστικήν δύναμιν του αγρού εν εαυτοίς και ένεκα τούτου ή καταλείπονται αθέριστοι επί του αγρού ή μεταφέρονται εις την οικίαν του γεωργού και φυλάσσονται ως τι ιερόν εις αυτήν. Οι κόκκοι της τελευταίας δέσμης των σταχών αναμειγνύονται κατόπιν με τον σπόρον, που θα σπαρεί το φθινόπωρον, και έτσι ο δαίμων του σίτου με τη νέα σπορά επανέρχεται εις τον αγρόν.

Ούτως η ζωοποιός αυτού δύναμις διατηρείται από έτους εις έτος ζωντανή, ως ένα πνεύμα ευετηρίας που κατοικεί εις τον αγρόν και κατ' έτος αναζωογονείται".

(Συνεχίζεται προσεχώς)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοινοτάσας

Η εθιμολογία εορτών του Φθινοπώρου

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Η ονομασία του Σεπτεμβρίου προήλθε από τη λατινική λέξη *septem* (= επτά), επειδή ήταν ο έβδομος μήνας του Ρωμαϊκού πολιτικού έτους, που άρχιζε την 1^η Μαρτίου.

Ο Σεπτέμβριος είναι ο μήνας του τρύγου και γι' αυτό λέγεται και Τρυγητής. Λέγεται και «του Σταυρού» από τη γιορτή της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού.

Το γενέθλιο της Θεοτόκου (8 Σεπτ.) κοινώς λέγεται της Παναγοπούλας και γιορτάζεται με πανηγύρεις, λιτανείες και γλέντια και χορούς στα χωριά που πανηγυρίζουν.

Ας σημειωθεί ότι η ορθόδοξη εκκλησία γιορτάζει μνήμες θανάτων και μνήμες γενεθλίων γιορτάζει μόνον του Χριστού, Ιωάννου του Προδρόμου (24 Ιουνίου) και της Παναγοπούλας (Παναγίας).

Στις 14 Σεπτ. εορτάζεται η Υψωση του Τιμίου Σταυρού σε ανάμνηση του γεγονότος της ανεύρεσης του Σταυρού στα Ιεροσόλυμα από την Αγία Ελένη.

Στις εκκλησίες τη μέρα αυτή μοιράζεται βασιλικός, επειδή, κατά την παράδοση, στο μέρος που βρέθηκε ο τίμιος σταυρός ήταν φυτρωμένος βασιλικός.

Από τη μέρα αυτή οι ναυτικοί σταματούν τα μακρινά ταξίδια, όπως συμβουλεύει και η φράση: "του Σταυρού σταύρωνε και δένε".

Από τη μέρα αυτή (14 Σεπτ.) γίνονται προετοιμασίες από τους αγρότες για την σπορά που πλησιάζει. Στέλλονται στην εκκλησία πολυσπόρια, τα οποία τοποθετούνται κατά την λειτουργιά κάτω από την Αγία Τράπεζα για να λειτουργηθούν και να ευλογηθούν.

Στη Νάξο τη μέρα αυτή κάθε γεωργός βάζει σε μια πετσέτα λίγο σιτάρι, κριθάρι κ.λ. και τα πάει στην εκκλησία και αφήνει την πετσέτα δεξιά της Ωραίας Πύλης. Εκεί σχηματίζεται σωρός ολόκληρος, τον οποίο ο παπάς ευλογεί μετά το πέρας της λειτουργιάς. Ύστερα καθένας παίρνει την πετσέτα του με το λειτουργημένο σπόρο, τον ανακατώνει λέγοντας: "Έλα Χριστέ και Παναγιά μου, η ώρα η καλή".

Ας σημειωθεί ότι το μήνα αυτό γίνονται σε πολλές πόλεις και κωμοπόλεις εμποροπανηγύρεις, παζάρια - παζαρόπουλα, στα οποία έμποροι, γεωργοί, κτηνοτρόφοι και βιοτέχνες εκθέτουν τα προς πώληση προϊόντα τους.

Σχετικά με τον τρύγο των σταφυλιών και την συγκομιδή των καρπών των δένδρων, υπάρχουν διάφορα έθιμα. Σε πολλά μέρη αφήνουν ένα κλήμα απρόγνητο και τότε ένα παιδί φέρνει από τη βρύση ένα κανάτι νερό απίλητο και όλοι νίβονται πάνω στο κλήμα.

Στην Αγία Άννα της Εύβοιας, από το δένδρο που θα κοπρίσει, θα προτοφάει έγκυος γυναίκα. Όπως αυτό είναι φορτωμένο, έτσι, λένε, να είναι φορτωμένα και τα δένδρα (κυδωνιά, μηλιά, καρυδιά κ.τ.λ) με πολλούς καρπούς κάθε χρόνο.

Γενικά η μέρα του τρύγου αναμένεται από όλους με χαρά για να ξεχυθούν στ' αμπέλια να τρυγήσουν τα σταφύλια, από τα οποία θα πάρουν το κρασί και αργότερα με απόσταξη τη ρακή.

Και αφού ο λόγος για τα σταφύλια, δεν κρίνω άσκοπο να παραθέσω ένα χαριτωμένο ποίημα του Άλεξ. Ρίζου Ραγκάβη (1809-1892), σχετικό με τον τρύγο.

Κόρες εύμορφες στ' αμπέλια
με τραγούδια και με γέλια
μια την άλλη κουνηγούν
και χορεύουν και τρυγούν.

“Κόρες, λέγω, στη ζωή σας”
πάρετε και με μαζί σας,
να σας δείξω πως και εγώ
κάπως ξέρω να τρυγώ.

“Έλα σαν σ' αρέσει, τρύγα
όμως, λένε, λόγια λίγα”.
“Εγώ έννοια σας, μιλιά!
θα με δείτε στη δουλεία”.

“Μέσ' στα φύλλα τ' είν' εκείνο;
Κόρες, βρήκα ένα κρίνο.
Ήταν χέρι απαλό;
Με συμπάθειο, το φιλώ”.

Στα σταφύλια τρέχω. “Να τα
ηύρα κόκκινα μοσχάτα”.
Δεν τα τρώγω. Μια στιγμή,
μόνο ως για δοκιμή.

“Πώς; Γελάτε; Ήσαν χείλια
κι όχι κόκκινα σταφύλια;
Όπως θέλετε... Εγώ
έτσι ξέρω να τρυγώ”.

Ο Οκτώβριος είναι ο δέκατος μήνας του Γρηγοριανού ημερολογίου και η ονομασία του προήλθε από τη λατινική λέξη octo (=οκτώ), επειδή στο ρωμαϊκό ημερολόγιο ήταν όγδοος, αφού στους Βυζαντινούς το πολιτικό έτος άρχισε την πρώτη Μαρτίου, ενώ το θρησκευτικό την πρώτη Σεπτεμβρίου. Λέγεται και Άι Δημήτρης από τη γιορτή του Αγίου στις 26 Οκτωβρίου, που είναι πολιούχος της Θεσσαλονίκης.

Η 26 Οκτωβρίου, 23 Απρ.(Αγίου Γεωργίου) θεωρούνται ορόσημα στους ποιμένες και τους σκηνίτες - βλάχους για τις μετακινήσεις των κοπαδιών τους από τα βουνά στους κάμπους και αντίστροφα, για τις ενοικιάσεις βοσκοτόπων, συμβάσεις, μισθώσεις τσελιγκάδων κ.λ.

Το μήνα αυτό αρχίζει και η σπορά των αγρών από τους γεωργούς, που συνεχίζεται, φυσικά, και τον επόμενο μήνα. Ο γεωργός, μετά τις πρώτες βροχές του Οκτωβρίου, ετοιμάζει το σπόρο, τον οποίο πρωτίτερα, στις 14 Σεπτεμβρίου στην εορτή της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού, είχε ευλογήσει ο παπάς στην εκκλησία.

Χαρακτηριστικό έθιμο της έναρξης της σποράς, που γίνεται και την παραμονή του Αγίου Δημητρίου, είναι εκείνο της Τζαμάλας, που συνήθιζαν παλιότερα στη Θράκη. Η Θράκη, ως γνωστό, διατηρεί πολλά αρχαία λατρευτικά έθιμα, πολλά από τα οποία αναφέρονται στις γιορτές του Διονύσου, θεού της αμπέλου, του οίνου και της βλάστησης, επειδή η λατρεία του θεού πέρασε από την Μ. Ασία στην Ελλάδα, μέσω της Θράκης και της Μακεδονίας.

Σχετικά με το έθιμο της Τζαμάλας υπάρχει η εξής μαρτυρία: μερικοί χωρικοί - αγρότες κατασκεύαζαν με ξύλο ένα σκελετό καμήλας, τον οποίο τύλιγαν με πανιά και προβιές. Έβαζαν την ουρά, ένα μακρύ

κοντάρι για λαιμό με κεφάλι αλόγου ή βοδιού. Πάνω στην καμήλα έριχναν μακρύ χαλί και κρεμούσαν στα πλάγια κουδούνια.

Δύο ή τέσσερις χωρικοί χώνονταν κάτω από τον σκελετό και περπατούσαν, έτσι ώστε να φαίνεται ότι βαδίζει και η καμήλα. Πάνω της τοποθετούσαν ένα ομοίωμα παιδιού, που το βαστούσε ο Τζαμάλης. Άλλοι χωρικοί ντυμένοι με παράξενα ρούχα και με στεφάνια στο κεφάλι από κλήματα (σύμβολο βλάστησης), συνόδευαν την καμήλα και μετά το ηλιοβασίλεμα γύριζαν στα σπίτια του χωριού, ευχόμενοι "καλή σοδειά". Έπαιρναν φιλοδώρηματα και ακολουθούσε γλέντι στο καφενείο του χωριού.

Σύμφωνα με άλλο έθιμο της Τζαμάλας, ένας χωρικός σκότωνε εικονικά με πυροβολισμό κάποιον άλλο, ο οποίος σα λιγό ανασταινόταν.

Όλα αυτά τα δρώμενα, που γίνονταν στην εποχή της σποράς, είχαν κάποιο βαθύτερο νόημα και συμβολισμό. Η παράσταση του δήθεν θανάτου και της ανάστασης του γεωργού αποσκοπούσε να υποβοηθήσει τη φύση με μανικούς τρόπους να φέρει στη ζωή και να φυτρώσει το σιτάρι που θαβόταν στη γη. Σκοπός πάντοτε ήταν η γονιμοποίηση των αγρών και η ευφορία των καρπών της γης.

* * *

Πέρα, όμως, από τα λατρευτικά αυτά έθιμα, ο Οκτώβριος σχετίζεται με τρία σημαντικά ιστορικά γεγονότα.

- 1) Η 26^η Οκτωβρίου μας θυμίζει την αντίστοιχη ημερομηνία του 1912, όταν ο ελληνικός στρατός, ύστερα από νικηφόρες μάχες κατά των Τούρκων, απελευθέρωσε τη Θεσσαλονίκη.

- 2) Η 28^η Οκτωβρίου κάθε χρόνου συνδέεται με το ιστορικό "όχι" και το έπος του 1940-41.

Οι Έλληνες στρατιώτες έγραψαν στα Βορειοηπειρωτικά βουνά σελίδες αφθάστου μεγαλείου και ηρωισμού, αποδεικνύοντας έτσι με τους λαμπρούς αγώνες και τις θυσίες τους ότι η αρχαία Ελληνική ευψυχία παρέμεινε, δια μέσου των αιώνων, θαλερή στα στήθη των νεοτέρων Ελλήνων.

- 3) Τέλος, η 12^η Οκτωβρίου μας φέρει στο νου την ίδια μέρα του 1944, όταν οι Γερμανοί αποχώρησαν με σκυμμένο το κεφάλι από την Αθήνα. Την ημέρα αυτή ο κόσμος ξεχύθηκε στους δρόμους και η πλατεία Συντάγματος πλημμύρισε από χιλιάδες Αθηναίους, που συγκεντρώθηκαν εκεί για να πανηγυρίσουν με δάκρυα χαράς το μεγάλο αυτό γεγονός της απελευθέρωσης των Αθηνών.

Οι Αθηναίοι, ύστερα από τριάμισι χρόνια κατοχής ανέπνεαν και πάλι το ζωογόνο της ελευθερίας αέρα, ενώ στο βάθος, των ακρόπολη, η υψωμένη Ελληνική σημαία κυμάτιζε απαλά, σα να 'θελε με τις πτυχές της να χαιρετίσει και ν' αγκαλιάσει θερμά τους όπου Γης Πανέλληνες!.

* * *

Ο Νοέμβριος ήταν ο ένατος μήνας (novem=εννιά) του Ρωμαϊκού έτους, που άρχιζε το Μάρτη. Ονομάζεται και Σποριάς, επειδή είναι και αυτός μήνας της σποράς των δημητριακών.

Λέγεται και Μεσοσπορίτης, επειδή οι αγρότες(21 Νοεμ.) βρίσκονται στο μέσον της σποράς. Οι γυναίκες τον αποκαλούν και Χαμένο, προφανώς για τις μικρές του μέρες.

Οι Ταξιάρχες Μιχαήλ και Γαβριήλ, που γιορτάζονται στις 8 Νοεμ. είναι οι Αρχάγγελοι, οι οποίοι, κατά τις λαϊκές δοξασίες, παίρνουν τις ψυχές των ανθρώπων. Ο Ταξιάρχης Μιχαήλ στη Σύμη λέγεται "Καϊλιώτης", γιατί καίει τις καρδιές των ανθρώπων. Εισ την Αίνο της Θράκης γράφει ο Γ. Μέγας, για να μην τους πάρει ο Γαβριήλ πρόωρα την ψυχή, δεν αφήνουν από την παραμονή της γιορτής τα παπούτσια τους έξω από την πόρτα, αλλά τα παίρνουν μέσα, για να μην τα ιδεί ο Αρχάγγελος και τους θυμηθεί.

Στον αρχάγγελο Μιχαήλ αποδίδονται και θεραπευτικές ιδιότητες και πολλά είναι τα αφιερώματα στις Άγιες εικόνες του. Σε αυτόν "σκλαβώνουν" οι μητέρες τα άρρωστα παιδιά τους, για να ζήσουν.

Ο άγιος Μηνάς (11 Νοεμ.) πιστεύεται ότι φανερώνει τα κλοπιμαία και, εν γένει, όσα χάθηκαν. Αυτό, βέβαια, από παρετυμολογία του ονόματός του:

Μηνάς = μηνώ = παραγγέλλω, φανερώνω. Τον άγιο Μηνά επικαλούνται, οι ποιμένες για να βρουν τα αιγοπρόβατα που έχασαν.

Ο λαός πιστεύει ότι ο Άγιος Μηνάς προφυλάσσει τα ζώα τους από το στόμα του λύκου. Γι' αυτό οι γυναίκες των τσομπάνηδων τη μέρα αυτή δεν πάνουν ψαλίδι για να κόψουν κάτι. Δένουν τα ψαλίδια με μια κλωστή, για να είναι και το στόμα του λύκου κλειστό και να μην τους κόψει τα σφαχτά τους.

Με την γιορτή του αγίου Μηνά στέλλει κι ο χειμώνας το πρώτο μήνυμά του, το πρώτο ψύχος. Ηπειρωτική παροιμία λέει: "Τ' αϊ Μηνά εμήνυσα και τ' αϊ Φιλίππου αυτού είμαι".

Από τότε που ορίστηκε από την εκκλησία (354μ.Χ.) η 25^η Δεκεμβρίου ως ημέρα γεννήσεως του Χριστού, θεοπίστηκε και η τήρηση 40ήμερης νηστείας. Η περίοδος αυτή, κατ' αντίθεση προς τη νηστεία του Πάσχα, λέγεται "μικρή Σαρακοστή" και η 14^η Νοεμ., που εορτάζεται η μνήμη του Αγίου Φιλίππου "μικρή αποκριά". Είναι μέρα εργάσιμη και ο λαός λέει: "ο φτωχός ο Φίλιππος στο χωράφι απόκρεψε".

Σε πολλά μέρη συνηθίζουν τις μέρες του Νοεμβρίου που σπέρνουν τα χωράφια με δημητριακά, οι γυναίκες να ρίχνουν στη βρύση πολυσπόρια λέγοντας: "όπως τρέχει το νερό της βρύσης, έτσι να τρέχει και το βιο".

Έως τα "Εισόδια της Θεοτόκου" (21 Νοεμ) ο καλός γεωργός πρέπει να έχει σπείρει, τουλάχιστον τα μισά. Γι' αυτό το λαϊκό όνομα της γιορτής είναι "Παναγία η Μεσοσπορίτισσα". Λέγεται και "Πολυσπορίτισσα", επειδή αυτή τη μέρα βράζουν στη χύτρα πολυσπόρια και τα τρώνε ή τα μοιράζουν στους γείτονες για να έχουν αφθονία καρπών την επόμενη χρονιά. Ο άγιος Στυλιανός (26 Νοεμ) σε συσχετισμό του ονόματός του με το ρήμα "στυλώνω", θεωρείται στύλος της υγείας των καχεκτικών παιδιών, στα οποία συνηθίζουν να δίνουν το όνομα Στυλιανός - Στυλιανή "για να στυλώσουν και να πάρουν πάνω τους από την αδυναμία".

Ο άγιος Ανδρέας (30 Νοεμ.) είναι ο πολιούχος των Πατρών και η μνήμη του εκεί εορτάζεται πανηγυρικά. Από παρετυμολογία του ονόματος Αντρέας - αντρειεύομαι προήλθε η πίστη ότι από τη μέρα αυτή το κρύο αντρειεύεται, δυναμώνει. Οι αγρότες πιστεύουν ότι ο άγιος αντρειεύει, δηλαδή μεγαλώνει τα σπαρτά. Γι' αυτό οι κάτοικοι των χωριών βράζουν πολυσπόρια και τα τρώνε για να αντρειωθούν τα σπαρτά. Σε πολλά μέρη τα πολυσπόρια αυτά, που λέγονται "μπόμπολα"

και "σπουρίδια" (σπορίδια), αφού τα βράσουν στη χύτρα τα συνθλίβουν (ζουλούν) έπειτα με το χέρι, προσθέτοντας καρύδια, ζάχαρη και κανέλλα.

Την ημέρα του αγίου Ανδρέα συνηθίζουν να κάνουν τηγανίτες (λαγγίτες).

Όποιος δεν κάνει, λένε, "θα τρυπήσει το τηγάνι του". Γι' αυτό ο άγιος λέγεται Τρυποτηγανάς ή Τρυποτηγανίτης.

Αξιοσημείωτο είναι ότι από το ζυμάρι, που κάνουν τις τηγανίτες, κάνουν με το δάχτυλο σταυρό στο αμπάρι του σπιτιού, όπου "αμπάριαζαν" (έβαζαν) το σιτάρι της χρονιάς, για να είναι πάντοτε γεμάτο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Η εθιμολογία εορτών του Δεκεμβρίου και των Χριστουγέννων

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Ο Δεκέμβριος πήρε το όνομά του από τη λατινική λέξη *decem* (=δέκα), γιατί ήταν ο δέκατος μήνας των Ρωμαίων. Η αγία Βαρβάρα (4 Δεκ.) ήταν και είναι πολύ δημοφιλής, αφού ο λαός πίστευε πως αποτρέπει την ευλογία, που αποτελούσε τον παλιό καιρό μάστιγα για τα παιδιά, το πρόσωπο των οποίων αυλάκωνε και το ασκήμιζε για όλη τους τη ζωή. Η παράδοση αναφέρει πως ήταν πολύ όμορφη, επειδή όμως ο πατέρας της την πίεζε να παντρευτεί έναν ειδωλολάτρη, τον οποίο εκείνη δεν ήθελε, παρακάλεσε το Θεό και προσβλήθηκε από ευλογία. Της πρόσφεραν μελόπιτα ή κόλλυβα έξω στα σταυροδρόμια, όπου ο παπάς έκανε παράκληση. Η έκθεση όλων αυτών στα τριστρατά μας θυμίζει την αρχαία θεά Εκάτη, στην οποία, στο τέλος του μήνα, προσφεραν φαγητά στους βωμούς που τα έλεγαν "δείπινα της Εκάτης".

Ο άγιος Σάββας (5 Δεκ.) παλιά στην πατρίδα του την Καππαδοκία λατρευόταν με θυσίες ζώων.

Ο άγιος Νικόλαος (6 Δεκ.) εθεωρείται προστάτης των ναυτιλλομένων. Καταπαύει τις τρικυμίες και γι αυτό η εικόνα του δεν λείπει από κανένα πλοίο.

Από την πρώτη εβδομάδα του Δεκέμβρη, τα Νικολοβάρβαρα, όπως τα λέμε, το κρύο αρχίζει να γίνεται δριμύτερο. Γι' αυτό ο λαός λέει: «η αγία Βαρβάρα βαρβαρώνει, ο Σάββας σαβανώνει κι ο αϊ Νικόλας παραχώνει». Όταν χιονίζει τ' αϊ Νικόλα, λένε: «τ' άσπρισε ο αϊ Νικόλας τα γένια του».

Ο άγιος Σπυρίδων (12 Δεκ.) τιμάται ιδιαίτέρως στην Κέρκυρα, όπου βρίσκεται και το λείψανό του. Ο λαός πιστεύει ότι ο άγιος Σπυρίδων γιατρεύει τα σπυριά (φυσικά από τη συνήχηση Σπύρος-σπυρί), την ευλογία και τον πόνο των αφτιών. Ο άγιος Ελευθέριος (15 Δεκ.) λατρεύεται ιδιαίτερα από τις γυναίκες, επειδή πιστεύεται ότι δίνει «καλή λευτεριά» στις έγκυες.

* * *

Λίγα Λόγια τώρα για την ευθυμολογία των Χριστουγέννων, αφού πρωτότερα αναφέρω πολύ σύντομα πράγματα γνωστά σε πολλούς, σχετικά δηλ. με τον ορισμό της 25^{ης} Δεκ. ως ημέρας γέννησης του Χριστού.

Πρέπει κατά αρχήν να τονιστεί ότι οι εορτές Χριστουγέννων και Θεοφανίων δεν γιορτάζονταν κατά τους πρώτους χρόνους του χριστιανισμού. Η Βάπτιση του Κυρίου άρχισε να εορτάζεται στις 6 Ιανουαρίου σε λίγες περιοχές από τα μέσα του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα και γενικεύτηκε αργότερα στη Δύση. Τα Χριστούγεννα γιορτάζονταν μαζί με τη Βάπτιση στις 6 Ιανουαρίου. Το 354 μ.Χ. άρχισαν τα Χριστούγεννα να εορτάζονται στη Ρώμη χωριστά από τη Βάπτιση. Όμως, οι διάφορες αιρέσεις του 3^{ου} και 4^{ου} αιώνα απαιτούσαν να ορισθεί μια ξεχωριστή ημερομηνία για τη γέννηση του Χριστού. Οι Πατέρες της Εκκλησίας διαφωνούσαν για την ημερομηνία αυτή. Η Μαρία, η οποία μετά τη Σταύρωση έζησε αρκετό καιρό με τους Μαθητές του Χριστού, δεν είχε

αναφέρει ποτέ ημερομηνία γέννησης. Κι' αυτό ήταν φυσικό, γιατί οι χριστιανοί γιόρταζαν μνήμες θανάτου και όχι γέννησης Έτσι, άλλοι Πατέρες πρότειναν κάποια μέρα του Νοέμβρη, άλλοι του Δεκέμβρη, του Γενάρη, ακόμα και του Μάρτη. Τέλος, ορίστηκε η 25 Δεκ. για τον εξής κύριο λόγο:

Οι ειδωολάτρες ήταν στενά συνδεδεμένοι με την 25 Δεκ., που ήταν γι' αυτούς «dies natalis inivicti Solis», δηλ. γενέθλια μέρα του ανίκητου Ηλίου». Ας προσθέσω ότι οι βόρειοι λαοί της Ευρώπης (Άγγλοι, Γερμανοί, Σκανδιναβοί κ.λ.) με τις απέραντες νύχτες και το φοβερό ψύχος περίμεναν με ιδιαίτερη χαρά το χειμερινό ηλιοστάσιο (21 Δεκ.), αφού διαπίστωναν ότι από τη μέρα αυτή ο ήλιος αρχίζει σιγά σιγά να αλλάζει πορεία αντίστροφη της προμηνουμένης και η μέρα αρχίζει κι αυτή να μεγαλώνει (Φυσικά ο ήλιος δεν κινείται, αλλά η γη). Η αλλαγή αυτή της δήθεν αντίστροφης πορείας του ήλιου φαινόταν καθαρά λίγες μέρες μετά το χειμερινό ηλιοστάσιο (21 Δεκ.), στις 25 Δεκ. Γι' αυτό ολοτιμούσαν ιδιαίτερα την 25 Δεκ. Εξ άλλου ας μην λησμονούμε ότι από τον 1^ο μ.Χ. αιώνα η θρησκεία του Μίθρα (Μιθραϊσμός) μεταδόθηκε με τις ρωμαϊκές λεγεώνες από την Περσία σε όλη τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και στη Δύση. Ο Μίθρας συνταυτίστηκε με το θεό Ήλιο και οι πιστοί του γιόρταζαν τη γέννησή του στις 25 Δεκ. Να, λοιπόν, γιατί οι Πατέρες της Εκκλησίας με περίσκεψη και σκοπιμότητα όρισαν την 25 Δεκ. ως γενέθλια μέρα του Χριστού, για να αντικαταστήσει σιγά σιγά, όπως και έγινε, τη γέννηση του θεού Ηλίου και του Μίθρα, προσθέτοντας, μάλιστα, ότι ο Χριστός είναι ο νέος Ήλιος, που θα φώτιζε με το ανέσπερο Φως του όλη την Οικουμένη.

Από τη Δύση η γιορτή των Χριστουγέννων διαδόθηκε και στην Ανατολή. Πάντως, τα πρώτα Χριστούγεννα γιορτάστηκαν στην Κων/λη

το 378, όπως ρητά αναφέρει ο Ιω. Χρυσόστομος σε ομιλία του το έτος 388: «Ούπω δέκατον εστί έτος, εξ ου δήλη και γνώριμος αύτη η ημέρα γεγένηται».

Ας σημειώσω ευκαιριακά ότι οι βόρειοι λαοί, Γερμανοί κ.λ. γιορτάζουν τα Χριστούγεννα πιο μεγαλόπρεπα απ' ό,τι το Πάσχα, σε αντίθεση με μας τους Έλληνες, που μας συγκινεί περισσότερο το Πάσχα με το πνευματικό του περιεχόμενο, με τα πάθη του Χριστού, το Γολγοθά, τη Σταύρωση και την όλη καταλυτική ατμόσφαιρα της Μ. Εβδομάδας.

* * *

Και τώρα λίγα λόγια για την ευθυμολογία των Χριστουγέννων. Από την παραμονή έως τα Θεοφάνια (12ήμερο) διάχυτη είναι η πίστη ότι οι Καλικάντζαροι έρχονται και ενοχλούν τους ανθρώπους. Κατά τη λαϊκή δοξασία, είναι δαιμονικά όντα, δύσμορφα, μαυριδερά, που βρίσκονται στα έγκατα της γης. Όλο το χρόνο πελεκούν με τσεκούρι να κόψουν το δέντρο, που βαστάει τη γη. Φεύγουν με τον αγιασμό των υδάτων (6 Ιανουαρίου), λέγοντας μεταξύ τους:

«Φεύγετε να φεύγομε,
γιατί ήρθε ο διαβολόπαπας
με την αγιαστούρα του
και με τη βρεχτούρα του».

Την παραμονή των Χριστουγέννων τα παιδιά γυρίζουν στα σπίτια και λένε τα Κάλαντα ή λένε και τα''Κόλεντρα Μέλιεντρα, τρεις χιλιάδες πρόβατα'' κ.λ. και παίρνουν ζυμωτή ψημένη κουλούρα, την κολεντρίτσα, όπως τη λένε.

Την παραμονή των Χριστουγέννων το βράδυ οι γυναίκες φτειάνουν «τα σπάργανα του Χριστού». Απλώνουν στο τιγάνη αραϊή,

ρευστή ζύμη και τρώνε έπειτα τα κομμένα φύλλα, αφού πρώτα ρίξουν μέλι και κοπανισμένα καρύδια. Τα σπάργανα αυτά συμβολίζουν τις φασκιές (πανιά) με τις οποίες τύλιξαν το νεογέννητο βρέφος.

Το ίδιο βράδυ (24 Δεκ.) βάζουν στο τζάκι ένα χοντρό κούτσουρο, για να ζεσταθεί, συμβολικά, η λεχώνα Μαρία.

Φροντίζουν το ξύλο αυτό να είναι αγκαθωτό, γιατί το αγκάθι, κατά τις λαϊκές δοξασίες, διώχνει τα δαιμόνια.

Τη στάχτη, που αφήνει το κούτσουρο αυτό, που το λένε και Χριστόξυλο, τη σκορπούν στα χωράφια και τον κήπο για την εξόντωση των ζουφίων.

Στις πλατείες των χωριών όλο το δωδεκάημερο των Χριστουγέννων τα παιδιά ανάβουν μεγάλες φωτιές, που λέγονται «χαραμπουτζιούνες» και είναι λείψανο παλαιού προχριστιανικού εθίμου, όταν οι ειδωολάτρες, τις ίδιες μέρες, και ιδιαίτερα την 25 Δεκ. άναβαν φωτιές προς τιμή του Θεού Ηλίου.

Εθιμο των ημερών αυτών είναι και οι μεταμφιέσεις στη Μακεδονία και Θράκη. Οι μεταμφιεσμένοι ντυμένοι με προβιές και ζωσμένοι με μεγάλα κουδούνια γυρίζουν στο χωριό και χορεύουν. Ο ήχος των κουδουνιών πιστεύεται ότι απομακρύνει τα κακά πνεύματα και τα δαιμόνια.

Εξυπακούεται ότι τόσο οι μεταμφιέσεις αυτές στη Μακεδονία, όσο και οι άλλες των Απόκρεων στην υπόλοιπη Ελλάδα, ανάγονται σε αρχαίες Διονυσιακές γιορτές.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με κάθε δυνατή συντομία αναγράψαμε τα λατρευτικά έθιμα των διαφόρων εορτών του έτους, ιδιαίτερα εκείνων που παρομοιάζουν έντονο λαογραφικό ενδιαφέρον. Είδαμε πολλές προλήψεις, δεισιδαιμονίες, λατρευτικές συνήθειες, μανικού, πολλές φορές, χαρακτήρα των Ελλήνων αγροτών και των ανθρώπων της υπαίθρου. Είναι φυσικό ο αγροτικός κόσμος των χωριών ν' αποβλέπει πάντοτε στην καλή σοδειά. Ένας παγετός, μια καταιγίδα, ένα χαλάζι, μια πλημμύρα κ.λ. μπορούν να καταστρέψουν το βιο του, τη σοδειά του, στην οποία στηρίζει τις ελπίδες του. Γι' αυτό και όσα μέτρα παίρνει, όσους εξορκισμούς κάνει για τα κακά δαιμόνια, όσες μαγικές ενέργειες και φράσεις χρησιμοποιεί, όσες προσφορές κάνει από τις απαρχές των προϊόντων του στο Θεό και στους αγίους (το ίδιο έκαναν και οι αρχαίοι Έλληνες), όσα ειδωλολατρικά έθιμα διατηρεί μέσα του και ασυναίσθητα τα εφαρμόζει, όλα αυτά και άλλα αποβλέπουν στην "ευετυρία", την καλή χρονιά και σοδειά, που θα επιτευχθεί με την απομάκρυνση ακραίων καιρικών φαινομένων, όπως καταιγίδες, πλημμύρες κ.λ. και την εξαφάνιση κακών πνευμάτων και δαιμονίων, κληρονομηθέντων από τους αρχαίους χρόνους, που ενδέχεται, κατά τις απλοϊκές λαϊκές αντιλήψεις του, να καταστρέψουν τους καρπούς της γης.

Είδαμε ότι στα διάφορα αγροτικά έθιμα, που είναι συνυφασμένα με τις χριστιανικές εορτές των αγίων, προέχει το ειδωλολατρικό στοιχείο και εξακολουθεί να υπάρχει και να εκδηλώνεται η πίστη σε δαίμονες και δεισιδαίμονες ενέργειες. Ο Χριστιανισμός και η Ορθόδοξη Εκκλησία, παρ' όλες τις αντιδράσεις της, δεν μπόρεσε να εξαφανίσει τελείως την αρχαία πίστη των απλοϊκών ανθρώπων της υπαίθρου. Ορισμένα αρχαία

Λατρευτικά έθιμα τα υιοθέτησε, αφού πρώτα φρόντισε να τα επενδύσει με χριστιανικά σύμβολα. Αλλά τα δέχτηκε, όπως ήταν, για να μη συγκρουσθεί με το λαό, στην ψυχή του οποίου ήταν βαθιά ριζωμένα, όπως συνέβη με τα Κόλλυβα στα Ψυχοσάββατα. Σε άλλα έκανε αρκετούς συμβιβασμούς αφού έβλεπε πως ήταν αδύνατο να αλλάξει το μαγικό τρόπο του σκέπτεσθαι του λαϊκού ανθρώπου. Έτσι, μέχρι σήμερα, η λαϊκή πίστη των ανθρώπων σε διάφορους τομείς (λατρεία αγίων, έθιμα εορτών, σποράς, κηδείας, χάρου και Κάτω κόσμου κ.λπ) είναι ένα κράμα αρχαίων ειδωλολατρικών και χριστιανικών αντιλήψεων, όπως αυτές κληρονομήθηκαν από το μακρινό εκείνο παρελθόν, γενιά προς γενιά, χωρίς αυτή η συνύπαρξη, αυτό το κράμα αρχαίων ειδωλολατρικών και χριστιανικών στοιχείων να επηρεάζει τη ζωή των ευσεβών χριστιανών της ορθόδοξης Εκκλησίας μας.

Προγονικές παραινέσεις

(υπ' όψη των πολιτικών ανδρών)

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Αξιοπρόσεκτα μηνύματα μας στέλνει ο Ισοκράτης, εδώ και 2.400 χρόνια, με όσα γράφει στο Νικοκλή, βασιλιά της Σαλαμίνας της Κύπρου.

«Ακριβείς ποιού τας δοκιμασίας των συνόντων...

Τοιούτους εφίστη τοις πράγμασι τοις μη δια σου γιγνομένοις, ως αυτός τας αιτίας έξων ων αν εκείνοι πράξωσι. Πιστούς ηγού μη τους ήσαν ό,τι αν λέγης η ποιής επαινούντας, αλλά τους τοις αμαρματομένοις επιτιμώντας... Διόρα και τους τέχνη κολακεύοντας και τους μετ' εννοίας θεραπεύοντας, ίνα μη πλέον οι πονηροί των χρηστών έχωσι» (Προς Νικοκλέα η, 28-29). Δηλαδή: Να εξετάζεις σχολαστικά το χαρακτήρα των φίλων σου... να διορίζεις στη διαχείριση των υποθέσεων, που δεν τις διεκπεραιώνεις εσύ, τέτοιους ανθρώπους, με την ιδέα ότι συ ο ίδιος θα κατηγορηθείς για όσα εκείνοι κάνουν. Να θεωρείς πιστούς όχι εκείνους που επαιτούν όλα όσα λες ή κάνεις, αλλά εκείνους που επικρίνουν τα σφάλματά σου... Να διακρίνεις και όσους σε κολακεύουν με μαστοριά και πονηριά και εκείνους, που σε υπηρετούν με αγάπη και αφοσίωση, για να μη βρίσκονται σε ανώτερη μοίρα οι πονηροί από τους εντίμους.

Ας προσέχουν, λοιπόν, οι πολιτικοί μας ποιούς τοποθετούν σε καίριες δημόσιες θέσεις, ας προσέχουν τους συνεργάτες τους και τις «κουμπαριές», για να μην τους εκθέσουν.

Ακόμη ο Ισοκρ. συμβουλεύει το Δημόνικο (37): «*Εκ των κοινών επιμελειών απαλλάττου μη πλουσιότερος αλλ' ενδοξότερος· πολλών γαρ χρημάτων κρείττων ο παρά του πλήθους έπαινος*» δηλ. να φεύγεις από τις δημόσιες υπηρεσίες όχι πλουσιότερος, αλλά ενδοξότερος γιατί ο έπαινος από το λαό είναι καλύτερος από πολλά χρήματα.

Ο νοών νοείτω...

Ο Ισοκράτης (436-338 π.Χ.) γράφει, μεταξύ άλλων, και τα εξής στο Νικοκλή, γιο του Ευαγόρα, που ήταν βασιλιάς της Σαλαμίνας της Κύπρου.

«*Τας επιδόσεις ίσμεν γιγνομένας και των τεχνών και των άλλων απάντων ου δια τους εμμένοντας τοις καθεστώσι, αλλά δια τους επανορθούντος και τολμώντας αεί τι κινείν των μη καλώς έχόντων*» (Ευαγγ. β. 7). Δηλαδή:

Γνωρίζομε ότι και οι τέχνες και όλα εν γένει τα άλλα προοδεύουν όχι εξ αιτίας εκείνων που μένουν προσκολλημένοι στην υπάρχουσα (συνηθισμένη) κατάσταση, αλλά εξ αιτίας εκείνων, που διορθώνουν και τολμούν πάντοτε να αλλάζουν κάτι από εκείνα που δεν βρίσκονται σε καλή κατάσταση.

Σαφής, διαχρονικός και επίκαιρος ο λόγος του Ισοκράτη. Η χώρα μας σήμερα χρειάζεται διαρθρωτικές αλλαγές και αναγκαίες μεταρρυθμίσεις στην παιδεία, υγεία, δημόσια διοίκηση κ.λ. «*Οι καρσί ου μένετοί*». Και πολύ καθυστερήσαμε. Η απραξία δηλώνει ατολμία. Η στασιμότητα βλάπτει μόνο που, όπως επισημαίνει και ο Ισοκράτης, χρειάζεται «*τόλμη*» από τους κυβερνώντες, αρκεί οι μεταρρυθμίσεις να είναι καλά μελετημένες και να αποβλέπουν στο γενικότερο καλό του κοινωνικού συνόλου. Τα άλλα «*ναι μεν αλλά...*» των κομμάτων της αντιπολίτευσης είναι φανερές αρνήσεις για αντιπολιτευτικούς και μόνο λόγους.

Γράφει ο Δημοσθένης στο προοίμιο του λόγου του «περί ειρήνης». «Πάντες οι άλλοι άνθρωποι προ των πραγμάτων ειώθασι χρήσθαι τω βουλευέσθαι, υμείς δε μετά τα πράγματα», δηλ. όλοι οι άλλοι άνθρωποι συνηθίζουν να συσκέπονται και να συζητούν πριν από τα γεγονότα, εσείς όμως μετά τα γεγονότα. Προφανώς, καυτηριάζει εδώ την αδιαφορία, αμέλεια και απρονοησία των συμπολιτών του, που συνηθίζαν να ρωτάει ο ένας τον άλλο: «τέθνηκε Φίλιππος;» Σε πολλούς λόγους τονίζει με ιδιαίτερη έμφαση την πιστή εφαρμογή των νόμων, από την τήρηση των οποίων προκύπτουν πολλά αγαθά και πολλά κακά από την παράβαση αυτών.

Στον «κατά Αριστογείτονος» λόγο του (Β. 1-4) αποσημαίνει ότι στα θαλασσινά ταξίδια το σφάλμα ενός ναύτη συνήθως προξενεί μικρή βλάβη, το σφάλμα, όμως, του κυβερνήτη του πλοίου «κοινήν την ατυχίαν άπασι τοις εμπλέουσι παρεσκεύασε». Έτσι, συνεχίζει ο Δ., τα σφάλματα των ιδιωτών συνήθως βλάπτουν αυτούς τους ίδιους, ενώ τα σφάλματα «των αρχόντων και πολιτευομένων εις άπαντας αφεικνείται» (=φθάνουν, καταλήγουν).

Και συνεχίζει: «τα εν τοις σώμασι αρρωστήματα τοις των ιατρών ευρήμασι καταλαμβάνεται, τας δ' εν ταις ψυχαίς ανριότητας αι των νομοθετών διώκονται εξορίζουσι» (διώχνουν).

Και ο Αισχίνης γράφει: «Προσήκειν δ' έγωγε νομίζω... τοις νόμοις τοις κειμένοις πείθεσθαι, τους δε μη πειθομένους κολάζειν, ει δει τα της πόλεως καλώς έχειν» (κατά Τιμάρχου 6). (Κολάζω = τιμωρώ προς σωφρονισμόν).

Γενικά, τόσο ο Δημ. όσο και οι άλλοι ρήτορες τονίζουν ότι η Πολιτεία οφείλει να τιμωρεί όσους αδικούν και βιαιοπραγούν· τουναντίον να επαινούν και να επιβραβεύουν τους νομοταγείς και χρηστούς πολίτες.

Ο Δημοσθένης πάντοτε, αποβλέπει στο συμφέρον της πόλης. Γράφει χαρακτηριστικά: «Και ταύτα ουχ ίνα απέχθωμαι τισίν υμών, την άλλως προήρημαι λέγειν ου γαρ ούτως άφρων ειμί εγώ, ώστε απεχθάνεσθαι βούλασθαι μηδέν ωφελείν νομίζων» (Ολύνθ. Γ. 21), δηλ. δεν προτίμησα να λέω αυτά από ματαιότητα, για να γίνω μισητός σε μερικούς από σας διότι δεν είμαι τόσο ανόητος, ώστε να θέλω να γίνω μισητός, χωρίς να πιστεύω ότι θα ωφελήσω. Παρόμοια τονίζει και στον Α΄ Φιλιππικό (51). «Εγώ ου ουτ' άλλοτε πάποτε προς χάριν ειλόμπν λέγειν, ό,τι αυ μη και συνοίσειν υμίν πεπεισμένος ω». Δηλ. εγώ λοιπόν ούτε άλλοτε ποτέ έως τώρα προτίμησα να μιλώ για να σας ευχαριστήσω, αν δεν είμαι πεπεισμένος για εκείνο που θα σας ωφελήσει.

Ελέγχοντας τους δημαγωγούς ρήτορες γράφει: «Εξ ου δε οι διερωτώντες υμάς ούτω πεφήνασι ρήτορες "τί βούλεσθαι τί γράψω; τί υμίν χαρίσωμαι;" προλέποται της παραντίκα χάριτος το ως πόλεως πράγματα» (Ολυνθ. Γ. 21) δηλ. από τότε όπως που εμφανίστηκαν αυτοί οι ρήτορες οι οποίοι διαρκώς σας ρωτούν: «τί θελετε; τί να προτείνω εγγράφως; πώς να σας ευχαριστήσω», έχουν θυσιαστεί τα συμφέροντα της πόλης στο βωμό της προσωρινής εκ μέρους του λαού εύνοιας.

Και ο Ισοκράτης επ' αυτού τονίζει: «Έχετε καταστήσει τους ρήτορες να φροντίζουν και να αναζητούν όχι εκείνο, που συμφέρουν στην πόλη, αλλά πώς θα σας πουν λόγια που αρέσουν (περί ειρήνης 5).

Ο Δημοσθένης στηλιτεύει την τακτική μερικών ρητόρων, που προτιμούσαν να κρύβουν την αλήθεια και να μιλούν μόνο και μόνο για να ευχαριστήσουν τους Αθηναίους. Λέγει: «Οράτε γαρ, ως εκ του προς χάριν δημηγορείν ευίους, εις παν προελήλυθε μοχθηρίας τα παρόντα» (Ολύνθ. Γ, 3), δηλ. διότι βλέπετε ότι η παρούσα κατάσταση έχει φθάσει στο χειρίστο σημείο, επειδή μερικοί ρήτορες μιλούν για να σας

ευχαριστήσουν. Και σήμερα πολλοί πολιτικοί άνδρες λαϊκίζουν για να γίνουν αρεστοί στο λαό. Και συνεχίζει: «Ψήφισμα ουδενός άξιον εστί, αν μη προσγένηται το ποιείν εθέλειν τα δόξαντα προθύμως υμάς» (Ολυνθ. Γ. 14), δηλ. ένα ψήφισμα δεν έχει καμιά αξία, αν δεν συνοδεύεται από τη θέλησή σας να εκτελείτε πρόθυμα αυτά που αποφασίστηκαν. Και σήμερα αποφασίζει η Πολιτεία κάτι, αλλά δεν λείπουν οι αναβολές και οι καθυστερήσεις των έργων.

Κω συνεχίζει: «Και νυν, ου λέγει τις τα βέλτιστα; Αναστάς άλλος ειπάτω, μη τούτον αιτιάσθω» (Ολυνθ. Γ. 18), δηλ. και σήμερα δεν προτείνει κάποιος τα πιο ωφέλιμα; Ας σηκωθεί άλλος να μιλήσει, χωρίς να κατηγορεί τον προλαλήσαντα.

Σαφής ο Δημ. Ας σταματήσουν και σήμερα οι αλληλοκατηγορίες και η επίρριψη ευθυνών σε άλλους.

Κι ακόμα λέγει: «Δικαίου πολίτου κρίνω την των πραγμάτων σωτηρίαν, αντί της εν τω λέγειν χάριτος αρείσθαι» (Ολυνθ. Γ. 21), δηλ., θεωρώ καθήκον ευσυνείδητου πολίτη να προτιμά την σωτηρία της πατρίδος του, αντί της εύνοιας που αποκτά με τα ευχάριστα λόγια. Υπεράνω, λοιπόν, όλων η πατρίδα. Οι λαϊκισμοί θεωρούνται φαιδροί και απαράδεκτοι.

Ο μεγάλος ρήτορας Δημοσθένης (384-322 π.Χ), άσχετα αν η πολιτική του έναντι του Φιλίππου κρίνεται απ' άλλους στενή και κοντόφθαλμη και από άλλους σωστή και αξιέπαινη, ήταν ο φλογερός Αθηναίος πατριώτης, που έθετε υπεράνω όλων το συμφέρον της Αθήνας. Προτιμούσε να πει την αλήθεια, όσο πικρή κι αν ήταν, παρά να παρουσιάζει τα δυσάρεστα ως ευχάριστα, μόνο και μόνο γιο να είναι αρεστός στους συμπολίτες τους, όπως έκαναν άλλοι ρήτορες. Πλούσια, χρήσιμα και εξόχως διδακτικά τα πολιτικά διδάγματα από τους λόγους

του, που εκφωνούσε για να ταραξεί την αδιαφορία των συμπολιτών του: «Ου γαρ έστι πικρώς εξετάσαι τί πέπρακται τοις άλλοις, αν μη παρ' υμών αυτών πρώτου υπάρξη τα δέοντα» (Ολυνθιακός Β, 27). Δηλαδή: διότι δεν επιτρέπεται να εξετάζετε αυστηρά τί έχουν πράξει οι άλλοι, αν σεις οι ίδιοι πρώτα δεν εκτελείτε το καθήκον σας. Με άλλα λόγια: ο αυστηρός ελεγκτής και κριτής των πράξεων των άλλων, πρέπει να είναι αυτός πρώτος έντιμος, άψογος και ανεπίληπτος. Πρβλ. Ολυνθ. Β. 12: «Ως άπας λόγος, αν απή τα πράγματα, μάταιον τί φαίνεται και κενόν όσω γαρ ετοιμότητα αυτώ δοκούμεν χρήσθαι, τοσούτω μάλλον απιστούσι πάντες αυτώ», δηλ. κάθε λόγος, αν λείπουν τα έργα, φαίνεται ότι είναι τελείως μάταιος και ανωφελής γιατί όσο ευκολότερα χρησιμοποιούμε τα λόγια μόνο, τόσο περισσότερο όλοι δεν τα πιστεύουν.

Χρειάζονται, λοιπόν, έργα και όχι ωραία λόγια στις προεκλογικές περιόδους.

Ο μεγάλος πολιτικός Περικλής μιλώντας στους Αθηναίους (Θουκ. ιστ. Β. 60) παρατηρεί: «Όταν ένας ιδιώτης ευτυχεί ο ίδιος ως άτομο, αλλά η πατρίδα του καταστρέφεται, τότε καταστρέφεται κι αυτός μαζί με αυτή, όταν όμως δυστυχεί σε μια πατρίδα που ευημερεί, τότε πολύ ευκολότερα διασώζεται». Και συνεχίζει «Δεν νομίζω ότι είμαι κατώτερος από κανένα σας στο να επινοώ τα πρόποντα και να τα ερμηνεύω είμαι φιλόπατρις και ανώτερος χρημάτων (αδωροδόκητος)».

Οι λίγες αναφορές που έκανα στους αρχαίους προγόνους μας, σε συσχετισμό και σχολιασμό πάντοτε με τη σημερινή ελληνική πολιτική πραγματικότητα, πείθουν όλους ότι από τα αρχαία συγγράμματα μπορεί κανείς να αντλήσει πλήθος χρησίμων γνώσεων. Ιδιαίτερα, οι πολιτικοί μας, αν εγκύψουν στη μελέτη των αρχαίων συγγραφέων, την

ανεξάντλητη αυτή δεξαμενή της αρχαίας σοφίας, με τη διαχρονική αξία των μηνυμάτων τους, μπορούν πλείστα όσα να ωφεληθούν.

Ας σημειώσω, ευκαιριακά, ότι ο Κων/νος Καραμανλής, όταν επί 11 χρόνια βρισκόταν στο Παρίσι, μελετούσε και Δημοσθένη και Ισοκράτη και Πλάτωνα και Θουκυδίδη κι αυτό φάνηκε από το ότι, μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα (1974), συνήθιζε να διανθίζει τους λόγους του με πολλές αναφορές στους πιο πάνω συγγραφείς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

«Τους δ' εν τιμαίς ήσσον ζηλώ»

(Ευριπ. Ιφιγ. εν Αυλίδι, στ. 19)

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Γνωστός ο μύθος: Ο στόλος και ο στρατός των Ελλήνων είχε συγκεντρωθεί στην Αυλίδα, για ν' αποπλεύσει στην Τροία να πάρει πίσω την Ελένη, σύζυγο του Μενελάου, η οποία ακολούθησε τον Πάρη, όταν αυτός ήρθε στη Σπάρτη. Πολλές μέρες ο στόλος ήταν καθηλωμένος εκεί, λόγω εναντίων ανέμων. Ο μάντης Κάλχας αποκάλυψε στον Αγαμέμνονα ότι η αναποδιά του καιρού προερχόταν από την οργή της θεάς Άρτεμης προς αυτόν, επειδή στο κυνήγι είχε σκοτώσει ένα ιερό ελάφι αφιερωμένο σ' αυτή, και ότι η θεά θα εξευμενιζόταν, αν ο Αγαμέμνων θυσίαζε την κόρη του Ιφιγένεια. Τρικυμία εν κρανίω. Ο δυστυχής πατέρας, πιεζόμενος από τον αδελφό του Μενέλαο και επειδή δεν ήθελε να ματαιωθεί η εκστρατεία, θέτοντας υπεράνω όλων το συμφέρον της πατρίδας, αποφασίζει να καλέσει με επιστολή τη σύζυγό του Κλυταιμνήστρα να έρθει με την Ιφιγένεια στην Αυλίδα, για να την παντρέψει, δήθεν, με τον Αχιλλέα. Αργότερα, σαν έμεινε μόνος στη σκηνή, άρχισε να το ξανασκέφτεται.

Βαθιά χαράματα. Πηχτό σκοτάδι έξω και νεκρική σιγή. Οι στρατιώτες κοιμούνται ήσυχά και μόνο ένας, ο αρχιστράτηγος, που έχει την ευθύνη της εκστρατείας αγρυπνεί. Πολλές σκέψεις κλωθογυρίζουν

στο μυαλό του. Πώς θα ακούσει την αλήθεια η Κλυταιμνήστρα; Πώς να το πει στον Ιφιγένεια; Αυτά σκέφτεται και δεν τον κολλάει ύπνος. Ξαφνικά σηκώνεται κι ανάβει το λυχνάρι Βηματίζει νευρικά στη σκηνή, σαν το άγρι ζώο, που είναι κλεισμένο στο κλουβί. Όχι, είπε μέσα του, δεν πρέπει να έρθουν. Το πατρικό φίλτρο υπερίσχυσε του καθήκοντος προς την πατρίδα. Αποφασίζει να γράψει δεύτερη επιστολή, αναιρετική της πρώτης, που ήδη είχε στείλει. Γράφει, σβήνει, ξαναγράφει, σφραγίζει, ξεσφραγίζει. Φαίνεται ταραγμένος και ανήσυχος. Βλέπει παρέκει το γέροντα δούλο του. Τον φωνάζει να έρθει μπρος στη σκηνή του και ύστερο από ένα σύντομο άσχετο διάλογο του λέει: Σε ζηλεύω, γέροντά μου, όπως ζηλεύω κι όποιον άλλον άντρα, που έζησε ακίνδυνα, άγνωστος και αφανής «Τους δ' εν τιμαίς ήσσον ζηλώ». Καθόλου δεν ζηλεύω όποιους ζουν στις τιμές. Ο γέροντας απαντά πως η ομορφιά και η χάρη της ζωής βρίσκονται στις τιμές και τ' αξιώματα.

Κι όμως, παρατηρεί ο Αγαμέμνων, η γλύκα αυτή των τιμών είναι επικίνδυνη και όταν τις αποκτήσουμε μας πικράνουν... η δυσάρεστη κοινή γνώμη, όταν στρέφεται εναντίον μας, συντριβει την ευτυχία μας. Ο γέροντας του επισημαίνει ότι πρέπει να δοκιμάζει χαρές και λύπες, γιατί είναι θνητός.

Ο φιλόσοφος ποιητής Ευριπίδης φιλοσοφεί. Ο Αγαμέμνων ζηλεύει τον απλό γέροντα, που ζει, όπως ζει, χωρίς έγνοιες και φροντίδες. Θα προτιμούσε πολύ και ο ίδιος να ζούσε έτσι, χωρίς να σκοτίζεται και να του τρέμουν τα φυλλοκάρδια του για τα προβλήματα, που είναι υποχρεωμένος ν' αντιμετωπίζει κάθε μέρα, ως αρχιστράτηγος.

Τώρα, όμως, που είναι υπεύθυνος για την εκστρατεία και αποφασίζει αυτός τα πάντα, στραγγίζει πολλές φορές το πικρό ποτήρι της αρχιστρατηγίας γιατί κάθε δυσάρεστη κοινή γνώμη των ανθρώπων

μιορεί να κάνει θρύψαλα τη ζωή των αρχόντων και όσων άλλων κατέχουν υψηλά αξιώματα.

· Η Ζωή δεν είναι πάντα μέλι γάλα.

Τροχός τα ανθρώπινα. Η δυστυχία διαδέχεται την ευτυχία, και αντίστροφα. Και «άκανθαι» στολίζουν τα στέμματα των βασιλέων και ηγεμόνων και ο κεραυνός χτυπάει όχι τους θάμνους, αλλά τις κορυφές υψηλών δένδρων. Να, γιατί ο Αγαμέμνων καλοτυχίζει την αφανή ιδιωτική ζωή των συνανθρώπων του.

* * *

Θυμήθηκα αυτές τις μέρες τον Ευριπίδη και το διάλογο Αγαμέμνονα και γέροντα, γιατί πρόσφατα, αλλά και στα τελευταία 25 τόσα χρόνια, πλείστα όσα παράλογα και παράνομα συμβαίνουν σ' αυτό τον τόπο: Παντός είδους σκάνδαλα, κραυγαλέα διαφθορά συνειδησεων, κακή διαχείριση και διασπάθιση δημοσίου χρήματος, χρηματιστηριακές ανωμαλίες, πολεοδομικές παραβάσεις στο Κορωπί από υπουργό «εκ των τα πρώτα φερόντων» σκοτεινή υπόθεση Ζαχόπουλου κ.λ. κ.λ. συνθέτουν μια ζοφερή εικόνα της Πολιτείας, και πλήττουν καιρία την εκάστοτε κυβέρνηση και, ιδιαίτερα, τον πρωθυπουργό, ο οποίος επωμίζεται τόσες και τόσες ευθύνες και βαριές υποχρεώσεις, με ό,τι αυτές συνεπάγονται στο κοινωνικό σύνολο.

Η πατρίδα μας, ως εκ της θέσεώς της, γειτονεύει με άσπονδους φίλους. Οι Τούρκοι, με τις συχνές παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου στο Αιγαίο, αποτελούν ένα διαρκή πονοκέφαλο για την εκάστοτε κυβέρνηση και, μάλιστα, τον πρωθυπουργό, ο οποίος οφείλει σε κρίσιμες στιγμές, όπως π.χ. εκείνη των Ιμίων με τον τότε πρωθυπουργό Κ. Σημίτη,

να πάρει ορθές αποφάσεις. Ένας κακός χειρισμός ενός επεισοδίου, μπορεί να έχει απρόβλεπτες συνέπειες.

Τα Σκόπια, από βορρά, δημιουργούν τα γνωστά προβλήματα με την ονομασία «Μακεδονία», χωρίς να σκέπτονται ότι επί βασιλείας του Μ. Αλεξάνδρου (β' μισό του 4^{ου} π.Χ. αιώνα), οι μακρινοί τους πρόγονοι ζούσαν, όπως ζούσαν ως νομάδες στα οροπέδια της Πολωνίας και μόλις τον 6^ο μ.Χ. αι. εμφανίστηκαν στα Βαλκάνια. Κάθε πρωθυπουργός, λοιπόν, σαν άλλος Αγαμέμνων, πρέπει να αντιμετωπίσει με σύνεση και ψυχραιμία παντός είδους αντίξοες περιστάσεις. Ποτέ δεν λείπουν οι έγνοιες, οι αγωνίες, οι φροντίδες, οι σκοτούρες.

Και σα να μη φτάνουν αυτά, έχουμε τώρα και τη σκοτεινή υπόθεση με το Χρ. Ζαχόπουλου, πρώην γεν. γραμματέα του υπ. Πολιτισμού, ο οποίος, με τις αλόγιστες, οικονομικής φύσεως, πράξεις του, για τις οποίες τελικά η Δικαιοσύνη θα αποφανθεί, έφερε σε δύσκολη θέση τον πρωθυπουργό της χώρας.

Εξ αιτίας αυτών, χίλια μύρια ακούονται στα τηλεοπτικά κανάλια, τα οποία, ένα μήνα τώρα, μας βομβαρδίζουν με τα ίδια και τα ίδια, σα να μην υπάρχουν άλλα ενδιαφέροντα θέματα. Τηλεπαρουσιαστές, δημοσιογράφοι, δικηγόροι κ.λ. κάθε ώρα και στιγμή σχολιάζουν, βγάζουν συμπεράσματα, σα να είναι εισαγγελείς. Έλεος πα.

Λαβύρινθος, βέβαια, η υπόθεση. Πολιτικό μπάχαλο. Ας περιμένουμε να φωτίσει η Δικαιοσύνη κάθε πτυχή της πολύκροτης αυτής υπόθεσης, που συγκλόνισε το πανελλήνιο.

Ο Γ. Παπανδρέου καλό είναι να μην εκτοξεύει τόσο εύκολα τα βέλη κατά των δικαστών. Ας κοιτάξει ο ίδιος να διατυπώσει πολιτικό λόγο μάλλον καινού παρά κενού περιεχομένου. Η κυβέρνηση ας

ανασκουμπωθεί, ώστε να αποδώσει με ταχείς ρυθμούς (και όχι με περπάτημα χωλής χελώνας) θετικό έργο.

Και ο πρωθυπουργός ας αναλάβει, σαν άλλος Ηρακλής, να καθαρίσει την κόπρο του Αυγείου, που συσσωρεύτηκε, χρόνια τώρα, στο δημόσιο και ιδιωτικό βίο της χώρας. «Οι καιροί σου μενετοί», γιατί, όσο πιο γρήγορα βελτιωθεί το πολιτικό σύστημα, που ήδη νοσεί, τόσο το καλύτερο για τον τόπο.

* * *

Δεν κρίνω άσκοπο να παραθέσω μια συμβουλή, που έδωσε ο ρητοροδιδάσκαλος Ισοκράτης (436-338 π.Χ.) στο Νικοκλή, βασιλιά της Σαλαμίνας της Κύπρου. Του γράφει μεταξύ άλλων: «Να εξετάζεις προσεκτικά το χαρακτήρα των φίλων σου, και να διορίζεις στη διαχείριση των υποθέσεων, που δεν τις δεκπεραιώνεις εσύ, τέτοιους ανθρώπους, με την ιδέα ότι συ ο ίδιος θα κατηγορηθείς για όσα εκείνοι κάνουν» (Προς Νικοκλέα, η, 27).

Ο Ισοκράτης είναι σαφής. Το μήνυμά του έχει διαχρονική αξία. Αποδέκτες όλοι όσοι ασκούν εξουσία: πολιτικοί, υπουργοί, πρωθυπουργοί. Όλοι τους πρέπει να προσέχουν στην επιλογή των συνεργατών τους, που επιβάλλεται να είναι άψογοι, σεμνοί, έντιμοι και όχι φιλοχρήματοι, κουμπάροι και φιλαράκια.

* * *

Λένε ακόμη ότι ο Χρ. Ζαχόπουλος αν και φιλόλογος, αποχαρακτήρισε αρχαιολογικούς χώρους «Εμωράνθη το άλας», γιατί οι ιεροί αυτοί χώροι αποτελούν την προγονική μας κληρονομιά και μέσα σ' αυτούς επαναπαύεται η αρχαία Δόξα, συντροφιά με το αθάνατο αρχαίο ελληνικό Πνεύμα. Κι ας σημειώσω ευκαιριακά πως τα

ανυπολόγιστης αξίας αρχαιολογικά ευρήματα, που ήρθαν στο φως με τις ανασκαφές και βρίσκονται, εκτός των άλλων, στις προθήκες των Μουσείων μας (κοσμήματα, καρφίτσες, ειδώλια κ.λ.) αποτελούν, τρόπον τινά, (ας μου επιτραπεί η παρομοίωση) πολύτιμα μαργαριτάρια, που κοσμούν το χρυσοποίκιλτο και βαρύτιμο εθνικό της Ελλάδος περιδέραιο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Οι ήρωες του 1940 - 41

Διαμαρτύρονται

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Με αφορμή την παρουσίαση του βιβλίου «οι Ηρωες του 1940 μας περιμένουν» του κ. Γ. Σούρλα, Α' αντιπροέδρου της Βουλής, που έγινε στο Δημαρχείο Κόνιτσας στις 7 Φεβρ. και με ομιλητές - παρουσιαστές τον κ. Ανδρ. Παπασπύρου, αντιστράτηγο (πάλαι ποτέ μαθητή μου), τον κ. Π. Κωνσταντόπουλο, επίσης αντιστράτηγο, τον κ. Χαρ. Εξάρχου, Δήμαρχο, τον κ. Βασ. Τσαλιαμάνη, πρόεδρο δημοτ. συμβουλίου και το συντονιστή κ. Χαρ. Κοντογιάννη, Αντιδήμαρχο, θα ήθελα λίγες σκέψεις να εκθέσω γύρω από τα έθιμα ταφής των αρχαίων Ελλήνων, ορισμένα από τα οποία πολύ εύστοχα επισήμανε ο άλλοτε μαθητής μου και νυν δικηγόρος Βασ. Τσαλιαμάνης.

Κοινή ήταν η πεποίθηση των προγόνων μας ότι ο νεκρός έπρεπε να ταφεί ή να καεί. Το «άταφον» εθεωρείτο μεγάλη συμφορά, διότι η ψυχή, αποχωριζομένη του σώματος, δεν μπορούσε να εισέλθει στον Άδη, αλλά περιπλανιόταν, σα φάντασμα, μεταξύ του Επάνω και Κάτω κόσμου.

Έτσι, η ψυχή του Πατρόκλου, που σκοτώθηκε στην Τροία από τον Έκτορα, παρουσιάστηκε στον ύπνο του φίλου του Αχιλλέα, λέγοντας: «Θάψε με, όσο το δυνατό πιο γρήγορα, για να περάσω τις πύλες του Άδη. Με εμποδίζουν εκεί οι ψυχές των νεκρών και δεν με

αφήνουν να ενωθώ με αυτές και άσκοπα περιπλανιέμαι... » (Ομ. Ιλ. Ψ. 71-73).

(Από Την πίστη αυτή προήλθε και η σημερινή ιδέα για βρικόλακες και φαντάσματα).

Οι Αθηναίοι εκαυχούντο διότι έθαψαν και τους Πέρσες, που σκοτώθηκαν στη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.) και ο Μ. Αλέξανδρος επίσης έθαψε τους ηγεμόνες των Περσών, που έπεσαν στη μάχη του Γρανικού (334 π.Χ.). Αυτό δείχνει πόσο βαθιά ριζωμένη ήταν μέσα τους η πίστη στο επιβεβλημένο καθήκον της ταφής παντός νεκρού.

Ύστερα από αυτά φαίνεται καθαρά, γιατί οι Αθηναίοι καταδίκασαν σε θάνατο τους νικητές στρατηγούς, οι οποίοι, μετά τη ναυμαχία στις Αρνινούσες (406 π.Χ.) δεν μπόρεσαν, λόγω σφοδρής θαλασσοταραχής να μαζέψουν τους ναυαγούς και τους νεκρούς.

Η δύναμη του ιερού αυτού καθήκοντος προέτρεψε το γέρο Πρίαμο να έρθει στο στρατόπεδο των Αχαιών και να ζητήσει από τον Αχιλλέα το λείψανο του γιου του Έκτορα. Ο μεγαλόψυχος Αχιλλέας έκανε δεκτό και το αίτημά του για ανακωχή 11 ημερών, για να αποδώσουν οι Τρώες τις καθιερωμένες τιμές στο νεκρό Έκτορα (Ομ. Ιλ. Ω, 666).

Και η Αντιγόνη (με χαρά το άκουσα από το κ. Βασ. Τσαλιαμάνη) στο ομώνυμο δράμα του Σοφοκλή, αψηφώντας την απαγόρευση του Κρέοντα και υπακούοντας στον άγραφο νόμο της συνείδησης, σκόρπισε λίγο χώμα στο άταφο πτώμα του αδελφού της Πολυνείκη, συνήθεια που επέζησε μέχρι σήμερα, όταν, προτού σκεπαστεί το φέρετρο, οι παριστάμενοι, προεξάρχοντας του ιερέα, ρίχνουν λίγο χώμα στο νεκρό.

Η παράδοση αναφέρει ότι ο Κίμων, γιος του Μαραθωνομάχου Μιλτιάδη, μετέφερε από τη Σκύρο στην Αθήνα τα οστά του ήρωα Θησέα.

Και αξίζει να μνημονευθεί, ευκαιριακά, ότι οι κάτοικοι της Πάργας, όταν οι Άγγλοι το 1819 παραχώρησαν την πόλη τους στον Αλή πασά, έφυγαν για την Κέρκυρα, αφού πρώτα ανέσκαψαν τους τάφους και πήραν μαζί τους τα κόκκαλα των γονιών και παππούδων τους.

Συνειρμικά τώρα μου έρχεται στο νου ο εθνικός μας ύμνος, στον οποίο ο Δ. Σολωμός προσωποποίησε την Ελευθερία “βγαλμένη από τα ιερά κόκκαλα των Ελλήνων”.

* * *

Οι ελληνικές κυβερνήσεις, τόσα χρόνια τώρα, δεν φρόντισαν να περιμαζέψουν τα κόκκαλα των πρόχειρα θαμμένων Ελλήνων μαχητών, οι οποίοι, ηρωικώς μαχόμενοι κατά των Ιταλών, έπεσαν προς υπεράσπιση του πατρίου εδάφους.

Να σημειωθεί ότι πολλών νεκρών τα κόκκαλα, λόγω βροχών, καταιγίδων, χειμάρρων, βγήκαν στην επιφάνεια. Ο κ. Σούρλας ανέφερε αυτό που του είπε αλβανός γεωργός, ότι δηλ. οργώνοντας με το αλέτρι τα χωράφια του, βρίσκει κόκκαλα θαμμένα.

Ας ελπίζουμε ότι το εν λόγω βιβλίο θα ταραξεί τη συνείδηση πολλών αρμοδίων, οι οποίοι έδειξαν έως τώρα αδικαιολόγητη αδιαφορία και παράλειψη ενός ιερού και υψίστου χρέους και επιτακτικού καθήκοντος προς εκείνους, οι οποίοι, στο άνθος της ηλικίας τους, δεν δίστασαν να ανταλλάξουν τη ζωή με το θάνατο στα χιονισμένα βουνά της Αλβανίας.

Ίσως το βιβλίο αυτό, έστω και τώρα, να αφυπνίσει την υπνώπτουσα ελληνική Πολιτεία να έρθει σε συνεννόηση με την κυβέρνηση της γειτονικής χώρας. Κόκκαλα και μόνο κόκκαλα ζητάμε να μεταφέρουμε στην Ελλάδα. Και δεν υπάρχει λόγος ν' αρνηθεί.

Κι αν αυτό πραγματοποιηθεί, ας γίνει στο μέρος που αναχαιτίστηκαν οι ιταλικές φάλαγγες, στο Καλπάκι, ένα μεγαλοπρεπές Μουσείο, που θα φιλοξενήσει τα τίμια οστά. Και δίπλα μια πτέρυγα για πολεμικό Μουσείο. Κι ας αναγραφεί στην πρόσοψη του Μουσείου ένα αρχαίο απόφθεγμα, όπως π.χ. εκείνο του επιταφίου λόγου, τον οποίο εξεφώνησε ο Ολύμπιος Περικλής προς τιμήν των πεσόντων κατά το Α' έτος του Πελοποννησιακού πολέμου:

«Άθλα γὰρ οἷς κείται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἀριστοὶ πολιτεύουσι» (Θουκ. Β. 46). Και σε απλά ελληνικά: Διότι όπου η Πολιτεία προβάλλει (καθιερώνει) βραβεία ἀρετῆς μέγιστα, εκεί ζουν (αναδεικνύονται) καὶ ἀριστοὶ πολῖτες.

Οι γείτονές μας, οι Σκοπιανοί

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

«**Π**ρώτα ο Θεός κι ύστερα ο γείτονας» λέει συχνά ο θυμόσοφος ελληνικός λαός, για να δείξει πόσο χρήσιμος και βοηθός μπορεί να φανεί, ανά πάσα στιγμή, ένας καλός γείτονας και, αντιθέτως, πόσα προβλήματα μπορεί αυτός να δημιουργήσει, όταν είναι δύστροπος, αχάριστος και ασυνεννόητος. Το ίδιο συμβαίνει και σε ένα κράτος, που περιβάλλεται από κακούς γειτονικούς λαούς και υποκριτές φίλους. Αντιπαρέρχομαι τους Τούρκους, οι οποίοι διαρκώς μας δημιουργούν προβλήματα στο Αιγαίο, τους Βούλγαρους, που εποφθαμιούν τη Θράκη, τους Αλβανούς, που έχουν βλέψεις στην Τσαμουριά και σε άλλα τμήματα της Ηπείρου και έρχομαι στο κρατίδιο των Σκοπίων, με το οποίο έχουμε το θλιβερό προνόμιο να συνορεύουμε.

Το πρόβλημα των Σκοπίων πήρε τα τελευταία χρόνια επικίνδυνες διαστάσεις εξ αιτίας της ονομασίας "Δημοκρατία της Μακεδονίας", μικρού τμήματος της νότιας Σερβίας, το οποίο ο Τίτο, σε συνεννόηση με τον Στάλιν (1944), το βάφτισε έτσι, ακριβώς για να προεκταθεί μελλοντικά προς νότο, μέχρι το Αιγαίο πέλαγος. Έτσι, διακαής πόθος των Σκοπιανών ήταν, είναι και θα είναι να αντικρύσουν κάποτε το Αιγαίο και έμπλεοι χαράς να φωνάξουν, σαν άλλοι "Μύριοι" του Ξενοφώντος: "Θάλαττα, θάλαττα".

Η πατρίδα μας, η οποία έπρεπε να κινηθεί από τότε κατά της ονομασίας αυτής, έδειξε ασυγχώρητη αδιαφορία εξ ου και οι σημερινές περιπέτειες, που τρέχουμε και δεν προλαβαίνουμε. Υποτιμήσαμε απ' αρχής το κρατίδιο αυτό και δείξαμε μια αλαζονική συμπεριφορά. Η περίπτωση των Σκοπίων μου θυμίζει κάποιο μύθο του Αισώπου, που αναφέρεται σε αγώνα ταχύτητας μεταξύ λαγού και χελώνας. Ο λαγός, έχοντας εμπιστοσύνη στην ταχυποδία του, ύστερα από καμιά εικοσαριά πηδήματα, κοιμήθηκε δίπλα στο δρόμο, σε αντίθεση με τη χελώνα, που προχωρούσε αργά, συνεχώς και σταθερά. Κι όταν ξύπνησε ο λαγός, άρχισε να τρέχει πιο γρήγορα, αλλά βρήκε τη χελώνα πρώτη στο τέρμα.

Ο μύθος δηλοί ότι στο Σκοπιανό αδιαφορήσαμε πλήρως και ενώ οι γείτονές μας εργάζονταν συστηματικά, επίμονα και διπλωματικά, με αποτέλεσμα 120 και πλέον χώρες, μεταξύ των οποίων η Κίνα, η Ρωσία, Αμερική, να αναγνωρίσουν το κρατίδιο με το συνταγματικό του όνομα "Μακεδονία", εμείς εδώ σφυρίζαμε αδιάφορα και είχαμε γίνει όλο αυτό το χρονικό διάστημα "αφωνότεροι ιχθύων". Καμιά έντονη αντίδραση καμιά δυναμική και διπλωματική διαμαρτυρία στον Τύπο και τα Μ.Μ.Ε. Μούγγα και βουβαμάρα απ' άκρου εις άκρον της Ελλάδος. Φαίνεται πως χρειάζεται να πάρουμε μαθήματα διπλωματίας από τους Σκοπιανούς, οι οποίοι, χωρίς ιστορικά, αρχαιολογικά, γλωσσικά επιχειρήματα έγιναν αδιάλλακτοι και μας μιλούν από θέσεως ισχύος (με τις πλάτες, φυσικά, της Αμερικής).

* * *

Το πρόβλημα που μας απασχολεί σήμερα εμφανίστηκε το 19^ο αιώνα. Πολλά γράφτηκαν από δικούς μας και ξένους επιστήμονες για το μακεδονικό ζήτημα. Ο πατέρας της ελληνικής Γλωσσολογίας Γ. Χατζηδάκης στις Γλωσσολογικές του μελέτες δημοσίευσε περισιπούδαστη

πραγματεία "περί του ελληνισμού των αρχαίων Μακεδόνων" (σελ. 33-114, όπου με αδιάσειστα επιστημονικά επιχειρήματα αποδεικνύει ότι οι αρχαίοι Μακεδόνες ήταν γνήσιοι Έλληνες.

Να σκεφτούν οι γείτονές μας μόνο τούτο: Όταν ο Μ. Αλέξανδρος περιέφερε νικηφόρα τα μακεδονικά - ελληνικά όπλα (334-323 π.Χ.) μέχρι τις Ινδίες και διέδιδε την ελληνική γλώσσα και τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό στην Ασία, οι Σλάβοι ζούσαν, όπως ζούσαν, ως νομάδες, στα οροπέδια της βόρειας Πολωνίας και μόλις τον 6^ο μ.Χ. αι. εμφανίστηκαν στα Βαλκάνια. Πώς, λοιπόν, αυτοαποκαλούνται Μακεδόνες και θεωρούν τους εαυτούς των απογόνους του Μ. Αλεξάνδρου; Μπας και τρελάθηκαν οι άνθρωποι; Τι σχέση έχουν οι Σκοπιανοί με το αστέρι της Βεργίνας, που θέλησαν να το κάνουν εθνικό τους σύμβολο και σημαία;

Πού βρίσκετε η Βεργίνα, πού η Πέλλα και πού Γης κείνται τα Σκόπια; Με ποιο δικαίωμα σφετερίζονται την ονομασία Μακεδονία, αφού και το όνομα "Μακεδών" είναι παραφθορά της λέξης "μακεδνός", που σημαίνει: υψηλός, υψηλόσωμος. Πρβλ. Ομ. Οδ. η 106: "οία τα φύλλα μακεδνής αγγείροιο" (= σαν τα φύλλα της ψηλόκορμης λεύκας).

* * *

Το κρατικό αυτό παραμόρφωμα των Σκοπίων, που πάει να γίνει προτεκτοράτο της Αμερικής στα Βαλκάνια και το οποίο δεν έχει ρίζες, παρελθόν, ιστορία, είναι ένα συνονθύλευμα από Αλβανούς, Σλάβους, Βουλγάρους, Μωαμεθανούς και Γύφτους. Ποτέ δεν αποτέλεσε έθνος με εθνική συνείδηση και υπόσταση. Η γλώσσα τους είναι ένα κράμα από σερβικές, βουλγαρικές, τουρκικές και αλλοιωμένες ελληνικές λέξεις. Προέχει το σλαβικό ιδίωμα. Είναι γνωστό ότι τον 9^ο αιώνα οι εκ Θεσσαλονίκης αδελφοί ιεραπόστολοι Μεθόδιος και Κύριλλος κήρυξαν

το χριστιανισμό στους Σλάβους, επινόησαν το σλαβικό αλφάβητο, μετέφρασαν τα Ευαγγέλια και άλλα λειτουργικά βιβλία στη σλαβική γλώσσα και εκχριστιάνισαν αυτούς. Από το Βυζάντιο και τους Έλληνες πήραν οι Σλάβοι και οι Σκοπιανοί τα πρώτα στοιχεία του πολιτισμού τους και με την έτοιμη γραπτή γλώσσα άρχισαν ν' αναπτύσσουν φιλολογία, λογοτεχνία, παιδεία και επιστήμη.

Ανέφερα πιο πάνω ότι οι Σκοπιανοί ποτέ δεν είχαν διαμορφώσει εθνική συνείδηση. Το κήρυγμα του εθνομάρτυρα Ρήγα Φεραίου για συνένωση των υποδούλων λαών των Βαλκανίων κατά των Τούρκων, ούτε καν τους άγγιξε συναισθηματικά και η ελληνική επανάσταση του 1821 βρήκε τους Σκοπιανούς να κοιμούνται ανέμελα τον ύπνο του δικαίου.

Οι Έλληνες πρέπει πάντοτε να βρίσκονται σε εγρήγορση κι επαγρύπνηση, γιατί όλοι οι γείτονές μας καιροφυλακτούν να βρουν μελλοντικά την κατάλληλη ευκαιρία να μας αρπάξουν κάτι, έτσι για να έχει ισχύ η παροιμία "εκεί που μας χρωστούσαν μας πήραν και το βόδι". Και ευκαιριακά ερωτώ: Αληθεύει η πληροφορία ότι η Ελλάδα παρέχει οικονομική ενίσχυση στα Σκόπια; Για ποιό λόγο βοηθούμε αχάριστους γείτονες, όταν στη χώρα μας υπάρχουν φτωχές οικογένειες που βολοδέρνονται να τα βγάλουν πέρα με 500 και 600 ευρώ σύνταξη το μήνα; Τόσο πλούσιοι και γενναιόδωροι είμαστε; Φρίξον ήλιε και στέναξον γη!...

* * *

Οι Σκοπιανοί μέχρι στιγμής τηρούν αδιάλλακτη στάση. Ότι πετύχουν κέρδος θα είναι γι' αυτούς. Σε μας εναπόκειται να μην κάνομε πίσω σε τίποτε. Τελικά θα καμφθούν, όταν δουν κι εμάς να είμαστε αμετακίνητοι στις θέσεις μας. Εν ανάγκη να θέσουμε θαρραλέα "βέτο".

Τυχόν άλλη υποχώρησή μας θα είναι για μας ταπεινωτική και εθνική ήττα.

Οι Έλληνες το 1940-41 πολέμησαν για την Ελλάδα και προς όφελος των τότε συμμάχων μας, όταν άλλα κράτη πρωτύτερα υποτάσσονταν αμαχητί στις πάνοπλες φάλαγγες του Χίτλερ.

Να, λοιπόν, γιατί πρέπει να έχουμε κι εμείς δίκαιες διεκδικήσεις. Με το να λέμε και να ξαναλέμε ότι η Ελλάδα δεν διεκδικεί τίποτε, υποτιμούμε τους αγώνες και τις θυσίες μας και προκαλούμε τη χλεύη και την περιφρόνηση των ισχυρών της Γης, οι οποίοι είναι έτοιμοι να μας δώσουν.... τα εύσημα της ανοικτής παλάμης αμφοτέρων των χειρών. Αρκετά πικρά ποτήρια στράγγισε η πατρίδα μας από τους πάλαι ποτέ, αλλά και τους σημερινούς συμμάχους της.

Και αναρωτιέται κανείς: Με ποιο τρόπο εξόφλησαν οι βόρειοι γείτονές μας το χρέος τους προς το Βυζάντιο, το οποίο, με τους δυο ιερομόναχους, που ανέφερα, τους έβγαλε από τα σκοτάδια της αμάθειας και της βαρβαρότητας;

Και κάτι άλλο: Είναι σωστό ανιστόρητοι πολιτικοί, όπως ο μεσολαβητής (sic) κ. Νίμιτς, να αποκαλεί τον Μ. Αλέξανδρο σφαγέα των λαών και άλλοι επιστήμονες να πλαστογραφούν την ιστορία και να διαστρεβλώνουν την αλήθεια; Αυτή είναι η οφειλόμενη απ' όλους ανταπόδοση της ευγνωμοσύνης προς την Ελλάδα; Δηλαδή "όξος και χολή αντί του μάννα;"

Στώμεν καλώς και ευλαβώς: Πιστεύουν, άραγε, σοβαρά όλοι τους ότι η Ελλάδα είναι διατεθειμένη να δώσει μελλοντικά, έστω και μια σπιθαμή γης της Μακεδονίας του Μ. Αλεξάνδρου, στους ψευτομακεδόνες των Σκοπίων;

Πιστεύουν, πράγματι, οι Αμερικανοί, που θέλουν να γίνουν ρυθμιστές των πραγμάτων των Βαλκανίων, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, ότι θα υποχωρούμε εμείς συνεχώς επειδή επιθυμούν, σώνει και καλά, να εντάξουν το πρόσφατα εκκολαφθέν θησιγενές αυτό κρατίδιο στο ΝΑΤΟ και την Ε. Ένωση;

Και σε τί θα ζημιωθεί το ΝΑΤΟ και αργότερα η Ε.Ε αν τα Σκόπια, με δική τους υπαιτιότητα, δεν ενταχθούν σ' αυτά;

Νομίζω πως ΝΑΤΟ και Ευρώπη ποτέ δεν θα αισθανθούν τη μη ένταξη και την απουσία των Σκοπίων από τους κόλπους των, όπως π.χ. ποτέ δεν πρόκειται να αισθανθεί ένα βόδι την παρουσία ενός μυρμηγκιού, που περπατάει πάνω στο κέρατό του.

* * *

Συμπερασματικά: Όποια εξέλιξη κι αν έχουν προς το παρόν τα πράγματα, το βέβαιο είναι ότι οι Σκοπιοί, εγκλωβισμένοι στο τεχνητό αυτό κρατίδιο, θα έχουν πάντοτε τα βλέμματά τους εστραμμένα προς νότο και με την υποστήριξη, βέβαια, της Αμερικής, θα ζητούν "espace vital", ζωτικό χώρο και διέξοδο προς το Αιγαίο. Γι' αυτό καλό είναι να επαγρυπνούμε

Ιδού αναβαίνομεν εις... Όλυμπον

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Ο αναγνώστης θα περίμενε α διαβάσει "... εις Ιεροσόλυμα" φράση από το γνωστό τροπάριο, που ψάλλεται με κατάνυξη στην ιερή Ακολουθία, την εσπέρα της Κυριακής των Βαΐων. Ο υμνογράφος προΐδεάζει με αυτό τους πιστούς για την ανάβαση του Χριστού με τους Μαθητές του στα Ιεροσόλυμα για τη γιορτή του Πάσχα, όπου επρόκειτο να δοκιμάσει, αντί χαράς και ευφροσύνης, θλίψη, πόνο, κατατρεγμό, εμπαιγμούς, ραπίσματα και, τελικά, σταυρικό θάνατο στο Γολγοθά από τους αναισχυντους Ιουδαίους, οι οποίοι άλλον Μεσσία ονειρεύονταν και περίμεναν να έλθει, και άλλον τώρα έβλεπαν μπροστά τους.

Αλλά, όμως, θέλω να στρέψω το λόγο. Κάθε άνθρωπος, παντός επαγγέλματος, οιασδήποτε φύλου, νέος, ηλικιωμένος κ.λ. θα διανύσει τη δική του πορεία και ανάβαση, μέχρις ότου φθάσει στο τέρμα της διαδρομής και της ζωής του. Και μεταβάλλοντας τη φράση του τροπαρίου, μετατρέπω το "εις Ιεροσόλυμα" "εις Όλυμπον", που είναι το πιο ψηλό βουνό της Ελλάδος (2.918 μ.), ενδιαίτημα, κατά τη φαντασία των προγόνων μας, των 12 θεών, μεταξύ των οποίων δεσπόζει "ο τερπικέραυτος" Ζεύς, "πατήρ ανδρών τε θεών τε", κατά το θείο Ποιητή Όμηρο.

Εξυπακούεται ότι μια τέτοια ανάβαση από ορειβάτες στις ουρανογείτονες κορυφές του Ολύμπου, απαιτεί καλή οργάνωση, ψυχική αντοχή, ακατάβλητο σθένος, θέληση, επιμονή και αισιοδοξία.

* * *

Ας μεταφερθούμε, λοιπόν, νοερά, σε μια τέτοια κουραστική ορειβασία, από την οποία οι ορειβάτες πολλά έχουν να ωφεληθούν με την πραγματοποίηση της διακαούς επιθυμίας τους.

Εφοδιασμένοι με όλα τα αναγκαία, ξεκινούν νυχτοχάραγα από τους πρόποδες του βουνού για την κατάκτηση της πιο ψηλής κορυφής Ιούλιος μήνας κι όλα προμηνύονται ευοίωνα. Ο δρόμος πότε ίσιος, πότε αναφορικός και σε πολλά σημεία στενός, δύσβατος κι επικίνδυνος.

Πλούσια η βλάστηση. Λογής λογιών αγριολουλούδα σκορπούν το μεθυστικό τους άρωμα παντού θάμνοι, κέδρα, πεύκα και έλατα, οι ακοίμητοι φρουροί του βασιλείου της Φύσης, σιγοτραγουδούν με το ηχηρό φύσημα και το φοβερό βοήθη των κλαδιών τους.

Το δάσος αρχίζει να ξυπνάει Αγριοπούλια πουρπουλίζουν ανάμεσα στις φυλλωσιές και τα χαμόκλαδα, ενώ τα κοτσούφια, τινάζοντας τη νυχτερινή δροσιά από το μελανό τους πτέρωμα, πετούν στις κορυφές των δέντρων για να αναπέμψουν πρωινούς μελωδικούς ύμνους στον Πλάστη για το μεγαλείο και την αρμονία της φύσης. Κι όλοι προχωρούν με γέλια, αστεία, πειράγματα και κουβέντες.

Κρυόβρυσες κυλούν τραγουδιστά τα κρυστάλλινα νερά τους κι οι ορειβάτες σταματούν, πού και πού, για ν' απολαύσουν το εξαιρετικό θέαμα. Δένδρα πανύψηλα, αιωνόβια, το ένα δίπλα στο άλλο, πάνω στο συναγωνισμό τους ποιο πρώτο θα ξεπεράσει το άλλο στο ύψος, σφιχταγκαλιάζονται μεταξύ τους με τα χοντρά κλωνάρια τους, σ' ένα παράξενο σύμπλεγμα, λες και θέλουν κουλουριασμένα έτσι (χάρμα

οφθαλμών), ν' αντισταθούν αδελφωμένα και πιο σίγουρα ("η ισχύς εν τη ενώσει") στο παγερό αγριοβόρι και στις σφοδρές χιονοθύελλες και καταιγίδες.

Εδώ απότομες χαράδρες, που κρατούν ακόμα χιόνι, εκεί φαράγγια με καταχνιά κι ομίχλη και στο βάθος δαντελωτές βουνοκορφές λογχίζουν τα ουράνια, σα να χορεύουν χειροπιαστές, λουσμένες μέσα στο άπλετο φως και τις λαμπερές ανταύγειες του ήλιου, ο οποίος ήδη είχε ανέβει κάνα δω τρεις οργιές ψηλά.

Σε κάποια βρύση τρώνε το ψωμοτύρι τους, ρουφούν με το πλόχερο αχώρταγα νερό και συνεχίζουν την επίπονη πορεία, που γι' αυτούς είναι χαρά και διασκέδαση. Μπροστά τους υψώνεται άλλη βουνοκορφή κι ύστερα άλλη κι άλλη. Εκεί που νόμιζαν πως βρίσκονταν στην τελευταία, ξαφνικά διαπίστωναν πως έχουν ακόμη αρκετό δρόμο. Όλοι αντέχουν, ανηφορίζουν, αν και ο ιδρώτας "ώσει θρόμβοι αίματος" αυλάκωνε τα πρόσωπά τους.

Ο ήλιος έγερνε προς τη Δύση. Ηλιοβασιλέμα πέρα μακριά στη Μεσόγειο θάλασσα. Θέαμα πανοραμικό, μαγευτικό, ανεπανάληπτο, ασύλληπτης ομορφιάς και χάρης. Δεν χόρταιναν να βλέπουν τον κοκκινωπό δίσκο του ήλιου να βυθίζεται σιγά - σιγά στην κυανοθάλασσα, σκορπώντας πολύχρωμες δέσμες από θαμπό φως σε ουρανό και πέλαγος.

Τέτοιες εικόνες μαγευτικού ηλιοβασιλέματος δεν άφησαν αδιάφορο και ασυγκίνητο τον ελληνικό λαό, ο οποίος ονόμασε τη δύση του ήλιου "ηλιοβασιλέμα" και το ρ. "δύει" = "βασιλεύει", επειδή ο

ήλιος σ' αυτό το σημείο της διαδρομής του βρίσκεται στο αποκορύφωμα του μεγαλείου του και της μαγευτικής του ομορφιάς.

Σε λίγο άρχισε να σκοτεινιάζει. Η νύχτα άπλωνε σιγά-σιγά τη μαύρη καλύπτρα σ' όλο τον περίγυρο. Περίπου 500 μ. κάτω από την τελευταία κορυφή, σ' ένα μέρος απάνεμο, άναψαν φωτιά και ξάπλωσαν γύρω της. Οι κουβέντες, οι έντονες εντυπώσεις, οι διάφορες διηγήσεις τους έδιωχναν τον ύπνο. Λαγοκοιμούνταν από την αγωνία τους. άλλος κουβέντιαζε, άλλος "συμπούσε" τη φωτιά, ρίχνοντας ξύλα κι ύστερα ξαναξάπλωνε να πάρει κάνα "τροπάρι" ακόμα ύπνο.

Σηκώθηκαν από τα εφτά μεσάνυχτα να να βρεθούν έγκαιρα, βαθιά χαράματα στην κορυφή. Σε λίγο άρχισαν "να γελούν οι ράχες", όπως χαρακτηριστικά λέει ο λαός.

Είναι η ώρα που οι γύρω ράχες και βουνοκορφές αρχίζουν να χάνουν τη σκυθρωπότητα, αγριότητα και το σκοτεινιάσμα και να παίρνουν άλλη όψη, χαρωπή και γελαστή, σα να γελούν στο γλυκοχάραμα, που πλησιάζει. Κι αξίζει να σημειωθεί εδώ, πως ο Ηλιόδωρος (4^{ος} μ.Χ. αι.) αρχίζει το ερωτικό του μυθιστόρημα "Αιθιοπικά ή τα κατά Θεαγένη και Χαρίκλειαν" έτσι ακριβώς: "Ημέρας άρτι διαγελώσης...", δηλ. μόλις άρχισε πριν από λίγο η μέρα να γελά...

* * *

Αλλά ας γυρίσουμε στους ορειβάτες, που έφτασαν κιόλας στην κορυφή. Θέαμα θεσπέσιο ξετολιγόταν μπροστά τους. Στο βάθος τρεμόσβηναν, σαν αστέρια, τα φώτα της Θεσσαλονίκης και άλλων πόλεων γύρω τους. Ροδίζει στο βάθος το πέλαγος, απ' όπου αναδύεται σιγά-σιγά ο ήλος, που "έκρουξε" ήδη στις πιο ψηλές κορυφές του

Ελλαδικού χώρου. Πανοραμικές εικόνες ασύλληπτης ομορφιάς. Ο πρωινός φιλτραρισμένος κρύος αέρας εισόρμησε βίαια και ορμητικά στα φυλλοκάρδια τους, φούσκωσε τους πνεύμονές τους, σα να' θελε να τους καθαρίσει από την κάπνα και τα καυσαέρια της πόλης.

Σε αρκετό ύψος πάνω από το κεφάλια τους πετούσαν, κάνοντας κυκλικές τροχιές και βγάζοντας άγριους κρωγμούς, αρπαχτικά όρνεο, γύπες και σταυραετοί, ενοχλημένοι, ίσως, από την ανεπάντευτη παρουσία τους. Έμειναν αρκετή ώρα εκεί. "Δεν τους έκανε η καρδιά" να πάρουν το δρόμο της επιστροφής. Τελικά ξεκίνησαν ευχαριστημένοι, ικανοποιημένοι και χαρούμενοι απ' όσα είδαν κι απόλαυσαν.

* * *

Καιρός, όμως, είναι να προσγειωθούμε από τα αιθέρια ύψη του Ολύμπου στην καθημερινή σκληρή πραγματικότητα και το καθ' ημάς. Πολλά μας διδάσκει η ανθρώπινη ζωή, που μοιάζει με οδοπορία και ορειβασία, σων οποία θα βρεις δρόμους ευρείς και άνετους, αλλά και ακανθώδεις, δύσβατους, στενά μονοπάτια και επικίνδυνες κακοτοπιές. Θα υπερπηδήσεις τα εμπόδια, για να φθάσεις κατόπιν σε δρόμους πλατείς και ευκολοδιάβατους. Οι Λατίνοι έλεγαν χαρακτηριστικά ότι μπορεί κάποιος να φθάσει στα ένδοξα δια μέσου στενών δρόμων και δυσκολιών. "Ad augusta per angusta". Αλίμονο σ' εκείνον που θα σταματήσει μπροστά στο πρώτο εμπόδιο. Η πρόοδος καθίσταται αδύνατη. Τυχόν οπισθοδρόμηση ισοδυναμεί με αποτυχία. Πρέπει να διαθέτει, όπως ο ορειβάτης, αδάμαστη θέληση, άκαμπο πείσμα, ψυχική αντοχή, ακατάβλητο θάρρος, επιμονή κι αισιοδοξία. Σήμερα πολλοί θέλουν να φθάσουν ψηλά με όσο το δυνατό λιγότερη προσπάθεια. Να μην κουραστούν, να μην ιδροκοπήσουν. Ο επικός ποιητής Ησίοδος

(750-700 π.Χ.) συμβουλεύει: "Της δ' αρετής ιδρώτα θεοί προπάρουθεν (= μπροστά) έθηκαν" (Έργα και Ημέραι, στιχ. 289).

Σήμερα πολλοί θέλουν να πετύχουν στη ζωή τους και ν' ανέβουν ψηλά χωρίς σοβαρή προσπάθεια, στηριζόμενοι στα μέσα, στις γνωριμίες και τις πλάτες άλλων. Γνωστός ο μύθος με τον αετό, που όταν είδε το σάλιαρο δίπλα του, στην απρόσιτη άκρη του βράχου, τον ρώτησε πως ανέβηκε τόσο ψηλά. "Γλείφοντας και με το σάλιο μου" απάντησε. Αγρίεψε ο αετός, τον άρπαξε με το ράμφος και τον πέταξε στο κενό.

Διάβασα αυτές τις μέρες στον Τύπο ότι επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων μετέφρασε διδακτορική διατριβή ενός Γερμανού και την παρουσίασε ως δικό του βιβλίο, με σκοπό την προαγωγή του. Στα ΤΕΕ Άρτας, έγραφαν πρόσφατα οι εφημερίδες, είχε στηθεί φάμπρικα πλαστών πτυχίων, που τα αγοράζαν οι σπουδαστές. Και μη χειρότερα!

Όλα, λοιπόν, έτοιμα, χωρίς προσπάθεια, χωρίς κόπο. Να δουλέψουν άλλο!. Έτσι ισχύει και εδώ ο λόγος του Θουκυδίδη (Α, 20): "Ούτως αταλαιπώρος τοίς πολλοίς η ζήτηση της αληθείας και επί τα έτοιμα μάλλον τρέπονται", δηλ. τόσο επιόλαια (ξένοιαστα) οι περισσότεροι ασχολούνται με την αναζήτηση της αλήθειας και στρέφονται μάλλον προς τα έτοιμα.

* * *

Ο Ξενοφών (430-350 π.Χ. περίπου) επισημαίνει στα Απομνημονεύματα (2,1,28): "Των γαρ όντων αγαθών και καλών ουδεν άνευ πόνου (=κόπου) και επιμελείας οι θεοί διδόασιν ανθρώποις".

Ας συνειδητοποιήσουν όλοι εν γένει (μαθητές, φοιτητές, αθλητές, νέοι επιστήμονες κ.λ.) ότι για την πραγμάτωση ενός ευγενούς σκοπού,

υψηλού στόχου κ.λ. χρειάζεστε μόχθος κόπος, θέληση, προσπάθεια και σοβαρή προετοιμασία και μελέτη.

Κάθε επιτυχία, όσο μικρή κι αν είναι, δημιουργεί αυτοπεποίθηση, τονώνει τον άνθρωπο και τον παροτρύνει για άλλες επιτυχίες. Σ' έναν π.χ. αγώνα δρόμου εξ ίσου αξιέπαινος είναι και εκείνος, που με τις όποιες δικές του δυνάμεις, ετερμάτισε τελευταίος. Σε όλους τους τομείς καθένας ας στηρίζεται στις δικές του ικανότητες και γνώσεις, στη δική του προσωπική αξία. Όχι σε τρίτους, όχι σε δεκανίκια άλλων. Κι όσο προχωρήσει. Το λέει καθαρά ο ποιητής:

*Δεν θέλω του κισσού το πλάνο ψήλωμα
σε ξένα αναστυλώματα δεμένα.
Ας είμαι ένα καλάμι, ένα χαμωδέντρο,
μα όσο ανεβαίνω, μόνος ν' ανεβαίνω.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Παρόν και παρελθόν

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΓΥΡΩΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι η σημερινή κατάσταση σε πολλούς τομείς είναι συγκεχυμένη, ανώμαλη και εγκυμονεί πάρα πολλούς κινδύνους. Ζοφερά σύννεφα καλύπτουν τον ουρανό και ο απόηχος της κλαγγής των όπλων και των βομβαρδισμών θορυβεί εναγωνίως τους λαούς. Φαίνεται πως ο κόσμος δεν μπορεί να ζήσει μια μακροχρόνια περίοδο χωρίς την απειλή του πολέμου, χωρίς συρράξεις και αιματοχυσίες.

Επιπρόσθετα, βλέπουμε σήμερα ότι η εικόνα, που παρουσιάζει ο πλανήτης Γη, είναι όχι και τόσο ευχάριστη. Τα μηνύματα είναι προειδοποιητικά και αν όταν αντιμετωπιστούν εγκαίρως, το μέλλον διαγράφεται επικίνδυνο.

Οι κλιματολογικές συνθήκες άρχισαν ν' αλλάζουν προς το χειρότερο. Πρωτοφανείς βροχοπτώσεις, καταστροφικές πλημμύρες ποταμών μετέβαλαν σε λιμνοθάλασσα πολλές πόλεις της Ευρώπης και Ασίας. Σφοδροί τυφώνες σαρώνουν χώρες της Ασίας, καταστρέφουν τη γεωργία, δημιουργούν προβλήματα και πανκοβάλλουν όλους. Πολλά τέτοια φαινόμενα έχουν ως κύρια αιτία την αλόγιστη και απρογραμματίστη επέμβαση του ανθρώπου στη φύση και το φυσικό περιβάλλον. Όταν τα δάση καίονται, όταν μπαζώνονται τα ρέματα και οι κοίτες των ποταμών για να κτιστούν πολυκατοικίες, πού θα

διοχετευτεί ο ρους των ποταμών και των όμβριων υδάτων; Ο άνθρωπος καταστρέφοντας τη φύση, αυτοκαταστρέφεται. Η φύση τον εκδικείται. Πολλοί, εξ άλλου, διαπιστώνουν ότι το έγκλημα, οι ληστείες, οι δολοφονίες και όσα άλλα, αυξήθηκαν επικίνδυνα τα τελευταία χρόνια. Εξ αιτίας όλων αυτών και άλλων δυσάρεστων φαινομένων, πολλοί φωνάζουν: «Προς τα πού πάμε; Τι άλλο θα δούμε ακόμη;». Άλλοι πάλι θυμούνται το παρελθόν και ψιθυρίζουν πως δεν ήταν έτσι η κατάσταση παλαιότερα και οι άνθρωποι τότε ήταν καλύτεροι, πιο ειλικρινείς, πιο κοινωνικοί και πιο δίκαιοι.

* * *

Είναι ιδίον πολλών ανθρώπων όλων των εποχών να επαινούν το παρελθόν και να κατηγορούν το παρόν. Επιρρεασμένοι από πολλά δυσάρεστα γεγονότα και φαινόμενα του παρόντος, αναπολούν νοσταλγικά το παρελθόν, ενθυμούνται τα περασμένα χρόνια, τους παλιούς, όπως λένε, καλούς καιρούς, τους καλούς ανθρώπους της εποχής εκείνης και δυσανασχετούν ακολούθως για ό,τι συμβαίνει γύρω τους.

Θα φέρω ένα παράδειγμα από τη μακρινή εποχή του Ομήρου: Στη φιλονικία Αγαμέμνονα και Αχιλλέα για τη Βρισηίδα επενέβη ο Νέστωρ, ο συνετός και γλυκομίλητος βασιλιάς της Πύλου «του και από στόματός μέλιτος γλυκίων ρέεν αυδύ (= φωνή)», όπως χαρακτηριστικά γράφει γι' αυτόν ο θείος Ποιητής.

«Εγώ, τους είπε, συναναστράφηκα στο παρελθόν με άνδρες καλύτερους από σας και ποτέ δεν με περιφρονούσαν. Ποτέ δεν θα δω άνδρες σαν τον Πειρίθοο, το Δρύαντα... με αυτούς κανένας από τους σημερινούς ανθρώπους δεν θα μπορούσε να πολεμήσει». (Ιλ.. Α, 260 και εξής).

Και στους κατοπινούς χρόνους μέχρι σήμερα πολλοί άνθρωποι αρέσκονται να υμνούν το παρελθόν και να βρίσκουν όλα τα στραβά της εποχής των, μολονότι το κάθε παρελθόν δεν ήταν και δεν είναι άμοιρο ευθύνης για παντός είδους εγκλήματα, αδικίες, δολοφονίες, βαρβαρότητες κ.λ. Λησμονούν, όμως, όλοι ότι κάθε εποχή πρέπει να κρίνεται με βάση τα δεδομένα και τις συνθήκες ζωής της εποχής εκείνης και όχι της σημερινής.

Υπάρχουν αρκετές μελανές σελίδες στη συμπεριφορά των δύο ισχυρών πόλεων της αρχαίας Ελλάδος, της Αθήνας και Σπάρτης έναντι των ηττημένων και αιχμαλώτων. Φοβερά τα εγκλήματα πολλών Ρωμαίων αυτοκρατόρων. Ο Νέρων έκαie ζωντανούς χριστιανούς να να φωτίσει τους κήπους και τις πλατείες των νυχτερινών διασκεδάσεων. Αποτρόπαιες οι θηριομαχίες στις αρένες της Ρώμης. Πολλά τα εγκλήματα και οι δολοφονίες στο οικογενειακό περιβάλλον του Μ. Κωνσταντίνου με πρωτεργάτη αυτόν τον ίδιο.

Δεν υπεισέρχομαι σε λεπτομέρειες. Γνωστό το ανοσιούργημα του Μ. Θεοδοσίου, που διέταξε τη σφαγή 7.000 Θεσσαλονικέων στον ιππόδρομο, εξ αιτίας του φόνου του φρουράρχου της πόλης. Πολλοί αυτοκράτορες του Βυζαντίου με δολοφονίες ανέβηκαν στο θρόνο. Η φιλόδοξη αυτοκράτειρα Ειρήνη η Αθηναία (780-802), χάριν του θρόνου της, διέταξε να τυφλώσουν το γιό της Κων/νο ΣΤ' (797) και ο Βασίλειος Β' ο Βουλγαροκτόνος (976-1025) τύφλωσε, όπως λέγεται, 15.000 Βουλγάρους αιχμαλώτους, αφήνοντας στους εκατό ένα μονόφθαλμο για να τους οδηγήσει στη χώρα τους.

Φοβερές φρικαλεότητες συνέβησαν στο Μεσαίωνα κ.λ. Δεν αναφέρω λεπτομέρειες με τη Χιροσίμα, τους βομβαρδισμούς στη Σερβία, στο Αφγανιστάν. Φρικτό το τρομακτικό πλήγμα κατά της Αμερικής με

τους Δίδυμους Πύργους κ.λ. κ.λ. Επομένως κάθε παρελθόν βαρύνεται με πολλά αποκρουστικά εγκλήματα, τα οποία οι άνθρωποι θέλουν να λησμονήσουν και παρασυρόμενοι από ανάλογα γεγονότα του παρόντος, στο οποίο η βία, εν γένει, πήρε επικίνδυνες διαστάσεις, ρίχνουν βαρύ κατ' αυτού το λίθο του αναθέματος.

* * *

Είναι αλήθεια ότι σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, η Αξία παραγκωνίζεται από την Απαξία, η οποία επιμελώς καλλωπίζεται και φτιασιδώνεται για να κρύψει με τα περίσσια και φανταχτερά στολίδια την ανικανότητα και τη γύμνια της. Η ηθικότητα και η τιμιότητα εκπορνεύονται, η δικαιοσύνη ατιμάζεται, το κακούργημα επιχρυσώνεται και μετατρέπεται σε πλημμέλημα, το δίκαιο υποσκελίζεται από το άδικο και η σοφία ελεγχεται από την ανοησία και την επιπολαιότητα. Η αλήθεια ωθείται στο περιθώριο της ζωής από το ψεύδος και την απάτη, η περισκαμνη από την προχειρότητα, η τάξη και η οργανωτική μέθοδος από την τσαπατσουλιά, η ευθύνη από την ασυδοσία, η ευθύτητα από την υποκρισία, και τέλος, η βασιλίσσα των ψυχικών προτερημάτων, η Αρετή, κατάντησε θεραπαινίς της Κακίας, που εμφωλεύει σικ καρδιές ανθρώπων και λαών. Αυτή, λοιπόν, η κακία δεν έλειψε από καμιά εποχή και ούτε θα εκλείψει ποτέ.

Ο Άγγλος δραματικός ποιητής Σαίξπηρ (1564-1616), διαπιστώνοντας ότι η κακία είναι διάχυτη στον κόσμο, έγραφε στο έργο του «Βασιλιάς Ληρ» το παρακάτω (σε μετάφρ. Δ. Βικέλα).

«Μέσ' στα κουρέλια θα φανεί κάθε μικρή κακία, αλλά το παν σκεπάζεται με γούνες και στολίδια.

Το έγκλημα με μάλαμα απ' έξω σκέπασέ το κι επάνω του συντρίβεται του νόμου το κοντάρι χωρίς αυτό να εγγιχθεί. Κουρέλια φόρεσέ το και μ' ένα τσάκνο το τρυπά κι ο νάνος πέρα πέρα».

* * *

Προβάλλει τώρα το ερώτημα: Είναι σωστό να κατηγορούμε το παρόν και να εγκωμιάζουμε το παρελθόν; Είναι ο κόσμος τόσο σκοτεινός και διεφθαρμένος; Βεβαίως, όπως προλαβόντως είπαμε, όλες οι εποχές βαρύνονται με εγκλήματα· οι κακοί επιπλέουν και επιβραβεύονται, οι υποκριτές πλεονάζουν και αρκετός λιβανωτός καίεται και θα καίεται στο βωμό υπέρ των φαύλων και κολακίων. Νομίζω, όμως, ότι και αν ακόμη το παρόν, ο σημερινός κόσμος, όταν φυτώριο διαφθοράς και έκλυσης ηθών, και πάλι δεν πρέπει κανείς ν' απελπίζεται. Ο πολιτισμός φυσικό ήταν ν' αλλάξει τις συνθήκες ζωής και να φέρει μαζί με τα αγαθά και ποικίλα κακά. Εφόσον, όμως, ο πολιτισμός είναι καλύτερος από την αγριότητα, το παρόν είναι αναμφίβολα καλύτερο από το παρελθόν. Οι ευκολίες, οι ανέσεις, η ευμάρεια της σημερινής ζωής επιβεβαιώνουν του λόγου το αληθές. Οι άνθρωποι του καλού εκείνου παρελθόντος έλυσαν τα προβλήματά τους με το δικό τους τρόπο· επιβάλλεται και οι σημερινοί άνθρωποι να λύσουν τα δικά τους με τον τρόπο που ταιριάζει σήμερα· με κατανόηση, ψυχραιμία και καλή διάθεση. Το ίδιο και οι λαοί και τα έθνη. Μόνο που χρειάζεται σε κάθε περίπτωση να προτάσσεται το λογικό, το οποίο πρέπει να κατευθύνει δεόντως τις κακές ροπές και τα πάθη των ανθρώπων. Άλλωστε, κατά τον Πλάτωνα, στο λογιστικό μέρος της ψυχής (σχηματικά, βέβαια, η διαίρεση) πρέπει να υποτάσσεται το θυμοειδές (συναισθήματα) και το επιθυμητικό (πόθοι, επιθυμίες κ.λ.).

* * *

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι σήμερα ο πνευματικός πολιτισμός, η ηθική πρόοδος δεν συμβαδίζουν εξ ίσου με την καταπληκτική ανάπτυξη του τεχνικού πολιτισμού, τα επιτεύγματα του οποίου ωφέλησαν, αλλά και έβλαψαν σε πολλά τη ζωή των ανθρώπων (αστυφιλία, αποξένωση των ανθρώπων, αύξηση εγκλημάτων, μόλυνση περιβάλλοντος, άγχος κ.λ.).

Αν όμως, άνθρωποι και λαοί, καλλιεργήσουν τα ψυχικά προτερήματα και ενεργούν ως άνθρωποι με ανθρωπιά, τότε, πράγματι, το κάθε παρόν θα είναι αναντιρρήτως, καλύτερο από το παρελθόν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Το κρασί στους αρχαίους Έλληνες

και τους Νεοέλληνες

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν διαπιστώσει την ευεργετική επίδραση του οίνου στον ανθρώπινο οργανισμό και γι' αυτό με πολλή φροντίδα είχαν επιδοθεί στην καλλιέργεια της αμπέλου και την οινοποιία. Από τον Όμηρο ο οίνος λεγόταν «μελιθήης» (= γλυκὺς σα μέλι), «μελίφρων» (= ο εφραίνων την καρδιαν).

(Πρβλ. «οίνος ευφραίνει καρδιαν ανθρώπου»). Οι πρόγονοί μας τον έπιναν με νερό και σε αναλογία ένα τέταρτο κρασιού προς τρία τέταρτα νερού. Με αυτό τον τρόπο στα αρχαία συμπόσια, μολονότι έπιναν αρκετό κρασί (κεκραμένο), διατηρούσαν πάντοτε τη διαύγεια του πνεύματος και μπορούσαν μετά το δείπνο να συζητούν διάφορα φιλοσοφικά θέματα και να φεύγουν τη νύχτα νηφάλιοι και «άνευ λιχνού». Το πρόγευμα των αρχ. Ελλήνων λεγόταν «ακράτισμα» επειδή βουτούσαν το ψωμί σε κύπελλο με άκρατο (= ανέρωτο) κρασί.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, έπειτα από οδοιπορία κ.λ. έβαζαν στη μείξη περισσότερη αναλογία οίνου και τότε λεγόταν «οίνος ζωρότερος». Πρβλ. Ομ. Ιλ. Ι, 203 «ζωρότερον δε κέραιε» (= κάνε το μείγμα πο δυνατό). Πολλές φορές στους γέροντες διδόταν εξαιρετος οίνος «οίνος γερούσιος» (Ιλ. Δ.259).

Το κρασί, γενικότερα, εθεωρείτο ενισχυτικό των δυνάμεων του κουρασμένου ανθρώπου και γι' αυτό το λόγο η μητέρα του Έκτορα Εκάβη συνιστά στο γιο της, που είχε επιστρέψει από τη μάχη, να πει κρασί, διότι «ανδρί κεκμηώτι μένος μέγα οίνος αέξει» δηλ. το κρασί αυξάνει πολύ την δύναμη κουρασμένου ανδρός (Ζ. 261), αλλά ο Έκτωρ, επειδή, προφανώς, ήταν νηστικός και θα επέστρεφε πάλι στη μάχη, αρνείται, λέγοντας: «Μη μοι οίνον άειρε μελίφρονα, πότνια μήτερ, μη μ' απογυιώσης, μένεος δ' αλκής τε λάθωμαι». (Ζ. 264). Φοβάται δηλ. ο Έκτωρ να πει κρασί, μήπως αυτό παραλύσει τα πόδια του και χάσει το θάρρος και τη δύναμή του στη μάχη, που θα ακολουθήσει. (Σήμερα, όταν πίνουμε λίγο περισσότερο κρασί απ' ό,τι συνηθίζομαι, λέμε: «Μου κόπ'καν τα πόδια ή τα γόνατα».

Ενώ, λοιπόν, το λίγο κρασί εθεωρείτο ευεργετικό για τον οργανισμό, η κατάχρηση αυτού και η μέθη θεωρούνταν πάθη φοβερά. Η λέξη «οινοβαρής», την οποία ο Αχιλλεύς στην οργή του χρησιμοποίησε κατά του Αγαμέμνονα (Α. 225), αποτελούσε ύβρη και προσβολή.

Το λίγο κρασί φέρει, ως γνωστό, κέφι και ευθυμία. Διώχνει τις έγνοιες και τις σκοτούρες. Χαροποιεί τον άνθρωπο. Τουναντίον, η μέθη τον εξευτελίζει και τον καθιστά γελοίο και ανόητο. Ο Ισοκράτης (436-338) συμβουλεύει το νεαρό Δημόνικο (32) να αποφεύγει τις παρέες, που πίνουν, γιατί όταν ο νους ζαλιστεί από το κρασί, παθαίνει τα ίδια με τα άρματα που τρέχουν «ατάκτως» χωρίς ηνιόχους. Έτσι, του λέει, και η ψυχή «πολλά σφάλλε-ται» (= υποπίπτει σε πολλά σφάλματα), όταν το μυαλό ζαλιστεί.

Ο αρχαίος λυρικός ποιητής Ανακρέων (6^{ος} αι, π.Χ) σε πολλά ποιήματά του υμνεί τον έρωτα και το κρασί. Γράφει εις φιλοπότην (46):

«Όταν ο Βάκχος εισέλθει, εὐδουσιν αἱ μέριμναι» δηλ. όταν πίνει κανείς, κοιμούνται οι έγνοιες και οι φροντίδες. Και συνεχίζει:

«φέρε μοι κύπελλον, ὦ παι,
μεθύοντα γὰρ με κείσθαι
πολύ κρείσσον ἢ θανόντα»

δηλ. είναι πολύ καλύτερα να είμαι κάτω ξάπλα μεθυσμένος, παρά πεθαμένος.

Στο απόσπασμα 64 ο Ανακρέων συνιστά στην παρέα του να μην κρασορουφούν γρήγορα με κραυγές και θόρυβο «ἀλλὰ καλοῖς υποπίνοντες ἐν ὕμνοις» δηλ. να κουτσοπίνουν λέγοντας ωραίους ὕμνους.

Ο Διογένης, όταν έβλεπε παιδί ανόητο, έλεγε: «πατήρ σε μεθύων εγέννησε» και οι Σπαρτιάτες μεθύσαν επίτηδες τους δούλους των, για να τους βλέπουν τα παιδιά και να αποφεύγουν την υπέρμετρη οίνοποσία.

* * *

Το κρασί ευχαριστεί σήμερα, ιδιαίτερα, τους γέροντες, οι οποίοι συνηθίζουν να πίνουν ένα - δυο ποτηράκια, βαυκαλιζόμενοι πάντοτε από το λαϊκό τετράστιχο:

Ο ὕπνος θρέφει τὸ παιδί
καὶ ὁ ἥλιος τὸ μοσχάρι,
καὶ τὸ κρασί τὸ γέροντα
τὸν κάνει παλληκάρι.

Ας σημειωθεί ότι στα χωριά πολλοί προγευματίζουν με ψωμί και κρασί. Και η φράση «κρασόψωμο και παρασιτιάς» δηλώνει το λιτοδίαιτο των εργαζόμενων ανθρώπων της υπαίθρου, οι οποίοι καθισμένοι παρά την εστία (παρασιτιάς), κοντά στο τζάκι, βουτούν το ψωμί στο κρασί και με μεγάλη όρεξη το τρώνε. Κι αυτό μας θυμίζει, όπως είπαμε, παρόμοιο πρόγευμα των αρχαίων Ελλήνων, «το ακράτισμα». Κατά τους θερινούς μήνες είναι δύσκολο να βρει κανείς στα σπίτια του χωριού κρασί, γιατί ή θα το ήπιαν ή θα χάλασε, θα ξίνισε από τη ζέστη και την κακή συντήρηση.

Υπάρχουν, όμως, πολλοί γέροντες, που διατηρούν και το καλοκαίρι καλό κρασί. Αυτό θέλει να δείξει το θυμόσοφο πνεύμα του λαού με την παροιμιώδη φράση: «Ράχες ράχες η βροχή γένεια γένεια το κρασί», δηλ. το καλοκαίρι οι βροχές (μπόρες) δεν είναι γενικές, αλλά τοπικές. Σε αυτή τη ράχη βρέχει, στην άλλη όχι. Έτσι και το κρασί το καλοκαίρι δεν βρίσκεται σ' όλα τα σπίτια, αλλά σε μερικά, σε κάποιους μερακλήδες γέροντες.

Η μεγαλύτερη κατανάλωση κρασιού στα χωριά γίνεται τα Χριστούγεννα, τις Απόκριες, τα γλέντια και στους γάμους.

Στα «ντολιά» (εντολές). δηλ. στις προπόσεις πολλά «λιανοτράγουδα» στρέφονται γύρω από το κρασί. Ιδού ένα:

Τούτο κρασάκι το γλυκό

πού 'ναι μες στο ποτήρι

κορίτσια το πατούσανε

μέσα στο πατητήρι.

Για πιές το, Σιούλα μ' νιούτσικε
με το στριφτό μουστάκι
να σ' έχαστες αγκάλιες μου
με το πουκαμισάκι.

Δώσ' του μιά να πάει κάτω
για να βρει η κορφή του λάτο.

Κι όταν ξεκινούν στο γάμο όλοι μαζί, για να πάρουν τη νύφη, όλες οι νοικοκυρές βγαίνουν στην εξώπορτα με το μαστραπά στο χέρι να κεράσουν τους συμπεθέρους, οι οποίοι, με μια δυο ρουφηξιάς, εκφέρουν την κρίση τους: «Καλό το κρασί της Γιώργαινας, λίγο αδρή της Τόλαινας, αλλά τραβιέται». Και τραγουδούν:

Βάλε κρασί στο μαστραπά
και βάλτο στον αγέρα,
κι αν δεν το πιω την Κυριακή,
το πίνω τη Δευτέρα.

Με τούτην ασημόκουπα
θέλω να πιω πέντ' έξη
κι αν δεν μεθύσω, κόρη μου,
κέρνα με όσο να φέξει.

Αλλά οι μαστραπάδες είναι πολλοί και χωρίς μεζέ πιθανόν να ζαλιστούν. Κι αυτό επισημαίνει, σε κάθε περίπτωση, το πιο κάτω τετράστιχο:

Σταθείτε, παλικάρια, σταματήσετε,
πολύ κρασί μην πιείτε και μεθύσετε,
τι το κρασί είναι πλάνος και πλανεύεστε
κι όξω μην κοιμηθείτε κι αρρωστήσετε.

Πλάνος, λοιπόν, είναι το κρασί και η υπέρμετρη βακχεία, αντί να σε φέρει στο «τσακίρ' κέφ'» σε οδηγεί στη μέθη.

Το παράπονο του Λαϊκού τραγουδιστή φαίνεται στο πιο κάτω δίστιχο:

Κρασί σε πίνω για καλό
και συ με πας στον τοίχο.

Κινώ να πάω σπίτι μου,
την πόρτα δεν την βρίσκω.

Οπωσδήποτε όμως η αθώα και ακίνδυνη οινοποσία τονώνει τον οργανισμό και είναι απαραίτητη στα γλέντα και τις διασκεδάσεις, γιατί φέρει κέφι κι ευθυμία κι ομορφαίνει τη ζωή, αφού κατά τον ποιητή, τον νέο Ανακρέοντα, τον Αθαν. Χριστόπουλο εννοώ (1770-1847):

Όπου Βάκχος δεν σφυρίζει
κι η ποτήρα δεν γυρίζει,
η ζωή, τη αλήθεια,
είν' αιώνια τυραννία.

Αρχαίοι φιλόσοφοι και χριστιανισμός

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Πολλοί αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και ποιητές διαφοροποιήθηκαν από την τότε κοινή γνώμη για το δωδεκάθεο του Ολύμπου και εξέφρασαν ιδέες και πεποιθήσεις περί ενός θεού, που δεν απέχουν πολύ από παρόμοιες ευαγγελικές αλήθειες.

Το ερώτημα: Τι είναι ο Θεός, απασχόλησε πολλά φωτεινά πνεύματα της αρχαιότητας. Χαρακτηριστική η περίπτωση του τυράννου των Συρακουσών Ιέρωνα, ο οποίος ζήτησε από το λυρικό ποιητή Σιμωνίδη τον Κείο (556-468), που έζησε στη γερωντική του ηλικία στην Αυλή του, να του καθορίσει τη φύση και τις ιδιότητες του Θεού. Ο ποιητής πήρε προθεσμία μιας ημέρας για ν' απαντήσει. Έπειτα ζήτησε δυο και κάθε φορά διπλασίαζε το χρόνο, ώσπου τελικά του είπε πως, όσο πιο πολύ το σκάφτεται, τόσο πιο περίπλοκο και σκοτεινό του φαινόταν το ζήτημα.

Ανεξαρτήτως, όμως, αυτού και κατά κοινή ομολογία, ο Θεός είναι ον Απόλυτο, Αιώνιο, Αθάνατο, Ανώλεθρο. Είναι αγέννητος, διότι, αν γεννιόταν κάποτε θα πέθαινε.

Είναι αόρατος και άυλος και έτσι δεν μπορεί να συνομιλήσει με θνητούς. Είναι παντοδύναμος, φως και πνεύμα.

Με τέτοιες, βέβαια, ιδιότητες τον φαντάζονταν και πολλοί αρχαίοι φιλόσοφοι. Οι θρησκευτικές, φέρ' ειπείν, διδασκαλίες του Πυθαγόρα (6^{ος} αι. π.Χ.) περί ενός θεού, του οποίου το σώμα είναι όμοιο προς το φως και η ψυχή προς την αλήθεια, προσεγγίζουν τις χριστιανικές διδασκαλίες.

Πρβλ. «... του Θεού εοικέναι το μεν σώμα φωτί, την δε ψυχήν αληθεία» (Πορφύρ. βίος Πυθαγόρα, 41, 15). Και ο ευαγγελιστής Ιωάννης (η, 12) λέγει: "εγώ ειμί το φως του κόσμου... η αλήθεια και η ζωή".

Η ευσέβεια, οι ηθικές αρετές, ο αυτοέλεγχος κ.λ.π των Πυθαγορείων αποτελούσαν την κύρια φροντίδα τους στο σύλλογό τους το "Ομακόϊν" (ομού ακούω = συνακροατήριον), που ήταν, τρόπον τινά, μια κοινόβια ιερή μονή. Ο βιογράφος του Πυθαγόρα Ιάμβλιχος (4^{ος} αι. μ.Χ.), που δεν ήταν χριστιανός, γράφει: "ουδέν ώντο (οι Πυθαγόρειοι) εκ του αυτομάτου συμβαίνειν και από τύχης, αλλά κατά Θεϊαν Πρόνοιαν". Κι ακόμα: "ράδια πάντα Θεώ τελέσαι και ανήνυτον (= αδύνατον) ουδέν". Πρβλ. το του Λουκά (ιη 27): τα αδύνατα παρ' ανθρώποις δυνατά εστί παρὰ Θεώ".

Πολλοί θεώρουσαν τον Πυθαγόρα θεάνθρωπο και είχε τόση αίγλη και κύρος, ώστε ο λόγος του δεν επιδεχόταν αντιρρήσεις και διαφωνίες. "Αυτός έφα" έλεγαν.

Στη Σίβυλλα, θεόπνευστη προφήτιδα, αποδίδεται το πιο κάτω δίδαγμα: "εις θεός, ος μόνος άρχει, αγέννητος, παντοκράτωρ, ορών μόνον αυτός άπαντα, αυτός δε ου βλέπεται υπό θνητής σαρκός... ουρανού ηγείται, γαίας κρατεί, Άδου άρχεί".

Κατά το φιλόσοφο Ξενοφάνη (6^{ος} αι. π.Χ.) υπάρχει ένας θεός μέγιστος, που καθόλου δεν ομοιάζει με τους θνητούς ούτε στο σώμα ούτε στη σκέψη:

“Εἰς θεός ἐν τε θεοῖσι καὶ
ἀνθρώποισι μέγιστος,
οὔτε δέμας θνητοῖσι ὁμοῖος
οὔτε νόημα”.

Κι ἀκόμα εἶπε: «Ἐκ γαίης γὰρ πάντα καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ»
Πρβλ. σ' αὐτὸ τοῦ τοῦ ἱερέα στὴν ταφή: “Γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει».

Ὁ ποιητὴς Ἀρχιλόχος (7^{ος} αἰ. π.Χ.) προσφωνεῖ τὸ Δία: «ὦ Ζεῦ,
πάτερ Ζεῦ, σου μὲν οὐρανοῦ κράτος, συ δ' ἔργα ἀνθρώπων ὀράς». Πρβλ.
σ' αὐτὸ τὴν ἐκφώνηση τοῦ ἱερέα: «ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σὸν ἐστὶ ἡ
βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα... κ.λ.».

Ἀξίζει ν' ἀναφέρω τὸ τέλος τῆς ἀπολογίας τοῦ Σωκράτη,
πατριάρχη τῆς ἀθάνατης ἠθικῆς φιλοσοφίας, ὅταν εἶπε στοὺς δικαστὲς
«Καιρὸς νὰ παγαίνομε, ἐγὼ γὰρ νὰ πεθάνω καὶ σεῖς γὰρ νὰ ζήσετε.
Ποιὸς, ὅμως, ἀπὸ μας πάει στὸ καλύτερο, “ἀδηλον παντὶ πλην ἢ τῷ θεῷ”
(= δηλ. ἀγνώστο σε ὅλους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θεό), (εἶπε: τῷ θεῷ καὶ ὄχι τοῖς
θεοῖς). Δὲν θὰ ἀναφέρω ἀλλὰ γὰρ τὸ Σωκράτη, τὸν ὁποῖο οἱ χριστιανοὶ
θεωροῦσαν πρόδρομο καὶ προφήτη τοῦ Χριστοῦ· οὔτε ἀλλὰ γὰρ τὸν
ὕψιστον φιλοσόφον Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος ταύτιζε τὴν Ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ
μὲ αὐτὸν τούτον τὸ θεό.

Καὶ ὁ μέγας ἠθικολόγος Πλούταρχος (45-120 μ.Χ.) γράφει: “Θεοῦ
θέλοντος, καν ἐπὶ ριπὸς πλέης, σώζεσαι», δηλ. ὅταν ὁ θεὸς θέλει, σώζεσαι,
ἀκόμα κι ἂν πλέεις πάνω σε μὴ ψάθα.

Για ὅλα αὐτὰ καὶ ἀλλὰ ἀκόμη, ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας
«Ὠριγένης ἀποφάνθηκε στὸ “Κατὰ Κέλσου” ἔργο του: «Φιλαληθῶς δε

περί τινων Ελλήνων φιλοσόφων μαρτυρούμεν ότι επέγνωσαν τον Θεόν, επειδή ο Θεός αυτοίς εφάνέρωσε».

Ευτυχώς που βρέθηκαν φωτεινά πνεύματα, χωρίς πνευματικές παρωπίδες, όπως ο Ιουστίνος, Απολογητής του Β' μ.Χ. αιώνα, ο Ωριγένης, ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς (150-220), ο Μ. Βασίλειος κ.λ., οι οποίοι προέτρεπαν τους χριστιανούς να αντλούν από τα συγγράμματα των αρχαίων Ελλήνων ό,τι ψυχωφελές και χρήσιμο υπάρχει σ' αυτά.

Τέλος, ο Μητροπολίτης Ευχαΐτων Ιωάννης (11^{ος} αι), θαυμάζοντας το θείο φιλόσοφο Πλάτωνα και τον κορυφαίο παιδαγωγό Πλούταρχο, παρακάλεσε σε επίγραμμά του το Χριστό να μην τιμωρήσει προς χάρη του τους δύο αυτούς άνδρες, γιατί όσα έγραψαν είναι πολύ καλά προσαρμοσμένα στη δική του διδασκαλία: «Ει περ τινάς βούλιο της σης απειλής εξελέσθαι (= να εξαιρέσεις), Χριστέ μου, Πλάτωνα και Πλούταρχον εξέλοιό μοι».

Γεγονός, πάντως, είναι (το γράψαμε και άλλοτε) ότι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία προπαρασκεύασε το έδαφος και προετοίμασε ψυχολογικά τους ανθρώπους να δεχθούν το νέο θρησκευμα, το χριστιανισμό, ο οποίος έτσι ευκολότερα και ταχύτερα εμπεδώθηκε και διαδόθηκε.

Πράγματι, η συμβολή σ' αυτό των αρχαίων φιλοσόφων, προ πάντων δε του Σωκράτη, Πλάτωνα, Αριστοτέλη, Στωικών, υπήρξε πολύ σημαντική. Αλλά και ο στρατηλάτης της Μακεδονίας Μ. Αλέξανδρος, με τις συμπαγείς του φάλαγγες, υπήρξε ο φωτοδότης του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής γλώσσας στην Εγγύς και Μέση Ανατολή και, τρόπον τινά, προελείανε το άγονο έδαφος και άνοιξε διάπλατα την ελληνική λεωφόρο, από την οποία πέρασε αργότερα ο εξελληνισμένος χριστιανισμός.

Κατ' αυτό τον τρόπο, το αθάνατο αρχαίο ελληνικό Πνεύμα μεταλαμπαδεύτηκε στην Ασία και «μπόλιασε» με τη μελίφθογοι γλώσσα του Πλάτωνα, τα ιερά Ευαγγέλια, με τις μεγαλόπνοες επινίκιες του Πινδάρου ωδές, την εκκλησιαστική υμνογραφία, με τα λατρευτικά έθιμα και σύμβολα, τις εκκλησιαστικές χριστιανικές ιεροπραξίες, κι ακόμα με τη συλλογιστική των διαλόγων του Πλάτωνα έδωσε τα αναγκαία λογικά επιχειρήματα στους εκκλησιαστικούς συγγραφείς να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τις δοξασίες και θεωρίες των αιρετικών των πρώτων μ.Χ. αιώνων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Το κυνήγι στην αρχαία Ελλάδα και στο Βυζάντιο

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Το κυνήγι αποτελούσε ευχάριστη απασχόληση των προγόνων μας, και για την εξεύρεση της τροφής των, αλλά και διότι με αυτό ήταν στενά συνδεδεμένες διάφορες αρετές του ανθρώπου, όπως η ανδρεία, η σύνεση, το θάρρος, η σωματική αντοχή, η δεξιότητα γύρω από το χειρισμό των όπλων και όσα άλλα.

Ότι οι αρχαίοι Έλληνες αγαπούσαν πολύ το κυνήγι, φαίνεται ξεκάθαρα από το γεγονός, ότι το είχαν θεοποιήσει στο πρόσωπο του Απόλλωνα και της Άρτεμης, που δίδαξαν την τέχνη της θήρας στον Κένταυρο Χείρωνα και αυτός με τη σειρά του μετέδωσε το θείο αυτό δώρο σε πολλούς ήρωες: τον Ασκληπιό, Νέστορα, Πηλέα, Θησέα, Οδυσσέα, Αχιλλέα κ.λ.

Η Άρτεμη, η κατ' εξοχήν θεά του κυνηγιού, συνήθιζε να κυνηγάει με τις Νύμφες της. Και φαίνεται πως ήταν αρκετά εύστοχη, αφού η σημερινή φράση: «έκανε ντιάνα», δηλ. πέτυχε με ακρίβεια το στόχο, ανάγεται στο λατινικό όνομα της θεάς «Diana».

Οι τότε κυνηγοί συνήθιζαν μέρος των θηραμάτων τους να προσφέρουν ως θυσία σ' αυτή, που τους είχε βοηθήσει. Προς τιμήν της γιόρταζαν τα Ελαφηβόλια, γιατί το ελάφι ήταν το αγαπητό της ζώο.

Όλοι οι ομηρικοί ήρωες ήταν άριστοι κυνηγοί. Ο Όμηρος αναφέρει (Οδύς. ι, 115 και εξής) πως στο δασώδες νησί των Κυκλάπων, όπου έφθασε ο Οδυσσεύς με τους συντρόφους του, υπήρχαν πάρα πολλά αγριόγιδα, γιατί «δεν τα διώχνει ποδάρι ανθρώπινο, ούτε συχνάζουν εκεί κυνηγοί, οι οποίοι ταλαιπωρούνται στα δάση και τις βουνοκορφές, όταν τα κυνηγούν». Και την άλλη μέρα, στην περιπλάνησή τους στο νησί, οι Νύμφες ξεσήκωσαν αγριόγιδα, για να φάνε οι σύντροφοι.

Ο Όμηρος αρκετές φορές μιλάει για το κυνήγι των αγριόγιδων. Συγκεκριμένα στην Ιλιάδα (Δ. 105 κ.ε.) γράφει: «Αμέσως πήρε το καλοδουλεμένο τόξο, που ήταν φτιαγμένο από τα κέρατα ορμητικού αγριόγιδου, το οποίο κάποτε αυτός του έστησε καρτέρι, και το χτύπησε στο στήθος, τη στιγμή που έβγαινε από ένα βράχο». Χαρακτηριστικό εδώ είναι το επίθετο «ίξαλος» (= ορμητικός) με το οποίο ο ποιητής αποδίδει την ορμητικότητα και την ταχύτητα του αγριόγιδου, και μάλιστα του αρσενικού, το οποίο, πράγματι, και σήμερα, όταν καταδιώκεται, τρέχει και μπορεί να παρασύρει στο γκρεμό και άνθρωπο ακόμη, που θα του φράξει το δρόμο.

Στα χρόνια του Ομήρου κυνηγούσαν και αγριογούρουνα. Γνωστή είναι η περίπτωση του Οδυσσέα, που αναγνωρίστηκε στην Ιθάκη από την υπηρέτρια Ευρύκλεια, που του έπλυνε τα πόδια, εξ αιτίας ενός τραύματος, που είχε δεχθεί άλλοτε στο πόδι από έναν αγριόχοιρο.

* * *

Οι αρχαίοι Έλληνες κυνηγούσαν με πάθος τους λαγούς με ρόπαλα, δίχτυα, παγίδες, βέλη, ακόντια κ.λ. Ο Ξενοφών στον «Κυνηγετικόν» διεξοδικά μιλάει για το κυνήγι του λαγού, αναφέροντας τους επιφανείς κυνηγούς της ηρωικής εποχής και προτρέποντας τους

νέους να ασχολούνται με το κυνήγι, το οποίο τους καθιστά ικανούς στον πόλεμο και αναπτύσσει πλείστες όσες σωματικές, πνευματικές και ψυχικές ικανότητες και δραστηριότητες.

Ο ιστορικός Ξενοφών αναφέρει έπειτα πώς πρέπει να στήνονται τα δίχτυα για τους λαγούς, ακολούθως για τα κυνηγητικά σκυλιά, τα προτερήματα αυτών κ.λ. Λέγει χαρακτηριστικά ότι τα σκυλιά πρέπει να έχουν μεγάλο ανάστημα, κεφαλή ελαφρά, μικρή, νευρώδη, μάτια υψωμένα, μαύρα, λαμπρά.

Το μέτωπο ψηλό, πλατύ, αφτιά μεγάλα, λεπτά στο πίσω μέρος, τράχηλο μακρύ, στρογγυλό, ευλύγιστο, στήθος πλατύ, σαρκώδες, νεφρά κρεατωμένα, ουρά μεγάλη, ευθεία, λεπτή, ευκίνητη, τα πίσω πόδια ψηλότερα από τα εμπρόσθια, νευρώδη.

Ως προς το χρώμα ο Ξενοφών προτιμά τα ξανθοκόκκινα και τα μαύρα, που έχουν λευκό τρίχωμα γύρω από το μέτωπο ή τα λευκά με ξανθοκόκκινο τρίχωμα στο μέτωπο.

Ακολούθως μιλάει για τα ίχνη του λαγού στις διάφορες εποχές του έτους, για τα μέρη που συνηθίζουν να κάθονται τη μέρα, ανάλογα, βέβαια, με τον καιρό, για τα προτερήματα του κυνηγού, τη στολή του, τον τρόπο περιποίησης των σκυλιών, τα οποία, ύστερα από ένα καλό κυνήγι, πρέπει να τα χαϊδεύουν λέγοντας: «ευ γε, ω κύνες, καλώς, καλώς». Τα ονόματά τους πρέπει να είναι δισύλλαβα, για να φωνάζονται εύκολα, όπως π.χ. Ψυχή, Φρουρά, Αλκή, Θυμός, Σπέρχων (=ταχύς), Αιχμή, Ορμή κ.λ. Ο κυνηγός πρέπει, κατά τον Ξενοφώντα, να παίρνει στο κυνήγι τα θηλυκά στους οκτώ μήνες και τα αρσενικά στους δέκα.

* * *

Όπως οι αρχαίοι Έλληνες, έτσι και οι Βυζαντινοί αγαπούσαν πολύ το κυνήγι. Ο καθηγητής Φαίδων Κουκουλές στο περισιπούδαστο σύγγραμμά του «Βυζαντινών βίος και πολιτισμός» μας άφησε περί αυτού σπουδαιότατες πληροφορίες.

Στην εποχή, λοιπόν, αυτή κυνηγούσαν τα θηράματα όχι μόνο για το κρέας τους, αλλά και για διασκέδαση, ιδίως οι πλούσιοι, οι βασιλείς και πολλές φορές και οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου, που οργάνωναν πολυήμερες ομαδικές κυνηγετικές εξορμήσεις.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας συνιστούσαν στους νέους να απέχουν από αυτό, γιατί το θεωρούσαν ματαιόδοξη απασχόληση.

Κάποτε, όμως, κυνηγούσαν, παρά τις απαγορεύσεις, και ιερείς και επίσκοποι. Γι' αυτό ο βιογράφος των Αγίων Κοσμά και Δαμιανού, μιλώντας για τον αρχιερέα της Βιθυνίας Ευσέβιο, λέγει: «Εξήλθεν ο αρχιεύς εις το κυνήγιον αναξίως θηρεύσαι». Ο αυτοκράτορας Αλέξιος Κομνηνός (11^{ος} αιών) γράφει στον ανεπιτόν του: «Εις το κυνήγι σπούδασε (=ασχολήσου) και τρέχε και γρηγόρει (=να είσαι προσεκτικός), ότι μεγάλως εξυπνά τον άνδρα το κυνήγιον».

Όσοι έπαιρναν μέρος στο κυνήγι, χωρίζονταν σε ομάδες. Άλλοι ήταν «κοιτάσται», που κοιτάζαν και πρόσεχαν που βρίσκεται η κοίτη του θηράματος, άλλοι «παγανευται» που φώναζαν και θορυβούσαν για να σηκώσουν το θήραμα από την κοίτη. Οι παγανευτές ήταν χωρικοί (ragus = χωριό και raganus = χωρικός) λέξη που χρησιμοποιούν και σήμερα οι κυνηγοί. Πρβλ. «Εσείς οι τρεις θα πάτε παγάνα». Άλλοι οδηγούσαν τους σκύλους, άλλοι τους ιέρακες, άλλοι τους αετούς, που ήταν εκπαιδευμένοι πότε πρέπει να ορμούν για τη σύλληψη των πτηνών ή και του λαγού σε συνεργασία πάντοτε με το κυνηγετικό σκυλί.

Στα οργανωμένα κυνήγια ορίζονταν οι ιερακάριοι, που οργάνωναν το κυνήγι με γεράκια. (Πρβλ. σημερινά επώνυμα: Γεράκης, Γερακάρης, που προήλθαν από τους Βυζαντινούς ιερακαριούς).

Οι κυνηγοί έφεραν μαζί τους τόξο με βέλη, μαχαίρι, ράβδο, ακόντιο, δίχτυα, βρόχους, θηλιές, τα οποία έστηναν σε στενά περάσματα για να πιάσουν το θήραμα.

Εκτός από το λαγό κυνηγούσαν και αλεπούδες και για το δέρμα τους και ως ιατρικό φάρμακο κατά των αρθριτικών. Γι' αυτό το σκοπό τις έβραζαν γδαρμένες σε βραστό λάδι και με αυτό άλειφαν τα πάσχοντα μέλη του σώματος τους.

Κυνηγούσαν επίσης ζαρκάδια, αγριόγιδα, λύκους, αλλά και αρκούδες, και για το δέρμα τους και για το λίπος, με το οποίο άλειφαν τις αρθρώσεις.

Ιδιαίτερα ασχολούνταν με το κυνήγι των αγριόχοιρων, το οποίο απαιτούσε μεγάλη ικανότητα, θάρρος και επιδεξιότητα.

Όποιος σκότωνε αγριόχοιρο, έπαιρνε τιμητικά το κεφάλι και τα εντόσθια, συνήθεια που επικρατεί και σήμερα στους άγραφους νόμους των κυνηγών.

* * *

Σήμερα όλοι έγιναν κυνηγοί. Τα δίκαννα και οι καραμπίνες κάνουν θραύση και τα θηράματα λιγοστεύουν. Ας ευχόμεθα οι πολυάριθμοι κυνηγοί μας να τηρούν τους νόμους, που ορίζουν τα σχετικά με το κυνήγι, και, πρό πάντων, να μη χτυπούν τη νύκτα λαγούς με τους προβολείς των αυτοκινήτων, διότι με τον τρόπο αυτό ερημώσει η χώρα μας από θηράματα.

Οι καθαρμοί των αρχαίων Ελλήνων

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Οι αρχαίοι Έλληνες, κάθε φορά που ήθελαν ή παρίστατο ανάγκη να επικοινωνήσουν με προσευχές, θυσίες, ιεροτελεστίες κ.λ. με τους θεούς των, φρόντιζαν να είναι ιδιαίτερα καθαροί στο σώμα, και στην ψυχή, απολούντο και αγνοί, για να έχουν σίγουρη την ευμένειά τους. Κακά πνεύματα, δαιμόνια, παντός είδους μιάσματα, που μπορούσαν να εισχωρήσουν μέσα τους, ήταν δυνατό να εξοργίσουν τους θεούς, όταν τους επικαλούνταν. Ο θεσμός, ως εκ τούτου, των καθαρμών ήταν απαραίτητος και είχε πάρει τέτοια έκταση, ώστε πίστευαν πως ήταν αδύνατο να πετύχουν κάτι από τους θεούς με ακάθατο σώμα και μολυσμένη ψυχή.

Ο Τηλέμαχος π.χ., αφού πήγε «επί θίνα θαλάσσης (στην ακροθαλασσιά), χείρας νιψάμενος» προσευχήθηκε στην Αθηνά (Οδ. Β. 260) και η Πηνελόπη επίσης, αφού πρώτα λούστηκε και ντύθηκε καθαρά ρούχα, προσευχήθηκε στην ίδιο θεά. Πρβλ. «υδηναμένη καθαρά χροῖ εἶμαθ' ελοῦσα...», (Οδ. δ. 759).

Ο Έκτορας, επιστρέφοντας από τη μάχη, αποκρούει πρόταση της μητέρας του να κάνει σπονδή στο Δία άπλυτος και λερωμένος. «Χερσὶ δ' ἀνίπτοισι Διὶ λείβειν αἶθοπα οἶνον, ἄζομαι» (= ντρέπομαι). Ιλ. Ζ. 266).

Πολλές φορές, εκτός από τα χέρια, έπλεναν και τα πόδια και η παροιμιώδης φράση: «ανίπτοις χερσί και ποσί» λεγόταν για εκείνους, οι οποίοι πρόχειρα και ανεύθυνα επιχειρούσαν κάτι.

Είναι γνωστό πως, όσοι ήθελαν να μνηθούν στα Ελευσίνια μυστήρια, έπρεπε να προετοιμασθούν με νηστείες και καθαρμούς. Τη δεύτερη μέρα, με την προτροπή του κήρυκα «άλαδε μύσαι» (= στη θάλασσα μύστες), κατέβαιναν στο Φάληρο και πλένονταν με θαλασσινό νερό, για το οποίο πίστευαν πως είχε καθαρτικές ιδιότητες. Προβλ. «θάλασσα κλύζει (= ξεπλένει, καθαρίζει) πάντα τανθρώπων κακά» (Ψιγ. εν Ταύρ. 1193). Κατόπιν κάθε μύστης θυσίαζε εκεί χοιρίδιο, το αίμα του οποίου μπορούσε να απομυζήσει και να απορροφήσει τα κακά δαιμόνια, που τυκόν υπήρχαν στους μύστες. Στο σημείο αυτό θυμίζω την Ευαγγελική περικοπή (Ματθ. η, 32), σύμφωνα με την οποία ο Χριστός, αφού έδιωξε τα δαιμόνια από τους δαιμονισμένους, αυτά μπήκαν σε αγέλη χοίρων, οι οποίοι, ακολούθως, έπεσαν στη θάλασσα και πνίγηκαν.

Στις θυσίες με τη φράση του κήρυκα «εκάς, εκάς (=μακριά) όστις αλιτρός», έδιωχναν τους εγκληματίες και αμαρτωλούς, γιατί πίστευαν πως το ριάσμά τους θα μεταδιδόταν και στους άλλους και θα απομάκρυνε την παρουσία του θεού.

Στους ναούς υπήρχε αγγείο με αγιασμένο νερό (χέρνιψ), για να πλένουν τα χέρια τους όσοι έμπαιναν μέσα. Άλλοτε πάλι ο ιερέας με κλαδί δάφνης ράντιζε τους παρισταμένους, πράγμα που μας θυμίζει παρόμοιους ραντισμούς των πιστών σήμερα από τον παπά σε εγκαίνια, αγιασμούς κ.λ.

Εκτός από το θαλασσινό νερό και από το αίμα χοιριδίου, εθεωρούντο κατάλληλα μέσα καθαρμού, και η φωτιά, καθώς και ο

καπνός από θειάφι, βοτάνια και άλλες αρωματικές ουσίες. Θυμίζω τα πύρινα λουτρά του Αχιλλέα από τη θέτη, για να τον κάνει αθάνατο.

Ας προσθέσω ευκαιριακά πως η σημερινή συνήθεια των παιδιών να πηδούν τις φωτιές στις Απόκριες, ανάγεται στους αρχαίους χρόνους και αποβλέπει στην απόκτηση υγείας, νέας δύναμης και αναζωογόνησης του οργανισμού.

Ευνόητο είναι ότι στην καθαρότητα και στον εξαγνισμό της ψυχής αποβλέπει και το σημερινό θυμιάτισμα των πιστών από τον ιερέα στην εκκλησία. Το θυμιάτισμα, κατά τη λαϊκή αντίληψη, διώχνει από το σπίτι, που συχνά θυμιατίζεται, κακά πνεύματα και δαιμόνια.

* * *

Το νεκρό θεωρούσαν μολυσμένο και μιάσμενο και επειδή δεν επιτρεπόταν οι θεοί να βλέπουν άταφα σώματα, η εκφορά γινόταν πριν ανατείλει ο ήλιος, για να μη μianθούν οι Ολύμπιοι θεοί. Γι' αυτό το λόγο ο Απόλλων φεύγει από το σπίτι του Αδμήτου, προτού πεθάνει η Άλκηστη, μήπως τον βρει το μίasma στο ανάκτορο. Πρβλ. «Εγώ δε, μη μίasma με εν δόμοις κλη, λείπω μελάθρων τών δε φιλιτάτην στέγην». (Συρ, Άлк. 22-23). (ρ. κιχάνω=βρίσκω).

Άσια σημειώσεως η ενέργεια των Σπαρτιατών, οι οποίοι προσπάθησαν να βγάλουν έξω από το ναό της Χαλκιοίκου Αθηνάς τον προδότη Πausανία, για να μην πεθάνει μέσα στο ναό, στον οποίο είχε καταφύγει, για να βρει άσυλο, και μολύνει έτσι τον ιερό χώρο.

Στο σπίτι του νεκρού υπήρχε δοχείο με νερό για την πλύση των χεριών, συνήθεια που και σήμερα επικρατεί, όταν επιστρέφουν από την κηδεία.

Και τα νεογέννητα βρέφη και οι λεχώνες θεωρούντο μολυσμένες, οι οποίες μπορούσαν να μεταδώσουν το μίasma σε όσους επικοινωνούσαν μαζί τους. Γι' αυτό και σήμερα το δωμάτιο της λεχώνας και, κατ' επέκταση, όλο το σπίτι συχνά θυμιατίζεται για να φύγουν τα μιάσματα, τα κακά πνεύματα και τα δαιμόνια.

Και σήμερα η λεχώνα θεωρείται μολυσμένη και ακάθαρτη μέχρι τις 40 μέρες, οπότε της διαβάζει σχετική ευχή ο παπάς. (Πρβλ. φράση: «η Λεχώνα πήρ' ευχή»).

Η τέλεση, άλλωστε, της οικογενειακής γιορτής των Αμφιδρομιών, λίγες μέρες μετά τον τοκετό, απέβλεπε σε αυτό τούτο, να καθαριστεί δηλ. το βρέφος με την περιφορά του από την τροφό γύρω από το ιερό πυρ της εστίας, που τη θεωρούσαν το αγιασμένο κέντρο του σπιτιού.

Αξιοσημείωτο είναι ότι ο Οδυσσεύς μετά το φόνο των μνηστήρων έκαψε θειάφι, για να εξαγνίσει το παλάτι. Πρβλ. «εὐ διεθείωσε μέγαρον και δῶμα και αυλήν» (Οδ. χ. 494). Ας αναφέρω και την περίπτωση των Αθηναίων, οι οποίοι, μετά τη ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π.Χ.), ζήτησαν νέα φωτιά από τους Δελφούς, για να ανάψουν ξανά τις μολυσμένες από τους Πέρσες οικογενειακές εστίες τους.

Οι αρχαίοι Αθηναίοι, επίσης, μετά το «Κυλώνειον άγος» (636 π.Χ.) κάλεσαν από την Κρήτη το μάντη Επιμενίδη, για να εξαγνίσει την πόλη από το μίasma της σφαγής των οπαδών του Κύλωνος, που είχαν καταφύγει στην Ακρόπολη.

Καθετί που χρησιμοποιούσαν για τον καθαρισμό, επειδή ήταν γεμάτο από ρύπους, το παράχωναν ή το έριχναν στη θάλασσα και το έλεγαν «κάθαρμα», λέξη, της οποίας η σημερινή υβριστική σημασία δηλώνει την ιστορία της προέλευσής της.

Με αίμα χοιριδίου οι αρχαίοι Αθηναίοι ράντιζαν και το χώρο της εκκλησίας του δήμου, προτού γίνει η συνέλευση για να μπορούν να παίρνουν ορθές αποφάσεις.

Αξίζει να σημειωθεί η γιορτή των Πλυντηρίων, κατά την οποία οι Αθηναίοι έφερναν τα ενδύματα του αγάλματος της Αθηνάς στο Φάληρο, για να τα πλύνουν και να απομακρύνουν έτσι τυχόν μiasma, που θα είχαν απορροφήσει στη διάρκεια του έτους. Η ημέρα αυτή εθεωρείτο αποφράς. Το άγαλμα σκεπαζόταν με πρόχειρο ύφασμα και κανένα σπουδαιό έργο δεν επιχειρούσαν οι Αθηναίοι εκείνη την ημέρα, γιατί πίστευαν ότι η πόλη τους δεν είχε πολιούχο. Το γράφει ο Ξενοφών στα «Ελληνικά», (Α, 4, 12): «Αθηναίων γαρ ουδείς εν ταύτη τη ημέρα (των Πλυντηρίων) ουδενός σπουδαιού έργου τολμήσαι αναμνησθαι».

Με την εορτή των Πλυντηρίων συσχετίζω τη σημερινή συνήθεια των Νεοελλήνων να κατεβάζουν από το εικονοστάσι τις εικόνες των Αγίων την ημέρα των Φώτων, να τις πλένουν στη θάλασσα ή στο ποτάμι και στη συνέχεια να τις τοποθετούν για να ραντιστούν από τον ιερέα και να αποκτήσουν πάλι νέα δύναμη.

* * *

Από τα λίγα παραδείγματα που ανέφερα διαπιστώνει κανείς τη μεγάλη ευσέβεια των προγόνων μας. Γεγονός, πάντως, είναι πως το μακρινό εκείνο παρελθόν δεν χάθηκε παντελώς, δεν πέθανε. Επιζεί, για να μας δείχνει την αδιάσπαστη ενότητα της ελληνικής φυλής. Η αρχαιότης μας κληροδότησε πολλά λατρευτικά έθιμα, τα οποία η ορθόδοξη Εκκλησία μας, αφού ήταν αδύνατο να τα καταργήσει, τα περιέβαλε με πνεύμα και επίχρισμα χριστιανικό, τα δέχτηκε και τα ενσωμάτωσε στο τυπικό της νέας θρησκείας και λατρείας. Αν

επιχειρούσε να τα απομακρύνει δυναμικά, ως ειδωλολατρικά, θα έβρισκε σθεναρή αντίδραση από τους πιστούς, στην ψυχή των οποίων ήταν βαθιά ριζωμένα.

ΧΑΡΑΛ. Ν ΡΕΜΠΕΛΗ

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ

Δημοτ. τραγούδια τραπεζιού, χορού, νυφιάτικα και γάμου, λιανοτραγούδα, νανουρίσματα, λαζαρικά, μοιρολόγια, του χάρου και του Κάτω Κόσμου, παραμύθια, παραδόσεις, ευτρόπελες διηγήσεις, παροιμίες και παροιμιώδεις φράσεις, αινίγματα, ιδιωματικές φράσεις, ευχές, κατάρες, γλωσσοδέτες, γλωσσικό ιδίωμα Μαστοροχωρίων, τοπωνύμια, Γλωσσάριο, κουδαρίτικα.

Σελ 360, τιμή 20 ευρώ).

Θα το βρείτε: Βιβλιοπωλεία Κόνιτσας: 1) Ν. Πλουμής, 2) ΕΛ. Κυρίτση, Νικ. Ρεμπέλης τηλ. 26550 23071 και Δ/νση περιοδ. «ΚΟΝΙΤΣΑ».

Ορφικά και Ελευσίνια μυστήρια

(Το βαθύτερο νόημά τους)

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Με τον όρο «μυστήρια» νοούνται διάφορες μυστικές και απόκρυφες ιερές τελετές των αρχαίων Ελλήνων, τις οποίες παρακολουθούσαν μόνο οι μνημένοι.

Ο κύριος λόγος της δημιουργίας των ήταν η ανησυχία των ανθρώπων μπροστά στο μεγάλο πρόβλημα του θανάτου και της τύχης της ψυχής μετά θάνατο. Γαγονός είναι ότι η κοινή δημόσια λατρεία των θεών του Ολύμπου δεν τους ικανοποιούσε τόσο, όσο τα μυστήρια, τα οποία με τις κρυφτελεστίες παρίσταναν με δραματική μορφή τη νεκρανάσταση ενός θεού και υπόσχονταν στους μύστες μια καλύτερη μεταθανάτια ζωή.

Η δημόσια λατρεία των θεών απέβλεπε στη σωτηρία της πόλης, ως συνόλου, ενώ τα μυστήρια σχετιζόνταν με την ατομική σωτηρία καθενός ανθρώπου -μύστη- χωριστά. Συνέβαινε δηλ. τότε κάτι που και σήμερα παρατηρείται σε πολλά μέρη της Ελλάδος: ο θρησκόληπτος λαός τιμά περισσότερο τους Αγίους και ιδιαίτερα τον Άγιο της οικογενείας του, τον οποίο και γιορτάζει πανηγυρικά με κάλεσμα συγγενών και φίλων για φαγοπότι και από τον οποίο (Άγιο) περιμένουν όλοι μεσολάβηση στο Θεό για μια βοήθεια, παρά τον απρόσωπο, απρόσιτο, απόλυτο και μακρινό παντοδύναμο Θεό.

Ας δούμε τώρα, πολύ συνοπτικά, τα σχετικά με τα αρχαία μυστήρια και τις μυστηριακές θρησκείες της Ανατολής.

* * *

Τα Ορφικά μυστήρια, που καθιερώθηκαν στην Ελλάδα και την νότια Ιταλία από τον Ορφέα (6^{ος} αι. π.Χ.) επιζητούσαν να ρίξουν φως στο πρόβλημα της ψυχής και του θανάτου. Κατά την Ορφική θεολογία οι ψυχές κρίνονται στον Άδη από τους χθονίους θεούς και ανάλογα τιμωρούνται ή εξασφαλίζουν την ευδαιμονία και τη μακαριότητα. Νηστείες, προσευχές, ενάρετος βίος, εγκράτεια, κάθαρση ψυχής κ.λ. ήταν απαραίτητες προϋποθέσεις για τους μύστες. Κατά τους Ορφικούς η ψυχή είναι φυλακισμένη στο σώμα, που είναι και ο τάφος της. Όλη η ζωή είναι μια δοκιμή για το θάνατο, γιατί μόνο με το θάνατο η ψυχή θα λυτρωθεί από τα δεσμά του σώματος. Στα Ορφικά δόγματα βασίστηκε η αδελφότητα των Πυθαγορείων, η ζωή των οποίων περιοριζόταν από αυστηρούς ασκητικούς κανόνες εγκράτειας και στερήσεων.

Διαφέρον παρουσιάζουν και τα μυστήρια του Διονύσου, οργιαστικού θεού της μονιμότητας, του οίνου και της αμπέλου, οι οπαδοί του οποίου πίστευαν πως, πίνοντας κρασί στις γιορτές του, επικοινωνούσαν και ταυτίζονταν με αυτόν. Άλλωστε η λέξη «εκθουσιασμός», από τον οποίο κατείχοντο οι οπαδοί του, σημαίνει τότε την είσοδο του θεού μέσα τους και δήλωνε τη θεία μανία, που ήταν το πρώτο μέσο νιο να εξομοιωθεί ένας πιστός με το θεό του. Στα μεγάλα Διονύσια, μετά τη θυσία ακολουθούσε φαγοπότι και οινοποσία, σα μια ομαδική μετάληψη του σώματος και του αίματος του Διονύσου. Οι οπαδοί του Διονύσου τόσο στενά ήταν συνδεδεμένοι μαζί του, ώστε θεωρούσαν το μαρασμό της φύσης, το χειμώνα, ως θάνατο του θεού και την αναζωογόνησή της, την άνοιξη, ως νεκρανάσταση αυτού.

* * *

Στην Αίγυπτο λατρευόταν η Ίσις, θεά των πονεμένων γυναικών και της μητρότητας. Παριστανόταν σε εικόνες και αγάλματα να κρατεί στην αγκαλιά της το γιο της Ώρο και οι πιστοί την αποκαλούσαν βασίλισσα των Ουρανών. Ο σύζυγός της Όσιρις μετά το θάνατό του αναστήθηκε και το ευτυχές αυτό γεγονός πανηγυριζόταν με τελετές και φωνές: «ξαναβρήκαμε τον Όσιρι».

Η θρησκεία του Μίθρα ζητούσε να εξασφαλίσει τη σωτηρία της ψυχής με τον επί γης ενάρετο βίο και οι ιερείς διακήρυτταν ότι οι άνθρωποι θα κριθούν αυστηρά μετά θάνατο και ανάλογα με τις πράξεις τους θα αμειφθούν ή θα τιμωρηθούν.

Από τη Συρία πέρασε στην Ελλάδα η λατρεία του αγαπημένου της θεάς Αφροδίτης Άδωνη, ο οποίος πέθανε και αναστήθηκε απ' αυτή για να αναζωογονήσει τη φύση και τη βλάστηση.

Και η λατρεία της θεάς Κυβέλης επεκτάθηκε ενωρίς από τη Φρυγία στον ελληνορωμαϊκό κόσμο. Οι πιστοί της πενθούσαν για το θάνατο του αγαπημένου της Άττη, ο οποίος την άλλη μέρα ανασταίνόταν για να χαροποιήσει τους ανθρώπους.

* * *

Τα Ελευσίνια μυστήρια ήταν τα πιο επίσημα και σχετιζόνταν με τη Δήμητρα, θεά της γεωργίας. Η οδύνη της Δήμητρας που έχασε την κόρη της Περσεφώνη και η επιστροφή της από τον Άδη, σε συνδυασμό με τη σπορά του κόκκου του σίτου και την εκ της γης αναβλάστηση αυτού, συγκινούσε βαθύτατα τους ανθρώπους, που διέβλεπαν στο ξαναφύτρωμα του σίτου και στην επαναφορά της Περσεφώνης, την αθανασία της ψυχής.

Νηστείες, προσευχές, εξαγνισμός ψυχής, καθαρμοί σώματος σαιθάλασσα (πρβλ. «άλαδε μύσαι» = στην θάλασσα μ.) ενάρητος βίος κ.λ. εθεωρούντο απαραίτητες προϋποθέσεις για τους μύστες των μυστηρίων της Ελευσίνας.

Η πομπή στο δρόμο προς την Ελευσίνα δια της Ιεράς οδού, με το άγαλμα του νεαρού θεού Ιάκχου, γιού της Δήμητρας, με ήχους αυλών και ψαλμωδίες, στάθμευε σε διάφορα σημεία του δρόμου, όπου υπήρχαν βωμοί, ιερά, ηρώα και θερμές δεήσεις αναπέμπονταν. (Πρβλ. σημερινές λιτανείες με συχνές σταθμεύσεις για δέηση).

Τι ακριβώς γινόταν στην Ελευσίνα δεν γνωρίζομαι, γιατί οι μύστες ορκίζονταν να μην παραβιάσουν τον ιερό όρκο της σιωπής. Οι μύστες, ύστερα από νέες νηστείες, καθαρμούς, προσευχές, θυσίες, μεταλάμβαναν «του κυκεώνος», που ήταν μείγμα από κριθάλευρο, νερό και φλησκούνι, οδηγούνταν ύστερα στο Τελεστήριο, όπου εν μέσω ιερού δέους, αγωνίας και προβολής φαντασμαγορικών εικόνων, παρακολουθούσαν εκστατικοί δραματικές παραστάσεις, σχετικές με την αρπαγή της Περσεφόνης και τις περιπλανήσεις της θεάς Δήμητρας. Θα προβάλλονταν επίσης θεάματα σχετικά με τη μέλλουσα ζωή και το ταξίδι της ψυχής προς τον τόπο της κρίσεως.

Οι μύστες με τόση ευλάβεια και ικανοποίηση έφευγαν από την Ελευσίνα, ώστε χρησιμοποιούσαν τα ενδύματα της ημέρας εκείνης ως σπάργανα των παιδιών τους, γιατί πίστευαν ότι είχαν απομυζήσει τη θεία χάρη, την οποία θα μετέδιδαν και σ' αυτά. (Πρβλ. τη σημερινή αντίληψη ότι οι φέροντες Τιμιόξυλο δεν κινδυνεύουν και ότι οι προσκυνητές των Αγίων Τόπων αξιούνται της θείας χάριτος).

Αυτή την αντίληψη για τη θεία χάρη, που κερδίζαν οι μύστες των Ελευσινίων μυστηρίων, ειρωνευόμενος ο Κυνικός φιλόσοφος Διογένης

(4^{ος} αι. π.Χ.), έλεγε χαριτολογώντας ότι εν-τοιαύτη περιπτώσει ο κλέπτης Πατακίων έχει εξασφαλίσει τη μακαριότητα, ως μνημένος στα μυστήρια, και όχι ο Αγησίλαος ούτε ο Επαμεινώνδας, άνδρες άριστοι, αλλά αμύητοι.

Τα Ελευσίνια μυστήρια άσκησαν μεγάλη επιρροή στους μύστες να πεθαίνουν ελπίζοντας στη σωτηρία της ψυχής τους κατά την ημέρα της κρίσεως. Και ακριβώς, λόγω της μεγάλης σπουδαιότητας που είχαν στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, η χριστιανική Εκκλησία πολλά δάνεια πήρε απ' αυτά, τα οποία αφομοίωσε στον οργανισμό και το τυπικό της, όπως λέξεις και σύμβολα και κανόνες και τάξη και τύπους και μορφές (τον κριοφόρο Ερμή μετέβαλε στον καλό Ποιμένα) κι ακόμη η Εκκλησία μας καταλλήλως διαμόρφωσε αυτά σε ιερές τελετές, στις οποίες με ορατά σημεία μεταδίδεται στους πιστούς η άόρατη θεία χάρις.

* * *

Ανακεφαλαίωση και διαπιστώσεις: Προσευχές, νηστείες, καθαρμός ψυχής, ενάρετος βίος, πίστη σε μια καλύτερη μετά θάνατο ζωή, πίστη στην κρίση των ψυχών (πρβλ. Ηλύσια Πεδία - Τάρταρα, που αντιστοιχούν στον Παράδεισο και την Κόλαση της χριστιανικής θεολογίας), ήταν κοινά στοιχεία των μυστηρίων κι επιδιώξεις των μυστών. Ο Θεός απέθνησκε και ανασταινόταν και αυτή η πίστη στην ανάσταση του θεού εύκολα γινόταν σύμβολο ανάστασης των ανθρώπων. Χωρίς ανάσταση του θεού στα διάφορα μυστήρια και στις μυστηριακές θρησκείες, η πίστη των πιστών θα κλονιζόταν επικίνδυνα.

Φαίνεται πως όλα τότε και όλοι, λες και είχαν συνεργαστεί, για να προετοιμάσουν το δρόμο προς το χριστιανισμό και να εξοικειώσουν τους ανθρώπους να δεχτούν τη νέα του Χριστού διδασκαλία.

Οι βρύσες των χωριών μας, άλλοτε και τώρα

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Οταν οι άνθρωποι, στα χρόνια εκείνα τα παλιά και τους μακρινούς μ.Χ. αιώνες, αλλά και ανέκαθεν, ήθελαν, για πολλούς και διαφόρους λόγους, να φύγουν απ' εκεί και να εγκατασταθούν, συν γυναιξί και τέκνοις, κάπου αλλού, το πρώτο, που τους απασχολούσε, ήταν, αν το μέρος αυτό είχε άφθονα νερά, πηγές ακόμα και κάποιο διπλανό χείμαρρο, γιατί ήξεραν πόσο αναγκαίο είναι το ευλογημένο νερό και ως πόσιμο και ως κινητήριο δύναμη των υδρόμυλων για το άλεσμα του σιταριού, αλλά και πόσο χρήσιμο για τις καθημερινές τους ανάγκες (πότισμα κήπων, σελιών, χωραφιών κ.λ.)

Έπρεπε, λοιπόν, εκ προοιμίου, να είναι εξασφαλισμένο το πολύτιμο αυτό αγαθό, το νερό, με το οποίο, ειρήσθω εν παρόδω, ο υψιπέτης λυρικός ποιητής Πίνδαρος (περίπου 518-438 π.Χ.) αρχίζει την επίνικον ωδή των Ολυμπίων: «Άριστον μεν ύδωρ...», αφού χωρίς αυτό δεν μπορεί να νοηθεί και να υπάρξει ζωή.

Να, λοιπόν, γιατί ο προσωκρατικός φυσικός φιλόσοφος Θαλής ο Μιλήσιος (πρώτο μισό του 6^{ου} π.Χ. αι.) θεώρησε το νερό ως την πρώτη αρχή των όντων και των πραγμάτων.

* * *

Αφού, λοιπόν, το νερό είναι στοιχείο «εκ των ων ουκ άνευ» για τη ζωή των ανθρώπων, την αναβλάστηση της φύσης, την ευφορία των

καρπών γης κ.λ., επόμενο ήταν να θεοποιηθούν μεγάλα ποτάμια (Νείλος) και διάφοροι μύθοι και θρύλοι να δημιουργηθούν για δήθεν Στοιχειά, που προστατεύουν τις βρύσες (κρήνες), για Νηρηίδες, κοινώς Νεραίδες, που παραμένουν σ' αυτές και έχουν, κατά παλαιά δοξασία, υπερφυσικές δυνάμεις.

Όταν, λοιπόν, έβλεπαν να αναβλύζει κάπου νερό ή να ρέει υπογείως και να χάνεται, άρχιζαν τις εργασίες για να το φέρουν σε μέρος, που να είναι προσιτό και να εξυπηρετεί όσο το δυνατό περισσότερους κατοίκους.

Στην αρχή αρκούσε ένας καλοκτισμένος τοίχος και μια βαθουλωτή πέτρινη ή και ξύλινη λεκάνη (κοπάνα, σιοπούρα) στο στόμιο εκροής του νερού. Αργότερα, μετά παρέλευση αρκετών δεκαετιών, σε νέα ανακαίνιση της βρύσης, έκτιζαν παράπλευρους τοίχους για στήριξη της στέγης, άφηναν κάποια καμάρα στον τοίχο, τον οποίο εντοιχίζαν πλάκα, στην οποία χάραζαν ότι η βρύση (κρήνη) ανακαινίστηκε το έτος..., με δαπάνη του τάδε ξενιτεμένου, ο οποίος, προφανώς, ήθελε να συνδέσει το όνομά του με κάποιο κοινωφελές έργο στο χωριό του.

Ο μερακλής μάστορας μπορούσε να τοποθετήσει στον τοίχο πλάκα με εγχάρακτη παράσταση ενός ελαφιού, δένδρου κ.λ. εξυπακούεται ότι δίπλα στη βρύση έκτιζαν πεζούλι για να κάθονται οι περαστικοί. Ακόμη και ποτίστρες υπήρχαν σε μερικές για τα ζώα τους.

Οι βρύσες των χωριών μας είναι, ως επί το πλείστον, απλές στην κατασκευή, με πελεκητή, βέβαια, πέτρα, χωρίς όμως τον πλούσιο εκείνο γλυπτικό διάκοσμο, που τον βρίσκουμε σε περίτεχνες κρήνες, («χάρμα οφθαλμών») της άλλης Ελλάδος.

Οι βρύσες έπαιρναν το όνομα εκείνου που βρήκε και έβγαλε το νερό ή της εκκλησίας, παρεκκλησίου, που είναι κοντά ή του χρηματοδότη ή και Τούρκου, που ενδιαφέρθηκε γι' αυτές. Πρβλ.: «σου πασά τη βρύση», «σου Τούρκου τη βρύση ή πηγάδ'» (στην είσοδο της Βούρμπιανης), «σου Αγά τη βρύση», όπως γράφει στο διήγημά του «σιτάρι-κριθάρι» ο Βλαχογιάννης (... «το παιδί σου Αγά τη βρύση πότισε το άλογο»). Πρβλ. επίσης βρύσες, που λέγονται: Κρυόβρυσες (Βούρμπιανη), σου Καλιόμπιη τη βρύση (βορ. των Χιονιάδων. Λέγεται και σου Κάλη τη βρύση), Ζιαρνοβότα (λ. σλαβ. = για καλό νερό, βορ. Πυρσόγιαννης, στη βρύση του Γραμματικού (μεταξύ Βούρμπιανης και Ασημοχωρίου, όπου είχε κτήμα ο Κώστας Γραμματικός, Πετρονέρι (Ισβορος), Κρυονέρι, πρβλ. ακόμη και χωριά Βρυσσοχώρι, Καλόβρυση κ.λ.

Πρέπει να τονίσουμε ότι όλες οι βρύσες των χωριών μας έχουν κρύο, δροσερό, χωνευτικό, εύγευστο νερό, που πίνεις και δεν το χορταίνεις.

Ας σημειωθεί εδώ ότι στο χωριό Εξοχή υπάρχει βρύση με καλοδουλεμένη πέτρα, χτισμένη με μεράκι, με σταυρωτή καμπυλωτή στέγη που δίνει την εντύπωση ότι πρόκειται για προσκυνητάρι σε σχήμα μεγάλου ιερού κουβουκλίου.

* * *

Με τις βρύσες συνδέονται στενά πολλές εθιμικές και λατρευτικές εκδηλώσεις. Γνωστές είναι οι προσφορές σ' αυτές νυχτοχάραγα της Πρωτοχρονιάς. Και σήμερα ακόμη τρέχουν πολλοί, πρωί-πρωί στη βρύση να πάρουν «αμίλητο νερό», αφού προηγουμένως την αλείψουν με βούτυρο και μέλι και σκορπίσουν γύρω της ξηρούς καρπούς, πολυσπόρια (χρονιάρια μέρα όπως είναι), λέγοντας την ευχή: «όπως

τρέχει το νερό, καθαρό και δροσερό, έτσι να τρέχει και το βιός μας». Φεύγοντας από τη βρύση, δεν μιλούν σε κανένα (αμίλητο νερό), για να μην ταραχθεί η ησυχία του Στοιχειού, που την προστατεύει.

Με τις βρύσες συσχετίζονται και σήμερα πολλά λατρευτικά γαμήλια έθιμα. Το Σαββατόβραδο του γάμου και από το σπίτι του γαμπρού και της νύφης πήγαιναν εν πομπή με τα λαϊκά όργανα στην κοντινή βρύση να πάρουν νερό για να ζυμώσουν το «κανίσ'». Στη βρύση ένα παιδί (αγόρι) του οποίου ζούσαν οι γονείς, έπαιρνε νερό, γέμιζε το γκιούμι κι όλοι μαζί με τραγούδια γύριζαν στο σπίτι για να κάνουν τη ζύμη (και πάλι το παιδί κοσκίνιζε πρώτο λίγο αλεύρι, αντίληψη, βέβαια, εσφαλμένη, Για να γεννήσει η νύφη αγόρι). Αλλά και τη δεύτερη μέρα του γάμου, που πήγαινε στη βρύση η νύφη να πάρει, για πρώτη φορά νερό, απαραίτητος προπομπός της ήταν το αγόρι που γέμιζε το δοχείο κι έπαιρνε τη δραχμή που έριχνε στη λεκανίτσα η νύφη. Ποιός υπολόγιζε στα γαμήλια αυτά έθιμα τα κορίτσια!...

Δεν παραλείπω να παραθέσω δύο τραγούδια απ' αυτά, που έλεγαν το Σαββατόβραδο, όταν πήγαιναν να πάρουν νερό:

*«Τρέχουν τα νερά, τρέχουν
οι βρύσες, τρέχ' η αρχοντιά
να δει τη νύφη κι οι
αρχόντισσες να την ξετάσουν».*

Η το άλλο:

*«Μέσ' στην αγιά Παρασκευή
κοιμάται η κόρη μοναχή.
Κοιμάται κι ονειρεύεται
και γλιέπει πως παντρεύεται.*

Και το πρωί σηκώνετε
παίρνει νερό και νίβεται,
σαπούνι σαπουνίζετε
και το γυαλί γυαλίζεται».

(Βλ. Χ. Ρ. Κονιτσιώτικα σ. 92).

* * *

Στις βρύσες των χωριών, που τότε έσφυζαν από ζωή και κίνηση, τα βράδια με το σούρουπο μαζεύονταν τα κορίτσια να πάρουν νερό. Η συνάντηση αυτή δεν ήταν απλώς ένα κοινό αντάμωμα ήταν μια ξεκούραση, μια ανάσα, ύστερα από τις δουλειές της μέρας, μια εκτόνωση, όταν καθεμιά κοπέλα έλεγε τα δικά της. Το κουβεντολόι άρχιζε με ης δουλειές της μέρας, που έκαναν, πού πήγαν, τι είδαν, τι άκουσαν, τι θα κάνουν την άλλη μέρα, ποιές δουλειές επείγουσες τις περιμένουν την αυριανή μέρα, χωρίς να λείπει, βέβαια, και κάποιο ελαφρό κουτσομπολιό, αν τύχαινε κι άκουαν κάτι το αξιοπερίεργο. Καμιά φορά λουταίζονταν μεταξύ τους κι ύστερα γύριζαν στο σπίτι με τα γκιούμια γεμάτα με κρύο νερό.

* * *

Τα τελευταία μεταπολεμικά χρόνια πολλοί εξωραϊστικοί, εκπολιτιστικοί Σύλλογοι, Αδελφότητες κ.λ. ανέλαβαν με αρκετή επιτυχία την ανακαίνιση ή και την εκ θεμελίων ανακατασκευή μιας βρύσης. Απαραίτητη η χαραγμένη επιγραφή:

«Ανακαινίστηκε με δαπάνες του... τάδε Συλλόγου το έτος...».
Έτσι βλέπει κανείς σήμερα καλαισθητες βρύσες με ωραία στέγαστρα, που αποτελούν και ένα πόλο έλξης επισκεπτών και τουριστών.

Σημειώνω ότι ο πάλαι ποτέ μαθητής μου Γ. Ματοής μου έλεγε ότι στη Μόλιστα στην κοινόχρηστη βρύση υπάρχει χαραγμένη επιγραφή: «ΧΑΝΔΟΝ Ω ΞΕΝΕ ΥΔΩΡ ΠΙΝΕ ΕΥΧΑΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΤΙΤΟΡΩΝ ΠΕΜΠΕ».

Το ομηρικό επίρρημα «χανδόν» (ο τόνος στη λήγουσα) προέρχεται από το ρ. «χαίνω» = χάσκω, έχω ανοιχτό το στόμα.

Προτρέπεται δηλ. ο περαστικός να πει νερό με ανοιχτό το στόμα, (αχόρταγα, λαιμαργα) και να κάνει ευχή γι' αυτούς που την έχτισαν. Τίς οίδε ποιός λόγιος της εποχής εκείνης υπέδειξε την επιγραφή με το επίρρ. «χανδόν».

* * *

Όλα τα ως άνω αφορούν στο πιο μακρινό και κοντινό παρελθόν. Σήμερα, αρχής γενομένης από το τέλος του Β, παγκοσμίου πολέμου, η ζωή άλλαξε ριζικά. Οι συνθήκες διαβίωσης σήμερα στα χωριά είναι, ομολογουμένως, πολύ καλύτερες από εκείνες της προπολεμικής εποχής. Κάθε σπίτι έχει ηλεκτρικό φωτισμό και τέλειο δίκτυο ύδρευσης. Νερό άφθονο παντού.

Κάθε σπίτι έχει το ηλεκτρικό του ψυγείο, πλυντήριο ρούχων, τηλεόραση κ.λ. Ακόμη και καλοριφέρ άρχισαν να βάζουν.

Πού είναι όμως οι άνθρωποι; Τα δημοτικά σχολεία έχουν κλείσει εδώ και πολλά χρόνια και τα μεγαλόπρεπα αυτά μεγάλα κτίρια (Βούρμπιανη, Πυρσόγιαννη, Κεράσοβο κ.α.) δείχνουν τον αριθμό των μαθητών, που φοιτούσαν προπολεμικά. Από τότε που έκλεισαν, πώς να μείνουν οι κάτοικοι στα χωριά;

Σε μερικά απ' αυτά, τα σχολεία μετατράπηκαν σε ξενώνες. Έστω, κάτι είναι κι αυτό, αφού εξυπηρετεί τους τουρίστες, κυνηγούς και τους

λάτρεις της φύσης. Τα άλλα σχολικά κτίρια, κλειδαμπαρωμένα από χρόνια, μένουν βουβά και άλαλα!

* * *

Δεν μένουν όμως βουβές και άλαλες οι βρύσες των χωριών μας, που με το σιγανό κελάρυσμά τους ευφραίνουν την ακοή μας. Το νερό τους, κρύο και δροσερό, κυλάει στ' αυλάκι, δροσιζοντας τ' αγριολούλουδα, τα οποία, ως αντιστάθμισμα, σκορπούν γύρω τους γλυκιά μοσχοβολιά.

Ένας φυσιολάτρης, ή όποιος άλλος, ας επισκεφτεί μια τέτοια βρύση των χωριών μας, π.χ. «του Γκίνη» στη Βούρμπανη, ας καθίσει στο πεζούλι, ας θαυμάσει τη γύρω φύση με την πλούσια βλάστηση, κι ύστερα ας μούσχοφάει, μουσκεύοντας το ψωμί στο νερό και ρουφώντας γουλιά γουλιά με το 'πλόχερο νερό.

Η βρύση δίπλα του θα συνεχίσει να κελαρύζει, σα να τον ευχαριστεί για την ολιγόλεπτη, εστώ, συντροφιά του, αλλά και σα να παραπονιέται για την ερημιά του τόπου και τη μοναξιά της...

ΠΑΡΑΛ. Ν ΡΕΜΠΕΛΗ

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ

Δημοτ. τραγούδια τραπεζιού, χορού, νυφιάτικα και γάμου, λιανοτραγούδα, νανουρίσματα, λαζαρικά, μοιρολόγια, του χάρου και του Κάτω Κόσμου, παραμύθια, παραδόσεις, ευτράπελες διηγήσεις, παροιμίες και παροιμιώδεις φράσεις, αινίγματα, ιδιωματικές φράσεις, ευχές, κατάρες, γλωσσοδέτες, γλωσσικό ιδίωμα Μαστοροχωριών,

τοπωνύμια, Γλωσσάριο, κουδαρίτκα.

Σελ 360, τμή 20 ευρώ).

Θα το βρείτε: Βιβλιοπωλεία Κόνιτσας:1) Ν. Πλουμής, 2) Ελ. Κυρίτση, Νικ. Ρεμπέλης τηλ. 26550 23071 και Δ/νση περιοδ. «ΚΟΝΙΤΣΑ».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επέσανε τα Γιάννενα!... Λόγος Πανηγυρικός

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Προπολεμικά, στα σχολεία της επαρχίας Κόνιτσας εορगाζόταν η επέτειος της απελευθέρωσης των Ιωαννίνων (21-2-1913) από τον τουρκικό ζυγό και ένας εκ των δίδσκάλων εκφωνούσε στην εκκλησία, μετά τη Δοξολογία, τον πανηγυρικό της ημέρας.

Έναν τέτοιο λόγο του πατέρα μου Χ.Ν.Ρ., τον οποίο είχε εκφωνήσει την 21 Φεβρ. 1935, παραθέτω, όπως έχει.

Αιδεσψώτατε, Κύριε Πρόεδρε, φιλέορτοι συμπατριώται.

Αναλαβών κατά την σημερινήν επέτειον της ενδόξου αλώσεως των Ιωαννίνων να εκφωνήσω τον πανηγυρικόν της ημέρας, ομολογώ ότι κατέχομαι από κάποιον δισταγμόν, διότι έχω την γνώμην ότι πας λόγος, οσονδήποτε επιτυχής και αν είναι, δεν θα ηδύνατο να απεικονίσει δεόντως την άφθστον χαράν, την οποίον ησθάνθημεν οι Ηπειρώται κατά την απελευθέρωσιν των Ιωαννίνων, δεν θα κατώρθωνε, επαναλάβω, παρά ασαφύ μόνον να δώση ιδέαν, αμυδράν μόνον να αποτυπώση εικόνα της αγαλλιάσεως και του ενθουσιασμού και της φρενίτιδας εκείνης σύμπαντος του ελλητισμού, όταν θρισμθευταί οι κάτοικοι πόλεων και χωρίων, έξαλλοι από χαράν, μετέδιδον τα ευφρόσυνα επινίκια εν μέσω των αλληλοΰια των αλαλαγμών της νίκης δια την απελευθέρωσιν της πρωτεύουσης της ευάνδρου Ηπείρου μας.

Είκοσι δύο ακριβώς έτη συμπληρώνονται σήμερα από της ημέρας εκείνης της 21ης Φεβρ. 1913, κατά την οποία υψώνετο νικηφόρως η κυανόλευκος σημαία μας εις την πόλιν των Κομνηνών, το θρυλικά Γιάννενα, το οποία επί 500 περίπου έτη εδέσμευε δια βαρέων δεσμών και κατεπάτει διά βεβήλων ποδών η τυραννίς του Ισλάμ.

Πέντε αιώνας φρικτής σκλαβιάς διήνυσεν η πρωτεύουσα της Ηπείρου, αφ' ης εποχής περιήλθε (1431) εις την κυριαρχίαν του Σουλτάνου Μουράτ του Β', του οποίου το αιμοχαρή στίφη δεν εδράδυνον να κυριεύσουν και το λοιπά Ηπειρωτικά εδάφη.

Έκτοτε εις την Ηπειρον έσβησεν ο ζωογόνος της ελευθερίας ήλιος και εξηφανίσθη η Βυζαντινή αίγλη, την οποίαν αφήκαν οι Δεσπότες της Ηπείρου. Αλλά, παρά πάσαν προσδοκίαν, η Ηπείρος κατά τους χρόνους της δουλείας εβλάστησε τους πλουσίους εκείνους καρπούς του πνεύματος, τους οποίους βλέπομεν κατόπιν αναθάλλοντας παραλλήλως με τας θυσίας του ηπειρωτικού αίματος και με την άφθονον διάθεσιν του ηπειρωτικού χρήματος εν τη υπηρεσία της εθνικής ιδέας.

Είναι εκτός πάσης αμφιβολίας ότι τα ηπειρωτικά Γράμματα, τα ηπειρωτικά τυπογραφεία εις την Δύσιν και το ηπειρωτικόν χρήμα συνέτελεσαν τα μέγιστα εις την ανάπτυξιν του ελληνικού πνεύματος και προπαρασκεύασαν αρκούντως την απελευθέρωσιν του Γένους.

Και επέστη η ώρα δω την απελευθέρωσιν της Ηπείρου, Μακεδονίας και Θράκης. Ενώ όμως ο ελληνικός στρατός με ακράτητον ενθουσιασμόν, διελθών τα παλαιά σύνορα της Ελασσόνας, κατατρόπωνε τον εχθρόν και ύψωνεν εις την Μακεδονίαν τρόπαια αθανάτου δόξης, τα εν Ηπείρω ελληνικά στρατεύματα, των οποίων προΐστατο ο τότε διάδοχος Κωνσταντίνος, εβράδυναν την προέλασιν των, διότι από τα

οχυρωμένα φρούρια του Μπιζανίου και της Γαστρίτσας εβάλλοντο οι Έλληνες διά συνεχών μύδρων.

* * *

Και ανέτειλεν η 21^η Φεβρ., και πρώτη η φάλαγξ του τογματάρχου Βελισσαρίου εσκόρπισε διά της λόγχης τον εχθρόν από τα οχυρά του Μπιζανίου και το θούριον σάλπισμα της νίκης αντήχησεν εις την πρωτεύουσαν της Ηπείρου.

Επέσανε τα Γιάννενα, όχι εις το βάραθρον του εξαφανισμού, αλλά εις την αγκάλην της μητρός Ελλάδος, η οποία τόσον τα λαχταρούσε. Ελευθερώθηκε σαν σήμερα η ιστορική πόλις του ελληνισμού, τα χλιοτραγουδημένα Γιάννενα, η εστία του φωτός και των ελληνικών Γραμμάτων κατά τους χρόνους της δουλείας. Τα Γιάννενα, τα ζυμωμένα με την δημοτικήν ποιήσιν, η πανώρια και πολυθρύλητη πολιτεία με τους μυροβόλους κήπους της, με τα γραφικά βουνά, των οποίων οι παρυφές και οι πλαγιές καθρεφτίζονται και λούονται στα γαλανά νερά της μαγαστικής λίμνης Παμβώτιδος, το κάστρο με την επιβλητικήν σιωπήν των, με τα δοξασμένα σχολεία, με το θρυλικόν νησί, που κατέχει ιδιαίζουσαν θέσιν εις την ιστορίαν της Παιδείας, διότι εκεί πρώτον προ της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως, ιδρύθησαν αι πρώται σχολαί των Ιωαννίνων, από τας οποίας τόσοι εμπνευσμένοι ιερομόναχοι, λόγιοι και διαπρεπείς ιεράρχαι εξεπήγασαν κατά τους χρόνους της μαύρης σκλαβιάς.

«Τα πήραμε τα Γιάννενα,
μάπα πολλά το λένε
και τραγουδούν και κλαίνε» κατά την
λαϊκήν μούσαν.

Εμείς που εγνωρίσαμεν το σκλαβωμένα Γιάννενα, όσοι δε εξ ημών κατά την χαρμόσουνον εκείνην ημέραν ευρέθημεν εις μεγαλύτερα αστικά κέντρα, εμείς και μόνοι είμεθα εις θέσιν να διερμηνεύσωμεν εις τους νεωτέρους την ηλικίαν με πόσον ενθουσιασμόν και με πόσην πατριωτικήν υπερηφάνειαν υπεδέχθησαν οι απανταχού Έλληνες, και ιδιαίτερα οι Ηπειρώται, το χαρούμενο άγγελμα της απελευθερώσεως των Ιωαννίνων.

Και πλήθος κόσμου κατέκλυσε την πλατείαν και έστρωσαν οι Γιαννιώτισσες στρωσίδια και κλίμια και χαλιά και εσκόρπισαν δάφνες και μυρσίνες δια να υποδεχθούν τον στρατηλάτην Κωνσταντίνον και τον ελληνικόν στρατόν, τον οποίον με δακρυσιμένα μάτια-θερμώς χειροκρότουν και κατησπάζοντο και κατεφίλουν τας χείρας των αξιωματικών καθ' όλην την διαδρομήν από Καλούτσιανην προς το κέντρον της πόλεως.

Σκιρτούν από χαράν κατά την σημερινήν επέτειον μέσα εις το μνήμα των οικισμένων και πανίερες σκιές των ηρωικώς πεσόντων εις το πεδία των μαχών.

Σκιρτά από αγαλλίασιν η αθάνατη λύρα του Βηλαρά, Βαλαωρίτη, Ζαλοκώστα, Κρυστάλλη και του Πελλερέν, που χιλιοτραγούδησαν την σκλαβωμένην Ήπειρο.

Συναγάζεται σήμερον και η τρισέβαστος χορεία των μεγάλων του έθνους μας ευεργετών, των Ζωσιμάδων, του Καπλάνη, του Ζάπια, του Γεωργίου Σταύρου, του Χατζηκώστα του Ριζάρη, του Αβέρωφ, του Αρσάκη, του Σίνα και τόσων άλλων ευγενών και φιλομούσων ανδρών,

οι οποίοι τόσην αγάπην, τόσην ευσπλαχνίαν, στοργήν συμπόνια και φιλοπατρίαν εσκόρπισαν εις τον βωμόν της φιλτάτης πατρίδος μας.

Πόσα και πόσα όνειρα, πόσες και πόσες ελπίδες συνδέονται με την ίδρυσιν εκάστου καθιδρύματος, τα οποία κοσμοούν τας Αθήνας και τα Γιάννενα, όπως το Ζάππειον, το καλλιμάρμαρον Στάδιον, η Εθνική Τράπεζα, το Μετσόβιον Πολυτεχνείον, το Αρσάκειον, η Ριζάρειος Σχολή, η Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων και τόσα άλλα ευαγή ιδρύματα και τεμένη των Μουσών, πόσα δε δάκρυα έβρεξαν πολλάκις τον χάρτην της διαθήκης των, επί του οποίου εχαράσσετο η τελευταία θέλησις των καλλιπλούτων εκείνων εθνικών ευεργετών, των ευγενεστάτων βλαστών της μεγάλης χορείας των Ηπειρωτών χορηγών, οι οποίοι τόσην αγάπην υσθάνοντο δια την Ήπειρον και την Ελλάδα γενικώτερον.

Και συμπαρελαύνουν σήμερα μετά των ζώντων αι ψυχαί των ονομαστών της Ηπείρου Διδασκάλων, του Μπαλάνου και του Βούλγαρη, του Ψαλίδα και του Φωτιάδη, του Ασωπίου και του Αραβαντινού, του Μανάρη, του Σακελλαρίου και του Σπυρ. Λάμπρου κλ., οι οποίοι ελάμπρυναν τα ελληνικά Γράμματα με την σοφίαν και την πολυμαθειάν των.

* * *

Τα Γιάννενα, η Ιστορική πόλις των στοχασμών σύμπαντος του ελληνισμού, την οποίαν οι γενναιόδωροι εθνικοί ευεργέται και οι περίφημοι Διδάσκαλοι του Γένους ονειροπόλησαν ελευθέραν και μαζί με αυτά ολόκληρος η Ήπειρος προσέρχεται σήμερα εις την τράπεζαν της εθνικής αγαλλιιάσεως, την οποίαν δια του ηρωικού στρατού παρέθεσεν εις ημάς η κοινή όλων μας μήτηρ Ελλάς, με την ευχήν, όπως συντόμως ελευθερωθή και η βόρειος Ήπειρος, η οποία βιαίως

απεσπίασθη από τους κόλπους της πατρίδος μας. Γένοιτο. Με την ευχή
αυτήν ας αναφωνήσωμε: Ζήτω το Έθνος.

Και για την αντιγραφή

Νικόλ. Χ. Ρεμπέλης,

φιλόλογος, πρώην Λυκειάρχης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Έκτορος και Ανδρομάχης συνομιλία

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Ο Όμηρος, ο μέγιστος επικός ποιητής της αρχαίας Ελλάδος, γεννήθηκε τον 8^ο π.Χ. αι, μάλλον στη Σμύρνη της Ιωνίας της Μ. Ασίας. Το ότι υπήρξε φημιζόμενος και εξακουστός ανά τους αιώνες, φαίνεται και από το γεγονός ότι και άλλες πόλεις, όπως, η Χίος, Κολοφών, Ιθάκη, Πύλος, Άργος, Αθήνα κ.λ. διεκδικούσαν την καταγωγή του.

Τα δύο έπη του, Ιλιάς και Οδύσσεια, δεν είναι μόνο τα αρχαιότερα μνημεία του ελληνικού λόγου, αλλά και τα πιο μεγαλόπνοα δημιουργήματα μιας γνήσιας και ζηλευτής ποιητικής φαντασίας.

Ο Έκτορας, με το παιδί στην αγκαλιά, παρακαλεί το Δία να γίνει ο γιος του ανώτερος από αυτόν.

Βέβαια, και πριν από τον Όμηρο υπήρχαν άλλα σύντομα άσματα, που αναφέρονταν στα ανδραγαθήματα ηρώων «κλέα ανδρών», ούτως ώστε δεν χωρεί αμφιβολία ότι η τελειότητα της Ιλιάδος και της Οδύσσειας προϋποθέτει πολύχρονη παράδοση και γόνιμη καλλιέργεια του ηρωικού έπους.

Οι αρχαίοι Έλληνες τα θεωρούσαν υψίστης παιδευτικής και μορφωτικής αξίας κι ενώρις τα εισήγαγαν στα σχολεία, για να παραδειγματίζονται οι ελληνόπαιδες και να μιμούνται τις αρετές των

ηρώων. Ο φιλόσοφος Πλάτων, αφού διεπίστωσε το ηθικό φρόνημα, που διατρέχει όλο το έργο του ποιητή, αποφάνθηκε επιγραμματικά: «Την Ελλάδα πεπαίδευκεν ούτος ο Ποιητής» και ο Δίων ο Χρυσόστομος (Α' αι. μ.Χ.) έγραψε: «Όμηρος δε και πρώτος και μέσος και ύστατος παντί παιδί και ανδρί και γέροντι».

Αξιοπρόσεκτη είναι και η παρατήρηση του Γίγαντος Γερμανού φιολόγου Κάρ. Μύλλερ, ο οποίος είπε: «Αμφιβάλλω, αν εν τω μέλλοντι χρόνω θα κρούσει ποτέ ποιητής, ούτως επιτυχώς, την επικήν χορδήν, όπως ο Όμηρος...» (Ιστορία αρχ. ελλην. φιλολογίας (μετάφρ. Α. Κυπριανού, τ. Α, σ. 2).

Πολύ σύντομα σημειώνω ότι στη ραψ. Ζ, πριν από τη συνάντηση, ο Έκτορας έρχεται στην πόλη, για να δει τους δικούς του, σα να προαισθανόταν ότι δεν θα τους ξανάβλεπε. Επιπλήττει τον Πάρη, που, ενώ η Τροία κινδύνευε, αυτός καθόταν στο παλάτι και περιεργαζόταν τα όπλα του. Η Ελένη, σύζυγος του Πάρη, τον παρακαλεί να μπει μέσα να καθίσει λίγο, αλλά ο Έκτορας διακριτικά αρνείται, λέγοντάς της μόνο «όρνυθι τούτον» δηλ. σήκωσέ τον (η αντωνυμία «τούτον» με αρκετή περιφρόνηση). Θα πάω, της λέει, να ιδώ την Ανδρομάχη και το γιό μου, γιατί δεν ξέρω, αν θα ξαναγυρίσω ζωντανός. Στην κατοικία του δεν τους βρήκε κι όταν πληροφορήθηκε ότι η γυναίκα του με το βρέφος και την παραμάνα έφυγαν για τις Σκαιές πύλες του κάστρου, ο Έκτορας έσπευσε εκεί.

Μόλις είδε το βρέφος (Αστυάναξ λεγόταν), γέλασε, χωρίς να πει τίποτε άλλο. Η σύζυγός του με δάκρυα στο μάτια τον έπιασε από το χέρι και του είπε: (Από το σημείο αυτό, στιχ. 407) αρχίζει η συνομιλία Έκτορα και Ανδρομάχης).

* * *

Θεότρελε, θα σε καταστρέψει η ορμή σου και δεν λυπάσαι το παιδάκι μας ούτ' εμένα τη δύστυχη, που γρήγορα θα γίνω χήρα. Γιατί όλοι οι Αχαιοί θα ορμήσουν και θα σε σκοτώσουν· σε μένα, αν σε χάσω, θα ήταν προτιμότερο «χθόνα δύμεναι», να μπω στη γη (να πεθάνω)...

Έκτορά μου, εσύ είσαι για μένα και πατέρας και μητέρα και αδελφός και τρυφερός σύντροφος· αλλά, έλα τώρα, λυπήσου μας και μείνε εδώ στον πύργο, μήπως αφήσεις το μωρό μας ορφανό κι εμένα χήρα.

...Σ' αυτήν απάντησε ο ορμητικός Έκτορας: Στ' αλήθεια γυναίκα μου, όλα αυτά τα σκέφτομαι κι εγώ, αλλά πολύ ντρέπομαι τους Τρώες και τις μακρόπεπλες Τρωαδίτισσες, αν, σα δειλός, αποφεύγω τον πόλεμο ..., επειδή έμαθα να είμαι πάντοτε γενναίος και να πολεμώ στην πρώτη γραμμή της μάχης... Διότι εγώ τούτο ξέρω καλά μέσα μου: Θα' ρθει μια μέρα που θα καταστραφεί η ιερή Τροία και ο Πρίαμος και ο λαός του· αλλά δε με μέλει τόσο η μελλοντική συμφορά των Τρώων... όσο η δική σου, όταν κάποιος από τους Έλληνες σε οδηγήσει με δάκρυα αιχμάλωτη στο Άργος, όπου εκεί θα υφαινείς στον αργαλειό, κατ' εντολή άλλης, και θα κουβαλάς νερό από τη βρύση αναγκαστικά και άθελα.

Και όταν κάποτε κάποιος σε ιδεί δακρυσμένη, θα πει: Αυτή είναι η γυναίκα του Έκτορα, που διέπρεπε στις μάχες... Έτσι κάποτε κάποιος θα πει και τότε εσύ νέες στενοχώριες θα τραβάς, γιατί δεν θα έχεις εμένα να σ' ελευθερώσω. Αλλά μακάρι πεθαμένο η γη να με σκεπάσει, προτού ν ακούσω τις κραυγές σου και την απαγωγή σου.

Έτσι είπε ο λαμπρός Έκτορας κι άπλωσε τα χέρια στο παιδί του, αλλά αυτό έγειρε πίσω με φωνές στο στήθος της παραμάννας του, επειδή φοβήθηκε την όψη του πατέρα του και τρόμαξε από τα χάλκινα όπλα

και από το λοφίο της χαιίτης τ' αλόγου, που ανέμιζε φοβερά στο άκρο της περικεφαλαίας.

Έσκασε στα γέλια ο πατέρας κι η μητέρα. Αμέσως ο Έκτορας έβγαλε από το κεφάλι του την περικεφαλαία, την ακούμπησε στη γη, πήρε στα χέρια του το μωρό, το φίλησε, το χόρεψε στα χέρια κι ευχήθηκε στο Δία: Ω Ζευ και οι άλλοι θεοί, δώστε αυτός ο γιος μου να είναι πρώτος στις μάχες, όπως εγώ, ώστε, όταν κάποιος θα τον βλέπει κάποτε να επιστρέφει από τη μάχη, φέροντας αιματωμένα λάφυρα, να λέει: Αυτός ξεπέρασε τον πατέρα του... Έπειτα έβαλε το παιδί του στην αγκαλιά της μητέρας του κι αυτή το δέχτηκε στο μυρωμένο στήθος της με δάκρυα και γέλια μαζί («δακρυόεν γελάσασα»). Ο Έκτορας το αντελήφθη, της χείδεψε το χέρι και της είπε: Καημένη, -μη μου στενοχωριέσαι τόσο πολύ... γύρισε στο σπίτι, κοίταξε τις δουλειές σου, τον αργαλειό, τη ρόκα και δώσε εντολές στις παραδουλεύτρες ν' ασχοληθούν με τις εργασίες τους. Οι άντρες όλοι θα φροντίσουν για τον πόλεμο και προπάντων εγώ».

Έτσι αφού είπε ο Έκτορας έβαλε την περικεφαλαία και η Ανδρομάχη ξεκίνησε για το παλάτι Φεύγοντας, έστρεψε το πρόσωπό της πίσω για να τον χαιρετίσει».

* * *

Εδώ τελειώνει ο συγκινητικός διάλογος Έκτορα και Ανδρομάχης και θα ήθελα επ' αυτού λίγες σκέψεις να κάνω:

Την Ανδρομάχη δεν την «έπιανε ο τόπος» στο σπίτι και ανήσυχη κι αλλόφρων πήρε το δρόμο για τις Σκαιές πύλες. Ψυχικά αναστατωμένη αποκαλεί τον Έκτορα «δαιμόνιε» (στ. 407), θα φας το κεφάλι σου με το φιλότιμο και την ορμή, που σε δέρει. Επειδή ξέρει πόσο πολύ αγαπά κι αυτήν και το παιδί του, του μιλάει ευθέως για τον

Αστυάνακτα, που θα μείνει ορφανός κι αυτή χήρα. Καλύτερα θα είναι σ' αυτήν τότε «χθόνα δύμεναι» (411) να πεθάνει.

Η Ανδρομάχη χρησιμοποιεί την περιφραση αυτή σαν πιο έντονη και πιο φρικτή, με τη μακάβρια εικόνα της ταφής της (να μπω στη γη), αποσκοπώντας με αυτόν τον τρόπο να συγκινήσει τον Έκτορα, να τον πείσει και να μη βγει έξω από τα τείχη....

Θέλοντας τώρα να κρούσει άλλη λεπτή χορδή της ευαισθησίας του, συνεχίζει: «Έκτορα, δεν έχω άλλον στον κόσμο, παρά μόνο εσένα, στήριγμα και παρηγοριά, υπενθυμίζοντάς του και πάλι την ορφάνια του Αστυάνακτα και τη δική της χηρεία. Σε αυτά τα δύο υπολογίζει να τον πείσει να μείνει στον πύργο, μακριά από τη μάχη.

Η Ανδρομάχη, συναισθηματικά φορτισμένη, ευαίσθητη και τρυφερά, δεν μπορεί να νιώσει την ψυχική διάθεση τ' αντρός της. Δεν είναι Σπαρτιάτισσα, η οποία, δίνοντας την ασπίδα στον άντρα της ή το γιο της, τους έλεγε: «Ἡ ταν ἢ ἐπί τας», ή να τη φέρεις νικητής ή να σε φέρουν νεκρό πάνω σ' αυτή. Σκληρός ο λόγος. Η Ανδρομάχη με τα λεπτά αισθήματα μιας τρυφερής γυναίκας, πονάει και υποφέρει. Ο Έκτορας, φυσικά, είναι αμετάπειστος. Προέχει σ' αυτόν το καθήκον προς τον εαυτόν του και το ιερό χρέος προς την πατρίδα.

Ο Άγγλος ελληνιστής Kitto (μεταφρ. Λάμψα), που στο βιβλίο του «οι Έλληνες» (σ. 54) ονομάζει την Ιλιάδα και την Οδύσσεια «Βιβλίο των αρχ. Ελλήνων», στην σ. 72 επισημαίνει: «Αυτό που παρακινεί τον Έκτορα σε πράξεις ηρωισμού δεν είναι ένα αίσθημα καθήκοντος απέναντι σε άλλους. Είναι μάλλον το αίσθημα του καθήκοντος απέναντι στον εαυτό του». Και ο «κορυθαίολος» Έκτορας συνεχίζει: «έσσετ' ήμαρ, ότ' αν ποτ' ολώλη Ἴλιος ἱρή». Ο Έκτορας, το καμάρι των Τρώων και των Τρωαδιτισσών, προαισθάνεται των καταστροφών της Τροίας. Ο στίχος

αυτός έγινε παροιμιώδης και πολυθρύλητος στους αιώνες. Τον ανέφερε και ο Σκυπίων ο νεότερος στο δάσκαλό του Πολύβιο, όταν είδε την Καρχηδόνα να καίεται, προφητεύοντας ότι και η Ρώμη κάποτε θα καεί. «Εν Ἀργεί εούσα προς ἄλλης ἰστόν υφαίνοις» (στ. 456). Στους ηρωικούς χρόνους, αλλά και μετέπειτα, δεν ήταν ντροπή ευγενείς γυναίκες και βασίλισσες να υφαίνουν στον αργαλειό. Προσβολή ήταν να υφαίνουν κατ' εντολή άλλων, πράγμα που πληγώνει βαθιά τον Έκτορα και δεν θέλει ούτε καν να το σκέφτεται.

«Αλλά με τεθνηώτα χυτή κατά γαία καλύπτοι...» (στ. 464). Ο Έκτορας με το στίχο αυτό δείχνει όλη την αγάπη του και τη συμπόνια στην Ανδρομάχη. Αν συρθεί αιχμάλωτη στην Ελλάδα, δεν θα το αντέξει. (Πρβλ. Δ, 182. «τότε μοι χάνοι ευρεία χθών» = τότε ν' ανοίξ' η γη να με καταπεί (όπως λέμε και σήμερα). (Χαίνω = ανοίγω το στόμα).

Βλέπομε ότι σε πολλές ομηρικές φράσεις υπάρχουν αντίστοιχες νεοελληνικές. Στίχ. 474 «πήλε χερσί». Ο Έκτορας χόρεψε το παιδί στα χέρια. Η πατρική στοργή σε όλο της το μεγαλείο. Προηγουμένως ο Αστυάναξ τρόμαξε από την περικεφαλαία του πατέρα του κι άρχισε να κλαίει, πράγμα που προκάλεσε το γέλιο και στους δυο. Στιγμιαία ευχάριστη νότα μέσα στην αγωνία και τη θλίψη· σύντομες στιγμές προσκαιρης οικογενειακής γαλήνης κι ευωχίας, που ένας θείος ποιητής (divus poeta) ξέρει να μας χαρίζει. Και σήμερα, πόσοι και πόσοι γονείς, χορεύουν στα χέρια τους τα παιδάκια τους, τραγουδώντας το νανούρισμα:

*Του παιδάκι μου το γάμο
καλοκαίρι θα τον κάνω,
να είναι τα νερά κρασιά,
τα μερμήγκια πρόβατα,*

και τα χώματα φωμιά,
να καλέσω το ντουνιά
τα μισά τα Γιάννενα.

(Χ.Ρ. Κονιτσιώτικα, σ. 113)

Στίχ. 484 «δακρυόεν γελάσασα. Όταν ο Έκτορας της έδωσε το βρέφος, η Ανδρομάχη δάκρυσε και γέλασε (κλαυσιγελως). Το βρέφος την έκανε να γελάσει κι η αγωνία της για την τύχη του Έκτορα, να κλάψει.

Στίχ 496 «εντροπαλιζομένη». Φεύγοντας η Ανδρομάχη για το σπίτι ως, συχνά πυκνά γύριζε το πρόσωπό της πίσω να τον ξαναδεί.

Στη συνομιλία αυτή ξεχωρίζει η συζυγική αγάπη, η μεγάλη στοργή και των δύο προς τον Αστυάνακτα, η συγκίνηση, η φιλοπατρία του Έκτορα και συναισθηματικές στιγμές απaráμιλλης, εκατέρωθεν, βαθιάς αφοσίωσης. Ο καθηγητής Β. Καλογεράς στο περιοπούδαστο βιβλίο του «Αισθητική ερμηνεία της Ιλιάδος, (σ. 261) παρατηρεί: «Οι σκηνές του Έκτορα και της Ανδρομάχης είναι αριστουργηματικά σμιλευμένες στο σύνολο και στις λεπτομέρειες... η ευγένεια των αισθημάτων τους γίνονται αιώνια πρότυπα».

Ο διάλογος αποτελεί και μια αλλαγή του πολεμικού κλίματος, μια όαση, μια αναγκαία ποικιλία, ένα διάλειμμα, σε αντίθεση με τις ιαχές του πολέμου, τις μονομαχίες κ.λ. των προμηνούμενων ραψωδιών. (Πρβλ. επ' αυτού το κεφ. 38 του επιτάφιου του Περικλή, που μιλάει όχι για πολεμικά γεγονότα, αλλά για τις πνευματικές και υλικές απολαύσεις των Αθηναίων πολιτών στην ιδιωτική τους ζωή).

Ο Έκτορας είναι ο γενναίος προασπιστής της Τροίας, το πρότυπο του μαχητή. Η έννοια του καθήκοντος τον διακατέχει πάντοτε, γιατί

πίστευε ότι η τελειότητα ενός ήρωα ή και κοινού ανθρώπου έγκειται στην από καθήκοντος εκτέλεση του καθήκοντός του.

Η Ανδρομάχη, τρυφερή σύζυγος, λεπταίσθητη και συμπαθέστατη βλέπει τον Έκτορα απαραίτητο σύντροφο στη ζωή της, αναγκαίο προστάτη, σα να είναι φύλακας άγγελός της και ο επίγειος θεός της.

Η αγάπη, που φλογίζει την καρδιά της, δεν της αφήνει περιθώρια να συμφωνήσει μαζί του· δεν μπορεί να αρθεί, όπως εκείνος, στο ύψος των κρισίμων περιστάσεων. Η καρδιά του συζύγου της πάλλεται και δονείται από βαθύ αίσθημα φιλοπατρίας και ευθύνης.

Όλη η συνάντηση αποτελεί μια εξαιρετική ζωγραφική εικόνα, με τον Έκτορα, χωρίς περικεφαλαία, να έχει στην αγκαλιά το βρέφος και ν' απευθύνει παράκληση στους θεούς. Δίπλα του η Ανδρομάχη και η παραμύθη.

Σε λίγο θα φύγει για τη μάχη, γιατί το καθήκον του επιβάλλει:

«Αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων» (Ζ. 208).

Οι Εθνικοί μας ευεργέτες και οι σύγχρονοι καταχραστής του δημοσίου χρήματος

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Εάν την αθάνατη ελληνική ιστορία παρομοιάσουμε με τον ουράνιο θόλο, τη θέση των αστέρων κατέχουν λαμπρά πνεύματα της επιστήμης, της τέχνης και της λογοτεχνίας, ονομαστοί άνδρες της Ελλάδος, οι οποίοι ποικιλοτρόπως ωφέλησαν την πατρίδα μας. Θα ήταν, όμως, παράλειψη να μη συμπεριλάβουμε σ' αυτούς και τους εθνικούς μας ευεργέτες, και μάλιστα εκείνους της ευάνδρου Ηπείρου μας, που αναμφισβήτητα διαλάμπουν στο στερέωμα ως αστέρες Α' μεγέθους.

Θα χρειάζονταν πάρα πολλές σελίδες για να εξιστορήσει κανείς τη ζωή και την αγαθοποιό δράση τους. Θα αναφέρω, όμως, ελάχιστα από την πλούσια προσφορά τους στο κοινωνικό σύνολο, εν γνώσει μου ότι τους αδικώ, αλλά πιστεύοντας πως, αν μακρολογήσω, θα προσέκρουα στη μετριοφροσύνη τους, που επέδειξαν, όταν ζούσαν.

Σε μικρή ηλικία οι περισσότεροι από τους αείμνηστους αυτούς άνδρες έφυγαν με έναν οδοιπορικό σάκκο στην πλάτη για την ξενιτειά. Ρουμανία, Ρωσία, Ουγγαρία, Αυστρία, Ιταλία, Αίγυπτος κ.λ. ήταν οι χώρες, στις οποίες έζησαν, εργάστηκαν σκληρά και απέκτησαν με την ευφύια, που τους διέκρινε και με τον τίμιο ιδρώτα μεγάλες περιουσίες. Ακολουθώντας τη λατινική φράση «ubi bene, ibi patria» δηλ. όπου είναι καλά για κάποιον, εκεί είναι η πατρίδα του, διέθεσαν αρκετά χρήματα

σε φτωχούς, ορφανά, αναξιοπαθόντες κ.λ. της γενέτειράς των, προ πάντων δε, διεύρυναν την αγαθοεργό δράση και φιλαλληλία τους, δαπανώντας αμύθητα ποσά για την ίδρυση σκολείων, αμοιβές διδασκάλων, νοσοκομείων, γηροκομείων και άλλων κοινωφελών και φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στις χώρες, στις οποίες έζησαν, πλούτισαν και μεγαλούργησαν.

Η καρδιά όλων αυτών των γενναιόδωρων και μεγαλοφρόνων ανδρών φλεγόταν από μια ανυπόκριτη αγάπη προς την Ελλάδα, γιατί πίστευαν ότι, όσα κι αν κάνουν γι' αυτή, θα είναι λίγα, λες και συναγωνίζονταν μεταξύ τους ποιός θα την ωφελήσει περισσότερο.

Με μεγάλη συντομία, σχεδόν επιγραμματικά, σημειώνω όσα ακολουθούν:

Οι αδελφοί Ζωσιμάδες συνέδεσαν το όνομά τους με τη γεραρά Ζωσιμαία Σχολή, που κατέστη, στα χρόνια της σκλαβιάς, ο τηλαυγής πνευματικός φάρος της Ηπείρου και της Ελλάδος. Ο Απόστ. Αρσάκης συνέδεσε το όνομά του με το μέγαρο της φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας στην οδό Πανεπιστημίου και τα Αρσάκεια εκπαιδευτήρια, ο εκ Μετσόβου Νικ. Στουρνάρας, με το Μετσόβιο Πολυτεχνείο, οι Ριζάρηδες από το Μονοδέντρι, με τη Ριζάρειο Σχολή, ο εκ Λαμπόβου της Β. Ηπείρου Ευάγγ. Ζάππας, με το Ζάππειο μέγαρο, ο εκ Μοσχοπόλεως της Β. Ηπ. Σίνας, με την κατασκευή της τεράστιας γέφυρας στο Δούναβη, που ενώνει τις δύο πόλεις Βούδα και Πέστη (Βουδαπέστη), με το Αστεροσκοπείο Αθηνών και το καλλιμάρμαρο κτήριο της Ακαδημίας, ο εκ Μετσόβου Γ. Αβέρωφ, με το Αβερώνφειο Γυμνάσιο Αλεξανδρείας Αιγύπτου, το θωρηκτό «Αβέρωφ» και την αναμαρμάρωση του Παναθηναϊκού Σταδίου, όπου έγιναν το 1896 οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες, ο Ανδ. Συγγρός με την αποπεράτωση της διώρυγας της

Κορίνθου, με το ομώνυμο νοσοκομείο και τη διάνοιξη της ομώνυμης
λεωφόρου Συγγρού, ο εκ Ψαρών Ιω. Βαρβάκης με το Βαρβάκειο
Γυμνάσιο και Λύκειο Αθηνών, οι αδελφοί Βαλλιάνοι εκ Κεφαλλονίας, με
τη Βαλλιάνειο εθνική βιβλιοθήκη, ο εκ Γραμμένου Ζώης Καπλάνης, με
την Καπλάνειο Σχολή Ιωαννίνων κ.λ. κ.λ.

Μέλημα όλων ήταν τούτο: Όλα για τους άλλους και την πατρίδα,
πολύ λίγα για τον εαυτόν τους. Αυτό το πνεύμα της προσφοράς και της
απλοχεριάς τούς διακατείχε σε όλη τους της ζωή.

Η Ελλάδα τους θυμάται και θα τους ευγνωμονεί παντοτινά

* * *

Οι σκέψεις αυτές και ο συνειρμός των παραστάσεων με οδηγεί,
θέλοντας και μη, να σκεφθώ τι έκαναν για την πατρίδα τους αρκετοί
σημερινοί πολιτικοί άνδρες, οι οποίοι, χωρίς ίχνος αξιοπρέπειας και
ντροπής, επιδόθηκαν στην καταλήστευση του δημοσίου χρήματος με
ασυγχώρητη ασοδοσία και ανεπίτρεπτες κομπίνες, θέτοντας έτσι το
ατομικό τους συμφέρον πιο πάνω από εκείνο του κοινωνικού συνόλου.
Παντού σκάνδαλα, κερδοσκοπίες, μίζες από προμήθειες, πολιτική
φασυλότητα, λαδώματα, δωροδοκίες, διασπάθιση του δημοσίου
χρήματος, επιδόματα κ.λ. έφεραν τη χώρα μας, συντελούσης και της
διεθνούς οικονομικής κρίσης, στο χείλος του γκρεμού και της
χρεοκοπίας. Άκουσον άκουσον! Επίδομα, λέει, μεταφοράς φακέλων από
τον Α' όροφο στο Β', επίδομα υπερωριών, ακόμη και όταν ο υπάλληλος
έπαιρνε άδεια θερινών διακοπών και το πιο κραυγαλέο και τρανταχτό
είναι το επίδομα έγκαιρης προσέλευσής του (της) υπαλλήλου στην
υπηρεσία! Ελλάς το μεγαλείο σου! Δεν ήξεραν πώς να βαφτίσουν τα
ποικιλώνυμα επιδόματα. Παντού μηχανορραφίες, τερτίπια, αλαλούμ,

μπάχαλο. Πάλι καλά που δεν πήραμε το δρόμο της κατιούσας πιο νωρίς. Προκλητική η ζωή πολλών πολιτικών. Υπουργός «εκ των τα πρώτα φερόντων» επέλεξε εις Παρισίους πολυτελέστατο γάμο με λαμπρότατη δεξίωση (έτσι έγραφαν οι εφημερίδες), τα οποία δικαιολογημένα θα εζήλευε και ο άλλοτε βασιλιάς της Γαλλίας Λουδοβίκος ΙΣΤ' (1774-1792) με τη φιλάρεση σύζυγό του Μαρία Αντουανέτα. Αν σκοπός κάποιων πολιτικών είναι ν' αποκτήσουν τεράστιες περιουσίες με ανέντιμους τρόπους, με δολιότητα και επαίσχυντες ρεμούλες και κλοπές, η πατρίδα δεν τους χρειάζεται. Ας ασχοληθούν απερίσπαστοι με το επάγγελμά τους. Κανένας δεν τους υποχρέωσε να πολιτευθούν.

Τα ιερά οστά των προαναφερθέντων μεγάλων του Γένους μας ευεργετών θα τρίζουν μες στους τάφους των για την ιδιοτέλεια αχρείων και ανάξιων λόγου ανδρών, οι οποίοι συνέδεσαν το όνομά τους με όσα ο λαός τους αποδίδει Όλοι αυτοί των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ. με τα επαίσχυντα σκάνδαλα συναγωνίστηκαν μεταξύ τους, όχι ποιος θα βοηθήσει περισσότερο τη δόλια πατρίδα μας, όπως έκαναν ω ευεργέτες, αλλά ποιος θα κλέμει τα περισσότερα. Έξυπνοι, βλέπετε, οι Νεοέλληνες πολιτικοί, αετονύχηδες στις μηχανορραφίες και στις αρπαχτές, θεωρώντας τους Ευρωπαίους Εταίρους μας Κουτόφραγκους, έστειλαν ψευδή στοιχεία, που δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα και στην αληθινή εικόνα της οικονομίας μας, με αποτέλεσμα η Ε.Ε. να χάσει την εμπιστοσύνη και την αξιοπιστία της για τη χώρα μας.

* * *

Πίστευαν πολλοί ότι, μετά το ΠΑΣΟΚ, το οποίο ο λαός δικαίως το τιμώρησε για το σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου, η Ν.Δ. θα κυβερνούσε με σύνεση και υπευθυνότητα. Αλλά δε βαριέσαι! Απανωτά

έσκασαν τα σκάνδαλα και επί Ν.Δ. (Ομόλογα, Siemens, Βατοπέδι). Ο τότε πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής δήλωσε πως δεν ήταν πλήρως ενημερωμένος για το Βατοπέδι (sic). Δυστυχώς δεν πρόσεξε εξ αρχής σε ποιούς συνεργάτες του εμπιστεύτηκε καίριες θέσεις στο κυβερνητικό σχήμα. Μετριότητες και συμφεροντολόγοι εκμεταλλεύτηκαν τη θέση τους και εξέθεσαν τον πρωθυπουργό, ο οποίος, έντιμος πολιτικός, αλλά άτολμος κι αναποφάσιτος έχασε τον έλεγχο της δεινής κατάστασης, που μήνα με το μήνα κατρακυλούσε στο χάος. Ποιός, λοιπόν, ευθύνεται για όλα αυτά; Τα πράγματα μόνον ουχί βοούν. Οι φαύλοι πολιτικοί, οι τυχάρπαστοι απατεώνες, που βρήκαν την ευκαιρία να κλείσουν και να δράσουν, όπως έδρασαν. Αυτοί φταίνε, όχι, πάντως, ο λαός ο οποίος καλείται και πάλι να πληρώσει τα σπασμένα.

Και αναρωτιέται κανείς: Οδηγήθηκε κάποιος στα δικαστήρια; Κανένας. Τιμωρήθηκε, φυλακίστηκε κανείς; Ούτε ένας. Με όλα αυτά τα εξωφρενικά γεγονότα, που συνέβησαν στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια της ασυδοσίας και του ωχαδερφισμού, ερωτώ τους Έλληνες με το στίχο του Ομήρου (Οδ. λ. 336), αλλάζοντάς τον κάπως: «Φαίακες πώς υμίν οι άνδρες ουτοι φαίνονται είναι;». Η απάντηση δική σας.

Σιγά σιγά τα πράγματα έφθασαν στο απροχώρητο. Το από χρόνια κλυδωνιζόμενο σκάφος της Πολιτείας, παρά λίγο να πέσει σε βράχους και να καταποντιστεί. Τις εκλογές φυσικό ήταν να τις κερδίσει το ΠΑΣΟΚ. Η Ν.Δ. συνέβαλε σ' αυτό. Και θα τις κέρδιζε, έστω και αν ο Γ.Π. δεν έκανε καμιά προεκλογική ομιλία, ακόμα κι αν δεν επαναλάμβανε συχνά εκείνο το «δεσμεύομαι γι' αυτό, δεσμεύομαι για το άλλο και για εκείνο» και πάει λέγοντας. Κατάχρηση υποσχέσεων και τώρα όλοι ζητούν χρήματα «παρά του μη έχοντος», του οποίου τα ταμεία είναι τρύπα κι αδειανά, αφού έτσι τα κατάφεραν οι καπάτσοι με

τις λαθροχειρίες και το σούφρωμα του δημοσίου χρήματος. Αιδώς Αργείοι!

Κάποτε έγραφα πως το ΠΑΣΟΚ πρέπει να καθίσει αρκετά χρόνια στην αντιπολίτευση για να διδαχθεί. Κάθισε και διδάχτηκε πολλά. Οψόμεθα. Ο υποφαινόμενος δεν έχει παρωπίδες και ξέρει να λέει «τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη». Αντιστρέφονται οι όροι και θα χρειαστεί να μείνει στην αντιπολίτευση και η Ν.Δ. αρκετά χρόνια. Ας μη βιάζεται για την εξουσία.

* * *

Τι μέλλει γενέσθαι; Η κυβέρνηση οφείλει να εφαρμόσει τα σκληρά μέτρα, που προτείνει η Ε.Ε., κλείνοντας τ' αφτιά της στις παράλογες απαιτήσεις των συνδικάτων. Να αντιμετωπίσει άπασ δια παντός τις φοροδιαφυγές των εχόντων και κατεχόντων, των μεγαλοεπιχειρηματιών και των φοροφυγάδων, έτσι ώστε όλοι ν' αποκτήσουν φορολογική συνείδηση. Ψαλίδι στις άσκοπες δαπάνες του Δημοσίου. Δεν είναι δυνατό οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι συνταξιούχοι να είναι τα υποζύγια του προϋπολογισμού. Ψαλίδι στα μεγάλα επιδόματα ακείνων, που παίρνουν υψηλές απολαβές. Όσοι καταλήτεψαν το δημόσιο κορβανά, να βρεθούν και να κληθούν να πληρώσουν τα σπασμένα. Όταν ο λαός πεισθεί ότι όλοι πληρώνουν, ανάλογα με τα περιουσιακά τους εισοδήματα, δεν θα αντιδράσει σε τυχόν σκληρά μέτρα της κυβέρνησης, η οποία δεν πρόκειται να έχει κανένα πολιτικό κόστος με τα δίκαια μέτρα, που θα πάρει για όλους. Το πνεύμα δικαιοσύνης στις φορολογικές υποχρεώσεις, όπως κατ' επανάληψη τόνισε ο πρωθυπουργός, να πρωτανεύσει παντού. Είναι εντελώς παράλογο ένας κλητήρας του υπουργείου Οικονομικών να έχει

μισθό μεγαλύτερο από έναν καθηγητή Λυκείου. Οι καλές προθέσεις, τόσο του Πρωθυπουργού όσο και του υπουργού Οικονομικών, φαίνονται. Αλωνίζουν τας Ευρώπας για να αποκαταστήσουν στους Ευρωπαίους την κλονισθείσα προ πολλού αξιοπιστία τους προς την Ελλάδα. Κοιτάξτε τον υπ. Οικονομικών, ο οποίος στις κατ' ιδίαν συνομιλίες του μιλάει με κάποια συστολή, σα να μη θέλει να τους δει κατάματα. Εκεί κατάντησαν την Ελλάδα οι πολιτικοί τυχοδιώκτες του παρελθόντος. Αν η κυβέρνηση θέλει να συνδέσει το όνομά της με ουσιαστικές αλλαγές στα δημοσιονομικά, οφείλει να μην υποκύψει σε απεργιακές κινητοποιήσεις, διαμαρτυρίες και συλλαλητήρια. Η Ελλάδα έφθασε στο τελευταίο σκαλί της κατηφόρας. Χρειάζεται, βέβαια, η κοινή συναίνεση όλων για να βγει η χώρα μας από την κρίση. Πρέπει να συνδράμουν όλοι σ' αυτό. Διαφορετικά, η Ε.Ε. θα μας επιτηρεί αυστηρότερα, θα μας πιέζει συνεχώς για να μας βάλει στο σωστό δρόμο και να μη χρεοκοπήσουμε. Και καλά θα κάνει.

**Πανελλήνιο αίτημα: Οι κλέφτες στη φυλακή
και οι ανίκανοι πολιτικοί σπίτι τους!.**

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Πολλά άρθρα δημοσιεύτηκαν τους τελευταίους μήνες στον Τύπο για την οικονομική κρίση, που μαστίζει ήδη την χώρα μας και την αγορά, πολλά ακούσαμε και ακούμε στα τηλεοπτικά κανάλια για τα αίτια της κρίσης και τις ενέργειες της κυβέρνησης για δανεισμό χρημάτων από την Ε.Ε., δίνοντας έτσι την ευκαιρία στα ευρωπαϊκά Μ.Μ.Ε. να ασχοληθούν πολλές φορές, και μάλιστα κατά τρόπο απαξιωτικό, με μας, αφού γινήκαμε χλεύη και περιγέλως όλων, με αποτέλεσμα να χάσουν την εμπιστοσύνη και την αξιοπιστία τους, που είχαν και έτρεφαν κάποτε για την χώρα μας.

Τα σκάνδαλα άρχισαν να επωάζονται μετά το 1980, επί ΠΑΣΟΚ, εκκολάφτηκαν σε σύντομο χρόνο και φούντωσαν επί Ν.Δ. μέσα σε ένα διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα. Ο νυν πρωθυπουργός, αφού προεκλογικά έδωσε πολλές υποσχέσεις στον ελληνικό λαό και τον διαβεβαίωσε ότι «χρήματα υπάρχουν», όταν διαπίστωσε, αν και το ήξερε από τον διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος, ότι τα ταμεία ήταν σχεδόν αδειανά, πήρε, με αρκετή καθυστέρηση, το δρόμο προς τας Ευρώπας μαζί με τον υπουργό οικονομικών Γ. Παπακωνσταντίνου.

Ύστερα από πολλά ταξίδια, διαβουλεύσεις και συζητήσεις άλλοτε ενθαρρυντικές και άλλοτε απογοητευτικές, η κυβέρνηση κατέληξε να μας δανειοδοτήσει η Ε.Ε. και το Δ.Ν.Τ. Αν η προσφυγή μας στο Δ.Ν.Τ. είναι ενδεδειγμένη, αυτό ας το κρίνουν άλλοι, οι ειδήμονες. Γεγονός, πάντως, είναι ότι το Δ.Ν.Τ. θα μας επιβάλλει, αν χρειαστεί, και άλλα εξοντωτικά μέτρα.

Και φυσικό είναι οι Ευρωπαίοι να έρχονται συχνά (και καλά θα κάνουν) να ελέγχουν αυστηρά τις δημόσιες δαπάνες μας κι αν διαπιστώσουν ότι δεν πάμε καλά, επόμενο είναι να δούμε και άλλα επώδυνα και σκληρότερα μέτρα λιτότητας! Και τότε (καθόλου απίθανο και όλοι το απεύχονται) θα έχουμε ταραχές, απεργίες, διαδηλώσεις, συλλαλητήρια, πορείες προς την Βουλή και κανένας δεν ξέρει που μπορεί να οδηγήσει μια έκρυθμη κοινωνική αναταραχή. Ο Θεός να βάλει το χέρι του.

Ο πρωθυπουργός διαλέξε το νησί Καστελλόριζο για να μας ανακοινώσει με δραματική αμηχανία την «ευρωπαϊκή απανταχούσα» με τα σκληρά μέτρα λιτότητας. Και ο ελληνικός λαός άκουσε άναυδος για μειώσεις μισθών, συντάξεων, περικοπές επιδομάτων, δώρων Χριστουγέννων, Πάσχα κ.λ κ.λ και δεν άκουσε τίποτε γι' αυτούς, που έκλεψαν τα χρήματα του Δημοσίου, γι' αυτούς, που έγιναν πιο πλούσιοι με τις μίζες, τις αρπαχτές, τις μεγάλες προμήθειες, τις ρεμούλες, τις παντός είδους λοβιτούρες. Ο ελληνικός λαός φωνάζει να πάνε φυλακή οι απατεώνες, οι κομπιναδόροι, αλλά, δε βαριέσαι «φωνή βοώντος εν τη ερήμω».

Και έπρεπε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας να πει, ενώπιος ενώπιω, και ορθά κοφτά στον κ. Παπανδρέου ότι πρέπει να τιμωρηθούν οι ένοχοι, για να απαντήσει ο πρωθυπουργός πως η ατιμωρησία βλάπτει

και ότι οι εξεταστικές επιτροπές ασχολούνται ήδη με τα σκάνδαλα και τις κλοπές. ΑΛΛ' όλοι στοιχηματίζουν ότι ποτέ δεν πρόκειται να ενοχοποιηθεί κανείς, γιατί, κατά το κοινώς λεγόμενο «κόρακας κοράκου μάτι δεν βγάζει», κανένας δεν πρόκειται να πάει φυλακή, αν και έγινε κοινό σύνθημα «φέρτε πίσω τα κλεμμένα». Την φράση αυτή την έλεγε συχνά, προ των εκλογών, ο Γ. Παπανδρέου, αρχηγός τότε της αξιωματικής αντιπολίτευσης, στον πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή. Τώρα την φράση αυτή εκτοξεύει ο λαός στον πρωθυπουργό, ο οποίος φαίνεται ν' αφήνει στο απυρόβλητο τα μεγάλα τρωκτικά, τα λαμόγια, τους μεγαλοαπατεώνες και τους άλλους καταχραστές του δημοσίου χρήματος.

* * *

Θα ήθελα τώρα να διατυπώσω μερικές σκέψεις και απορίες, που προβληματίζουν όλους τους Έλληνες. Τι χρειάζονται οι 300 βουλευτές με τους παχυλούς μισθούς και τα ποικίλα οικονομικά προνόμια; Όλοι πιστεύουν ότι ο αριθμός τους πρέπει να μειωθεί στους μισούς ή το πολύ στους 200, όσους δηλ. έχουν και άλλες χώρες ίσου, περίπου, πληθυσμού με μας. Και δεν καταλαβαίνω, γιατί να παίρνουν σύνταξη με δύο θητείες στην Βουλή, όταν ο δημόσιος υπάλληλος πρέπει να υπηρετήσει στο Δημόσιο 35 χρόνια;

Ο πρόεδρος της Βουλής στις παρούσες κρίσιμες περιστάσεις χαρακτήρισε τον 15^ο και 16^ο μισθό των υπαλλήλων της Βουλής ως επιδόματα, προφανώς για να χάσουν λιγότερα, προκαλώντας έτσι την οργή των άλλων υπαλλήλων του Δημοσίου.

Είναι αυτό ισονομία και ισοπολιτεία και δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών; Πώς θέλουμε να ορθοποδήσει η δόλια πατρίδα μας με τους 800.000 υπαλλήλους, οι μισοί από τους οποίους είναι

αργόσχολοι και περιφέρονται στους διαδρόμους, ή όπου αλλού, για να περάσει η ώρα;

* * *

Ήδη οι ελεγκτές Ε.Ε. και Δ.Ν.Τ. βρίσκονται στην Αθήνα για δημοσιονομικό έλεγχο. Και θα μας επισκέπτονται συχνά, μπας και έτσι μας βάλουν στο σωστό δρόμο. Γεγονός, πάντως, είναι ότι η χώρα μας βρίσκεται «υπό κηδεμονία» και αυστηρή επιτήρηση. Αυτή είναι η αλήθεια, είτε μας αρέσει είτε όχι.

Τα τελευταία 30 χρόνια ζήσαμε σ' ένα καθεστώς κομματικοποίησης του κράτους. Ο εκτροχιασμός άρχισε επί της πρώτης κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ (πρβλ. πρασινοφρουροί, κλαδικές) και σιγά σιγά δίχασε τον κόσμο με τις επικίνδυνες διαστάσεις που πήρε.

Όλα αυτά τα 30 τελευταία χρόνια άλλοι πλούτιζαν και άλλοι φτώχαιναν, άλλοι ήταν συνεπείς στις φορολογικές τους υποχρεώσεις, οι έντιμοι, οι υπεύθυνοι και άλλοι οι φοροφυγάδες, οι λωποδύτες, οι κλέφτες και οι αετονύχηδες. Το ξεχαρβάλωμα του κράτους είχε πάρει πια την κατηφόρα. Επομένως, και το ΠΑΣΟΚ και η Ν.Δ. με τα σκάνδαλα και τις αρπαχτές είναι εξίσου συνυπεύθυνα για το θλιβερό κατάληγμα της χώρας και ως εκ τούτου ο πρωθυπουργός ψεύδεται συστηματικά, ματαιοπονεί και «την θάλασσαν αντλεί», όταν επιδιώκει να επιρρίψει όλες τις ευθύνες στη Ν.Δ.

Όμως, «ουδέν κακόν αμιγές καλού». Θέλω να πω ότι μας παρουσιάζεται τώρα μια μοναδική ευκαιρία να σωφρονιστούμε όλοι, άρχοντες και αρχόμενοι, πολιτικοί και πολίτες. Τα παθήματα να μας γίνουν μαθήματα. Αλλαγή ριζική στο όλο πολιτικό σύστημα. Να ξεχάσουμε το παρελθόν, τις κακές μας συνήθειες, τον τρόπο ζωής μας. Τέρμα στα ρουσφέτια και στην ισοπέδωση των πάντων. Η δημόσια

διοίκηση είχε διαλυθεί, αφού έντιμοι και ανέντιμοι, δραστήριοι και οκνηροί, εργατικοί και φυγόπονοι, υπεύθυνοι και ανεύθυνοι, ικανοί και ανίκανοι, σώφρονες και άφρονες, Συνεπείς και κοπανατζήδες και λάτρες ωχαδερφισμού και του «δε βαριέσαι» κ.λ. κ.λ., συγχρωτίζονταν στις δημόσιες υπηρεσίες. Οι υπεύθυνοι και οι συνεπείς εθεωρούντο κορόιδα και οι αδιάφοροι και οι φυγόπονοι ήταν εξυπνάκηδες και ατσίδες. Οι πολιτικοί πρέπει να συνειδητοποιήσουν πια ότι είναι υπάλληλοι του κράτους και όχι διεκπεραιωτές υποθέσεων για ψηφοθηρικούς και μόνο λόγους.

Καιρός είναι να σταματήσει εκείνο το προεκλογικό πάθος και το γελοίο πανηγύρι φανατισμού των ψηφοφόρων, που κορυφώνονταν τις παραμονές των βουλευτικών εκλογών. Η εικόνα είναι νωπή. Ουρές λεωφορείων από τα τετραπέρατα της Ελλάδας ξεφόρτωναν στην Αθήνα χιλιάδες θερμόαιμους ψηφοφόρους για να ακούσουν τις ομιλίες των δύο αρχηγών. Και όλοι προσπαθούσαν στο πλήθος του κόσμου να βγάλουν συμπεράσματα!

Και έβλεπες τις βραδινές ώρες, που μιλούσαν στην πλατεία Συντάγματος ή στο πεδίο του Άρεως, θέαμα, εν πολλοίς, βαρετό.

Συνωστισμός χιλιάδων ψηφοφόρων, κινούντων στον αέρα σημαίες, ουρανομήκεις φωνές και κραυγές, κομματικά συνθήματα, φώτα εκτυφλωτικά, ατμόσφαιρα αποπνικτική, μεγάφωνα και πάλι κραυγές, όπως «νάτος, νάτος ο πρωθυπουργός», ο οποίος, όταν ανέβαινε στην εξέδρα, με ύφος πομπώδες 100 Καρδινάλιων, πηγαινοερχόταν πέρα δώθε να χαιρετήσει το πλήθος, που του έκανε την τιμή να έρθει στην πρωτεύουσα για να τον επευφημήσει.

Και οι μοιραίοι ψηφοφόροι, έξαλλοι και αλλόφρονες από κομματικό ενθουσιασμό, σχεδόν κορυβαντιώντες, όπως οι οπαδοί του

αρχαίου θεού Διονύσου, συνέχιζαν να θορυβούν και τύμπανα, μεγάφωνα, χωνιά και τηλεβόες ξεκούφαιναν τον κόσμο.

Και ο ηγέτης υψώνοντας σταυροειδώς τους βραχίονές του χαιρετούσε, σα να ευλογούσε το ξέφρενο και αλαλάζον πλήθος λέγοντας: « Η Αθήνα, η Ελλάδα ψήφισε». Στο τέλος της ομιλίας του άλλα παρατεταμένα χειροκροτήματα και μακρόσυρτες κραυγές. Και ο μελίρρυτος ρήτωρ, βλέποντας όλα αυτά, πιθανώς θα έλεγε μέσα του: «ταλαίπωρε ελληνικό λαέ, ακόμα δεν κατάλαβες ότι σε κοροϊδεύουμε!»

Ο λαός πρέπει να καταλάβει και να καθίσει σπίτι του να παρακολουθήσει στις προσεχείς εκλογές τις ομιλίες των ηγετών και όσων άλλων από την τηλεόραση, αν, φυσικά, θέλει. Και τότε και μόνο τότε, όταν οι ομιλητές και ιδιαίτερα οι ηγέτες των δύο μεγάλων κομμάτων Ν.Δ. και ΠΑΣΟΚ, βγουν στην εξέδρα και αντικρύσουν στην πλατεία Συντάγματος 400 - 500 ψηφοφόρους ίσως πουν: «Ο λαός ξύπνησε, κατάλαβε ότι τον εμπαιζουμε». Διαφορετικά, είμαστε άξιοι της μοίρας μας.

Είπαμε να ξεχάσουμε, πολιτικοί και πολίτες, το κακό μας παρελθόν, από το οποίο κινδυνεύουμε ακόμα να χρεοκοπήσουμε. Ο κίνδυνος ελλοχεύει. Συνθήματα φαιδρά και φράσεις βαρύγδουπες, που ακούστηκαν τα τελευταία 30 χρόνια από λαοπλάνους και δημαγωγούς πολιτικούς όπως: «Αλλαγή σε όλα, κάθαρση, έξω οι βάσεις από την Ελλάδα, ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο, το ΠΑΣΟΚ στην ηγεσία ο λαός στην εξουσία, βυθίσατε χώρα, Τσοβόλα δώστα όλα, η οικονομία της Ελλάδας είναι ισχυρή, η Ελλάδα έχει κύρος και άποψη στην Ευρώπη, όποιος έχει στοιχεία σκανδάλων να τα πάει στον εισαγγελέα, μηδενική ανοχή στην διαφθορά. Παντού διαφάνεια, επανίδρυση του κράτους, ή αλλάζουμε ή βουλιάζουμε, πρώτα ο πολίτης, δίκαιη κατανομή της

φορολογίας, πρώτη φροντίδα μας ο φτωχός, ο χαμηλόμισθος όσα άλλα γλυκανάλατα ακούαμε, ανήκουν στο παρελθόν. Από εδώ κι εμπρός πρέπει όλα να αλλάξουν. Τι θα πει «βουλευτική ασυλία» και «παραγραφή αδικημάτων» ύστερα από 5 χρόνια; Πού είναι η ισονομία;

Γιατί τα 5 χρόνια δε γίνονται 15; Για κάφρους μας περνούν;

Οι πολιτικοί οφείλουν να λένε την αλήθεια στο λαό και να είναι ειλικρινείς στους Ευρωπαίους, οι οποίοι κατάλαβαν από χρόνια τί σόι εταίροι είμαστε. Προπαντός αξιοπρέπεια. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης Αντ. Σαμαράς ετόνισε και διαβεβαίωσε με έμφαση ότι γρήγορα η παράταξη της Ν.Δ. θα απαλλαγεί από τα βαρίδια, που έβλαψαν το κόμμα. Φαίνεται πως αντελήφθη ότι με παλιά και σάπια υλικά δεν μπορεί να χτιστεί ένα καινούργιο σπίτι. Το ίδιο να πράξει και ο πρωθυπουργός. Με δύο λόγια: Να ξεχάσουν όλοι το παρελθόν.

* * *

Άφησα τελευταίο το συμβάν της πυρπόλησης της Τράπεζας από κουκουλοφόρους. Θρήνος και οδυρμός στο πανελλήνιο από το θάνατο, λόγω αναθυμιάσεων, δύο ανδρών και μιας γυναίκας εγκύου! Το φρικτό αυτό γεγονός φυσικό ήταν να επισκιάσει τη μεγάλη διαμαρτυρία των διαδηλωτών, που ξεχύθηκαν στους δρόμους και τις πλατείες να διαμαρτυρηθούν για τα εξοντωτικά μέτρα λιτότητας, που επέβαλε η κυβέρνηση, με υπόδειξη των ευρωπαίων κηδεμόνων μας και του Δ.Ν.Τ. Συμπέρασμα: Να εφαρμοστεί η διάταξη «περί κουκούλας». Αλλιώς θα θρηνήσουμε και άλλα θύματα. Μακάρι να διαψευσθώ.

* * *

Η κυβέρνηση οφείλει να στείλει στο ειδώλιο του κατηγορούμενου όλους εκείνους, που καταλήστεψαν το δημόσιο χρήμα. Πανελλήνιο αίτημα: Να πάνε φυλακή οι ένοχοι. Όλα τα άλλα είναι αερολογίες και

προφάσεις των πολιτικών, που υποτιμούν τη νοημοσύνη του ελληνικού λαού, που βρίσκεται σε απόγνωση και απελπισία πώς θα τα βγάλει πέρα, τη στιγμή που οι κλέφτες και οι παντός είδους λωποδύτες και τραμπούκοι ζουν «ζωή χαρισάμενη». Γι' αυτό, λοιπόν, δικαιούται κάθε πολίτης, κάθε Έλληνας να αναρωτηθεί: Από το 1980 έως και σήμερα έχουμε κράτος ή παρωδία κράτους; Έχουμε κράτος σοβαρό ή κράτος της... πλάκας; Η απάντηση επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των αναγνωστών.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Θρήνος Ανδρομάχης για το θάνατο

του Έκτορα

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ

Συνεχίζοντας το προηγούμενο άρθρο μου «Συνομιλία Έκτορα και Ανδρομάχης», (περιοδ. «Κόνιτσα» τ. 150) ανατρέχω στη ραψωδία Χ της Ιλιάδος με κάθε δυνατή συντομία.

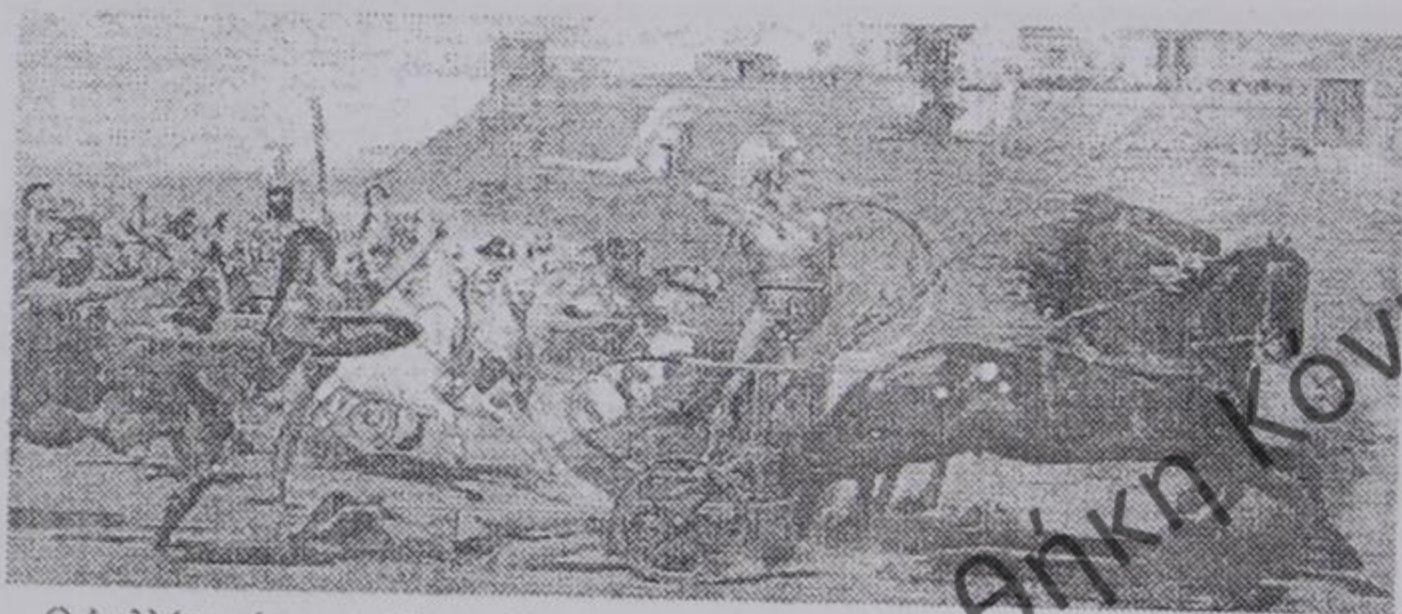
Ο Αχιλλέας σκότωσε τον Έκτορα, η σύζυγος του οποίου δεν είχε μάθει τίποτε (Χ. 437), αλλά ύφαινε στον αργαλειό. Φώναζε τις θεραπαινίδες να βάλουν στην φωτιά μεγάλο καζάνι με νερό, για να κάνει λουτρό ο Έκτορας, όταν επιστρέψει από την μάχη. Ξαφνικά άκουσε από το μέρος του πύργου θρήνο και οδυρμό.

«Της δ' ελελίχθη γούνα» (448), της έτρεμαν τα πόδια (σήμερα λέμε: μου λύθηκαν, μου κόπηκαν τα πόδια), της έπεσε η σαΐτα από τα χέρια, φωνάζει δυο θεραπαινίδες να την ακολουθήσουν στον πύργο, γιατί άκουσε γοερές φωνές της πεθεράς της Εκάβης.

Μέσα στα στήθη μου, λέει, «ήτορ πάλλεται», η καρδιά χορεύει, όπως λέμε σήμερα, «νέρθε γούνα πήγνυται», κάτω παγώνουν τα γόνατα. Κάτι κακό συνέβη. «Αι γαρ απ' ούατος εΐη εμευ έπος», δηλ. μακάρι ο λόγος να είναι μακριά απ' τα αυτιά μου (σήμερα λέμε: κούφια η ώρα που τα' ακούει).

Βγήκε από το μέγαρο σαν τρελή κι όταν έφτασε στον πύργο και είδε τον Έκτορα να σέρνεται προς την παραλία, δεμένος πίσω από το

άρμα του Αχιλλέα «την δε κατ' οφθαλμών ερεβεννή νύξ εκάλυψεν» (466) δηλ. σκοτεινή νύχτα σκέπασε τα μάτια της (σήμερα λέμε: μου σκοτεΐνιασαν τα μάτια), έγειρε πίσω και λιποθύμησε. Της έφυγαν από το κεφάλι κεφαλόδεσμοι, η πλεκτή αναδέσμη, καλύπτρα ... κι αφού συνήλθε έκλαιε γοερά λέγοντας:

Ο Αχιλλέος σέρνει τον Έκτορα δεμένο πίσω στο άρμα. Ένώ το άρμα τρέχουν οι αιτίνες του τροχού είναι ευδιάκριτες, σα να μην κινείται το σώμα. Όταν υπέδειξαν το λάθος, ο ζωγράφος αυτοκτόνησε. Στο βάθος το τείχος της Τροίας.

«Έκτορά μου, εγώ η δύστυχη ...γιατί γεννήθηκα; Τώρα εσύ κατεβαίνεις στην κατοικία του Άδη, στα έγκατα της γης και μένα μ' αφήνεις χήρα στο σπίτι σε φρικτό πένθος. Ο γιός μας είναι βρέφος και ούτε εσύ μπορείς να τον βοηθήσεις, ούτε εσένα εκείνος». Φοβερό αυτό που είδα η Ανδρομάχη. «miserabile visu» = οκτρών ιδείν, κατά τους Λατίνους. Δικαιολογημένα σκοτεΐνιασαν τα μάτια της και λιποθύμησε. Μπράβο στο κουράγιο της, μπράβο στο κουράγιο της, μπροστά στο απάνθρωπο ανοσιούργημα του Αχιλλέα!

* * *

Ανατρέχω τώρα στη ραψωδία Ω της Ιλιάδος. Ο Πρίαμος, έρχεται με δώρα και λύτρα στο στρατόπεδο των Ελλήνων για να ζητήσει το πτώμα του γιού του. Ο Αχιλλέας, ο οποίος πρώτα έπνεε μένεα κατά του

Έκτορα, που σκότωσε τον επιστήθιο φίλο του Πάτροκλο κι έλεγε οργισμένος πως θα τον αφήσει στους δρόμους να τον φάνε τα σκυλιά, ξαφνικά μόλις είδε το γέρο Πρίαμο, γονατιστός να τον παρακαλεί, κάμπεται, λυγίζει, αλλάζει συμπεριφορά. Τον καλοδέχτηκε, τον φιλοξένησε στη σκηνή του κι έκανε, όπως του ζήτησε ο Πρίαμος, εκχειρία 11 ημερών για να τον θάψουν με όλες τις τιμές.

Όταν ο Πρίαμος επέστρεψε στην Τροία, η Ανδρομάχη, μπροστά στο κρεβάτι, κρατώντας το κεφάλι του ανάμεσα στα χέρια της, ξεσπάει σε σπαρακτικούς γογγυσμούς και λυγμούς (Ω. 724) «Άντρα μου, γέρος έφυγες από την ζωή ... όλος ο λαός θρηνεί στην πόλη. Αφήνεις στους γονείς σου θλίψη και πένθος μεγάλο· σε μένα, ιδιαίτερα, θα μείνει αβάσταχτος πόνος, γιατί πεθαίνοντας δε μου απλώσες το χέρι από το κρεβάτι, ούτε μου είπες ένα φρόνιμο λόγο, που πάντοτε, μέρα νύχτα, να τον θυμάμαι κλαίοντας».

Η Ανδρομάχη στο θρόνο της τονίζει τούτο, ότι δηλ. κι αυτή και το παιδί και όλοι οι συμπολίτες έχασαν τον μόνο προστάτη και πρόμαχο της Τροίας.

Στο σπ. 734 του είπε πως, αφού πέθανε μακριά του, δεν της άφησε ένα στενό λόγο να τον θυμάται κ.λ. Σχολιάζω τον στίχο: Ο Έκτορας δε άφησε την τελευταία του αναπνοή στο κρεβάτι του μεγάρου. Στην περίπτωση αυτή θα της έλεγε, πριν ξεψυχήσει, κάποιο λόγο ενθαρρυντικό, μια συμβουλή, που θα ήταν μια αυθόρμητη εκδήλωση της τελευταίας του θέλησης προς τη γυναίκα του, ελπίδα και παρηγοριά στη χηρεία της. Και αυτό είναι το παράπονό της. Κι έτσι είναι. Όλοι εκείνοι, που έχασαν αγαπητά πρόσωπα στον πόλεμο ή στην ξενιτεία, αισθάνονται μεγαλύτερη τη συμφορά τους, διότι δεν ήταν κοντά τους τις τελευταίες στιγμές, για να τους προσφέρουν κάποια βοήθεια, δεν τα

ασπιάστηκαν, όταν ψυχορραγούσαν και κατ' ακολουθία, δεν άκουσαν τα τελευταία λόγια τους.

* * *

Αν τώρα κάποιος θελήσει να κρίνει τη στάση ζωής και συμπεριφοράς των δύο ηρώων, Έκτορα και Αχιλλέα, εύκολα θα διαπιστώσει ότι ο Πριαμίδης Έκτορας είναι ανώτερος στο χαρακτήρα από τον Αχιλλέα. Είναι γενναίος, ψύχραιμος, ευγενής και καλός οικογενειάρχης. Τον αδερφό του Πάρη, κάποτε κάποτε, επιπλήττει για την αδιαφορία του προς τον πόλεμο, τον οποίο ο ίδιος προκάλεσε. Στην γυναίκα του Ελένη είναι πάντοτε διακριτικός και ευγενής. Το ομολογεί η ίδια στο θρήνο της (στίχ. 762). «Έκτορα, πολύ αγαπητέ στην καρδιά μου απ' όλους τους αντραδέλφους μου... δεν άκουσα ποτέ μέχρι τώρα από σένα κακό και άσχημο λόγο, αλλά αν κάποιος άλλος αντράδερφος ή συννυφάδα ή αντραδέρφη με απόπειραγε, εσύ τους σταματούσες (τους εμπόδιζες) με ήπια λόγια». Ο Έκτορας είναι τολμηρός και πρωτοπόρος στις μάχες.

Ας σημειώσω και τούτο: Η Τροία κυριεύτηκε το 1270 π.Χ. Κάηκε από τους Έλληνες ξαναχτίστηκε και πάλι κάηκε και οικοδομήθηκε εκ νέου και πάλι λέγοντας. Μετά από αιώνες η Τροία κυριεύτηκε από τον Ρωμαίο Φίβριο, ο οποίος καυχώμενος έλεγε ότι εκυρίευσε την πόλη ύστερα από πολιορκία 10 ημερών, ενώ ο Αγαμέμνων έκανε 10 χρόνια να εκπορθήσει. Τότε κάποιος Τρωαδίτης πολύ εύστοχα του απάντησε: «Ου γαρ ην νυν Έκτωρ υπερμαχών της πόλεως». Αυτό τα λέει όλα.

Αντίθετα, ο Αχιλλέας είναι απότομος, ευέξαπτος και ευερέθιστος. Για μια παλλακίδα γυναίκα, τη Βρισηίδα, φιλονικεί με τον Αγαμέμνονα, ανταλλάσσει υβριστικές φράσεις κι εγκαταλείπει με τους Μυρμιδόνες το

στρατόπεδο. Κάθεται αδιάφορος στην παραλία και επιστρέφει, όταν ο Έκτορας φονεύει τον πιστό του φίλο Πάτροκλο.

Ο Αχιλλέας σκοτώνει τον Έκτορα, τον οποίο «στήθι Άπολλον και άκουσον!», δένει από τα πόδια πίσω στο άρμα του και τον σέρνει προς την παραλία. Ελεεινό, φρικτό και απάνθρωπο ανοσιούργημα!!!!

Αν ο Όμηρος στη ραψ. Ω άφηνε τον Έκτορα άταφο, να τον φάνε τα σκυλιά και τα όρνια, όπως έλεγε (Χ. 335), η Ιλιάδα δεν θα μας ικανοποιούσε πλήρως. Ο ποιητής, όμως, οικονομήσε τα πράγματα έτσι, ώστε, και τον Πάτροκλο έθαψε με τις πρέπουσες τιμές (ραψ. Ψ) και τον νεκρό Έκτορα απέδωσε στον Πρίαμο να τον θάψουν, όπως του ταίριαζε, κάνοντας γι' αυτό, εκχειρία 11 ημερών, κατά παράκληση του Πρίαμου. Με αυτόν τον τρόπο επήλθε μια κάποια «κάθαρσις», μια θεραπεία της ταραγμένης ψυχής, δηλ. ανακούφιση τόσο στον Αχιλλέα, όσο και στους αναγνώστες της Ιλιάδος.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα έπη του Ομήρου έχουν και τις μελανές τους σελίδες, τα τρωτά τους σημεία, τις απρέπειες ηρώων και θεών, αλλά ας μη λησμονούμε ότι οι ήρωες είναι κι αυτοί άνθρωποι με τις κοινές αδυναμίες κι ελαττώματα και οι απρεπείς πράξεις και τα ανάρμοστα έργα των θεών γίνονται αποδεκτά, εφ' όσον οι άνθρωποι της ομηρικής και μετέπειτα εποχής φαντάστηκαν τους θεούς των «ανθρωπόμορφους» κατ' εικόνα και ομοίωση αυτών τούτων των ιδίων, και επομένως απαλλαγμένους πάσης κατηγορίας.

Κοντολογίς, τα έπη του θείου ποιητή Ομήρου, που υπήρξε ο πιο συναρπαστικός και γόης αφηγητής γεγονότων, θαυμάστηκαν και θα θαυμάζονται ες αεί, γιατί αποτελούν για μας τους Έλληνες πολύτιμη παρακαταθήκη και την Ιερή Γραφή της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας.

* * *

Θρήνος Ανδρομάχης

για το μελλοθάνατο Αστυάνακτα

Όταν ο αγγελιοφόρος των Ελλήνων έρχεται ν' αναγγείλει στην ταλαίπωρη χήρα ότι ο γιός της Αστυάναξ θα πεθάνει, πεταγμένος από το ύψος του τείχους στο κενό, ένας σπαρακτικός θρήνος ξεσπάει από την μητρική της καρδιά.

Δανείζομαι από τον μεγάλο τραγικό ποιητή Ευριπίδη και μάλιστα από την τραγωδία του «Τρωάδες» τους πιο κάτω στίχους, τόσο συγκινητικούς και τόσο αληθινούς (740 κ. εξής):

«Ω παιδάκι μου, τρυφερά αγαπημένο, θα σκοτωθείς από ένα χέρι εχθρικό και θ' αφήσεις δυστυχισμένη τη μάνα σου;... Κλάις, παιδί μου; Προαισθάνεσαι τί κακό σε περιμένει; Γιατί με αγκαλιάζουν τα χέρια σου και κρατιέσαι από τον πέπλο μου και θέλεις να τρυπώσεις, σαν ένα πουλάκι, κάτω από τα φτερά μου, ζητώντας προστασία; Ο Έκτορας δεν θα βγει από τη γη να σε σώσει με το τρομερό κοντάρι του... Άσπλαχνα πεταγμένο από το τείχος, με το κεφάλι σπασμένο από το φοβερό πέσιμο, θα ξεψυχήσεις! Αγαπητό μου παιδί, που η μάνα σου σε σφιγγει στα χέρια της, γλυκιά πνοή, που αναπνέω, στα χαμένα λοιπόν αυτό το στήθος σε θήλασε και σε μεγάλωσε; Στα χαμένα κουράστηκα και ταλαίπωρήθηκα; Για τελευταία φορά αγκάλιασε τη μάνα σου, σφίξε τη με τα χεράκια σου, φίλησέ με. Ω Έλληνες, που επινοείτε (μηχανεύεστε) βαρβαρικές τιμωρίες, γιατί σκοτώνετε αυτό το παιδί, που σε τίποτε δε φταίει»;

* * *

Ο Ευριπίδης, ο «από σκηνης φιλόσοφος» και ο «τραγικότατος των ποιητών» κατ' Αριστοτέλη, ξέρει να δημιουργεί έντονες συναισθηματικές καταστάσεις. Άκουσε αποσβολωμένη και κοκαλωμένη

το «πικρό χαμπέρι» του αγγελιοφόρου. Αναλύεται σε λυγμούς και δάκρυα. Ο παραπάνω θρήνος της είναι ένα συγκλονιστικό μοιρολόι. Ξεδιπλώνει με τις ερωτήσεις της το βαθύ πόνο, που κοχλάζει μέσα της και ξεχειλίζει από τα μύχια της καρδιάς της.

Το βρέφος σφίγγεται πάνω της, γαντζώνεται από τους ώμους της. Ασφαλώς προαισθάνεται κάτι κακό. Στο σημείο αυτό ανοίγω μια παρένθεση: Στις θυσίες των προγόνων μας το σφάγιο, πολλές φορές, προέβαλλε αντίσταση και στύλωνε κάτω στη γη τα πόδια του και δεν προχωρούσε. Ασφαλώς ήταν προαίσθηση, ασχέτως αν οι αρχ. Έλληνες το θεωρούσαν «κακό οινόν». Ο συνειρμός των παραστάσεων μου θυμίζει τώρα το μακροσκελές ποίημα του Δ. Βαλαβάνη (1829 - 1854) «ο τάφος του κλέφτη». Παραθέτω μία στροφή:

Λέν, παιδιά, το σφαχτό, πριν το σφάξουν

πως το μάρτυρο το χάρο γνωρίζει

και την ώρα μαχαίρι που αδράξουν

δεν πηγαίνει, νοιασμένο μουγκρίζει.

Κλείνω την παρένθεση κι επανέρχομαι στην Ανδρομάχη, η οποία εξοργισμένη καταφέρεται κατά των Ελλήνων. Μαζί της αναρωτιέται καθένας μας: « Ω Έλληνες, γιατί εκσφενδονίσατε το βρέφος από την έπαλξη του τείχους; Γιατί σκοτώσατε με αυτό τον τρόπο ένα αθώο πλάσμα, γλυκό αγγελούδι;

Αναμνήσεις από το παρελθόν

† (ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ)

Κάθε άνθρωπος, όταν σαν άλλος Οδυσσέας, παρακάμψει το ακρωτήριο «Μαλέας» της Πελοποννήσου με κατεύθυνση προς την Ιθάκη, αρέσκεται να βυθίζει την σκέψη του στο παρελθόν, στην παιδική και εφηβική ηλικία και με τον προφορικό ή γραπτό λόγο να φέρνει στο παρόν γεγονότα και έντονες αναμνήσεις από τα χρόνια εκείνα τα παλιά. Θα προσπαθήσω να είμαι όσο πιο σύντομος μπορώ.

Ήταν, αν θυμάμαι καλά, Μεγάλη Παρασκευή του 1939, όταν πικρό χαμπέρι ακούσαμε στο χωριό, στη Βούρμπιανη, ότι οι ιταλοί κατέλαβαν την Αλβανία, ένδειξη σαφής ότι ο πόλεμος Ιταλίας και Ελλάδας ήταν αναπόφευκτος.

Καλοκαίρι του 1940. Η απειλή φαινόταν πιο ορατή, ιδιαίτερα μετά τον τορπιλισμό της «Έλλης» στις 15 Αυγούστου στο λιμάνι της Τήνου από ιταλικό υποβρύχιο.

Το τρίτο δεκαήμερο του Σεπτ. έδωσα εισιτήριες εξετάσεις στη Βελλά. «μείνε ένα χρόνο εδώ, μου είπε ο πατέρας μου και του χρόνου παίρνεις μετεγγραφή για τα Γιάννενα».

Τελευταία του συμβουλή ήταν τούτη: αν τυχόν γίνει πόλεμος, να μην έρθω προς Κόνιτσα, αλλά να πάω στο θείο μου στα Γιάννενα.

Οι 15 μέρες που έμεινα στη Βελλά μου φάνηκαν κάπως δύσκολες. Εγερτήριο στις 7 με την καμπάνα, πρωινό ένα κύπελλο τσάι, μαθήματα, γεύμα (αχ, εκείνες οι μελιτζάνες κι οι πατάτες μας είχαν φυτρώσει στο στομάχι). Το απόγευμα κάπου θα μας απασχολούσαν, στις 6 - 8 στις αίθουσές μας για διάβασμα, δείπνο και ύστερα ελεύθερος χρόνος. Μαυροελεύθερος, έλεγα. Πού να πήγαινες; Εκεί στην πλατεία φέρναμε γύρω και ακούγαμε από το ραδιόφωνο τις συνηθισμένες ειδήσεις: «Αγγλικά αεροπλάνα τύπου Ντακότα εβομβάρδισαν το Βερολίνο και γερμανικά Στούκας το Λονδίνο. Μετά τις 9 στα κρεβάτια μας. Με λίγα λόγια ήταν μια ζωή μονότονη, περιορισμένη, σχεδόν στρατιωτική και για μας τους μικρούς η νοσταλγία του χωριού του σπιτιού μας συχνά πυκνά μας πίεζε και μας ψυχοπλάκωνε. Ας είναι όμως όλα είναι μια συνήθεια.

Δευτέρα πρωί, 28 Οκτωβρίου. Με το εγερτήριο της καμπάνας ακούσαμε στα σύνορα προς την Κακαβιά πυκνούς κανονιοβολισμούς. «Πόλεμος» είπαμε κι όλοι μουδιάσαμε και παγώσαμε. Κατά τις 10 ήρθε ο αείμνηστος Δεσπότης (Σπυρίδων), ο οποίος φοβούμενος αεροπορικό βομβαρδισμό έδωσε εντολή να φύγουμε όλοι, αφού πάρουμε μαζί μας μόνο μια αλλαξιά εσώρουχα.

Κατηφορίζοντας με το λεωφορείο προς το Καλπάκι, οι στρατιώτες από τα προχώματα έξαλλοι και ενθουσιασμένοι ζητωκραύγαζαν και τραγουδούσαν κι εμείς από τα ανοιχτά παράθυρα του λεωφορείου ενώναμε τις φωνές μας με τις δικές τους πολεμικές ιαχές.

Στα Γιάννενα έμεινα λίγες μέρες, αλλά εκείνα να τα καθημερινά αυξομειούμενα ουρλιάσματα (αασουουου - αασουουου) των σειρήνων, που σήμαιναν «συναγερμό» κάθε φορά που εμφανιζόταν στα σύνορα σμήνος ιταλικών αεροπλάνων, ήταν κάτι το φοβερό και συνταρακτικό.

Πολλοί Γιαννιώτες άρχισαν να φεύγουν προς τα γύρω χωριά κι εγώ με την οικογένεια του θείου μου πήγαμε στην Μοσπίνα. Επί πολλές μέρες τα κανόνια ακούονταν στο Καλιάκι και εμείς τα παιδιά βλέπαμε τα αεροπλάνα ψηλά στο βάθος πέρα από την Ολύτσικα να βομβαρδίζουν την πόλη.

Στη Μοσπίνα, ανάμεσα στα άλλα παιδιά, γνώρισα τον Γιάννη Κιτσαντώνη, η μάννα του οποίου με συγκίνηση θυμάμαι, γιατί μου συμπαραστάθηκε εκείνο το μήνα Νοέμβριο, όταν δεν ήξερα τίποτε για την τύχη των δικών μου στο χωριό. Πάντοτε είχε έναν ενθαρρυντικό λόγο να μου πει και πάντα μου κρατούσε ένα κομμάτι, όταν έφτιαχνε μπατσαρόπιτα. Με το Γιάννη ανταμώσαμε πότε πότε στα Γιάννενα και ευκαιριακά λέγω ότι έχει μια πλούσια βιβλιοθήκη και μια απίθανη συλλογή λαογραφικού υλικού. Έχει βιβλία δυσεύρετα και σπάνια.

Αρχές Δεκεμβρίου ήρθε στα Γιάννενα ο πατέρας μου. Το καλό μαντάτο με γέμισε από χαρά. Πανηγυρίς πανηγύρεων ήταν για μένα εκείνη η μέρα. Νυκτοχάραγμα έφυγα μαζί με τον κυρ. Θεοδωρή, το σπιτονοικοκύρη, και ανταμώσαμε στο ζαχαροπλαστείο του αδερφού του, εκεί δίπλα στην είσοδο της στοάς του Ορφέως (σήμερα πουλούν πίτσες και τυρόπιτες). Στα Γιάννενα μείναμε 2 - 3 μέρες πάντοτε με το φόβο των βομβαρδισμών.

Από περιέργεια πήγα και είδα ένα μεγάλο κωνικό άνοιγμα στα Λιθαρίτσια (η βόμβα δεν πέτυχε το κτήριο της 8ης Μεραρχίας). Μια άλλη είχε πέσει μπροστά από το ζαχαροπλαστείο του Βελογιάννη και πολλές άλλες εδώ και εκεί.

Ο πατέρας μου αγόρασε τα βιβλία της Α' Γυμνασίου, γιατί, λόγω μη λειτουργίας των σχολείων, υπήρχε δυνατότητα στους μαθητές να

δίνουν προαγωγικές εξετάσεις ως «κατ' οίκον διδαχθέντες». Με αυτό τον τρόπο έβγαλα τις 5 πρώτες τάξεις του Γυμνασίου και ύστερα φοίτησα κανονικά στην ΣΤ' τάξη (Η' τάξη τότε) του Γυμνασίου αρρένων Ιωαννίνων.

Απορίας άξιο είναι για μένα το γεγονός πως ο πατέρας μου, απόφοιτος το 1905 της γεραράς τότε Ζωσιμαίας Σχολής (επί Γυμνασιάρχου Γεωργ. Καλούδη) και ύστερα αριστούχος διδασκαλιστής του Μαρασλείου Διδασκαλείου Αθηνών, κατάφερε (χωρίς σχολικά βοηθήματα) να μου διδάξει όχι μόνο αρχαία ελληνικά (Ξενοφώντα, Λυσία, Δημοσθένη, Πλάτωνα, Ευριπίδη), αλλά και Λατινικά, Άλγεβρα και Θεωρητική Γεωμετρία. Ταυτόχρονα συνεχίζαμε τα Γαλλικά και Ιταλικά.

Απρίλης του 1941. Ο ελληνικός στρατός άρχισε να υποχωρεί από την Αλβανία, όταν οι Γερμανοί εισέβαλαν στην Ελλάδα από την Βουλγαρία και Σερβία. Ακολούθησε η περίοδος της Κατοχής. Στην Αθήνα η έλλειψη τροφίμων ανάγκασε πολλούς να φύγουν για τα χωριά τους, αλλά σιγά σιγά άρχισαν και εκεί να λείπουν τα προς το ζην αναγκαία και ο κόσμος πουλούσε πράγματα του σπιτιού, πολλές φορές «αντιπινακίου φακής» και οικόσιτα ζώα στο παζάρι στο Τσοτύλι ή και στην Αλβανία για να τα βγάλει πέρα.

Πρέπει να σημειώσω εδώ ότι παλαιότερα (1910 - 1930) στο Σχολαρχείο της Βούρμπιανης φοίτησαν πολλοί βορειοηπειρώτες μαθητές (έμεναν στο οικοτροφείο) και αφού έμαθαν γερά γράμματα γύρισαν στα χωριά τους· όλοι τους πρόκοψαν.

Θεοδ. Μάρκου από την Άρτα, Σπ. Ρούπης από τη Ράχωβα, Γ. Μπέλλος από Ερσέκα, Σαράντης Λιόσης, Γ. Κηπούλης, Στεφ.

Παπαδόπουλος από Σιάλεση, που έγινε καθηγητής και δίδασκε σε γυμνάσιο της Κορυτσάς, και άλλοι πολλοί. Όλοι τους θυμούνταν με νοσταλγία την Βούρμπιανη, τους δασκάλους, το Σχολαρχείο, στο οποίο όφειλαν την μετέπειτα επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Ιούλιος του 1943. Παρακάλεσα τον πατέρα μου να μ' αφήσει να πάω και εγώ «μέσα» και συγκεκριμένα στο Στεφ. Παπαδόπουλο, στην Κορυτσά. Ο «pater familias» φυσικό ήταν να έχει τους ενδιασμούς του, θα κουραστείς μου είπε, είναι μακριά κ.λ. Εγώ επέμενα και τελικά υποχώρησε.

Με παρέα τον Ζήση και Αλέξη Κίσκα, Κ. Καραγιάννη, Ζήση Ζήκο και κάποιον άλλο, ξεκινήσαμε και το βράδυ κοιμηθήκαμε πέρα από την Σελινίτσα.

Την άλλη μέρα το Ζήση Κίσκα μπήκαμε στην Κορυτσά, βρήκαμε το μαγαζί ενός συγχωριανού μας του Παπαδημητρίου (Τζιάφκα), που χρόνια ήταν εγκατεστημένος εκεί και ο οποίος με έναν υπάλληλό του με έστειλε στο σπίτι του καθηγητή Στεφ. Παπαδόπουλου.

Εαφνιάστηκε όταν του είπα ποιος είμαι και άρχισε να με ρωτάει για το χωριό, το σχολείο, τους δασκάλους, τον πατέρα μου, τους γιατρούς, τους παπάδες κ.λ. Του απάντησα λεπτομερώς για όλα καθώς και τους ανθρώπους που ζούσαν, όπως και για εκείνους, οι οποίοι είχαν πεθάνει.

Την άλλη μέρα «περιδιάβασα» την πόλη και την επόμενη βγήκαμε μαζί έξω στην αγορά και μου αγόρασε ρύζι, μακαρόνια, κριθαράκι, ζάχαρη, καφέ κ.λ. κ.λ. Στην αγορά βρήκα τυχαία δύο κοντοχωριανούς μου από την Στρατσάνη και κανονίσαμε να φύγουμε την άλλη μέρα. Ευχαρίστησα θερμά τον καθηγητή για την φιλοξενία και

την αγορά των τροφίμων. Μου έδωσε, μάλιστα, και μια επιστολή προς τον πατέρα μου, γραμμένη σε άπταιστη καθαρεύουσα.

Ξεκινήσαμε κατά τις 7. Η μέρα έδειχνε ότι ήταν πολύ ζεστή. Στρίβαμε που και που δεξιά ή αριστερά και παίρναμε κάποιο μονοπάτι για να συντομέψουμε, αλλά, όσο προχωρούσαμε, τόσο ο καύσωνας φλόγιζε κι ο ιδρώτας έτρεχε ποτάμι. Ευτυχώς που είχα ένα καπελάκι και, όσο να' ναι, με προστάτευε από τον ήλιο. Σε μια στάση μας στο «τζιαντέ» καθίσαμε δίπλα στον όχτο του δρόμου, στη σκιά ενός πλατύφυλλου δέντρου. Να κάθεσαι και να μην σου κάνει η καρδιά να σηκωθείς, γιατί το λιοπύρι ήταν ανυπόφορο.

Ξαφνικά στο βάθος του δρόμου βλέπουμε ένα μεγάλο ιταλικό αυτοκίνητο να έρχεται. Πήγαινε προς Ερσέκα. Όταν πλησίασε, ο οδηγός σταμάτησε μπροστά μας. Κάποιος παράξενος κρότος ακουόταν και οι δύο στρατιώτες να ιδούν την μηχανή. Καλημεριστήκαμε κι ο ένας μας λέει: «Dove andante;» (που πάτε;). Εγώ, σκουπίζοντας τον ιδρώτα από το πρόσωπό μου, τους λέω: «Forca miseria» (= γουρούνα φτώχεια). (Η φράση αυτή λέγεται από τους Ιταλούς συχνά, σε περιπτώσεις οργής, κούρασης κι αναποδιάς).

Και συνεχίζω: «Oggi fa molto caldo e siamo stanci con questi sacchi sulla spalla» (= σήμερα κάνει πολύ ζέστη και είμαστε κουρασμένοι με αυτά τα σακιά στην πλάτη). «Siamo Greci, veniamo da Corte ed andiamo al nosto villaggio» (= είμαστε Έλληνες ερχόμαστε από την Κορυτσά και πηγαίνουμε στο χωριό μας) «Capisco» (= καταλαβαίνω) λέει ο ένας. Και εκεί που πήγαινα να τους πώς να μας πάρουν μέχρι τη Ράχωβα, μας το πρότειναν οι ίδιοι. «Grazie, siete molto gentili» (= ευχαριστώ, είστε πολύ ευγενείς). Μας κατέβασαν κοντά στη Ράχωβα. «Grazie», εμείς, «buon viaggio» (= καλό ταξίδι) εκείνοι και χωρίσαμε.

Πήραμε τον ανηφορικό δρόμο προς τα σύνορα. Ήμασταν και οι τρεις ευχαριστημένοι, γιατί γλιτώσαμε αρκετά χιλιόμετρα. Σαν φτάσαμε στην κορυφογραμμή, στη Μπάντρα τους λέω: «Κοιτάξτε, συμπέθεροι, εσείς έχετε δρόμο αρκετό, πηγαίνετε· μόνο πείτε στους δικούς μου, εκεί που θα περάσετε απ' έξω από το σπίτι ότι έρχομαι» (Να σημειώσω ότι τη λ. «συμπέθεροι» χρησιμοποιούσαμε, όταν ανταμώναμε τότε κοντοχωριανούς στο δρόμο).

Κάθισα να ξεκουραστώ. Αισθανόμουν χαρούμενος και ασφαλής. Πατούσα ελληνικό χώμα, πατριον έδαφος. Στο βάθος ο Σμόλιγκας, μπροστά μου γνώριμος τόπος. Ανέπνευσα βαθιά. Διέκρινα τα ακρινά σπίτια της Βούρμπιανης και μερικά παρεκκλήσια.

Μου φαινόταν πως το αεράκι ήταν πιο πυρωδάτο και ότι όλα, δέντρα, βουνά, πέτρες γύρω μου χαμογελούσαν. «Ελλάδα, Ελλαδίτσα μου», ψιθύρισα. Κατηφόρισα. Στη βρύση του Κάλη, πιο πάνω από τους Χιονάδες, σταμάτησα. Δρόσισα χέρια, κεφάλι, πρόσωπο με το κρύο νερό, μούσκεψα το ψωμί στο νερό κι έφαγα ψωμοτύρι, ρουφώντας με το πλόχερο νερό. Μοσκόφαγα, «θαραπαύκα», όπως λέμε. Κοντά στην τοποθεσία «Γραμματικού» αντάμωσα με την αδερφή μου Αλεξάνδρα, που ήρθε να με ξεφορτώσει.

Με κουβέντες φτάσαμε σπίτι και τους διηγήθηκα συνοπτικά τα του ταξιδιού. Ο ήλιος είχε βασιλέψει. Ξάπλωσα για ύπνο. Ξύπνησα το πρωί, όταν ο ήλιος «είχε κρούξει» στο βουνό «Νταμπόρι» απέναντι από τον Αϊ - Λιά. Ξάπλωσα πάλι και όταν ξαναξύπνησα, ο ήλιος είχε ανέβει κάνα δυο οργυιές στον ουρανό πάνω από το βουνό Οξυάς (Σέλτσης).

Ο «κατά Λεωκράτους» λόγος του Λυκούργου

† (ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟ, ΠΡΩΗΝ ΛΥΚΕΙΑΡΧΗ)

Ο ρήτορας Λυκούργος (390 - 324 π.Χ.) ήταν ένα από τους πιο στενούς και επιφανείς συνεργάτες του Δημοσθένη και αναδείχτηκε ο άτεγκτος και εχέφρων πολιτικός με το αγνό του ήθος και το υψηλό πατριωτικό του φρόνημα. Μετά την μάχη της Χαιρωνείας (338 π.Χ.) μέχρι το 326 διαχειρίστηκε τα οικονομικά της πόλης με εξαιρετική εντιμότητα και εφημίσθη όχι τόσο για την ρητορική του δεινότητα όσο για την φιλοπατρία του και την ακεραιότητα του χαρακτήρος του.

Αποπεράτωσε το θέατρο του Διονύσου, ναυπήγησε τριήρεις, διακόσμησε την Αθήνα με λαμπρά οικοδομήματα κ.λ. και έκαμε επίσημη έκδοση των έργων των τριών μεγάλων τραγικών ποιητών για να μην αλλοιώνονται τα κείμενα από τους ηθοποιούς.

Μετά την μάχη της Χαιρωνείας, στην οποία Αθηναίοι και Θηβαίοι νικήθηκαν κατά κράτος από τους Μακεδόνες, οι Αθηναίοι φοβούμενοι επίθεση, άρχισαν να επισκευάζουν τα τείχη για άμυνα μέχρι εσχάτως. Αλλά ο Μακεδών στρατηλάτης μαζί με τον δεκαοκταετή τότε Αλέξανδρο, δεν θέλησαν να αμαυρώσουν με μια δεύτερη ήττα την αίγλη των Αθηνών.

Στις κρίσιμες εκείνες στιγμές κάποιος πλούσιος Αθηναίος πολίτης, ο Λεωκράτης, εγκατέλειψε την Αθήνα και κατέφυγε στη Ρόδο,

όπου, για να δικαιολογήσει την εμφάνισή του, ψευδώς διέδωσε ότι η Αθήνα κατελήφθη από τον Φίλιππο και ότι αυτός μόνος διέφυγε και σώθηκε. Το αποτέλεσμα ήταν πολλά σιταγωγά πλοία, που κατευθύνονταν στον Πειραιά, άλλαζαν πορεία και ξεφόρτωναν σε άλλα λιμάνια.

Ο Λεωκράτης, αφού κάθισε 3 χρόνια στη Ρόδο, ήρθε στα Μέγαρα, όπου παρέμεινε 5 χρόνια, στην διάρκεια των οποίων επισκεπτόταν την Αθήνα, για να βολιδοσκοπήσει πώς έχουν εκεί τα πράγματα κι όταν το 330 εγκαταστάθηκε μόνιμα στην πόλη ο Λυκούργος δεν ανεχόταν να τον βλέπει να περιφέρεται στην αγορά.

Τον κατήγγειλε ότι σε κρίσιμες περιστάσεις εγκατέλειψε την πατρίδα, που κινδύνευε. Αθωώθηκε για μια ψήφος κι αυτό οφείλεται στο ότι το 330, που έγινε η δίκη, το γεγονός, λίγο πολύ, είχε ατονήσει, αφού είχαν περάσει 8 χρόνια. Πάλι καλά που η δίκη έφερε ισοψηφία, στην οποί, κατά παλαιό έθιμο, προστίθετο η αθωωτική ψήφος της θεάς Αθηνάς. Έτσι την γλύτωσε ο αφιλόπατρις Λεωκράτης.

Ο λόγος είναι εκτενής, αλλά θα παραθέσω λίγα αποσπάσματα: Κεφ. 5. «Εγώ ω Αθηναίοι, γνωρίζοντας ότι ο Λεωκράτης απέφυγε τους κινδύνους υπέρ της πατρίδος» εγκατέλειψε τους συμπολίτες του και προδωσε της εξουσία σας, τον κατήγγειλα, επειδή νομίζω ότι είναι εντροπή να ανεχόμαστε αυτόν να περιφέρεται στην αγορά και να λαμβάνει μέρος στις δημόσιες ιεροτελεστίες, αυτός, ο οποίος ντρόπασε την πατρίδα του.

Κεφ. 8. Διότι τι πρέπει να πάθει αυτός, που εγκατέλειψε και τα πατρώα ιερά και τους τάφους των προγόνων και παρέδωσε την πόλιν υποχείριον στους εχθρούς; Η μεγαλύτερη και η έσχατη των ποινών, δηλ.

ο θάνατος είναι υποχρεωτική εκ των νόμων τιμωρία, αλλ' όμως είναι μικρότερη για τα αδικήματα του Λεωκράτη.

Κεφ. 10. Και γνωρίζετε καλά, ω άνδρες, όχι μόνον τούτο θα τιμωρήσετε, αν τον καταδικάσετε, αλλά και όλους τους νέους θα προτρέψετε προς την αρετή. Διότι δύο πράγματα είναι εκείνα που μορφώνουν (φρονηματίζουν) τους νέους η τιμωρία αυτών που αδικούν και ο έπαινος, που δίδεται στους έντιμους ανθρώπους. Οι νέοι, αποβλέποντας και προς το ένα και προς το άλλο, αποφεύγουν την αδικία, επειδή φοβούνται την τιμωρία και επιθυμούν την αρετή για να δοξαστούν. Γι' αυτό πρέπει να δώσετε προσοχή στη δίκη αυτή και τίποτε να μην θεωρήσετε πιο σπουδαίο από το δίκαιο.

Κεφ. 15. Γνωρίζετε καλά, ω Αθηναίοι, ότι σ' εκείνο στο οποίο πάρα πολύ διαφέρετε από τους άλλους ανθρώπους, εννοώ την ευσέβεια σας προς τους θεούς και την καλά σας συμπεριφορά προς τους γονείς σας και την φιλοπατρία σας, σ' αυτά θα φανείτε ότι αδιαφορείτε, αν ο κύριος αυτός αποφύγει την τιμωρία σας.

Κεφ. 16. Όταν έγινε η μάχη στην Χαιρώνεια (εδώ και 8 χρόνια) και όλοι τρέξαμε στη συνέλευση, ο δήμος αποφάσισε να μεταφέρουν από την ύπαιθρο μέσα στα τείχη και παιδιά και γυναίκες, οι δε στρατηγοί να τοποθετούν φρουρές από Αθηναίους και άλλους.

Κεφ. 17. Ο Λεωκράτης όμως, χωρίς να ενδιαφερθεί για τίποτε από αυτά, αφού ετοίμασε τα πράγματά του, τα έφερε με τους δούλους στην λέμβο, ενώ το πλοίο ήταν αγκυροβολημένο έξω από το λιμάνι και «περί δειλὴν οψίαν» (= αργά το απόγευμα) βγήκε από την μικρή πύλη και «ώχετ' απιών» (= έφυγε γρήγορα), χωρίς να ντρέπεται τα τείχη της πόλης, τη φύλαξη των οποίων, όσο εξαρτιόταν από αυτόν, αφήκε ανυπεράσπιστη.

Κεφ. 18. Όταν έφτασε στη Ρόδο, σα να έφερνε ευχάριστες ειδήσεις την πατρίδα του, ανακοίνωσε ότι η πόλη μας κυριεύτηκε από τους Μακεδόνες, ο Πειραιάς επολιορκείτο και ότι αυτός μόνος με δυσκολία έφυγε και σώθηκε. Τόσο δε πολύ οι Ρόδιοι πίστεψαν στα λόγια του, ώστε ανάγκαζαν τα σιταγωγά πλοία να ξεφορτώνουν στα λιμάνια τους.

Κεφ. 21. Ύστερα ο Λεωκράτης, όταν έφτασαν στην Ρόδο πλοία από την Αθήνα και διέψευσαν τις ειδήσεις του, έφυγε από την Ρόδο και έφθασε στα Μέγαρα, όπου έμεινε 5 χρόνια.

Από τα Μέγαρα, άρχισε αραιά και που, να επισκέπτεται την Αθήνα, για να βολιδοσκοπήσει πως έχουν τα πράγματα μέχρι που εγκαταστάθηκε τελικά σ' αυτή, πιστεύοντας πως όλα είχαν ξεχασθεί.

Κεφ. 43. Συνεπώς, ω άνδρες, αυτόν που εγκατέλειψε την πόλη σε δύσκολους καιρούς και δεν έθεσε τον εαυτό του στις διαταγές των στρατηγών, ποιος φιλόπατρις θα τον αθώωνε ή ποιος ρήτορας θα συνηγορούσε για ένα τέτοιο προδότη, ο οποίος απαξίωσε να πενήσει μαζί με τους άλλους συμπολίτες για τις συμφορές της πατρίδας;

Κεφ. 50. Ωστε, ω άνδρες, δε θα δισταζα να πω ότι οι ψυχές των εν Χαιρωνεία πεσόντων αποτελούν στέφανον της πατρίδος.

* * *

Αυτά αρκούν. Δεν χρειάζεται να παραθέσω περισσότερα για να φανεί από την μια μεριά η φιλοπατρία του Λυκούργου κι από την άλλη η δειλία και το προσωπικό συμφέρον του Λεωκράτη.

«Γαία πυρί μειχθήτω» είπε ο Λεωκράτης και έφυγε, ως ρίψασπις, μην τυχόν και πολεμήσει κατά του Φιλίππου, ο οποίος δεν θέλησε καν να πλησιάσει την Αθήνα, από σεβασμό προς το μεγαλείο και τη λαμπρή αίγλη «του κλεινού άστεως». Τι έκαναν οι σημερινοί επίορκοι Χριστοφοράκος, Καραβέλας; Αποχαιρέτησαν την πατρίδα «από

περυγών ανέμων» κι έγιναν άφαντο, χωρίς η Πολιτεία να τους απαγορεύσει την έξοδο από ην χώρα. Παντού φαινόμεστε ότι είμαστε Επιμηθείς και όχι Προμηθείς!

Στην Ελλάδα τα τελευταία 30 χρόνια όλοι έκλεβαν και ρήμαζαν τον τόπο και πλούτιζαν. Άμοιρα ευθυνών δεν είναι ούτε το ΠΑΣΟΚ ούτε η Ν.Δ. και επομένως ας μη ρίχνει το ένα κόμμα τις ευθύνες στο άλλο.

Άκουσον, άκουσον! 225 εφοριακοί επί3 χρόνια δεν αισθάνθηκαν την υποχρέωση, όπως οι άλλοι πολίτες, να κάνουν φορολογικές δηλώσεις! Ωραία πάμε. «Από καταδυομένης νεώς (πλοίο) ό,τι αν λάβης κέρδος».

Πολλές φορές ακούσαμε στα κανάλια ότι χιλιάδες σικογένειες συνέχιζαν να παίρνουν σύνταξη, μολονότι ο μακαρίτης είχε πεθάνει προ πολλού· κι αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι συγγενείς του νεκρού δεν είχαν γνωστοποιήσει το θάνατο στις αρμόδιες υπηρεσίες! Τι σου είναι αυτοί οι Νεοέλληνες!...

Κοντολογίς: Εκεί που φτάσαμε ο λαός απαιτεί από τους κλέφτες να φέρουν πίσω τα κλεμμένα. Χάθηκε κάθε ίχνος αξιοπρέπειας; Διότι είναι παράλογο άλλοι να πλουτίζουν παράνομα και οι αθώοι να πληρώνουν τα σπασμένα.

Να παταχθεί η φοροδιαφυγή. Με σύντομες διαδικασίες να βγουν σε πλειστηριασμό οι περιουσίες των κλεφτών.

Τέρμα στις προεκλογικές φιέστες, υποσχέσεις και ψευδολογίες, ότι «υπάρχουν χρήματα», δηλ. ψηφίστε με να σας τα δώσω. Κι όσο κι αν η δίψα της εξουσίας είχε θολώσει το νου του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης Γ. Παπανδρέου, αποτελεί σκέτο και ανάρμοστο λαϊκισμό

να κατέβει ο ίδιος στον Πειραιά να υποδεχτεί τους οδηγούς των τρακτέρ που είχαν έρθει από την Κρήτη για να παρελάσουν στην πλατεία Συντάγματος. Αυτό αποτελεί πρωτοτυπία και ποτέ δε θα το επιχειρούσε ούτε ο Μητσοτάκης, ούτε ο Σημίτης, ούτε ο Αντ. Σαμαράς, ούτε ο Ανδρέας. Γελιοποίηση των πάντων.

* * *

Και ας μιλήσει, επιτέλους, για όλη την κατάσταση, ο άλλοτε λαλίστατος και βαρύγδουπος Κ. Καραμανλής που τηρεί μέχρι σήμερα σιγή ιχθύος. Δεν αισθάνεται την ανάγκη να λύσει τη σιωπή του; Δεν ήρθε ακόμα για τον πρώην πρωθυπουργό το πλήρωμα του χρόνου; Τον αφήνει τάχα αδιάφορο η λαϊκή παροιμία: «Εδώ καράβια χάνονται και (στη Ραφήνα) βαρκούλες αρμενίζουν;». Κούφια η ώρα που τα΄ ακούει....

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
✓ Ταμάμ δουλειά κάνετε!...	5
✓ Οι τελευταίες στιγμές του Σωκράτη στη φυλακή	13
✓ «Φωνή εν Ραμά ηκούσθη»	19
✓ Η δημοκρατία στην αρχαία Αθήνα	22
✓ Βαρβαρότητες και ανεπιτήρητη ανεκτικότητα	30
✓ Περί ταφής και καύσης των νεκρών στην αρχαία Ελλάδα	35
✓ Τα πανηγύρια στα χωριά μας άλλοτε και τώρα	39
✓ Παιδί, παιχνίδι και χαρά	46
✓ Οι πολιτικοί μας χάνουν συχνά την αίσθηση του μέτρου	50
✓ Οι δουλειές των γυναικών στα χωριά μας προπολεμικά	55
✓ Η εξομολόγηση των μαθητών	61
✓ Έθιμα λαϊκής λατρείας των μηνών του έτους	63
✓ Τιμές στους «υπέρ πατρίδος πεσόντας»	70
✓ Η εθιμολογία της Αποκριάς	73
✓ Πασχαλινά και άλλα έθιμα εορτών	80
✓ Έθιμα θερινών εορτών	87
✓ Η εθιμολογία εορτών του φθινοπώρου	93
✓ Η εθιμολογία εορτών του Δεκεμβρίου και των Χριστουγέννων	102
✓ Προγονικές παραινέσεις (υπ' όψη των πολιτικών ανδρών)	109
✓ «Τους δ' εν τιμαίς ήσσον ζηλώ»	116
✓ Οι ήρωες του 1940-41 διαμαρτύρονται	122

✓ Οι γείτονές μας οι Σκοπιανοί	126
✓ Ιδού αναβαίνομεν εις... Όλυμπον	132
✓ Παρόν και παρελθόν	139
✓ Το κρασί στους αρχαίους Έλληνες και τους Νεοέλληνες	145
✓ Αρχαίοι φιλόσοφοι και χριστιανισμός	151
✓ Το κυνήγι στην αρχαία Ελλάδα και στο Βυζάντιο	156
✓ Οι καθαρμοί των αρχαίων Ελλήνων	161
✓ Ορφικά και Ελευσίνια μυστήρια	167
✓ Οι βρύσες των χωριών μας, άλλοτε και τώρα	172
✓ Επέσανε τα Γιάννενα (Λόγος πανηγυρικός)	180
✓ Έκτορος και Ανδρομάχης συνομιλία	186
✓ Οι εθνικοί μας ευεργέτες και οι σύγχρονοι καταχραστής του δημοσίου χρήματος	194
✓ Οι κλέφτες στη φυλακή και οι ανίκανοι πολιτικοί σπιτι τους.	201
✓ Θρήνος Ανδρομάχης για το θάνατο του Έκτορα	209
✓ Οι αναμνήσεις από το παρελθόν	216
✓ Το «κατά Λεωκράτους» λόγος του Λυκούργου	223

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

52590

KON